วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร
Journal of MCU Peace Studies

ปีที่ 7 ฉบับที่ 4 (กรกฎาคม - สิงหาคม 2562)
Vol. 7 No. 4 (July - August 2019)

P-ISSN : 2287-0962
E-ISSN : 2539-6765

● วัตถุประสงค์

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร กำหนดเผยแพร่ปีละ 6 ฉบับ (ฉบับที่ 1 มกราคม - กุมภาพันธ์, ฉบับที่ 2 มีนาคม - เมษายน, ฉบับที่ 3 พฤษภาคม - มิถุนายน, ฉบับที่ 4 กรกฎาคม - สิงหาคม, ฉบับที่ 5 กันยายน - ตุลาคม, ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน – ธันวาคม) และ ฉบับเพิ่มเติม ตีพิมพ์เผยแพร่ในโอกาสเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชาโลก มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา

วารสารมุ่งเน้นบทความทางด้านพระพุทธศาสนา สันติศึกษา สังคมวิทยาศิลปศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

The Journal of MCU Peace Studies published 6 issue per year (1st issue January - February, 2nd issue March - April, 3rd issue May - June, 4th issue July - August, 5th issue September - October, 6th issue November- December) and Supplemental Issue published for the United Nations Day of Vesak Celebration. It aims to promote research and disseminate academic and research articles for researchers, academicians, lecturers and graduate students.

The Journal focuses on Buddhism, Peace Studies, Sociology, Liberal Arts and Multidisciplinary of Humanities and Social Sciences. All the articles published are peer-reviewed by at least two experts. The articles are in both Thai and English.

The articles, submitted for The Journal of MCU Peace Studies, should not be previously published or under consideration of any other journals. The author should carefully follow the submission instructions of The Journal of MCU Peace Studies including the reference style and format.

Views and opinions expressed in the articles published by The Journal of MCU Peace Studies, are of responsibility by such authors but not the editors and do not necessarily reflect those of the editors.

- **เจ้าของ**

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม ห้อง D 423 79 หมู่ที่ 1
ถนนพหลโยธิน ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทรศัพท์ 035248000 ต่อ 8528,
092-556-4635, 063-561-5326
duangden.tun@mcu.ac.th
โทรสาร: 035-248000 ต่อ 8528
http://www.journal-peace.mcu.ac.th

- **Owner**

Master of Arts Program in Peace Studies,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Zone D, D423 4th floor, School Building,
79 M.1, Phahon Yothin Road, Lam Sai,
Wang Noi, Phra Nakhon Si Ayutthaya, 13170,
Thailand.
Tel: + 66 35 248 000 ext. 8528,
092-556-4635, 063-561-5326
duangden.tun@mcu.ac.th
Fax: + 66 35 248 000 ext. 8528
http://www.journal-peace.mcu.ac.th

- **ที่ปรึกษา**

อธิการบดี
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
คณบดีคณะพุทธศาสตร์
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า

เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม

- **Advisors**

The Rector
Vice-Rector for Academic Affairs
Dean, Faculty of Buddhism
Dean, Graduate School
The Secretary-General of King Prajadhipok's Institute
The Secretary-General of the Office of the Judiciary

- **บรรณาธิการ**

พระมหาดวงเด่น จิตญาโณ (ตุนิน), ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- **Chief Editor**

Ven.Dr. Phramaha Duangden Thitañāṇo (Tunin)
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

- **กองบรรณาธิการ**

Ven. Prof. Dr. Khammai Dhammasami
University of Oxford, UK
Prof. Dr. Le Mahn That
Vietnam Buddhist University, Vietnam
Ven. Prof. Dr. Jinwol Lee
Dongguk University, Korea
Dr. Rabindra Panth
Nalanda Deemed University, India
H.E. Janos Jelen
Dharma Gate Buddhist College, Hungary
ศ.ดร. จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร. ปราโมทย์ ยอดแก้ว
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ผศ.ดร. รัตนะ ปัญญาภา
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผศ.ดร. ไกรฤกษ์ ศิลาคม
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผศ.ดร. เดโชพล เหมนาไลย
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผศ.ดร. อุทัย สติมั่น
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ผศ.ดร. ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระปลัดสมชาย ปโยโค (ดำเนิน), ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร. ถวิลวดี บุรีกุล
สถาบันพระปกเกล้า
ดร. พูนสุข มาศรังสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร. หิมพรรณ รักแต่งาม
มหาวิทยาลัยมหิดล

- **Editorial Board**

Ven. Prof. Dr. Khammai Dhammasami
University of Oxford, UK
Prof. Dr. Le Mahn That
Vietnam Buddhist University, Vietnam
Ven.Prof.Dr. Jinwol Lee
Dongguk University, Korea
Dr. Rabindra Panth
Nalanda Deemed University, India
H.E. Janos Jelen
Dharma Gate Buddhist College, Hungary
Prof.Dr. Chamnong Adivadhanasit
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Asst.Prof.Dr. Pramote Yotkaew
Suan Dusit University
Asst.Prof.Dr. Rattana Panyapa
Ubon Ratchathani Rajabhat University
Asst.Prof.Dr. Krairoek Silakom
Udon Thani Rajabhat University
Asst.Prof.Dr. Dechopol Hemnalai
Thammasat University
Asst.Prof.Dr.Uthai Satiman
Suan Dusit University
Asst.Prof.Dr. Khantong Wattanapradith
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Dr. Phrapalad Somchai Payogo (Damnoen)
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Dr. Thawilwadee Bureekul
King Prajadhipok's Institute
Dr. Poonsuk Masrungson
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Dr. Himapan Ruktaengam
Mahidol University

- **ฝ่ายประสานงานและจัดการ (Coordination and Management)**

พระมหาดนัย อุปวฑฺฒโน : Phramaha Danai Upawattano
063-561-5326, 063-561-5326,
danai.sri@mcu.ac.th : danai.sri@mcu.ac.th

- **ฝ่ายกฎหมาย (Law Department)**

คชาภรณ์ คำสอนทา : Kachaporn Kumsonta

- **ออกแบบปก (Cover Designed)**

จุฬารัตน์ วิชานาติ : Jularatana Vichanati

- **จัดรูปเล่ม (Content Designed)**

บุศกรณ์ สรรพกิจจานนท์ : Bussakorn Subpakijjanone

- **กำหนดออกเผยแพร่**

– ฉบับที่ 1 มกราคม – กุมภาพันธ์
– ฉบับที่ 2 มีนาคม – เมษายน
– ฉบับที่ 3 พฤษภาคม – มิถุนายน
– ฉบับที่ 4 กรกฎาคม – สิงหาคม
– ฉบับที่ 5 กันยายน – ตุลาคม
– ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน – ธันวาคม
– ฉบับเพิ่มเติม (supplemental issues) เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่บทความตามนโยบายของมหาวิทยาลัยในโอกาสเฉลิมฉลองวิสาขบูชา ประจำปี

วารสารกำหนดระบบการอ้างอิงเป็น APA เอกสารอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายบทความผู้เขียนจะต้องปรับเป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด เพื่อพัฒนาวารสารในการเตรียมเพื่อเข้าสู่ฐาน ACI และ Scopus ต่อไป

ตั้งแต่ ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2562) เป็นต้นไป ได้ยกเลิกการตีพิมพ์รูปเล่มวารสาร โดยจะเผยแพร่เฉพาะฉบับออนไลน์เพียงช่องทางเดียว สามารถดาวน์โหลดได้ที่ https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/index

บทบรรณาธิการ

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ 7 ฉบับที่ 4 (กรกฎาคม - สิงหาคม 2562) เป็นฉบับที่ผ่านการพิจารณาจากกองบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิ จัดว่าเป็นผลงานที่ผ่านการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องในเชิงวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ที่มุ่งพัฒนามหาวิทยาลัย เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาระดับนานาชาติ โดยจัดการศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ให้นำไปสู่การพัฒนาจิตใจและสังคมอย่างยั่งยืน ซึ่งวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ได้รับความไว้วางใจ และความเชื่อถือของนักวิชาการ ดังจะเห็นได้จากบทความที่นำมาเผยแพร่เป็นบทความที่มาจากหลากหลายสถาบันหรือหน่วยงาน มีทั้งบทความทางวิชาการที่เป็นภาคภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ซึ่งกองบรรณาธิการได้รับเกียรติจากผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการจำนวนมากได้ร่วมส่งบทความทางวิชาการ เพื่อเข้าร่วมตีพิมพ์เพื่อเผยแพร่ในวารสาร กองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ขอขอบพระคุณผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิชาการตลอดจนนิสิต นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่ได้ส่งบทความวิชาการเข้าร่วมตีพิมพ์ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการเผยแพร่องค์ความรู้ สู่การพัฒนาชีวิตและสังคมร่วมกัน

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ 7 ฉบับที่ 4 (กรกฎาคม - สิงหาคม 2562) ได้รับการประเมินจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index-TCI) และได้รับการจัดเข้าในกลุ่ม**วารสารกลุ่มที่ 1 : วารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพของ TCI (จนถึง 31 ธันวาคม 2562) และอยู่ในฐานข้อมูล TCI และจะถูกคัดเลือกเข้าสู่ฐานข้อมูล ASEAN Citation Index (ACI) ต่อไป** และวารสารได้ผ่านการประเมินการตรวจรูปแบบตามเงื่อนไขของ TCI (1 - 28 กุมภาพันธ์ 2560) เพื่อให้คุณภาพของบทความเป็นไปเงื่อนไข และกติกาสากลต่อไป ทั้งนี้ตั้งแต่ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 2562 วารสารจะยกเลิกการเผยแพร่ในลักษณะรูปเล่มเอกสาร โดยจะเน้นการเผยแพร่ในระบบออนไลน์ สามารถดาวน์โหลดบทความฉบับเต็มได้ที่ https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/index

บทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ในวารสารปีที่ 7 ฉบับที่ 4 (กรกฎาคม - สิงหาคม 2562) ผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ กองบรรณาธิการขอแนะนำตัวอย่างบทความในฉบับนี้ที่น่าสนใจ ตัวอย่างเช่น

องค์ประกอบ รูปแบบ และกระบวนการสร้างเครือข่ายการวิจัยเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน* โดย *พระสุธีรัตนบัณฑิต (อาภากโร) และ พระพรหมบัณฑิต (ธมฺมจิตฺโต) บทความวิจัยนี้ พบได้ค้นพบองค์ประกอบและรูปแบบการวิจัยการศึกษาที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น มีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ด้าน 1) องค์ประกอบด้านการบริหารงานวิจัย 2) ด้านบุคลากรและเครือข่ายการวิจัย 3) ด้านความรู้และกระบวนการวิจัย และ 4) ด้านทรัพยากรการวิจัย ซึ่งมีความสัมพันธ์

ต่อกัน คือ บุคลากรการวิจัยจะเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การขับเคลื่อนการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ส่วนรูปแบบการวิจัยการศึกษานั้น พบว่า การวิจัยแบบ List Model ที่มีองค์ประกอบ คือ การเรียนรู้ นวัตกรรม การสร้างความยั่งยืน และการเปลี่ยนแปลงจากภายใน เป็นเงื่อนไขสำคัญของการวิจัยที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืน ส่วนผลการพัฒนาหลักสูตรการวิจัยการศึกษา พบว่า หลักสูตรการวิจัยการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนแบบ List Model ที่คณะผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น เป็นหลักสูตรที่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาเพื่อนำไปสู่กระบวนการพัฒนาการวิจัยและการสร้างนวัตกรรมเพื่อความยั่งยืนได้ โดยนักวิจัยที่ผ่านการอบรมสามารถพัฒนาด้วยการพัฒนาโครงการวิจัยและสามารถพัฒนากิจกรรมการวิจัยที่นำไปสู่การพัฒนาการวิจัยที่สร้างสรรค์ได้

กระบวนการการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อความมั่นคงของชุมชน โดย *พระคมสัน เจริญวงศ์* บทความวิจัยนี้พบว่า 1) กองทุนฯ มีการส่งเสริมการออม มอบสวัสดิการตลอดชีพแก่สมาชิก สร้างคุณธรรมและความสามัคคี ไม่เน้นการแสวงหากำไร เน้นการช่วยเหลือกันและกัน 2) กองทุนฯ มีกระบวนการการจัดการ 5 ด้าน ได้แก่ การวางแผน การจัดการองค์การ การสั่งการ การควบคุม และการบริหารงานบุคคล 3) ปัจจัยส่งผลต่อความสำเร็จของกองทุนฯ มี 7 อย่าง ได้แก่ การบริหารจัดการ การประชาสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การมีความสัมพันธ์ การเปิดรับเงินสัจจะออมทรัพย์ การมีจิตอาสา และการทำงานร่วมกันของชุมชน มีอุปสรรค 5 ประการ ได้แก่ การเลียนแบบกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ประสบความสำเร็จ 2) การมีสมาชิกจำนวนมาก 3) การให้สวัสดิการสูงเกินไป 4) การจัดสวัสดิการแก่สมาชิกได้ไม่เต็มที่ 5) การไม่เข้าใจอุดมการณ์ ผลกระทบที่เกิดขึ้น มี 2 แบบ คือ 1) ผลกระทบภายใน ได้แก่ การทำงานและค่าตอบแทนของคณะกรรมการ วัสดุ อุปกรณ์ 2) ผลกระทบภายนอก ได้แก่ เทคโนโลยี พฤติกรรมการออม และการเข้าสู่สถาบันการเงินได้ง่าย

การพัฒนาคุณภาพเยาวชนไทยเพื่อสังคมในอนาคตผ่านกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษ โดย *กนกวรรณ กุลสุทธิ์, ขจีนุช เชาวนปรีชา, จักรกฤษณ์ วุฒิสิวะชาติกุล และ ณัฐพร โอวาทนุพัฒน์* บทความวิจัยนี้พบว่า 1) นักเรียนระดับประถมศึกษามีการพัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษสูงขึ้น 2) นักเรียนระดับประถมศึกษามีระดับทัศนคติดีต่อการเรียนรู้ภาษาอังกฤษทั้งก่อนและหลังการเรียนรู้ผ่านกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษสูงขึ้น 3) นักเรียนมีทรรศนะต่อการเข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษ 3 ประการ ได้แก่ มีแรงจูงใจในการเรียนรู้ ได้พัฒนาทักษะในการเรียนรู้คำศัพท์ และการเรียนรู้เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ในค่ายภาษาอังกฤษ 4) ครูมีทรรศนะเกี่ยวกับพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนระหว่างการร่วมกิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนเข้าค่ายภาษาอังกฤษและระหว่างร่วมกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษในระดับมาก และ 5) นักเรียนสามารถเรียนรู้จากกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษ 3 ลักษณะ ได้แก่ แบบตาดู แบบหูฟัง และแบบการเคลื่อนไหวทางกาย

การพัฒนาวิทยากรต้นแบบตามแนวทางของพระพุทธศาสนา โดย *พระปราโมทย์ วาทโกวิโท และ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส* ได้นำเสนอแนวทาง คือ วิทยากรต้นแบบทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นธรรมทูต โดยหมายถึงผู้นำสันติภาพสู่สังคมและชาวโลกด้วยการเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยมีวิธี

การการเผยแผ่ตามหลักของโอวาทปาติโมกข์ที่พระพุทธเจ้าทรงใช้การเผยแผ่สำหรับธรรมทูตตั้งแต่พุทธกาลจนถึงปัจจุบัน วิธีการเผยแผ่ที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ได้ผลสำเร็จมากที่สุด คือ “การไม่ว่าร้ายใคร ไม่กระทบกระทั่งใคร” เป็นการสื่อสารธรรมเชิงสันติภาพ เคารพในความแตกต่าง พระพุทธเจ้าใช้วิธีการกระทบธรรมแต่ไม่กระทบคน วิทยากรทางพระพุทธศาสนาจึงต้องเป็นมิตรกับทุกฝ่าย การพัฒนาวิทยากรต้นแบบตามแนวทางของพระพุทธศาสนาต้องยึดหลักตามของโอวาทปาติโมกข์ อันเป็นหัวใจสำคัญของนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย 1) คุณสมบัติเฉพาะตัว วิทยากรต้องยึดมั่นอยู่ในอุดมการณ์ ด้วยการมีขันติธรรมทางศาสนา มีความใจกว้างในความแตกต่าง ไม่เบียดเบียนใคร ไม่กระทบกระทั่งใคร 2) เป้าหมายหรือกรอบในการเผยแผ่ วิทยากรต้องยึดหลักการการไม่ทำบาปทั้งปวง การทำความดีให้เพียบพร้อม และการทำจิตของตนให้บริสุทธิ์มีความสงบ 3) หลักการในการสร้างสัมพันธ์กับสังคม วิทยากรต้องประพฤติปฏิบัติตนดำรงมั่นอยู่ใน วิธีการประกาศพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย การไม่ว่าร้ายใคร ไม่กระทบกระทั่งใคร โอวาทปาติโมกข์ถือว่าเป็นคุณสมบัติเป้าหมาย หลักการ และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธองค์ที่ได้วางรากฐานไว้เพื่องานพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

กลยุทธ์การบริหารความขัดแย้งตามหลักพุทธบริหารการศึกษาสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดย *พระวัชระ สัวโร, อินถา ศิริวรรณ และ พระมหาญาณวัฒน์ ธิตวฑฺฒโน* บทความวิจัยนี้พบว่าสภาพการบริหารความขัดแย้งในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาพรวมมีระดับการบริหารอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าการร่วมมือและการประนีประนอม มีระดับการบริหารอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนการหลีกเลี่ยงและการเอาชนะ มีระดับการบริหารอยู่ในระดับมาก และกลยุทธ์การบริหารความขัดแย้งตามหลักพุทธบริหารการศึกษา สำหรับสถานศึก ประกอบด้วย 1) วิสัยทัศน์ 2) พันธกิจ 3) วัตถุประสงค์ 4) กลยุทธ์ และ 5) หลักพุทธบริหารการศึกษาที่ส่งเสริมการบริหารความขัดแย้ง คือ หลักสาราณียธรรม 6 ทั้งนี้ได้พบผลการวิจัยที่แสดงถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำหลักการแนงทางดังกล่าวไปใช้ในสถานศึกษาเพื่อที่จะลดปัญหาความขัดแย้งในสถานศึกษาได้จริง

กองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ท่านสมาชิกและท่านผู้อ่านทุกท่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารของเราเป็นอย่างดีตลอดมา และกองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่าน หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นกองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดียิ่ง

พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ, ดร.
บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า

บทบรรณาธิการ v

บทความวิจัย : Research Articles

Balanced Scorecard (BSC) Structured Business Model for Tribes-based Community-based Tourism: Cases with Chiang Rai 899-922
Chai Ching Tan and Bussaba Sitikarn

องค์ประกอบ รูปแบบ และกระบวนการสร้างเครือข่ายการวิจัยเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: The Factor, Model, and Creating Process Research Network for Sustainable Development 923-937
พระสุธีรัตนบัณฑิต (อาภากโร) และ พระพรหมบัณฑิต (ธมฺมจิตฺโต): Phra Sutheerattanabundit (Abhakaro) and Phra Brahmapaṇḍit (Dhammacitto)

กระบวนการการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อความมั่นคงของชุมชน: Process Management of Community Welfare Fund Ministry for Security of Community 938-950
พระคมสัน เจริญวงค์: Phra Komsan Jalearnwong

การพัฒนาคุณภาพเยาวชนไทยเพื่อสังคมในอนาคตผ่านกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษ: A Quality Development of Thai Youth for the Future Society through English Camp Process 951-967
กนกวรรณ กุลสุทธิ์, ขจีนุช เชาวนปรีชา, จักรกฤษณ์ วุฒิสิวะชาติกุล และ ณัฐพร โอวาทนุพัฒน์: Kanokwan Kunlasuth, Khacheenuj Chaovanapricha, Jakkrit Wutthisivachardkul and Nutthaporn Owatnupat

การพัฒนาวิทยากรต้นแบบตามแนวทางของพระพุทธศาสนา: The Development of Ideal Trainers in Buddhist Way 968-980
พระปราโมทย์ วาทโกวิโท และ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส: Phra Pramote Vadakovido and Phramaha Hansa Dhammahāso

เรื่อง **หน้า**

การพัฒนาคู่มือการสอนพระพุทธศาสนาโดยใช้พุทธวิธีการสอนในการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนพระปริยัติธรรม: The Development of Instructional Manuals for Social Studies by Using Buddhist Teaching in the learning Management for Buddhist Junior High School Students **981-994**

พระรุ่งโรจน์ กาวิลาวรรณ, เชษฐภูมิ วรรณไพศาล และ จารุณี ทิพยมณฑล:
Phra Rongroj Kawilawan, Chetthapoom Wannapaisan and Jarunee Dibyamandala

รูปแบบการบริหารความเปลี่ยนแปลงของคณะสงฆ์ภาค 1: Model of Transformational Administration of Sangha Administrative Region 1 ..... **995-1006**

พระครูจันทสารสุตกิจ, สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย และ พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฺฒโน:
PhrakhruCanthasansutakit, Suddhipong Srivichai and
PhramahaYannawat Thitavaddhano

กระบวนการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง: The Administrative Process In Buddhist Good Governance of Ban Auam Sub-District Administrative Organization, Muang District, Lampang Province **1007-1021**

พระนพสิทธิ์ สุทฺธจิตโต (ปิงยศ) : Phra Noppasith Suthajitto (Pingyosa)

การจัดการความปลอดภัยในการทำงานอย่างยั่งยืนของสถานประกอบการจังหวัดปทุมธานี: Sustainable Safety Management in the Enterprises, Pathumthani Province **1022-1035**

กมลพร กัลยาณมิตร: Kamolporn Kalyanamitra

รูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตามมาตรฐานอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: Development Model of Graduate Program Educational Management to the Higher Education Standard of Mahachulalongkornrajavidyalaya University **1036-1047**

พระครูสุตรัตโนภาส, สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย และ พระมหาญาณวัฒน์ ธิตวฑฺฒโน:
Phrakrusutarattanophart, Suddhipong Srivichai and
Phramaha Yannawat Thitavaddhano

เรื่อง **หน้า**

รูปแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา: A Model of Management Equation of Phrapariyattidhamma School, General Education Division **1048-1057**

พระปลัดบุญเจิด สุจิตฺโต, สมศักดิ์ บุญปู่ และ พระครูกิตติญาณวิสิฐ:
Phrapalad Boonjerd Sucitto, Somsak Boonpoo and Phrakhrukittiyanawisit

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อสร้างการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมของพนักงานโรงแรมสีเขียวในประเทศไทย: The Human Resource Development for Creating Environmental Behavior Modification of Green Hotel Employees in Thailand **1058-1072**

พรพิมล ศรีธเรศ และ แสงแข บุญศิริ: Pornpimon Sritharet and Sangkae Punyasiri

กลยุทธ์การบริหารความขัดแย้งตามหลักพุทธบริหารการศึกษาสำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา: Strategy of Conflict Management Based on Buddhist Educational Administration in Schools under Primary Educational Service Area Office **1073-1083**

พระวัชระ สำวโร, อินถา ศิริวรรณ และ พระมหาญาณวัฒน์ ธิตวฑฺฒโน:
PhraWatchara Samvaro, Intha Siriwan and PhramahaYannawat Thitavaddhano

กลยุทธ์การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมุกดาหาร: ศึกษากรณีการเลือกตั้งปี พ.ศ.2556: Campaign Strategies of Candidates for Chief Executive of Mukdahan Provincial Administrative Organization Council: A Case Study of the Election in 2013 ..... **1084-1097**

ธีรภัทร์ ลอยวิรัตน์: Thiraphat Loiwirat

รูปแบบการสืบสานวิถีแห่งศรัทธาที่มั่นคงของชาวพุทธในสหภาพเมียนมา: A Model of Continuance of the Ways of Buddhists Stable Faith in the Union of Myanmar **1098-1111**

พระมหานัทกฤต ทีปงฺกโร, ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์ และ บรรจบ บรรณรุจิ:
Phramaha Natthagrit Theepungkaro, Khanthong Wattanapradith and Banjob Bannaruji

การบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้น: Management of Permanent Water Sources by Digging Shallow Wells **1112-1125**

นนท์ ชูตินันทน์, ศรีปริญญา ธูปกระจ่าง และ พูลศักดิ์ โกสิยะวัฒน์:
Nont Chutinan, Sriparinya Toopgrajank and Pulsak Kosiyawat

เรื่อง **หน้า**

บุพปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา: Antecedents Affecting the Sustainable Historical Tourism of Phra Nakhon Si Ayutthaya Province **1126-1139**

ดำเกิง อัศวสุนทรางกูร: Damkerng Aswasuntrangkul

คำสอนเชิงสัญลักษณ์ที่ปรากฏในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนามหายาน: Symbolic Teaching as Depicted in the Mahayana Ceremony **1140-1151**

ทวีศักดิ์ คูวัฒนา, สุวิญ รักสัตย์ และ พระเมธาวินัยรส:
Thaveesak Kuwattana, Suvin Ruksat and Phramedhavinaiyaros

การบริหารจัดการ นโยบายสนับสนุน ศักยภาพด้านพื้นที่ตั้ง และความเชื่อมโยงในระดับภูมิภาคที่ส่งผลต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ: Management, Supporting Policy, Location's Potential and Regional Connection that affecting the Special Economic Zone Development **1152-1166**

ปณต แสงเทียน, ณรงค์ กุลนิเทศ และ สุดาวรรณ สมใจ:
Panot Saengtien, Narong Kulnides and Sudawan Somjai

การตีความพุทธภาวะเชิงอัตวิสัยที่มีผลต่องานวรรณกรรมสำคัญของพระอัศวโฆษ: Interpretation of Buddhabhāva through Subjectivism Effecting to Ashvaghosh's Written Works **1167-1178**

พระมหาโกมล กมโล, ชัยชาญ ศรีหานู, คชาภรณ์ คำสอนทา และ ธานี สุวรรณประทีป:
PhramahaKomon Kamalo, Chaichan Srihanu, Kachaporn Kumsonta and Thanee Suwanprateep

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร
เป็นสมาชิกเครือข่ายวารสารวิชาการ
ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (JSH)

Balanced Scorecard (BSC) Structured Business Model for Tribes-based Community-based Tourism: Cases with Chiang Rai*

[1]Chai Ching Tan and Bussaba Sitikarn
School of Management, Mae Fah Luang University
[1]Corresponding Author. Email: drcctan@yahoo.com

Abstract

No previous studies in the topics relating to community-based tourism (CBT) and its business model development, for sustainability-oriented purpose, have presented a management-oriented approach through the lens of balanced scorecard (BSC). This paper contributes to fill this gap and considers three interrelated research questions: (1) What are the current states-of-play of the focus in each perspective of the BSC structure (i.e. growth-oriented, internal business process, customer, and sustainability), which narrate the efforts of the communities in CBT, (2) what benefits that are already observable when implementing CBT by taking a BSC approach, and (3) how BSC can guide the communities in designing and implementing their CBT business model? This research forms as a part of the overall research efforts of the authors and presents only the questionnaire-based survey aspect of the results. The other methodological instruments, such as participant observations, individual and focus-group interviews, are not presented, but they do provide the necessary triangulated and instrument-design supports, which contribute to the design of the questionnaires, and thus, construct and content validities, and reliability. The convergent and divergent validities of the survey instrument are discussed prior to

*Received July 11, 2019; Revised July 24, 2019; Accepted July 25, 2019

Structural Equation Modeling (SEM) assessments. The implications are discussed in view of the three research questions raised. The data were collected from the communities currently implementing community-based tourism (CBT) in the highlands located in Chiang Rai, Thailand. Coffee and teas cultivation and trading form the central livelihood means of the communities.

Keywords: balanced scorecard; business model; community-based tourism; sustainability; theory of planned behavior.

Introduction

Community-based tourism (CBT) offers an alternative option for tourists and visitors to experience the lifestyle and the unique livelihood-oriented products and services. Agricultural activities offered by the communities, which otherwise would be difficult to experience in urban-bound tourism or city-bound tourism, can offer valuable experiences to tourists. CBT, which makes use of tea- and coffee- cultivation as the core sources of activities, besides heritages, cultures and eco-tour experiences, forms the focal context of this research. CBT is also a preferred theme for corporate social responsibility (CSR) or social innovation programs of many private enterprises, provincial government, and learning institutions. The rationale is that these institutions have, at the core of their philosophies and policies, to offer innovative social responsibility and assistance to the needed, in fulfilling their social contracts and responsibilities. Thus, opportunities to offer the communities resourceful assistance could help the communities improve their qualities of life, and also help them maintain and better preserve the ecological diversity and environmental vitality that are also important to the downstream population. The academicians are also drawn towards the research efforts focusing on CBT.

Though the extant literatures have revealed many important findings relating to the development of a sustainable CBT, such as the cooperative spirit of different stakeholders (Matilainen et al., 2018), community participation (Okazaki, 2008), and locale bounded resource-advantages (a result of, for instance, fertile highlands, cf. Tolkach & King, 2015), still, there is a lack of coverage of a practical management-oriented framework. In particular, a framework that enables the communities to learn and develop their competencies and devote their efforts in systematic manner, in developing their business model, is lacking. The business model concept, which aims to present a logic of competition, would serve as a means to help the communities to develop their CBT concepts and strategies into reality and achieve sustainability-oriented goals. Nevertheless, teaching the communities business model development is not straightforward, for even the simplest version introduced by Osterwalder's (2004) business model canvas (BMC). Observations and discussions with the community members indicate that the management concept needs to be presented in simple terms, and with the logics easily comprehensible. To this end, this research suggests merging the business model (BM) concept with Balanced Scorecard (BSC)

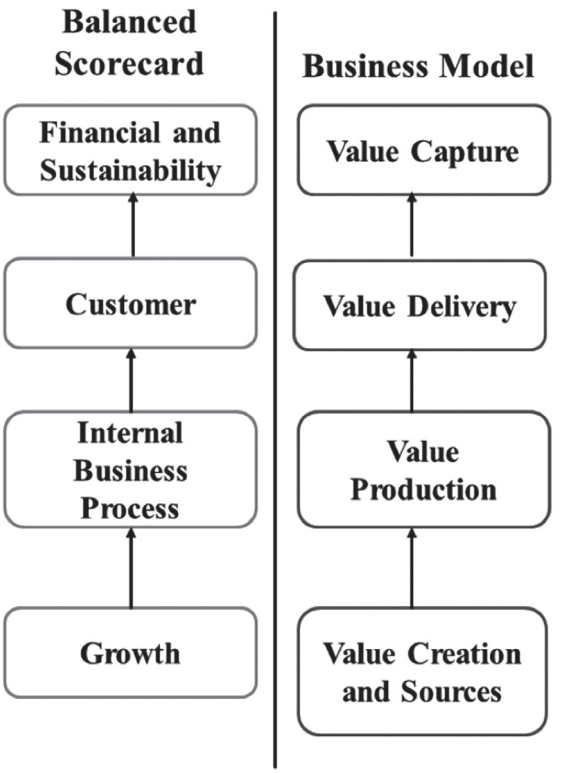

Figure 1: Merging the concept of BSC and Business Model

structure, as BSC can be configured in simple four-perspective linkages made to see the strategy maps (or logics of competition) of the communities. The similarity is shown in Figure 1 (not available in the extant literature). According to Kaplan and Norton (1996), "The Balanced Scorecard has its greatest impact when it is deployed to drive organizational change" (p. 13), which is applicable for community-wide changes as a result of the CBT initiatives.

It is assumed that a simple but structural framework, as demonstrated in Figure 1, could eventually help the residents and relevant stakeholders to systematically learn and improve their offers that are truly valued by tourists and visitors, while also provide a knowledge base for developing CBT that can generate positive sustainability impact. The rationale is noted in Tan (2004) by making use of Halifax Theory Z, stated as follows:

– (Sustainability perspective) The community will keep and get more business on CBT, and develop socio-cultural aspects of the community, including the ecological health, if
– (Customer perspective) Their customers are delighted (with the values offered), if
– (Process perspective) The community does the right things (both the supply-side and the demand-side operations), if
– (Growth-oriented perspective) The community has the right resources and competencies, and has the right socio-psychological bases i.e. attitude and belief.

The learning attribute of a structural framework is important. For instance, Pookaiyaudom (2013)'s research indicates that an integrated learning of CBT can lead the students to form a holistic understanding of community-based tourism at both principle and practical levels. To address these potential benefits and fill the gap of a management-oriented structural framework, a balanced scorecard (BSC) concept is proposed. As such, the purpose of the research objective is: To develop a management-oriented framework convincing enough to guide the communities in developing their CBT initiatives and efforts, by use of balanced scorecard (BSC) structure. To have the "convincing" ability, structural equation model (SEM) fitness should be reasonably robust in order to provide evidential explanation to the community members and the relevant stakeholders.

More specifically, the following questions are raised to address the research objective:

(1) What are the current states-of-play of the focus in each perspective of the BSC structure (i.e. growth-oriented, internal business process, customer, and sustainability), which narrate the efforts of the communities in CBT

(2) What benefits that are already observable when implementing CBT by taking a BSC approach

(3) How BSC can guide the communities in designing and implementing their CBT business model? Clearly, these three questions are interrelated.

Question 1 ensures a balanced coverage to meet the sustainability criteria of the community, which should deliver clear sets of benefits as articulated in question 2. Question 3 addresses the pragmatic core of the BSC that takes an aim in the design and implementation of CBT business model.

Literature Review

In line with the requirement for a management-oriented structural framework to use in CBT development, the literature review would highlight the nature and the significant values of BSC, so as to lay the theoretical groundwork in addressing the research objective and the corresponding research questions.

Balanced Scorecard (BSC) inherits many early fundamental management concepts such as Taylor's (1911) productivity-driven performance measurement to promote learning and performing, Ridway's (1956) balanced approach to performance measurement, and Drucker (1954) MBO (Management by Objective) concept. The BSC structure presents a balanced approach for managing performances, by considering both financial and non-financial performance realities, which is highly applicable for use in business model development and implementation. Nevertheless, this is a neglected concept not yet addressed and available in the extant literature. This research replaces the financial with broader term, namely "sustainability", which consists of economics, social, cultural and ecological impacts. Although BSC is widely used as a performance measurement system (Rajesh et al., 2012), its original role and intention has long been shifted towards a performance management system (Kaplan & Norton, 1996). BSC concept was awarded and recognized as "the best theoretical contribution in 1997" by the American Accounting Association (Norreklit, 2003). The core theme in BSC is the balanced-perspective incorporation of strategically important commitment that, when arranged in cause-and-effect relationship structure, can provide a logic of competition (the core of business model). In short, the interlinked factors of commitment should form a strategy that helps the communities achieve their strategic objectives (Leung, 2015), such as sustainability. Four perspectives are considered in this research, namely the growth-oriented domain, the internal business process, customer perspective, and sustainability impact. The growth-oriented domain is used, which excludes the

learning perspective, for simplicity, as the authors reckon that the entire BSC structure is itself a learning mechanism and system (Tan, 2004).

The relevant growth-oriented factors are predominantly obtained from the first-hand interrogation of the authors to the community, but are theoretically supported by further literature review. To grow collectively among the community members, towards insight generation and gaining the competency for problem-solving, it is important social attitude such as trust and community beliefs are considered (Arrow, 1972). As it is inferred from the theory of planned behavior (Ajzen, 1991), there are numerous growth-supportive antecedents important to cause the development of both the supply-side and demand-side activities (the internal business perspective). Besides considering the attitudes and beliefs that represent the collective synergy and intentional strengths of the community members, human capital development and appropriate resource management and resource availability are important factors that could infer the existence of perceived behavioral control of the community members. Human capital development is positively correlated to innovation, and both can help facilitate the adoption of technology and new ideas to improve both the supply-side and demand-side strategies (Danquah & Amankwah-Amoah, 2017), which can facilitate as the sources of organizational competitive advantage (de Pablos & Lytras, 2008).

Communities, who are responsible for CBT implementation, are also suggested to be service-oriented and innovation driven, so that they can bring out the authenticity and differentiation. Along this line of thought, Sanchez-Canizares and Castillo-Canalejo (2014) reckon that innovation is needed because communities are often located in “small, out-of-the-way areas, far from large coastal towns”, and thus, the ability to offer attractive products and services is important. Resource exploitation and resource management, based on the assumptions that communities are surrounded by sustainable ecological and socio-cultural resources, should be systematically managed and organized for competitive advantages (Barrutia & Echebarria, 2015), as another important growth-oriented factor. In view of the aforementioned discussions, the following hypotheses are raised:

H1: The growth-oriented factors, constituting of attitude and beliefs toward CBT, human capital development, innovation, tourism resources and tourism resource management, can significantly predict tourism activities and product development (representing the supply-side activity).

H2: The growth-oriented factors, constituting of attitude and beliefs toward CBT, human capital development, innovation, tourism resources and tourism resource management, can significantly predict market demand identification and marketing strategy development (representing the demand-side activity).

Both H1 and H2 provide the causal linkages between the growth-oriented factors, which incorporate not only resource-advantage view, but also socio-psychological variables in terms of attitudes and belief. H1 and H2 configure the first two layers of the BSC structure, as shown in Figure 2.

To operationalize the customer perspective, the concept of customer value proposition (CVP), which bridges the supply-side and the demand-side activities of the business model, is advocated. Without a clear customer value proposition, the business model would lack the central theme and direction for value creation, value production and value delivery. The value propositions, together with the supply-side and the demand-side activities, constitute the core of business model (Aung &Tan, 2016; Tan & Anomasiri, 2017), which depicts the theory of the business (Kannisto, 2017). In view of these understandings, two further hypotheses are assumed, namely:

H3: The growth-oriented factors, constituting of attitude and beliefs toward CBT, human capital development, innovation, tourism resources and tourism resource management, can significantly predict the values offered to tourists.

H4: Both the supply-side and the demand-side activities of CBT can significantly predict the values offered to tourists.

Hypotheses H3 and H4 interconnect the growth perspective and the internal business process perspective to the customer perspective, and form the structural shape of business model. When the business model is systematically developed, by taking a strong root as illustrated in hypotheses H1 to H4, business sustainability can be assumed to be established. As noted in Formentini and Taticchi (2016: 1921), “business sustainability is defined as the ability to conduct business with a long-term goal of maintaining the well-being of the economy, environment and society”, which is a broader management goal than the original financial performance goal advocated

in Kaplan and Norton (1996). The sustainability focus of the BSC-structured business model also connotes a socially responsible image to organizations (Ritala et al., 2018), which aims in designing and developing a sustainable business model. Sustainability is described by the socio-cultural, economics, and environmental impact of the business model and efforts made by the communities. At this juncture, a BSC-oriented management framework is taken shape, filled by the last hypothesis H5 stated as follows:

H5: The values offered to tourists, and the supply-side and the demand-side activities, collectively, can significantly predict the sustainability achievement of the community.

Integrating the five hypotheses leads to a BSC-structured business model configuration shown in Figure 2. In its simplest sense, based on an activity-based view advocated in Taylor (1945) and Barnard (1938), business model explains and delineates the logics of integration of activities to meet the goals of business. In Figure 2, the growth-oriented perspective highlights the sources and key drivers of values, and internal business process perspective presents the value design, value manufacture, and value delivery of CBT, and customer perspective manifests the values offered to tourists and visitors, and the sustainability perspective connotes the values being captured, which are economics, social, culture and ecological aspects of sustainability. Having rooted in learning-enabled framework of BSC, as advocated in Tan (2004) and Olve, Petri and Roy (2003), that is, if the growth perspective is not properly invested (such as without value creation ability), then, value production (both the supply-side and the demand-side) would not be effective and capable to deliver the values appreciable by the tourists and visitors, and thus, no income is captured to further improve the other aspects of the sustainability. In short, the BSC-structured business model shown in Figure 2 is equally a continuous learning platform, besides manifesting the measurement- and management-oriented focus.

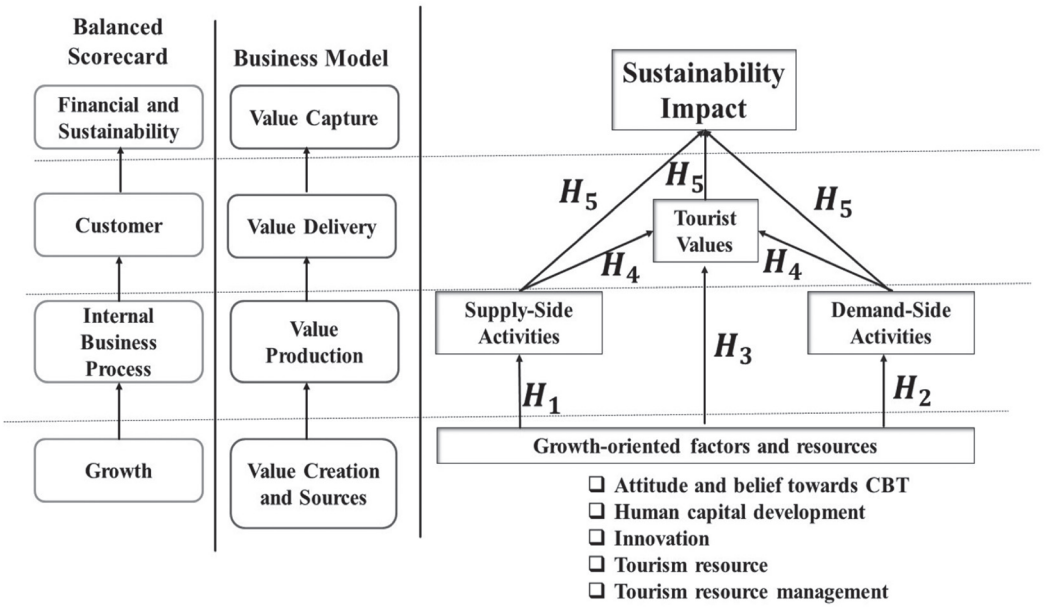

Figure 2: BSC-Structured Business Model Framework

Furthermore, the BSC-structured business model configuration, as shown in Figure 2, can also be reasoned as a platform for community development, which should aim to develop the community-based social capital or social capacity to describe the abilities of the residents to organize and mobilize their resources for the accomplishment of consensual or tribes-defined goals. The outcome is the sustainability and the ability to further strengthen the community or tribe-based norms, support problem solving, manage resources of the community, and foster community improvement, i.e. quality of life. The "tribe-based" qualifier implies that a group of communities share among themselves a common direction for commercial and sustainability development, which relies on commonly acknowledged effective platform of management, for improving bargaining power on the economic term, while benefiting social and ecological sustainability for each participating community. Thus, the management-oriented model, being designed and implemented by means of BSC structured business model, is also a process of creating and increasing solidarity, as manifested in the deep sense of shared identity and a code of conduct and agency in building the capacity to execute business model for collective benefits (Tan, Sitikarn, & Anomasiri, 2018).

Method

In responding to the nature of the research question and the research objective, which investigate a contemporary phenomenon in which there is still a lack of clear knowledge structure presented in comprehending the dynamics of the CBT management, case study or case research method, as advocated in Yin (1993), is suitable. The cases involve a group of highland communities, known as "tribes", who rely on either coffee or tea cultivations as their main sources of livelihoods.

The case communities share some similar ethnicity backgrounds such as Aka tribes, Lahu and Lisu tribes, and ecological resources and landscapes. A valid eighty-eight set of questionnaires was collected from the community members, who are parts of the so-called Tribes ETC (Experience, Tea and Coffee)-participated communities located in Chiang Rai: Doi Chang, Huai Nam Guen village, and Ban Pha Mee village. Apart from seeking the views of the subject experts in CBT, the key insights were obtained from onsite observations and various focus-group discussions. For instance, value propositions were extracted from the focus-group discussions with members of the Tribes communities, which shed light on life-changing, functional and educational values. These values are also observed and suggested to be driven by providing the guests of the communities with functional experiences i.e. cupping, planting of coffee in sustainable manner, and the ability to manage resources. Out of these brainstorming sessions, the constructs were revealed as already indicated in Figure 2. Another significant construct that was repetitively reinforced by the Tribes communities is the attitude and beliefs towards the CBT development. The community members, together with the subject experts in CBT, take notice that community-based consensus is not sufficient for driving CBT initiatives ahead, and instead, attitudinal and belief manifestations should be made obvious, which also relates to identity conformance. The data were collected in 2017-2018 period, during off-raining seasons and hot summers, as the logistical accessibility would be made more challenging in raining period.

Sampling Profile

The participants include 11.4% of those serving in the role as CBT head in one way or another, 10.2% of them involving as members of CBT committee, 3.4% responsible for CBT marketing, 2.3% planner for CBT, 29.5% as homestay provider, 2.3% in transportation services, 11.4% as local guide, 17% with agricultural farming and products, 10.2% responsible for cultural dances, 9.1% responsible for food offered to tourists, 5.7% taking care of medicinal products, 6.8% on heritage arrangement, 4.5% on infrastructural management, 5.7% on flowers farming and products, and 38.6% involving in various other aspects of CBT. Overall, the roles of the participants are overlapping in nature. Majority of them are female, at 61.4%, and 38.6% male. Age wise, 2.4% less than 20, 13.6% for age group 20-30, 19.3% for 30-40 range, 23.9% in between 50-60, and 39.8% above 60.

Questionnaires Instrument

The operationalization of the questionnaires is guided by the definition of the given constructs within the CBT context, in order to ensure validity and reliability (cf. Hinkin, Tracey & Enz, 1997), as follows, and is also subjected to the assessment and discussion with the subject experts in CBT:

- Attitude and belief towards CBT delineate the nature of the attitude and beliefs of the community members, and are operationalized by items such as committing on CBT expansion program without diluting the identity of the community, and by accentuating on the community's uniqueness and its livelihood, and lifestyle.
- Human capital development explains the extent to which the communities make efforts in developing leadership of the community members as a thrust for the CBT initiatives.
- Innovation measures the effort of innovation of the community towards CBT in terms of innovative services and reaching-out innovation.
- Tourism resources present the nature of ecological and man-made resources available to the communities, manifested, for instance, in terms of the lifestyle, abundancy of fertile land, conservation measure, culture and heritages.

– Tourism resources management articulates the extent of efforts of the community in managing the various aspects of resources, and activities measured involve waste management, tourism carrying capacity, monitoring and continuous development, network leveraging of tribe members, and design of rules and regulations for appropriate resource management purposes.
– Tourism activities and product developments are the supply-side activities, which involve developing the experiential activities for the tourists, such as eco-trekking, agricultural practice learning, local culinary tasting, leisure and recreation, homestay experiences, stories and interpretation of local attractions, enjoyment of natural landscapes, local lifestyle understanding, and exhibiting souvenir production.
– Market development identification and marketing strategies are the two market-side or demand-side activities the community focuses upon, in the design and implementation of the business model, i.e. the level of efforts in pricing, promotion strategies, and market development and fulfilment.
– The values offered to the tourists are operationalized by the degree of efforts made in the various domains or features of tourist values, such as functional value, educational value, cultural value, ecological value, and life-changing value, which are vital catalysts for brand loyalty.
– The sustainability impacts have four domains, namely (1) economic impact (i.e. family income increase, job creation, better earning, profit distribution), (2) cultural impact, which touches on cultural awareness increase of the community members, cultural maintenance, and new knowledge and valuable experiences gained as a result of open interactions with the visitors, (3) social impact, which focuses on infrastructure development, medical and educational improvement, and quality of life and sense of belonging of the community members, and (4) environmental sustainability, which includes measurement items such as systematic waste and water management benefits, and sense of love and care for the environment.

Figure 3: Tribes ETC Exhibition Booth (MFU, 2019)

Besides, the empirical results were also feedbacked to the Tribes community members, in numerous focus-group-discussion occasions in year 2019, leading to further development of the communities in CBT as well as tea- and coffee-production and product developments. Figure 3 shows the Tribes ETC's continuing efforts, exhibiting their products at the recent International Symposium 2019 (MFU, 2019), held in Mae Fah Luang University.

Research Result

This section, first, presents the results of the statistical analyses in justifying the discriminant and convergent validity, and reliability of the measurement instruments, before examining the statistical fits of the structural equation modeling (SEM).

With the square root of average variance extracted (AVE) shown exceeding the cross-correlation terms in Table 1, as highlighted by the diagonal value exceeding the off-diagonal in each column, then, as suggested in Fornell and Larker (1981), divergent validity is established. Furthermore, with each factor loading (not shown) of

the measurement items exceeding the 0.70 threshold, and with AVE, over 0.5, and with reliability index beyond 0.70 threshold, the convergent validity is also established. As explained in Neuman (2006), convergent validity means that "multiple measures of the same construct hang together or operate in similar ways", and discriminant validity is the opposite in that "the indicators of one construct hang together or converge, but also are negatively associated with opposing constructs".

Table 1: Discriminant and Convergent Validity, and Reliability Assessments

Latent Construct	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Cronbach Alpha	AVE
1	**0.854**										0.814	0.729
2	0.354	**0.831**									0.943	0.691
3	0.508	0.691	**0.801**								0.921	0.642
4	0.553	0.519	0.553	**0.812**							0.892	0.659
5	0.519		0.364	0.505	**0.897**						0.757	0.804
6	0.402	0.612	0.657	0.471	0.325	**0.842**					0.794	0.709
7	0.735	0.504	0.612	0.661	0.626	0.565	**0.847**				0.905	0.717
8	0.435	0.658	0.729	0.671	0.461	0.596	0.594	**0.799**			0.823	0.638
9	0.514	0.552	0.603	0.649	0.333	0.377	0.567	0.669	**0.872**		0.895	0.760
10	0.758	0.575	0.763	0.675	0.593	0.611	0.754	0.761	0.719	**0.871**	0.969	0.759
Discriminant Validity:	OK	OK	OK	OK	OK	OK	OK	OK	OK	OK		

Note: All the correlations coefficient presented are significant at the 0.01 level (2-tailed), and the diagonal value represents the square root of AVE for the corresponding construct. **1** = Attitude and belief towards CBT. **2** = Human capital development. **3** = CBT management. **4** = Innovation. **5** = Tourism resources. **6** = Tourism resource management. **7** = Tourism activities and products. **8** = Market demand identification and marketing strategy development. **9** = Values to tourists. **10** = Sustainability impact.

Table 2 below is a creative combination of both the mean descriptive and the ANOVA or t-test of the constructs in view of two important variables, namely CBT head versus not CBT head, and the agricultural livelihood types: either tea or coffee, or both. Table 2 shows significant differences between the CBT head and non-head. Apparently, there is a perception gap, which highlights that the CBT heads, in general, perceive at a higher level than the non-head across the constructs studied. In addition, although coffee shops seem booming at an accelerated rate much higher than the tea-based beverages in Chiang Rai, the communities who rely on tea as the main livelihood show better perceptions in the overall BSC efforts, when compared to

the communities planting coffees in majority. The perceptual mean that crosses four scale, of the five Likert scale, with 1 = strongly disagree, 2 = disagree, 3 = neutral, 4 = agree, and 5 = strongly agree, belongs to only two constructs, namely attitude and belief towards CBT, and tourism activities and product development, which highlights a more collective synergy among the members, and also shows relatively homogeneous, higher level of commitment in the production-side. In general, the communities lack the skills, competencies and knowledge in the demand-side and the sustainability domains of goals.

Table 2: Mean Descriptive, T- and ANOVA Test Results

			Agricultural Live lihood Type - Main Income Earner							CBT Role	
			Mean Value			Test of Homegeneity of Variance		ANOVA		Mean Value	
Latent Construct	Mean	Std.Dev.	Tea	Coffee	Both	Levene Statistic	Sig.	F	Sig.	CBT Head (11.4%)	Not CBT Head (88.6%)
1	4.14	0.62	4.40	3.89	4.24	1.494	0.222	4.681	0.001	4.43	4.09
2	3.44	0.72	3.86	3.11	3.42	1.085	0.36	5.976	0.000	3.96	3.37
3	3.66	0.59	3.91	3.35	3.84	0.337	0.799	7.422	0.000	4.12	3.59
4	3.73	0.61	3.90	3.60	3.62	2.47	0.06	2.909	0.039	4.04	3.69
5	3.77	0.52	3.88	3.70	3.77	2.228	0.091	1.522	0.215	3.92	3.74
6	3.45	0.71	4.04	3.00	3.43	0.772	0.513	15.003	0.000	3.81	3.39
7	4.02	0.56	4.37	3.80	3.77	0.604	0.614	6.334	0.001	4.32	3.97
8	3.78	0.55	3.98	3.62	3.80	0.692	0.559	2.38	0.075	4.15	3.72
9	3.91	0.61	3.94	3.78	3.88	0.663	0.577	2.27	0.086	4.10	3.88
10	3.95	0.48	4.20	3.72	3.99	1.019	0.388	6.737	0.000	4.22	3.91

Note: **1** = Attitude and belief towards CBT. **2** = Human capital development. **3** = CBT management. **4** = Innovation. **5** = Tourism resources. **6** = Tourism resource management. **7** = Tourism activities and products. **8** = Market demand identification and marketing strategy development. **9** = Values to tourists. 10 = Sustainability impact.

The five hypotheses, raised in the literature review section, are supported by the SEM results in Figure 4, with the following statistical results: Relative fit indices TLI (Tucker Lewis Index) = 0.880 and IFI (Incremental Fit Index) = 0.953, and non-centrality based indices: CFI = 0.951, and RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation) = 0.127.

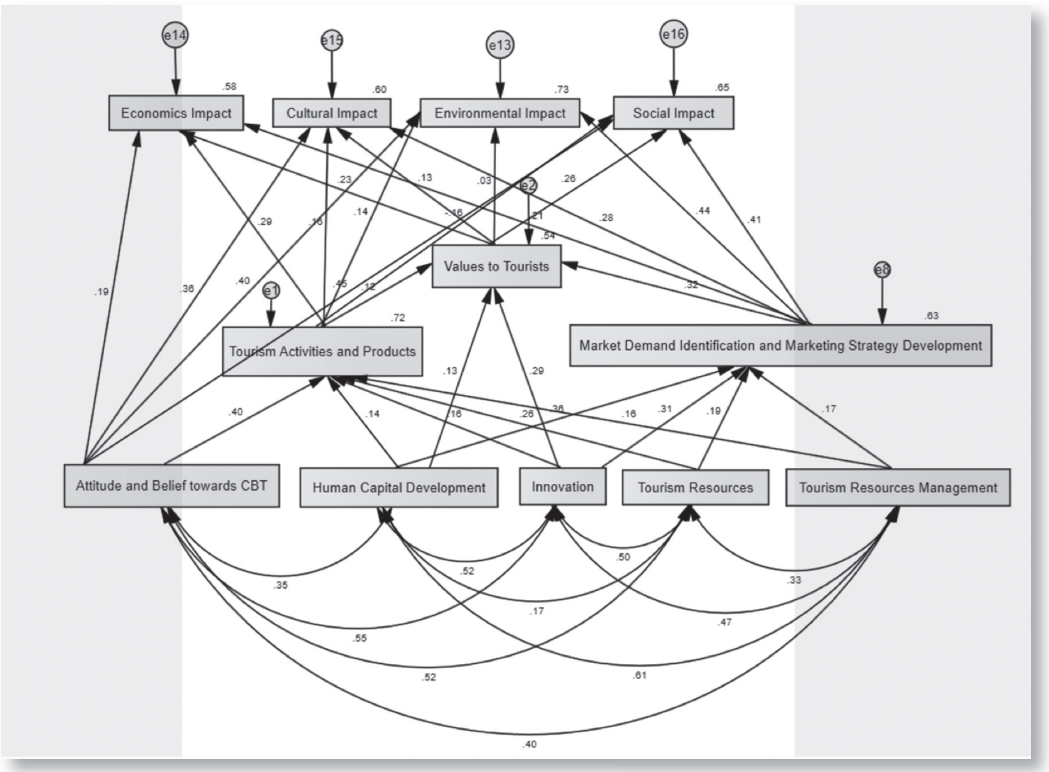

Figure 4: The SEM of the BSC-Structured Business Model

Discussion

The structural equation modeling (SEM) configuration concludes reasonably good incremental and absolute model fits, which support the five hypotheses as follows:

- **H1 and H2:** The structural equation models (SEMs) show the significant linkages between the extent of efforts the communities put into tourism resources and their management, and the developments of both the supply-side and demand-side aspects of the CBT business model. The role of resources is significantly important, being judged from the fact that the communities rely on the available natural, cultural and livelihood resources as potential sources of attractions and tourist organism stimulations. In Ryan (2010), it is noted that the multi-faceted resources, in combination, can provide the sources of stimuli in stimulating the formation of images,

and could also help the tourists formulate the criteria by which they evaluate the success of otherwise of their stay (Chen et al., 2016).

- **H3:** Both human capital development and innovation are shown significantly able to impact positively on the degree of efforts made on tourist value proposition design and development. The tight interrelationship between innovation and customer value design is the central theme in the blue ocean strategy, in which Leavy (2005), stated that "In Blue Ocean Strategy, value and innovation are inseparable. Value innovation places equal emphasis on value and innovation". As to human capital, its role has the knowledge spillover effect, which is often regarded as the engine of sustained growth and development (Chang, Wang, & Liu, 2016), being realized through the contribution of human capital in the various aspects of CBT business model, whether in the tourism activities and products, values offered to tourists, or market demand identification and marketing strategy development.
- **H4:** The values offered to tourists are a result of two types of activities typically understood in a business model concept (Aung and Tan, 2016; Tan and Anomasiri, 2017), namely the supply-side activities (tourism activities and product development) and the demand-side activities (market demand identification and marketing strategy development), with R^2 = 0.54.
- **H5:** Ranges of 0.58-0.73, which are the variances of the various facets of sustainability, are shown to be significantly explained by the supply- and demand-side activities, as well as the values offered to tourists (CVP).

The supports for **H1-H5** thus conform to the definition of CBT stated in Manyara and Jones (2007): "CBT is a sustainable, community-owned and community-based tourism initiative that enhances conservation and in which the local community is fully involved throughout its development and management are the main beneficiaries through community development". The commitment and efforts of the communities in managing their natural and cultural resources (i.e. resource management) ensure that resources are maintained to the best productive levels possible to favor the production activities. In line with also the guidelines advocated in UNEP & UNWTO (2005), "sustainable tourism should make optimal use of

environmental resources that constitute a key element in tourism activities, maintaining essential ecological processes and helping to conserve natural heritage and biodiversity".

Three research questions were raised and the SEM statistics were used in the responding. The four interlinked perspectives of the BSC-structured business model framework address the first research question: (1) growth-oriented factors constituting of attitude and beliefs toward CBT, human capital development, innovation, tourism resources and their management; (2) the internal CBT development process perspective, consisted of the supply-side activities (tourism activities and product development) and the demand-side activities (market demand identification and marketing strategy development); (3) the values offered to tourists (customer value propositions, CVP) as the customer perspective; and (4) the sustainability perspective, which indicates the ability of the communities to conduct business with a long-term goal of maintaining the well-being of the economy, environment and society, and connotes a socially responsible image. The combined growth-oriented resources and capabilities, the internal process and CVP perspectives, form the essential logic of the CBT operations known as business model.

The second research question illuminates the following benefits: The valid BSC framework can provide the community with a simple management structure to guide them in: learning, growing, planning, designing, execution, organization, and in contributing to sustainability. In other words, BSC structure serves as a platform for observation and reflection to assist the community members to reflect on their initiatives, so they can better improve their business models. Community learning is embedded in and enabled through the BSC structure – causal linkage and forms as a base for continuous improvement.

In view of the third research question, the BSC structure serves also as a management system for community development and CBT capacity planning – essentially an emphasis of functionalist theory and structuration theory. The BSC structure, clearly, is a visually effective guide for business model design and implementation – considering resources, partnership and socio-psychological variables, and human capitalization and innovation, as important resources and capabilities, to contribute to sustainability, by strengthening the capacities of both the supply-side and the demand-side activities, as well as the values offered to potential visitors and tourists, as shown in Figure 5.

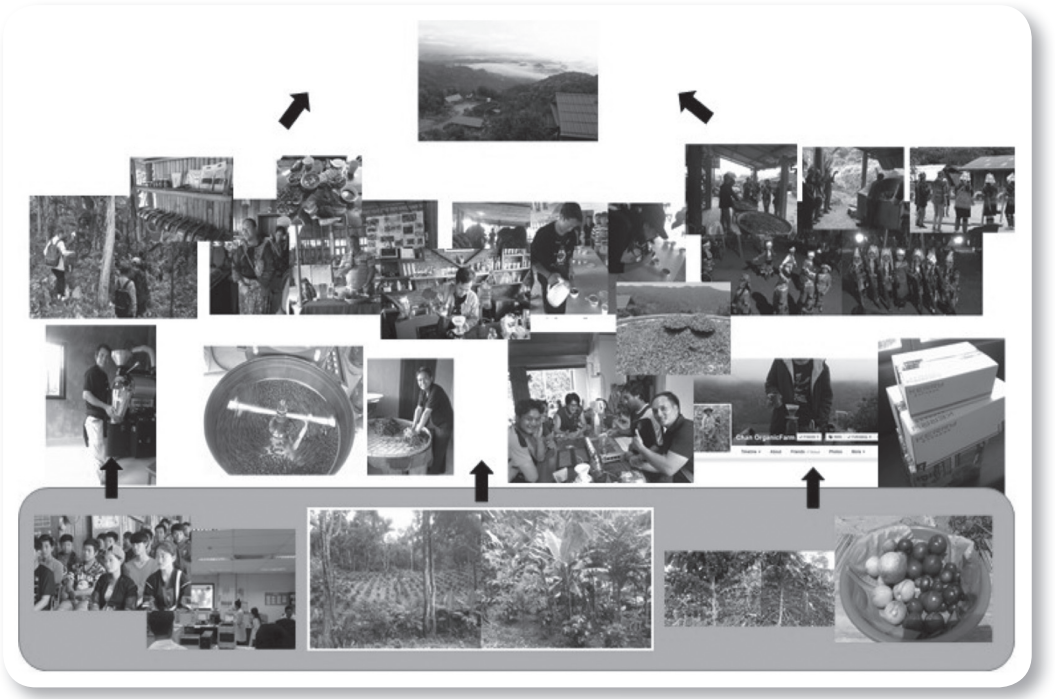

Figure 5: Illuminating the BSC-Structured Business Model of the Cases

Conclusion

In summary, the BSC-structured business model provides a structural perspective to the Tribes-based communities to develop and manage their tourism initiatives, essentially overcoming the transactions-based paradigm, and shifted towards a more holistic approach to nurturing the advantages of various nature and facets of resources, i.e. social and ecological capitals. The BSC-structured business model framework provides also a measurement-based platform. Towards this end, the self-discrepancy theory is useful to serve the argument, which stresses on the role of dissonance, manifested in, for instances, deviation from the sustainability goal and internal consistency. In short, through the continuous learning and growth, the communities would gradually adjust and improve their Gestalt fits and pictures of overall balanced and sustainable agriculture and tourism developments (Tan, 2018). Self-discrepancy theory is also alternatively known as the cognitive dissonance theory (Festinger, 1957), which postulates that people experience psychological discomfort when there is inconsistency between cognitions (attitudes, beliefs, values, opinions,

knowledge) about themselves, about their behaviors (as shown in the business model design and implementation efforts), and about their surroundings, and thus, facilitates a desire for continuous improvement.

Sustainability performances, which consist of socio-culture, economics and environmental maintenance, are important aspects of the "values" that both the communities and their guests should be delighted to have. The communities surveyed are generally strong in the supply-side of the CBT development and have strong preferences for synergistic attitudes (which contribute to socio-psychological capitals), but they are weaker in the domains of demand-side activities, tourist value design and innovation- and resources-managed and growth-oriented commitment. Also, there exists some significant perceptual gaps between CBT head and other community members, as revealed in the t-test, and thus, efforts for better alignment among the community members are needed. Having equipped with the various facets and nature of evidences reported in this research, the communities should be alerted to make more systemic, monitoring-, learning-and-growth-oriented, and goal-based (i.e. sustainability, and tourist value-centric) efforts.

References

Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes,* 50(2), 179-211.

Arrow, K. (1972). Gifts and exchanges. Philosophy and Public Affairs.

Aung, Z.M., & Tan, C.C. (2016). Using business model concept as a broad-based S-O-R (stimulating-organism-response) consumer behavior model for tourism industry: The case of Bagan, Myanmar. *Journal of Mekong Societies*, 12(2), 21-44.

Barnard, C.I. (1938). *The Functions of the Executive*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Barrutia, J.M., & Echebarria, C. (2015). *Resource-based view of sustainability engagement*. Global Environmental Change.

Chang, C.F., Wang, P., & Liu, J.T. (2016). Knowledge spillovers, human capital and productivity. *Journal of Macroeconomics,* 47, 214-232.

Chen, C.M., Chen, S.H., Lee, H.T., & Tsai, T.H. (2016). Exploring destination resources and competitiveness – A comparative analysis of tourists' perceptions and satisfaction toward an island of Taiwan. *Ocean & Coastal Management*, 119, 58-67.

Danquah, M., & Amankwah-Amoah, J. (2017). Assessing the relationships between human capital, innovation & technology adoption: Evidence from sub-Saharan Africa. Technological Forecasting & Social Change. Accessed on http://dx.doi.org/10.1016 /j.techfore.2017.04.021.

De Pablos, P.O., & Lytras, D. (2008). Competencies and human resource management: Implications for organizational competitive advantage. *Journal of Knowledge Management,* 12(6), 48-55.

Drucker, P. (1954). *The principles of management*. NY: Harper Collins.

Formentini, M., & Taticchi, P. (2016). Corporate sustainability approaches and governance mechanisms in sustainable supply chain management. *Journal of Cleaner Production, 112, 1920-1933*.

Fornell, C., & Larcker, D.F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of marketing research,* 39-50.

Hinkin, T.R., Tracey, J.B., & Enz, C.A., (1997). Scale construction: Developing reliable and valid measurement instruments. *Journal of Hospitality & Tourism Research,* 21(1), 100-120.

Kaplan, R.S., & Norton, D.P. (1996). *Linking the balanced scorecard to strategy*. California Management Review, Fall, 53-79.

Kannisto, P. (2017). *Sharing for profit: A new business model?* Research notes and reports. Annals of Tourism Research, 66, 183-215.

Leavy, B. (2005). Value pioneering – how to discover your own blue ocean: Interview with W. Chan Kim and Ranee Mauborgne. *Strategy & Leadership,* 33(6), 13-20.

Leung, R. (2015). Strategy maps: the essential link between the balanced scorecard and action. *Journal of Business Strategy,* 38(2), 34-40.

Manyara, G., & Jones, E. (2007). Community-based tourism enterprises development in Kenya: An exploration of their potential as avenues of poverty reduction. *Journal of Sustainable Tourism,* 15(6), 628-644.

Matilainen, A., Suutari, T., Lahdesmaki, M., & Koski, P. (2018). Management by boundaries – Insights into the role of boundary objects in a community-based tourism development project. *Tourism Management,* 67, 284-296.

Morgan, G.A. (2004). Structure, speed and salience: performance measurement in supply chain. *Business Process Management Journal,* 10(5), 522-536.

Neuman, W.L. (2006). *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*. USA: Pearson Education.

Norreklit, H. (2003). The balanced scorecard: What is the score? A rhetorical analysis of the balanced scorecard. Accounting, *Organizations and Society, 28,* 591-619.

Okazaki, E. (2008). A Community-based tourism model: Its conception and use. *Journal of Sustainable Tourism,* 16(5), 511-519.

Osterwalder, A. (2004). *The Business Model Ontology – A Proposition in a Design Science Approach*. Institut d'Informatique et Organisation. Dissertation 173. University of Lausanne, Switzerland.

Pookaiyaudom, G. (2013). The integrated learning of community-based tourism in Thailand. *Procedia – Social and Behavioral Sciences,* 106, 3890-2898.

Rajesh, R., Pugazhendhi, S., Ganesh, K., Ducq, Y., & Koh, S.C.L. (2012). Generic balanced scorecard framework for third party logistics service provider. *International Journal of Production Economics,* 140, 269-282.

Ritala, P., Huotari, P., Bocken, N., Albareda, L., & Puumalainen, K. (2018). Sustainable business model adoption among S&P 500 firms: A longitudinal content analysis study. *Journal of Cleaner Production,* 170, 216-226.

Ridway, V.F. (1956). Dysfunctional consequences of performance measurement. *Administrative Science Quarterly,* September, 40-247.

Ryan, C. (2010). *The Competitive Destination – The Future Role of The World City.* Keynote paper for the Conference hosted by Chinese Cultural University, May 6.

Sanchez-Canizares, S.M., & Castillo-Canalejo, A.M. (2014). Community-based island tourism: The case of Boa Vista in Cape Verde. *Journal of Culture*. Tourism and Hospitality Research, 8(2), 219-233.

Tan, C.C. (2004). Balanced scorecard model for managers. *The Nation,* Jan. 21.

Tan, C.C. (2017). A fieldtrip approach to study tour guide in shaping student tourist experience. *Journal of Mekong Societies,* 13(2), 23-44.

Tan, C.C., & Anomasiri, S. (2017). Attention-based view approach to the use of performance measurements to drive organizational performance. *Journal of Accounting Profession,* 13(39), 58-82.

Tan, C.C., & Sitikarn, B. (2018). *Coffee-and-Tea based and Social Entrepreneurship-Oriented Community-based Tourism (CBT) in Northern Thailand:* Contributing towards a Theory. First Edition. India: IMRF Publication House.

Tan, C.C., Sitikarn, B., & Anomasiri, S. (2018). A social psychological cybernetics model of entrepreneurial community-based tourism initiatives. *Journal of Mekong Societies,* 40(2), May – August 2018, 21-46.

Taylor, F.W. (1945). *Scientific Management: Comprising Shop Management, The Principles of Scientific Management, Testimony before the Special House Committee*. NY: Harper & Brothers Publishing.

Taylor, P.W. (1961). *Normative Discourse*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Tolkach, D. & King, B. (2015). Strengthening community-based tourism in a new resource-based island nation: Why and how? *Tourism Management*, 48, 386-398.

UNEP & UNWTO (2005). *Making Tourism More Sustainable: A guide for Policy Makers*. Paris: World Tourism Organization Publications.

Yin, R.K. (1993). *Applications of case study research*. Applied Social Research Series, 34, London: Sage.

องค์ประกอบ รูปแบบ และกระบวนการสร้างเครือข่ายการวิจัยเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*

The Factor, Model, and Creating Process Research Network for Sustainable Development

[1]พระสุธีรัตนบัณฑิต (อาภากโร) และ พระพรหมบัณฑิต (ธมฺมจิตฺโต)
[1]Phra Sutheerattanabundit (Abhakaro) and
Phra Brahmapaṇḍit (Dhammacitto)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
[1]Corresponding Author. Email: suthito@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบและรูปแบบการวิจัยการศึกษาที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อพัฒนาหลักสูตรและพัฒนานักวิจัยในระดับอุดมศึกษาที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยมีขั้นตอนการวิจัย 4 ขั้นตอนได้แก่ 1) การศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบและรูปการวิจัยการศึกษาที่สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนจากองค์กรต้นแบบในสังคมไทย 2) การพัฒนาหลักสูตรการวิจัยที่สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน 3) การพัฒนานักวิจัยรุ่นใหม่ 4) การเสริมสร้างเครือข่ายการวิจัย ผลการศึกษาพบว่า

องค์ประกอบและรูปแบบการวิจัยการศึกษาที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น มีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ด้าน 1) องค์ประกอบด้านการบริหารงานวิจัย 2) ด้านบุคลากรและเครือข่ายการวิจัย 3) ด้านความรู้และกระบวนการวิจัย และ 4) ด้านทรัพยากรการวิจัย องค์ประกอบทั้ง 4 มีความสัมพันธ์ต่อกัน คือ บุคลากรการวิจัยจะเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การขับเคลื่อนการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ส่วนรูปแบบการวิจัยการศึกษานั้น พบว่า การวิจัยแบบ List Model ที่มีองค์ประกอบ คือ การเรียนรู้ นวัตกรรม การสร้างความยั่งยืน และการเปลี่ยนแปลงจาก

*Received May 11, 2019; Revised August 22 , 2019; Accepted August 22, 2019

ภายใน เป็นเงื่อนไขสำคัญของการวิจัยที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืน ส่วนผลการพัฒนาหลักสูตรการวิจัยการศึกษา พบว่า หลักสูตรการวิจัยการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน แบบ List Model ที่คณะผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น เป็นหลักสูตรที่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาเพื่อนำไปสู่กระบวนการพัฒนาการวิจัยและการสร้างนวัตกรรมเพื่อความยั่งยืนได้ โดยนักวิจัยที่ผ่านการอบรมสามารถพัฒนาด้วยการพัฒนาโครงการวิจัยและสามารถพัฒนากิจกรรมการวิจัยที่นำไปสู่การพัฒนาการวิจัยที่สร้างสรรค์ได้

คำสำคัญ: การวิจัยการศึกษา; การพัฒนาที่ยั่งยืน; การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

Abstract

This research article has the purposes: 1) To analyze factors and models of educational research correspond to 21st century learning. 2) To develop a course that consistent with 21st century learning and educational research process for sustainable development. 3) To develop researchers and promote networks of higher educational research consistent with 21st century learning and sustainable development. The methodologies employed were action research consisted of four steps; the first was to collect data from the Best organizations and educational institutions. The second step was to create a course of educational research for sustainable development. The third step to develop potential of Researchers and the four step to create educational network from 20 organizations for sustainable development.

The results showed that 1) the factors and models of educational research that are consistent with 21st century learning and sustainable development have 4 main components: 1) Research management 2) Personnel and research network 3) Knowledge and research process and 4) Research resources. For example, Peoples will be the driving force behind knowledge and the process of learning and sustainable development towards the development of research processes for educational research and sustainable development. For educational research model, the LIST Model was composed of Learning, Innovation, Sustainable and Transformation is an important condition of creative research that is consistent with 21st century learning and sustainable development. The results of the development of educational research course correspond to 21st century learning and the educational research for sustainable development is established as Certificate in Educational Research for Sustainable Development by LIST Model. This course can be used to create a learning process at the beginning of the development process, and then create a process and methodology for development of social and science technologies innovation.

Keywords: Educational Research; Sustainable Development; 21st century learning

บทนำ

ในระดับโลก จากการรายงานของสถาบัน International Institute for Management Development (IMD) ซึ่งสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาที่ได้จัดทำรายงานสมรรถนะการศึกษาไทยในเวทีสากล พ.ศ. 2558 ขึ้นในรูปแบบรายงานเชิงสถิติเปรียบเทียบสมรรถนะความสามารถในการแข่งขัน เพื่อสะท้อนให้เห็นสถานภาพของประเทศไทยในเวทีระดับนานาชาติ โดยใช้ดัชนีตัวชี้วัดของสถาบัน International Institute for Management Development (IMD) เป็นกรอบหลักในการวิเคราะห์เพื่อผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ใช้ประโยชน์ในการกำหนดนโยบายและวาง แผนเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ผลการวิเคราะห์พบว่า ในปี 2558 ความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยอยู่อันดับ 48 ดีขึ้นกว่า ปี พ.ศ. 2557 ที่ได้อันดับ 54 จากทั้งหมด 61 ประเทศ เป็นรองประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ สิงคโปร์ (อันดับ 3) และมาเลเซีย (อันดับ 35) ในขณะที่ความสามารถในการแข่งขันด้านการศึกษาของประเทศไทยในภาพรวม ปี พ.ศ. 2558 IMD จัดอันดับด้านการศึกษาให้ประเทศไทยอยู่ที่อันดับ 46 จากทั้งหมด 61 ประเทศ ดีขึ้น 6 อันดับ จากปี พ.ศ. 2557 ทั้งในด้านโอกาส ความเสมอภาคทางการศึกษาและในด้านคุณภาพการศึกษา โดย IMD พิจารณาจากเกณฑ์ต่างๆ เช่น 1) งบประมาณด้านการศึกษาต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ 2) งบประมาณด้านการศึกษาต่อประชากร 3) งบประมาณด้านการศึกษาต่อนักเรียน 4) สัดส่วนนักเรียนต่อครูในระดับประถมศึกษา 5) สัดส่วนนักเรียนต่อครูในระดับมัธยมศึกษา 6) อัตราการเข้าเรียนมัธยมศึกษา 7) ผลสัมฤทธิ์ของการอุดมศึกษา เป็นต้น

จากการรายงานของ World Economic Form: WEF ที่ระบุว่า ในปี 2557 ขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยดีขึ้น สวนทางกับ “ระบบการศึกษา” ที่ยังถดถอย เสนอให้ประเทศไทยเดินหน้าปฏิรูป “คุณภาพประถมศึกษา-ระบบการศึกษา-การบริหารจัดการศึกษาด้านธุรกิจ” ขณะที่กลุ่มประเทศอาเซียนต่างมีผลอันดับที่ดีขึ้นมาเลเซียมีความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น เช่น เดียวกับฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และเวียดนาม โดยใช้เกณฑ์พิจารณาจาก 3 หมวด ได้แก่ 1) ปัจจัยพื้นฐาน อาทิ สถาบันด้านเศรษฐกิจ โครงสร้างพื้นฐานฯ 2) ปัจจัยยกระดับประสิทธิภาพ อาทิ ประสิทธิภาพของตลาดแรงงาน การศึกษาขั้นสูงฯ และ 3) ปัจจัยนวัตกรรมและศักยภาพทางธุรกิจ ซึ่งจะเป็นตัวขับเคลื่อนความก้าวหน้าของประเทศ สิ่งที่น่าวิตกกังวลมากคือ คุณภาพระบบการศึกษาไทยอยู่อันดับที่ 87 ซึ่งมีอันดับถดถอย 9 อันดับจากปี 2556 โดย WEF ยังวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของไทย 8 อันดับแรก ดังนี้ 1. ปัญหาคอร์รัปชั่น 2. ความไม่มั่นคงทางการเมือง 3. ระบบราชการ 4. ความไม่ต่อเนื่องทางนโยบาย 5. ขาดความสามารถเชิงนวัตกรรม 6. ขาดระบบเชื่อมโครงสร้างพื้นฐาน 7. ขาดคุณภาพการศึกษาแรงงาน และ 8. ขาดจริยธรรมการทำงานแรงงาน กล่าวโดยสรุปสมรรถนะการศึกษาไทยในเวทีสากลยังอยู่ในระดับไม่เป็นที่น่าพอใจและยังล้าหลังหลายๆ ประเทศ ทั้งด้านโอกาส คุณภาพ ความเป็นธรรม และประสิทธิภาพการจัดการศึกษา

ในระดับประเทศ จากการเสวนาระดมสมอง Thailand SDGs Forum #1 Thailand SDGs Roundtable: Global Transformation to Local Drive ซึ่งมูลนิธิมั่นพัฒนาและสำนักข่าวออนไลน์ไทยพับลิก้าร่วมกันจัดขึ้น เมื่อเดือนเมษายน 2559 ที่ผ่านมาเพื่อหาคำตอบร่วมกันในการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทยภายใต้เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ผลจากการสัมมนาพบว่า “ไทยสอบตก การพัฒนาคน และการศึกษา” ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาการศึกษาของไทยยังอยู่ในระดับที่ไม่สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะมีการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาการศึกษาและการพัฒนาประเทศก็ตาม โดยที่สัมมนาให้มุ่งเน้นการเชื่อมโยงระหว่างการศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อให้สังคมไทย มีการพัฒนาคนและการจัดการศึกษาที่มีองค์ประกอบที่หลากหลายมากขึ้น ไม่ควรเน้นเฉพาะการบริหารการศึกษาที่เป็นเรื่องของคน งบประมาณ หลักสูตร และการจัดการทั่วไปเท่านั้น แต่เชื่อมโยงไปถึงองค์ประกอบอื่นๆ เช่น รัฐธรรมนูญ ความยั่งยืน และสิทธิประชาชน นอกจากนี้ ยังพบว่า กระบวนการจัดการศึกษาของไทยยังอยู่ในสภาพที่ไม่เอื้อต่อการ “พัฒนาคน” และ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” โดยเฉพาะแผนที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 และกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคน การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม

ปัญหาการจัดการศึกษาของประเทศไทยดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า มีสาเหตุมาจากปัจจัยหลายประการส่วนหนึ่งนั่น คือ กระบวนการวิจัยทางการศึกษาที่ไม่สามารถสร้างสรรค์นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการศึกษาเรียนรู้ได้ และการที่สถาบันการศึกษาไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้และกระบวนการวิจัยไปสู่การเรียนการสอนและการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนได้ โดยเฉพาะอาจารย์ นักวิจัย และนิสิต นักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษายังขาดการเรียนรู้ และกระบวนการวิจัยที่หลากหลายเพื่อตอบสนองต่อการพัฒนาคนและสังคมได้ ดังนั้น คณะผู้วิจัย จึงสนใจที่จะศึกษาถึงการวิจัยการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์ประกอบการวิจัยการศึกษา รูปแบบ และกระบวนการวิจัยการศึกษา การพัฒนาหลักสูตร นักวิจัยการศึกษา รวมถึงการสร้างเครือข่ายการวิจัยการศึกษาของสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาและภาคีที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การพัฒนารูปแบบการวิจัยการศึกษาที่จะสามารถสร้างสรรค์การเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงเพื่อสังคมที่ยั่งยืน อันเป็นไปตามกรอบวัตถุประสงค์การวิจัยในระดับชาติในกลุ่มสาขา “การศึกษาและการสร้างสรรค์การเรียนรู้” ที่มีเป้าหมายให้ได้รูปแบบการวิจัยการศึกษาระดับประเทศ การพัฒนาศักยภาพนักวิจัยการศึกษาและการสร้างนักวิจัยการศึกษารุ่นใหม่ของไทยให้มีมาตรฐานการวิจัยระดับสากลและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบและรูปแบบการวิจัยการศึกษาที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. เพื่อพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และกระบวนการวิจัยการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

3. เพื่อพัฒนานักวิจัยและเสริมสร้างเครือข่ายการวิจัยการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มุ่งเน้นศึกษาการวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับรูปแบบการวิจัยการศึกษา งานวิชาการเพื่อสังคม (Socially-engaged Scholarship) การเรียนรู้ ในศตวรรษที่ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีขั้นตอนการวิจัยใน 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่

1) การศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบและรูปการวิจัยการศึกษาที่มีความครอบคลุมกระบวนการจัดการเรียนการสอนในระดับมหาวิทยาลัยที่เชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยทำการศึกษาวิเคราะห์จากองค์กรต้นแบบ 4 องค์กรในสังคมไทย ได้แก่ สถาบันไทยพัฒน์ วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ป๋วย อึ้งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สถาบันวิมุตตยาลัย โดยพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เพื่อนำไปสู่การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการวิจัยเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

2) การพัฒนาหลักสูตรการวิจัยที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยวิเคราะห์จากองค์กรต้นแบบ การสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มกับนักวิชาการในสังคมไทยจำนวน 25 ราย จนได้หลักสูตรประกาศนียบัตรการวิจัยเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับมหาวิทยาลัยสงฆ์และเครือข่ายการวิจัยในสังคมไทย

3) การพัฒนานักวิจัยรุ่นใหม่ จำนวน 45 ราย จากมหาวิทยาลัยต่างๆ และเครือข่ายการวิจัย โดยมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการวิจัยและแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของนักวิจัย

4) การเสริมสร้างเครือข่ายการวิจัยและการพัฒนาระบบการบริหารงานวิจัยในระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยสงฆ์และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง จำนวน 20 แห่ง ให้สามารถพัฒนารูปแบบการเรียนรู้และศักยภาพการวิจัยเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

สำหรับองค์กรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informant) ประกอบด้วยตัวแทนของมหาวิทยาลัย องค์กรภาครัฐ และเอกชนที่มีบทบาทในการจัดการศึกษา การเรียนรู้ การวิจัยเพื่อสังคมอย่างยั่งยืนทั้งในระดับนโยบายและภาคปฏิบัติในสังคมไทย

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาหลักการและรูปแบบการดำเนินการเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์กรต้นแบบ ผลการศึกษาจากองค์กรต้นแบบ 4 องค์กรในสังคมไทย พบว่า

1) แนวคิดของวิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป่วย อึ้งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มุ่งเน้นการพัฒนาบุคคลเพื่อให้เข้าถึงความดี ความงาม ความจริง ความเสมอภาค และเป็นธรรมของสังคมตามแนวคิดจากครรภ์มารดา ถึงเชิงตระกอนของอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ ที่มุ่งสร้างความเป็นธรรมในสังคม โดยมีกิจกรรมการเสริมสร้างจิตอาสาหรือพัฒนาอาสาสมัครในสังคมเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาสังคมสู่ความยั่งยืน

2) สถาบันไทยพัฒน์ ได้ส่งเสริมแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม การพัฒนาเชิงบูรณาการ และการเสริมสร้างจริยธรรมแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืนไปสู่ภาคเอกชนและบรรษัทในตลาดหลักทรัพย์ เพื่อให้มีความรับผิดชอบและมีจริยธรรมในการประกอบธุรกิจ พร้อมทั้งการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้สู่สังคมในแนวใหม่ผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศกับองค์กรในระดับโลกสู่เป้าหมายการที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ

3) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มุ่งเน้นการเสริมสร้างสุขภาวะ การเรียนรู้ การสร้างเครือข่ายทางสังคม เพื่อนำไปสู่การสร้างพลังการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ โดยเน้นการสร้างเสริมและการเรียนรู้ของสังคมมากกว่าการซ่อมบำรุงในเรื่องสุขภาวะ รวมทั้งการเสริมสร้างวิธีคิดในการทำงานเพื่อสังคมบนความร่วมมือกับภาคีด้านต่างๆ ในการผลักดันสู่นโยบายสาธารณะด้านสุขภาวะ (กาย จิต ปัญญา สังคม) และการพัฒนาที่ยั่งยืน

4) สถาบันวิมุตตยาลัย โดยพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี มีแนวคิดการพัฒนาเชิงพุทธและการประยุกต์ใช้คุณธรรมสากลเพื่อเสริมสร้างดุลยภาพของชีวิตและการสร้างพลังแห่งปัญญาในการตื่นรู้ ซึ่งเป็นบทบาทที่สำคัญของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 รวมทั้งการใช้หลักเมตตากับปัญญาที่จะนำไปสร้างสรรค์สังคมในลักษณะของการ “ตื่นรู้ร่วมกัน” อันเป็นต้นแบบของการดำเนินชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืน

กระบวนการดำเนินการขององค์กรต้นแบบเหล่านี้ มีกระบวนการขับเคลื่อนที่คล้ายคลึงกัน คือ การสร้างการเปลี่ยนแปลงจากภายในสู่ภายนอก โดยมีกระบวนการที่สำคัญ เช่น กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการสร้างพลังตนเอง กระบวนการจิตอาสา ความรับผิดชอบต่อสังคม และกระบวนการแห่งปัญญา เป็นต้น ซึ่งกระบวนการดังกล่าว เป็นการปฏิบัติเชิงประจักษ์เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ การสร้างนวัตกรรมและการเปลี่ยนแปลง โดยมีเป้าหมาย คือ การเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่แท้และการสร้างสังคมที่เป็นธรรม ยั่งยืน สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่นับว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการวิจัยและการเรียนรู้ในการพัฒนาสังคมในยุคใหม่

2. ผลการศึกษาองค์ประกอบและรูปแบบการวิจัยการศึกษาที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยทำการศึกษาแนวคิด หลักการ และรูปแบบการส่งเสริมการ

เรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์กรต้นแบบในสังคมไทย 4 องค์กร รวมทั้งการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ นักวิจัย นักพัฒนาและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า

2.1 องค์ประกอบการวิจัยการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการที่สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนและหลักการเรียนรู้ที่มุ่งใช้แนวคิดความรับผิดชอบ จิตอาสา และภูมิปัญญาสากลเพื่อความเป็นธรรมในสังคม คือ

1) องค์ประกอบด้านการบริหารงานวิจัย

2) องค์ประกอบด้านบุคลากรและเครือข่ายการวิจัย

3) องค์ประกอบด้านความรู้และกระบวนการวิจัย

4) องค์ประกอบด้านทรัพยากรการวิจัย

องค์ประกอบทั้ง 4 ประการดังกล่าว มีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงเริ่มตั้งแต่การบริหารงานวิจัยในระดับนโยบายที่จะเป็นผู้กำหนดแนวนโยบายและกรอบการวิจัยเพื่อการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืน จากนั้นนำไปสู่การพัฒนานักวิจัยและองค์กรเครือข่ายการวิจัย การพัฒนาองค์ความรู้และกระบวนการวิจัยที่มีประสิทธิภาพ เพื่อสร้าง “องค์ความรู้” และ “นวัตกรรม” ที่เป็นผลงานการสร้างสรรค์ของการวิจัยและการเรียนรู้ โดยมีรูปแบบการบริหารงานวิจัยที่มีประสิทธิภาพของฝ่ายต่างๆ ที่จะดำเนินการวิจัยนั้นให้เกิดประสิทธิภาพและผลลัพธ์ตามที่กำหนดไว้ ภายใต้ทรัพยากรการวิจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาการวิจัยที่ต่อเนื่อง ในองค์ประกอบทั้ง 4 นั้น การพัฒนาบุคลากรและเครือข่ายการวิจัยหรือการพัฒนานักวิจัยเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด เพราะว่าหากบุคคลเป็นผู้ที่มีความรู้ มีคุณธรรม มีความสามารถในการดำเนินการวิจัยที่เหมาะสมย่อมพัฒนาไปสู่การสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมทางสังคมได้ โดยจำเป็นต้องพัฒนานักวิจัยและเครือข่ายการวิจัยให้มีพลัง นับตั้งแต่การพัฒนาวิธีคิดเรื่องการวิจัยในระดับครอบครัว สถาบันการศึกษา ไปจนถึงระบบการทำงานในสังคมที่จะช่วยกันหล่อหลอมให้เกิดการเรียนรู้และสร้าง การเปลี่ยนแปลง ในขณะที่องค์ประกอบด้านกระบวนการบริหารงานวิจัยจะเป็นกระบวนการที่สำคัญส่งผลไปสู่การสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรม โดยมีประเด็นการจัดการที่เกี่ยวข้อง 9 ประการ ได้แก่

1) นโยบายการทำวิจัย หน่วยงานหรือรัฐจำเป็นต้องมีนโยบายและการจัดทำยุทธศาสตร์การวิจัยที่ตอบสนองการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือเป็นไปตามยุทธศาสตร์ของการพัฒนาประเทศ

2) การสนับสนุนการทำวิจัยที่มุ่งสู่เป้าหมายตามยุทธศาสตร์การวิจัย

3) เงินทุนวิจัย มีส่วนสำคัญต่อการสร้างสรรค์งานวิจัย ประเทศที่พัฒนาแล้วส่วนใหญ่มักจะจัดสรรงบประมาณเพื่อการวิจัยและการสร้างสรรค์นวัตกรรม ดังนั้น การบริหารทุนการวิจัยจึงมีความสำคัญต่อการสร้างสรรค์งานวิจัย

4) สถาบันวิจัยหรือหน่วยวิจัย ควรมีการสร้างระบบบริหารจัดการวิจัยที่เอื้อต่อวัฒนธรรมการวิจัยในมหาวิทยาลัยและสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานวิจัยอื่นๆ

5) บุคลากรด้านการวิจัย โดยการพัฒนาคุณภาพนักวิจัยอย่างต่อเนื่อง

6) โครงสร้างพื้นฐานทางวิจัย ควรมีการพัฒนาพื้นที่ด้านกายภาพ ห้องปฏิบัติการวิจัยสถานที่ พื้นที่ทางสังคมและการเรียนรู้ รวมไปถึงเครื่องมือ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีที่ใช้ในการทำวิจัยเพื่อเอื้อต่อกระบวนการวิจัย

7) มาตรฐานการวิจัย ได้แก่ การมีกลไกบริหารจัดการระบบวิจัยในระดับนโยบาย ระดับองค์กร มีคณะกรรมการบริหารการวิจัย หน่วยจัดการทุนวิจัยในมหาวิทยาลัย

8) การจัดการผลผลิตและการเผยแพร่งานวิจัยให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเชื่อมโยงการวิจัยกับผู้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัย ด้วยการมีส่วนร่วมตั้งแต่กำหนดโจทย์วิจัย การร่วมปฏิบัติการวิจัย จนนำไปใช้ประโยชน์ได้

9) การประเมินผลการวิจัย หน่วยบริหารจัดการวิจัยมีการวางแผนประเมินคุณภาพงานวิจัย และผลงานวิจัยที่ตอบสนองยุทธศาสตร์และนโยบายการวิจัยที่กำหนดไว้

องค์ประกอบการวิจัยดังกล่าวนั้น มีความเกี่ยวข้องกับบุคลากร เครือข่าย นโยบาย และทรัพยากรการวิจัย ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการวิจัยและการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการให้ความสำคัญและการตระหนักถึงองค์ประกอบการวิจัยดังกล่าวและรูปแบบการวิจัยที่เหมาะสม เพื่อนำไปสู่การสร้างสรรค์และการเปลี่ยนแปลงด้านการวิจัยของสถาบันการอุดมศึกษา

2.2 รูปแบบและกระบวนการวิจัยทางการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสนทนากลุ่ม และการพัฒนากิจกรรม/โครงการวิจัยของหน่วยงานที่เป็นกรณีศึกษาจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ 1) สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2) คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม 3) สำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย พบว่า รูปแบบและกระบวนการวิจัยทางการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนมีรูปแบบที่สำคัญ 3 รูปแบบ เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนากระบวนการวิจัยของสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาและภาคีเครือข่ายการวิจัย โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งมีผลการศึกษาวิเคราะห์ ดังนี้

1) รูปแบบและกระบวนการวิจัยขั้นพื้นฐาน เป็นรูปแบบการวิจัยที่เป็นพื้นฐานของการวิจัยและการศึกษาวิทยานิพนธ์ของสถาบันการศึกษาที่มุ่งเน้นให้นิสิต นักศึกษา และนักวิจัยรุ่นใหม่ได้ดำเนินการเพื่อสร้างความรู้พื้นฐานของการวิจัย โดยมีรูปแบบที่เกี่ยวข้องได้แก่ การวิจัยเชิงเอกสาร การวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ รูปแบบการวิจัยนี้มุ่งเน้นการแสวงหาความรู้ การถอดบทเรียนเพื่อต่อยอดความรู้เพื่อการพัฒนา

2) รูปแบบและกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นรูปแบบการวิจัยที่เน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ของการพัฒนาองค์ความรู้ กระบวนการ และนวัตกรรมที่เป็นรูปธรรม ซึ่งสามารถพบเห็นในการทำวิจัยเพื่อพัฒนานวัตกรรมทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สาธารณสุข และการพัฒนาสังคมในมิติต่างๆ นับว่าเป็นการวิจัยในระดับสูงของสถาบันการศึกษาและหน่วยงานที่ต้องการผลการวิจัยที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ทดลองและการพัฒนา โดยมีรูปแบบการวิจัยเช่น การวิจัยกึ่งทดลอง-เชิงทดลองและการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

3) รูปแบบและกระบวนการวิจัยเชิงบูรณาการเพื่อการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นรูปแบบการวิจัยที่เน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยเป็นการวิจัยที่เน้นการสร้างการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ใช้ความรู้ในลักษณะของสหวิทยาการและการวิจัยเพื่อสร้างความยั่งยืนและการเปลี่ยนแปลง

รูปแบบการวิจัยทั้ง 3 รูปแบบนั้น มีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการวิจัยเชิงพื้นฐานจะเป็นการวิจัยที่มีนักวิจัยเป็นศูนย์กลางในการแสวงหาความรู้ เพื่อนำไปสู่การต่อยอดองค์ความรู้และแนวปฏิบัติ ส่วนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) และการวิจัยแบบบูรณาการเพื่อการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืน (Research for Change) นั้น เป็นกระบวนการวิจัยที่ทุกฝ่าย เป็นเจ้าภาพของร่วมกัน โดยจะมีกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงทดลองและการปฏิบัติการเพื่อให้เกิดผลที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ผลการวิจัยจึงสามารถนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมและนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้

3. ผลการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และกระบวนการวิจัยการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับสถาบันอุดมศึกษา คณะผู้วิจัย ได้พัฒนาหลักสูตรในลักษณะของประกาศนียบัตรการวิจัยสำหรับนักวิจัยรุ่นใหม่และคณาจารย์ผู้สนใจที่จะพัฒนากระบวนการวิจัยเพื่อนำไปสู่การส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งหลักสูตรดังกล่าว ได้มีการกำหนดแนวคิดและกระบวนการวิจัยที่เน้นการปฏิบัติในภาคสนามที่จะตอบโจทย์การวิจัยเพื่อไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) โดยใช้ชื่อหลักสูตรว่า **“หลักสูตรประกาศนียบัตร การวิจัยการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนแบบ List Model”** (Certificate in Educational Research for Sustainable Development by List Model) สำหรับรายวิชาที่พัฒนาในหลักสูตรประกอบด้วย 4 รายวิชาที่สำคัญ คือ

1) การพัฒนาที่ยั่งยืนในโลกสมัยใหม่

2) ระเบียบวิธีวิจัยเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

3) สัมมนาการวิจัยเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และ

4) ปฏิบัติการวิจัยแบบ List Model

โดยมีองค์ประกอบ สาระสำคัญของหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ตามแบบ List Model คือ

1) Learning การเรียนรู้ กล่าวคือ เป็นการส่งเสริมให้ผู้เข้ารับการอบรมได้เข้าใจถึง การเรียนรู้ว่าเป็นการสร้างองค์ความรู้และกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับบุคคล องค์กร และสังคม เพื่อให้ทุกฝ่ายเกิดความเข้าใจและมีแนวปฏิบัติในการที่จะพัฒนาตนเองและสังคมให้มีความก้าวหน้า นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน ดังนั้น การเรียนรู้ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา การค้นหาข้อเท็จจริงและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น (วิจัย) เพื่อนำไปสู่กระบวนการและวิธีการวิธีการที่เหมาสมกับการวิจัยและการพัฒนาสังคม

2) Innovation นวัตกรรมและการสร้างสรรค์ เป็นการส่งเสริมให้ผู้เข้ารับการอบรมได้เข้าใจถึงการพัฒนานวัตกรรมว่า เป็นการนำความรู้และกระบวนการที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ฝึกฝน วิเคราะห์การลงมือปฏิบัติการมาดำเนินการให้เป็นรูปธรรม ผลจากการพัฒนาและการสร้างสรรค์จักกลายเป็นนวัตกรรม ทั้งที่เป็นสินค้า นวัตกรรม และการบริการ แต่เหนืออื่นใด คือ การได้ใช้ความคิดและจินตนาการที่เป็นกระบวนการทางปัญญา ดังนั้น การมีผลงานและวัตกรรมเกิดขึ้นการวิจัยจึงเป็นเสมือนว่า ทุกฝ่ายได้ใช้ความรู้ ความคิด จินตนาการที่นำไปสู่การปฏิบัติและผลงานเชิงนวัตกรรมที่นำไปใช้ได้จริง

3) Sustainable Action ความยั่งยืน เป็นการส่งเสริมให้ผู้เข้ารับการอบรมได้เข้าใจถึงสถานการณ์ของโลกปัจจุบันว่า มีปัญหาความไม่ยั่งยืนทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม เทคโนโลยี และการเรียนรู้ของผู้คน การตระหนัก ความรับผิดชอบ และการมีกระบวนการที่นำไปสู่ความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและความเป็นธรรมในสังคม จะทำให้สังคมและระบบนิเวศเกิดดุลยภาพ ดังนั้น การสร้างนวัตกรรมและพลังงานทางสังคมที่คำนึงถึงคนรุ่นต่อไปและอนาคตของโลก จะทำให้สังคมการพัฒนาที่สมดุล

4) Transformation การเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์ เป็นการส่งเสริมให้ผู้เข้ารับการอบรมได้เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงจากภายในของบุคคลและสังคมที่จะทำให้โลกเปลี่ยนไปในทิศทางที่เหมาะสม การทำให้บุคคลและสังคมมีการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์นั้น จะนำไปสู่การเป็นสังคมที่มีคุณภาพ ปัจจัยพื้นฐานดังกล่าวมาจากความรับผิดชอบ ความยุติธรรม และการแบ่งปันของผู้คนในสังคม การคำนึงถึงผลประโยชน์แต่เพียงฝ่ายเดียวมิใช่การสร้างสรรค์ที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนและความสุขของผู้คนในสังคม การเปลี่ยนแปลงที่แท้เกิดจากการความรัก ความเมตตา และปัญญาสาธารณะที่ทำให้ทุกฝ่ายมีอนาคตที่ดีร่วมกัน

4. ผลการพัฒนานักวิจัยและเสริมสร้างเครือข่ายการวิจัยการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่สอดคล้องกับการวิจัย การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืน ผลการดำเนินการพบว่า ผู้เข้ารับการอบรมจำนวน 45 ราย มีความรู้ ทักษะ และกระบวนการวิจัยที่เหมาะสมสอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งมีแนวคิดต่อกระบวนการวิจัยอย่างสร้างสรรค์เพิ่มขึ้นจากการประเมินก่อนการฝึกอบรม โดยผู้เข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติตามหลักสูตรประกาศนียบัตรการวิจัยการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนแบบ List Model มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการวิจัยแบบ List Model โดยก่อนเข้ารับการอบรมมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 40.06 คะแนน และหลังจากการฝึกอบรมพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้นเป็น 44.63 คะแนน โดยมีคะแนนความต่างอยู่ที่ 4.60 คะแนน ซึ่งถือว่า มีคะแนนความรู้เกี่ยวกับกระบวนการวิจัยอยู่ในระดับสูง

การเสริมสร้างเครือข่ายการวิจัยการศึกษาเพื่อการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการประสานการงานกับภาคีการพัฒนา สถาบันอุดมศึกษา เพื่อพัฒนาเครือข่ายการทำงานในการส่งเสริมการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาองค์

ความรู้ และกระบวนการวิจัยเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการสร้างพลังจากมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาทางเลือกเพื่อให้เกิดมุมมองต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามเป้าหมายของสหประชาชาติ มีหน่วยงานเข้ามาร่วมดำเนินการและประสานเครือข่ายจำนวน 20 สถาบัน เช่น ศูนย์ศึกษาสันติภาพและความขัดแย้ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ป๋วย อึ้งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม สำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาลัยวิจัยนวัตกรรมทางการศึกษา สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณลาดกระบัง เป็นต้น ผลการดำเนินการดังกล่าว ส่งผลให้เครือข่าย โดยเฉพาะสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้พัฒนาระบบการบริหารงานวิจัยและการเชื่อมโยงเครือข่ายใน 3 ประการ คือ

1) การแลกเปลี่ยนนักวิจัย อาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิในการพัฒนากิจกรรม โครงการวิจัยร่วมกัน โดยมีการประชุมหารือ การแลกเปลี่ยนข้อมูลการวิจัย การพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน การติดตามประเมินผลร่วมกัน โดยมีการดำเนินการจำนวน 5 ครั้งในปี 2559- 2560

2) การพัฒนาบทความวิจัยและการจัดทำวารสารทางวิชาการเพื่อให้มีมาตรฐานตามหลักการของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) ซึ่งวารสารในเครือข่ายประด้วย วารสาร Journal of International Buddhist Studies (JIBS) ของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Journal of MCU Social Development (JMSD) ของหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วารสาร สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วารสารสันติศึกษา เป็นต้น โดยมีเครือข่ายวารสารวิชาการที่ร่วมประชุมดำเนินการร่วมกันจำนวน 8 วารสาร ในรอบปี 2560

3) การพัฒนาโครงการวิจัยร่วม โดยมีการพัฒนาโครงการวิจัยจำนวน 5 โครงการระหว่างมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กับ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ 1 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง “การพัฒนาเทคโนโลยีเครื่องจับยึดและพลิกคัมภีร์ใบลานอัตโนมัติสำหรับการถ่ายภาพดิจิทัลเพื่ออนุรักษ์คัมภีร์ธรรมทางพระพุทธศาสนา” ร่วมกับ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 1 เรื่อง ได้แก่ “การพัฒนาศูนย์ส่งเสริมสุขภาวะภายใต้หลักภาวนา 4 ของพระสงฆ์จังหวัดพิจิตร ” ร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย 1 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง “Smart Farm: เทคนิคและรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายเกษตรอินทรีย์วิถีพุทธจังหวัดเชียงราย” และร่วมกับ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 1 เรื่อง ได้แก่ “การพัฒนารูปแบบความเป็นครูในศตวรรษที่ 21 บนพื้นฐานของจรรยาบรรณวิชาชีพเชิงพุทธบูรณาการ” โดย ดร.ชนันภรณ์ อารีกุล เป็นต้น

นอกจากนี้ ได้มีหน่วยงาน สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน และองค์กรชุมชน ร่วมเป็นเครือข่ายที่เรียกว่า **“SDGs University Thailand”** ประกอบด้วยหน่วยงานที่สำคัญ คือ สาขาการพัฒนาสังคมและสถาบันวิจัยพุทธสาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นแกนนำหลักในการขับเคลื่อนเครือข่าย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาเครือข่ายในการ

ขับเคลื่อนการส่งเสริมการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งการสร้างจิตสำนึกต่อสาธารณะในด้านความยั่งยืนตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติมีการพัฒนากิจกรรมต่างๆ เช่น การสัมมนาเพื่อความยั่งยืน การลงพื้นที่วิจัย การประสานหน่วยงานเพื่อให้แนวคิดและวิธีการปฏิบัติร่วมกันเพื่อสร้างความยั่งยืนของคน ชุมชน สิ่งแวดล้อม วิถีวัฒนธรรม และระบบเทคโนโลยี ซึ่งความสัมพันธ์ของเครือข่ายนั้นมีทั้งเครือข่ายในเชิงพื้นที่เพื่อการขับเคลื่อนพัฒนาที่ยั่งยืนและการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และเครือข่ายเชิงประเด็นการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่เป็นการเชื่อมโยงการทำงานของภาคีการพัฒนาภาครัฐ พระสงฆ์ ประชาสังคม กลุ่มธุรกิจในพื้นที่ เป็นต้น เพื่อเข้ามาร่วมกันขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการวิจัยการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแบบ List Model จากการศึกษาองค์ประกอบ รูปแบบ กระบวนการวิจัย และหลักสูตรการวิจัยการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนดังกล่าว สามารถนำมาวิเคราะห์ด้วย List Model ผลการวิเคราะห์พบว่า List Model นั้นมุ่งเน้นการแสวงหาความรู้ การสร้างนวัตกรรม การพัฒนาคุณภาพชีวิตและการสร้างดุลยภาพของสังคม โดยเชื่อมั่นว่าสังคมใดมีการเรียนรู้ มีการสร้างสรรค์นวัตกรรม ไม่ว่าจะเป็นนวัตกรรมทางสังคมหรือนวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สังคมนั้นย่อมจะมีการเปลี่ยนแปลงนำไปสู่ความรู้ การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวิถีวัฒนธรรมและนำพาสังคมนั้นไปสู่ความสมดุลและยั่งยืน ผลการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรและนักวิจัยการวิจัยการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนแบบ List Model ทำให้นักวิจัย ผู้เข้าร่วมอบรมจำนวน 45 ราย และผู้ร่วมเรียนรู้อีกจำนวน 35 ราย จากมหาวิทยาลัยและองค์กรการพัฒนาที่เข้ามามีส่วนร่วมมีศักยภาพการวิจัย สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองด้านการวิจัยและการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแบบ List Model ได้ และสามารถวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบใน List Model ว่าเป็นความสัมพันธ์ที่เริ่มต้นจากการเรียนรู้ (Learning) ที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาและการสร้างแรงบันดาลและทำให้เกิดการสร้างสรรค์นวัตกรรม (Innovation) และนวัตกรรมและการสร้างสรรค์ที่ได้พัฒนาขึ้นนั้นจะต้องคำนึงถึงความอย่างยั่งยืนเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่สร้างสรรค์

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. จากการศึกษาที่พบว่า องค์ประกอบและรูปแบบการวิจัยการศึกษาที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มี 4 องค์ประกอบสำคัญตาม List Model นั้น หน่วยงานภาครัฐ องค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย พึงกำหนดนโยบายเพื่อเสริมสร้างการนำแนวคิด องค์ประกอบและกระบวนการวิจัยแบบ List Model ไปสู่การพัฒนาระบบงานวิจัยการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. หน่วยงานวิจัยของสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ควรมีการปรับปรุงระบบงานวิจัยให้สอดคล้องกับระบบการบริหารงานที่มี 9 ขั้นตอนสำคัญ ที่เรียกว่า ระบบนิเวศการวิจัย คือ 1) นโยบายการทำวิจัย 2) การสนับสนุนการทำวิจัยที่มุ่งสู่เป้าหมายตามยุทธศาสตร์การวิจัย 3) เงินทุนวิจัย 4) สถาบันวิจัยหรือหน่วยวิจัยที่มีการสร้างระบบบริหารจัดการวิจัยที่เอื้อต่อวัฒนธรรมการวิจัย 6) โครงสร้างพื้นฐานทางวิจัย 7) มาตรฐานการวิจัย 8) การจัดการผลผลิตและการเผยแพร่งานวิจัย และ 9) การประเมินผลการวิจัย

3. มหาวิทยาลัยต่างๆ ควรมีการพัฒนานักวิจัยและเสริมสร้างเครือข่ายการวิจัยการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืนในรูปแบบการทำงานเชิงบูรณาการเพื่อประโยชน์ของการพัฒนาสังคมมากกว่าการทำวิจัยเพื่อการตีพิมพ์ทางวิชาการเท่านั้น

4. หน่วยงานและสถาบันการศึกษาควรนำเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 17 ของสหประชาชาติหรือ UN (Sustainable Development Goals) ประเด็นมากำหนดเป็นกรอบในการวิจัย การจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับนโยบายไปจนถึงองค์กรชุมชนในพื้นที่ต่างๆ

5. การพัฒนาศักยภาพของนักวิจัย โครงการวิจัย และการเรียนรู้นิสิต นักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษานั้นมีความเกี่ยวข้องกับสาขาวิชาที่เรียน ดังนั้น ควรมีการนำแนวคิด หลักการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในสถาบันการศึกษา เพื่อจะทำให้เกิดการเรียนรู้และการวิจัยที่นำไปสู่การสร้างสรรค์นวัตกรรมของสังคมและการพัฒนาที่ยั่งยืน

6. องค์และชุมชนสามารถสร้างกระบวนการและเป้าหมายของตนเองเพื่อความยั่งยืนได้ ดังนั้น องค์กรและชุมชน ควรมีการกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาบนพื้นฐานของความสุข ความยั่งยืน และพัฒนากระบวนการที่ประกอบด้วยการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อการพัฒนาสังคมทั้งต้นทาง กลางทาง และปลายทาง หรือเป้าหมายของการพัฒนาบุคคลและสังคม

7. องค์กรและชุมชนควรมีการพัฒนาบนพื้นฐานขององค์ประกอบการเรียนรู้แบบ List Model ในการพัฒนาบุคคลและสังคม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ การสร้างนวัตกรรม การสร้างความยั่งยืนและการเปลี่ยนแปลงจากภายใน

8. องค์กรและชุมชนควรมีการเสนอแนวคิด กระบวนการและผลลัพธ์ของการเสริมสร้างความสุขและการพัฒนาสู่ความยั่งยืนและเสริมสร้างเครือข่ายการเปลี่ยนแปลงสังคมเพื่อสร้างประโยชน์สุขของสังคมโดยภาพรวม

References

Kaewthep, K. (2016). *Writing research articles for society.* Bangkok: Knowledge Network Institute of Thailand.

Ngourungsi. K. (2017). Education for Sustainable Development (ESD). *Journal of the Association of Researchers.* Vol.21 No.2 May - August.

Pinitphuwadol, k. et al. (2016). *Urgent issues of the ASEAN community: Sustainable Development.* Bangkok: The Secretariat of the House of Representatives.

Suthisa, C. (2018). *Research for the local area with Sustainable Development.* Bangkok: The Thailand Research Fund.

Boon-long, P. et al. (2016). *Academic for society: principles and methods.* Bangkok: Knowledge Network Institute of Thailand and The Thailand Research Fund.

Phra Brahmagunabhorn (P.A.Payutto). (1998). *Sustainable Development.* Bangkok: Sahathammik.

Phra Sutheeweerapandit (Abhakaro). (2017). *List Model for research and social development.* Bangkok: Buddhist Research Institute of Mahachulalongkorn-rajavidyalaya University.

Siribanpitak, P. (2008). *Educational Management for Sustainable Development: Basic education in economy, society and environment.* Faculty of Education Chulalongkorn University

Panich, W. (2015). *Trends of Educational institutions in the 21st century.* Songkhla: Office of the Secretary Faculty of Education and Liberal Arts. Hat Yai University.

Maesincee, S. (2014). *Report of the research project on the development guidelines Thai education and preparation for the 21st century.* Bangkok: The Secretariat of the Council of Education, Ministry of Education.

Wilber, K. (2000). *Sex Ecology Spirituality.* Boston: Shambhala Publications.

Todaro, Michael P. (1997). *Ecomomic Devepoment In the Third World.* New York: Longman Inc.

Talcott Parsons. (1991). *The Social System.* Bryan S.Turner Preface to the New Edition London: The Taylor & Francis Group.

กระบวนการการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน เพื่อความมั่นคงของชุมชน*

Process Management of Community Welfare Fund Ministry for Security of Community

พระคมสัน เจริญวงค์
Phra Komsan Jalearnwong
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Email: sanpkk@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและแนวคิดในการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลไผ่ จังหวัดสุรินทร์ 2) เพื่อศึกษากระบวนการการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลไผ่ จังหวัดสุรินทร์ 3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและอุปสรรคของการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลไผ่ จังหวัดสุรินทร์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดย 1) รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เพื่อศึกษาแนวคิดการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน จากหนังสือ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและอุปสรรคของกองทุนสวัสดิการชุมชน 3) เพื่อเสนอแนวทางการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า

1) กองทุนฯ มีการส่งเสริมการออม มอบสวัสดิการตลอดชีพแก่สมาชิก สร้างคุณธรรมและความสามัคคี ไม่เน้นการแสวงหากำไร เน้นการช่วยเหลือกันและกัน

2) กองทุนฯ มีกระบวนการการจัดการ 5 ด้าน ได้แก่ การวางแผน การจัดการองค์การ การสั่งการ การควบคุม และการบริหารงานบุคคล

*Received May 29, 2019; Revised August 06, 2019; Accepted August 09, 2019

3) ปัจจัยส่งผลต่อความสำเร็จของกองทุนฯ มี 7 อย่าง ได้แก่ การบริหารจัดการ การประชาสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การมีความสัมพันธ์ การเปิดรับเงินสัจจะออมทรัพย์ การมีจิตอาสา และการทำงานร่วมกันของชุมชน มีอุปสรรค 5 ประการ ได้แก่ การเลียนแบบกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ประสบความสำเร็จ 2) การมีสมาชิกจำนวนมาก 3) การให้สวัสดิการสูงเกินไป 4) การจัดสวัสดิการแก่สมาชิกได้ไม่เต็มที่ 5) การไม่เข้าใจอุดมการณ์ ผลกระทบที่เกิดขึ้น มี 2 แบบ คือ 1) ผลกระทบภายใน ได้แก่ การทำงานและค่าตอบแทนของคณะกรรมการ วัสดุ อุปกรณ์ 2) ผลกระทบภายนอก ได้แก่ เทคโนโลยี พฤติกรรมการออมและการเข้าสู่สถาบันการเงินได้ง่าย

คำสำคัญ: กระบวนการ; กองทุนสวัสดิการ; ความมั่นคง; ชุมชน

Abstract

This research article has 3 objectives: (1) To study the general state and the concept in managing community welfare fund of Phai Sub-district in Surin province; (2) To study the process of community welfare fund management in Phai Sub-district, Surin province; and (3) To study the factors effecting success and obstacles in managing community welfare fund of Phai Sub-district in Surin province. The research methodology was qualitative research through, (1) Collecting from document to study concept of community welfare fund management from academic document, books, related research reports, (2) Collecting data from field study by in-dept interview to study factors effecting success and obstacles of community welfare fund, and (3) To present guideline for managing community welfare fund. The Findings of Research as follows:

(1) The community welfare fund supports the members to save, provides the welfare to members for long term, creates morality and harmony and does not focus on maximum profit of assets but help each other

(2) The community welfare fund provides five aspects: planning, organization managing, commanding, controlling and personnel managing.

(3) The factors effecting of community welfare fund consist of seven factors: administration, public relation, knowledge share, relationship, honest saving accept, service mind, and cooperation. The five obstacles are 1) To copy the successful community welfare fund, 2) Many members, 3) Over welfare giving, 4) inefficiently welfare allocation to members, and 5) do not understand the concept. And the impacts are 1) Internal impact: work and wage of committee, including, materials and equipment, and 2) External impact: technology, saving behavior and easily reach financial institutions.

Keywords: Process; Welfare Fund; Security; Community

บทนำ

สังคมไทยมีพื้นฐานวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันแบบช่วยเหลือเกื้อกูลกันมายาวนาน มีสวัสดิการแบบธรรมชาติที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเอื้ออาทร มีวัฒนธรรมการอยู่แบบช่วยเหลือเกื้อกูล มีน้ำใจต่อกันและกัน ได้รับสวัสดิการจากธรรมชาติ เช่น หาเห็ด หาหน่อไม้จากป่าใกล้บ้าน หาปู หาปลา ในแม่น้ำลำคลอง มาทำอาหารบริโภคภายในครอบครัว ยามเจ็บป่วยไข้ได้ยาจากสมุนไพรในป่าและสมุนไพรที่ปลูกไว้รอบๆ บ้านมาใช้รักษาอาการเจ็บป่วยไข้ เพื่อนบ้านมาเฝ้าไข้ให้กำลังใจ หากมีปัญหาชีวิตก็ยังมีศาสนาและผู้อาวุโสในชุมชนเป็นที่พึ่งที่ปรึกษาให้กำลังใจ บ้านและวัดมีบทบาทสำคัญในการดูแลและจัดสวัสดิการเพื่อครอบคลุมปัจจัยสี่ของชุมชน (NESDC, 2011) วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ มีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ และมีพระธรรมที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของประชาชนในชุมชน ฯลฯ สิ่งเหล่านี้คือสวัสดิการที่ธรรมชาติและผู้คนมีให้แก่กันบนพื้นฐานของความเกื้อกูล มีน้ำใจและเคารพซึ่งกันและกันระหว่างคนกับคน คนกับศาสนา และคนกับธรรมชาติ (CDD, 2010)

ปัจจุบันรัฐได้มีการจัดสวัสดิการให้กับประชาชนในรูปแบบต่างๆ เช่น สวัสดิการเบี้ยยังชีพให้กับผู้สูงอายุ การสร้างบ้านพักคนชรา ศูนย์สงเคราะห์เด็ก ตลอดจนการสงเคราะห์ผู้พิการและผู้ด้อยโอกาสในรูปแบบต่างๆ ทั้งที่ดำเนินการโดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และอื่นๆ ซึ่งเป็นสวัสดิการในลักษณะสงเคราะห์ที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ใช้งบประมาณจำนวนมาก แต่ให้บริการไม่ทั่วถึง (CODI, 2009) การมีกองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นการสร้างการออมเพื่อการพัฒนาให้เป็นกองบุญมากกว่ากองทุน ทุกคนต่างเป็นผู้ให้และเป็นผู้รับ เป็นการให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี การช่วยเหลือที่เผื่อแผ่ถึงผู้ทุกข์ยากและผู้ด้อยโอกาสในชุมชน (Srisuk, 2012)

กองทุนสวัสดิการชุมชน คือ กองทุนที่เกิดจากการรวมตัวของประชาชนในเขตพื้นที่หนึ่งๆ ด้วยความสมัครใจ เช่น ระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ฯลฯ ที่ประสงค์จะดูแลซึ่งกันและกันตั้งแต่เกิดจนตาย (CODI, 2015) บนพื้นฐานของความเอื้ออาทรต่อกัน เป็นระบบการช่วยเหลือเกื้อกูลที่เริ่มจากการพึ่งตนเองก่อน เป็นการช่วยเหลือที่มากกว่าเงินหรือวัตถุ แต่เน้นความสัมพันธ์ที่ดี การมีน้ำใจ การไว้วางใจซึ่งกันและกัน การมีกองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นการสร้างการออมเพื่อการพัฒนาให้เป็นกองบุญมากกว่ากองทุน ทุกคนต่างเป็นผู้ให้และเป็นผู้รับ เป็นการให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี การช่วยเหลือที่เผื่อแผ่ถึงผู้ทุกข์ยากและผู้ด้อยโอกาสในชุมชน (Boonyarattansunthorn, 2001)

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลไผ่ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ มีแนวคิดจัดตั้งกองทุนสวัสดิการขึ้นมาโดยต้องการสร้างความมั่นคงให้กับชีวิต เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยก็มีเงินรักษาดูแล เมื่อแก่เฒ่ามีการเลี้ยงดู เมื่อตายมีคนเหลียวแล โดยมีแนวทางในการดำเนินการของกองทุนเพื่อดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพ เน้นการส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักการออมเงินเพื่อแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีสวัสดิการแก่สมาชิกตลอดชีวิต ได้แก่ การเกิด การแก่ การเจ็บ และการตาย ทำให้เกิดคุณธรรม ความสามัคคี มีน้ำใจ ร่วมกันแก้ไขปัญหา สร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง มีองค์กรที่คอยช่วยเหลือเมื่อเกิดความเดือดร้อน

หรือคราวจำเป็น และสิ่งที่สำคัญที่สุดของกองทุนคือการไม่แสวงหากำไรสูงสุดทางทรัพย์สิน แต่จะดำเนินการเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิก

การวิจัยในครั้งนี้จะเกิดประโยชน์กับกองทุนสวัสดิการชุมชนทั่วประเทศเกี่ยวกับกระบวนการการจัดการกองทุน การใช้บริการกองทุนของกลุ่มสมาชิกและคณะกรรมการกองทุน รวมไปถึงการศึกษากองทุนสวัสดิการชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในการบริหารจัดการเพื่อเป็นตัวอย่างให้ชุมชนอื่นได้เรียนรู้และประยุกต์ใช้ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับกองทุนสวัสดิการชุมชนของชุมชนอื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและแนวคิดในการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลไผ่ จังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อศึกษากระบวนการการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลไผ่ จังหวัดสุรินทร์
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและอุปสรรคของการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลไผ่ จังหวัดสุรินทร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขั้นตอนการดำเนินการตามลำดับ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept-interview) จากกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ คณะกรรมการและและสมาชิกของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลไผ่ จังหวัดสุรินทร์ รวมทั้งสิ้น 20 คน เพื่อเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์ และนำมาแยกหมวดหมู่ของเนื้อหาให้ชัดเจน

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study)

ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาตำรา หนังสือ วารสาร สื่อสิ่งพิมพ์ บทความทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน และแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสวัสดิการ

2. การศึกษาในภาคสนาม (Field Study)

เพื่อทราบถึงสภาพทั่วไป แนวคิดการจัดการกระบวนการกองทุนสวัสดิการชุมชน ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ และอุปสรรคการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลไผ่ จังหวัดสุรินทร์ โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

(1) ทำการศึกษาและคัดเลือกกองทุนฯ โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นกองทุนสวัสดิการชุมชนที่มีจำนวนสมาชิกมากที่สุด และมีการขยายตัวมากที่สุดในจังหวัดสุรินทร์ มีฐานข้อมูลสมาชิกออนไลน์ เป็นต้นแบบการใช้โปรแกรมสำเร็จรูปจ่ายเบี้ยสวัสดิการ

(2) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept-interview) จากกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ คณะกรรมการ และสมาชิกของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลไผ่ จังหวัดสุรินทร์ รวมทั้งสิ้น 20 คน เพื่อเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์ และนำมาจัดแยกหมวดหมู่ของเนื้อหาให้ชัดเจน

(3) ดำเนินการศึกษากระบวนการ สภาพทั่วไป แนวคิด ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและอุปสรรคของการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน โดยเน้นกระบวนการการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการศึกษาวิจัย

(4) สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือ กระบวนการ สภาพทั่วไป แนวคิด ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและอุปสรรคของการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลไผ่ จังหวัดสุรินทร์ ทั้งนี้ เน้นการนำผลการศึกษาวิจัยมาเผยแพร่ให้กองทุนสวัสดิการชุชนและกองทุนสะสมทรัพย์ทั่วประเทศได้รับทราบ

(5) วิเคราะห์รูปแบบและแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล สังเคราะห์อย่างเป็นระบบ โดยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในแง่ต่างๆ ตามข้อเท็จจริง ทั้งในเชิงเหตุและผล ในลักษณะของการพรรณานำไปสู่คำตอบในการศึกษาและสรุปให้เห็นถึงกระบวนการการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน

(6) สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะ

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

การวิจัยเป็นการศึกษาวิจัยในเชิงลึกมุ่งเน้นการสัมภาษณ์ คือ คณะกรรมการ และสมาชิกของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลไผ่ จังหวัดสุรินทร์ โดยเป็นบุคคลที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับกองทุนสวัสดิการชุมชน เลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) รวมทั้งหมด 20 คน โดยใช้การคัดเลือกจากกลุ่มเป้าหมายที่มีคุณสมบัติ ดังนี้

(1) เป็นคณะกรรมการหรือเป็นสมาชิกของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลไผ่

(2) เป็นกรรมการของกองทุนฯ ไม่น้อยกว่า 2 สมัย

(3) เป็นสมาชิกของกองทุนฯ ไม่น้อยกว่า 3 ปี

4. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาวิเคราะห์และการมีส่วนร่วม การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย บทความ วารสาร และเอกสารอื่นๆ การวิเคราะห์ข้อมูลเน้นการแสวงหาความรู้จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษากระบวนการการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน โดยดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

(1) การสัมภาษณ์ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) โดยพัฒนาเป็นแบบสัมภาษณ์ที่พัฒนาจากเอกสาร รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีเนื้อหาที่สำคัญ เช่น สภาพทั่วไปและแนวคิดการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน กระบวนการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและอุปสรรคของการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน

(2) การประชุมย่อย (Focus Group) โดยมีประเด็นสนทนา คือ การบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน จุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชน

(3) การสังเกต (Observation) สังเกตพฤติกรรมและการแสดงออก ทำควบคู่กับการสัมภาษณ์และการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนเพื่อให้สามารถมองเห็นถึงกระบวนการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

(1) การลงพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูล

(2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant)

(3) การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-Interviews)

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ โดยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในแง่ต่างๆ ตามข้อเท็จจริง ทั้งในเชิงเหตุและผล ในลักษณะของการพรรณนานำไปสู่คำตอบในการศึกษาและสรุปให้เห็นถึงกระบวนการการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน

7. การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) และการพรรณนาความประกอบภาพถ่าย ประกอบการบรรยายกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการ สภาพทั่วไป แนวคิด ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและอุปสรรคของการจัดการกองทุนฯ เพื่อนำไปเป็นต้นแบบของการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เริ่มก่อตั้งใหม่และกำลังมีการปรับปรุงพัฒนาต่อไป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 สภาพทั่วไปและแนวคิดในการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลไผ่ จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า

ชุมชนตำบลผลไผ่ มีทั้งหมด 14 หมู่บ้าน ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาและค้าขายจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) ส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักออมเงินเพื่อแบ่งปันช่วยเหลือ

ซึ่งกันและกัน 2) เพื่อจัดสวัสดิการแก่สมาชิกตลอดชีวิต ในเรื่องการเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย 3) เพื่อให้เกิดคุณธรรม ความสามัคคี มีน้ำใจ ร่วมกันแก้ไขปัญหา สร้างสัมพันธภาพที่ดีแก่สมาชิก 4) เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง มีองค์กรที่คอยช่วยเหลือเมื่อเกิดความเดือดร้อนหรือจำเป็น 5) กองทุนนี้ไม่ดำเนินการเพื่อแสวงหาผลกำไรสูงสุดทางทรัพย์สิน

วัตถุประสงค์ที่ 2 กระบวนการการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลไผ่ จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า

กระบวนการการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลไผ่ จังหวัดสุรินทร์ มี 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการวางแผน ใช้กฎระเบียบและกติกาที่สมาชิกและคณะกรรมการกองทุนฯได้ร่วมกันร่างขึ้นมาและลงมติเห็นชอบร่วมกัน เช่น กฎระเบียบการรับสมาชิกใหม่ การให้คำแนะนำ การให้สวัสดิการตลอดชีพ และการวางแผนการเงิน 2) ด้านการจัดการองค์การ มีการคัดเลือกประธานกองทุนฯ ให้ดำรงตำแหน่งวาระคราวละ 2 ปี โดยคัดเลือกจากคณะกรรมการกองทุนฯ เพื่อให้สมาชิกลงคะแนนคัดเลือก มีการแต่งตั้งคณะกรรมการประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ ทะเบียน ประชาสัมพันธ์ ฝ่ายตรวจสอบ เป็นต้น 3) ด้านการสั่งการ มีการสั่งการตามหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบตามที่ได้มีคำสั่งแต่งตั้ง เน้นความเข้มแข็งของกองทุน และเกิดพลังสามัคคีในชุมชน 4) ด้านการควบคุม ใช้กฎระเบียบข้อบังคับของกองทุนฯ ที่เป็นลายลักษณ์อักษร ติดตามการเก็บเงินสะสมทรัพย์และการจ่ายเบี้ยสวัสดิการ โดยยึดตามกติกาของกองทุนฯ เกี่ยวกับสิทธิ์ที่พึงจะได้รับของสมาชิกทั้งหมด และ 5) ด้านการบริหารงานบุคคล สร้างขวัญและกำลังใจให้กับสมาชิกทั้งหมด โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น และมีการส่งเสริมทักษะอาชีพแก่สมาชิกที่มีอายุมาก เช่น ผลิตไม้กวาดดอกหญ้า หมวกสานจากวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น เป็นต้น

วัตถุประสงค์ที่ 3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและอุปสรรคของการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลไผ่ จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลไผ่ จังหวัดสุรินทร์ มี 7 ประการ ได้แก่ 1) การบริหารจัดการ 2) การประชาสัมพันธ์ 3) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างหมู่บ้าน 4) การมีความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในชุมชน 5) การเปิดรับเงินสัจจะออมทรัพย์ทุกๆเดือน 6) การมีจิตอาสาของคณะกรรมการ และ 7) การทำงานร่วมกันขององค์กรส่วนท้องถิ่นและส่วนท้องที่

อุปสรรคของการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลไผ่จังหวัดสุรินทร์ มี 5 ประการ ได้แก่ 1) การลอกเรียนแบบกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ประสบความสำเร็จ 2) การมีสมาชิกจำนวนมาก 3) การให้สวัสดิการสูงเกินไป 4) การจัดสวัสดิการแก่สมาชิกได้ไม่เต็มที่และ 5) การไม่เข้าใจอุดมการณ์ นอกจากนั้นยังมีผลกระทบที่เกิดขึ้นกับกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลไผ่ จังหวัดสุรินทร์ แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ 1) ผลกระทบจากภายใน ได้แก่ การทำงานของคณะกรรมการ ค่าตอบแทนของคณะกรรมการ อาคารสถานที่ วัสดุ และอุปกรณ์ แผนพัฒนากองทุนระยะยาว และการถ่ายทอดความรู้สู่รุ่นต่อไป 2) ผลกระทบจากภายนอก ได้แก่ เทคโนโลยี พฤติกรรมการออม และการเข้าสู่สถาบันการเงินได้ง่าย สะท้อนผ่านแผนภาพองค์ความรู้จากการวิจัย ดังนี้

แผนภาพ: กระบวนการการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อความมั่นคงของชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาข้อมูล การวิจัยเรื่อง “กระบวนการการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อความมั่นคงของชุมชน” มีประเด็นการอภิปรายผล ดังนี้

สภาพทั่วไปและแนวคิดในการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลไผ่ชุมชนตำบลผลไผ่ มีทั้งหมด 14 หมู่บ้าน ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาและค้าขายมีแนวคิดในการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) ส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักออมเงินเพื่อแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน 2) เพื่อจัดสวัสดิการแก่สมาชิกตลอดชีวิต ในเรื่องการเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย 3) เพื่อให้เกิดคุณธรรม ความสามัคคี มีน้ำใจ ร่วมกันแก้ไขปัญหา สร้างสัมพันธภาพที่ดีแก่สมาชิก 4) เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง มีองค์กรที่คอยช่วยเหลือเมื่อเกิดความเดือดร้อนหรือจำเป็น 5) กองทุนนี้ไม่ดำเนินการเพื่อแสวงหาผลกำไรสูงสุดทางทรัพย์สิน

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลไผ่มีกระบวนการการจัดการกองทุน 5 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการวางแผน มีการวางแผนในการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชน เพื่อให้เกิดความมั่นคง มีสวัสดิการให้กับสมาชิกอย่างทั่วถึง โดยใช้ระเบียบข้อบังคับของกองทุนเพื่อวางแผนการรับสมาชิกใหม่ การวางแผนการให้คำแนะนำ การวางแผนสวัสดิการตลอดชีวิต การวางแผนการเงิน เป็นต้น (2) ด้านการจัดองค์การ มีการ

กำหนดบทบาทและหน้าของคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการไว้อย่างชัดเจนโดยมีการจัดโครงสร้างและบริหารการจัดการตามรูปแบบการจัดองค์การบริหารกองทุนสวัสดิการชุมชนโดยทั่วไป มีวาระในการดำรงตำแหน่งเป็นสมัยๆ ละ 2 ปี โดยมีการคัดเลือกและลงคะแนนเสียงจากสมาชิกของกองทุนสวัสดิการชุมชนทั้งหมด (3) ด้านการสั่งการ มีการสั่งการตามหน้าที่ความรับผิดชอบตามที่ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการกองทุนฯ ลงนามจากประธานกรรมการ ให้ปฏิบัติหน้าที่ตามตำแหน่งของตนเองที่ได้รับผิดชอบอย่างเต็มที่จนสุดความสามารถ เพื่อความเข้มแข็ง เกิดพลังสามัคคีในชุมชน (4) ด้านการควบคุม มีการวางกฎระเบียบข้อบังคับกองทุนสวัสดิการชุมชน โดยกำหนดเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจนมีคณะทำงานฝ่ายตรวจสอบความโปร่งใสของกองทุนฯ เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับสมาชิกกองทุนฯ กับเงินออมที่ได้นำฝากไว้ (5) ด้านการบริหารงานบุคคลมีแนวทางในการดูแลสมาชิกของกองทุน ได้แก่ การดูแลด้านจิตใจ ด้านสิทธิประโยชน์ และด้านส่งเสริมทักษะอาชีพ สอดคล้องกับ (Champa, 2005) ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการการจัดการสวัสดิการชุมชน กรณีศึกษากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคีรีวง อ.ลานสกา จ.นครศรีธรรมราชพบว่า กระบวนการจัดสวัสดิการชุมชนมีหัวใจในการบริหารจัดการอยู่ 3 ส่วน คือ คน งาน และเงิน (1) การบริหารจัดการคน คือ การเสริมสร้างกระตุ้นให้คนทำงานและร่วมมือ ร่วมใจทำงาน (2) การบริหารงาน คือ การออกแบบงานให้มีกระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม รวมถึงระบบการวางแผน การติดต่อสื่อสาร การจัดองค์กรและกฎระเบียบที่ครอบคลุมเรื่องงาน (3) การบริหารจัดการเงินอย่างชัดเจน ซึ่งสะท้อนมิติความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง และความสัมพันธ์เชิงสังคมอย่างเป็นพลวัต โดยมีข้อกำหนดเกี่ยวกับโครงสร้างหน้าที่ และบทบาทอย่างชัดเจนในการดำเนินกิจกรรม

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกระบวนการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลไผ่ จังหวัดสุรินทร์ มี 2 รูปแบบ คือ (1) ผลกระทบจากภายใน เกิดจากอิทธิพลภายในองค์กร เช่น คน สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และการบริหารงาน ได้แก่ ด้านการทำงานของคณะกรรมการ ด้านค่าตอบแทนของคณะกรรมการ ด้านอาคารสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ ด้านแผนพัฒนาระยะยาว ด้านการถ่ายทอดความรู้สู่รุ่นต่อไป (2) ผลกระทบจากภายนอก เกิดจากอิทธิพลภายนอกองค์กร ได้แก่ ด้านเทคโนโลยี ด้านพฤติกรรมการออม ด้านการเข้าสู่สถาบันการเงินได้ง่าย สอดคล้องกับ (Phibulsiri, 2008) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน พบว่า ปัจจัยภายใน ได้แก่ ปัจจัยผู้นำ เช่น ความศรัทธาเชื่อมั่นในผู้นำ ความโปร่งใสในการดำเนินงาน ความเสียสละ ภาวการณ์นำ ปัจจัยการบริหารจัดการกลุ่ม/องค์กร เช่น มีระบบบัญชีและการรายงานผลที่เป็นปัจจุบัน การจัดสรรผลประโยชน์และสวัสดิการเป็นที่น่าพอใจของสมาชิก มีการสร้างกฎและกติการ่วมกัน มีการติดตามตรวจสอบการทำงาน การประชาสัมพันธ์ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการปรับตัว ปัจจัยสมาชิก เช่น การมีส่วนร่วมของสมาชิก การควบคุมกันเองของสมาชิก ทุนที่มีอยู่ในชุมชน โดยเฉพาะทุนทางธรรมชาติ ทุนทางมนุษย์ และทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การได้รับการยอมรับจากบุคคลภายนอกองค์กร ความสอดคล้องกับนโยบายและกฎหมาย การได้รับการสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆ และสอดคล้องกับ (WSDD, 2013) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาสังคมเชิงบูรณาการโดยใช้กองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นศูนย์กลาง พบว่า กองทุนสวัสดิการชุมชนเป็น

องค์กรดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายใต้อุดมการณ์การเป็นทั้งผู้รับและผู้ให้ อย่างมีคุณค่าและรับอย่างมีศักดิ์ศรี สมาชิกมีการออมเงินเข้ากองทุนเป็นประจำ คณะกรรมการทำหน้าที่บริหารกองทุน ตามระเบียบกติกา โดยเชิญผู้มีความรู้มาเป็นที่ปรึกษา การประสานงานเชื่อมโยงกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้การสนับสนุน ทั้งความรู้ งบประมาณ อาคารสถานที่ และการพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการสามารถจัดสวัสดิการตามสภาพปัญหาและความต้องการของสมาชิก การทำงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนมีการเชื่อมโยงการจัดสวัสดิการสู่การพัฒนาชุมชนด้านอื่นๆ โดยมีการประสานงานและบูรณาการทำงานร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสอดคล้องกับ (Kittiwat, 2000) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการทุนทางสังคมในชุมชนเมือง ศึกษากรณี: เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์บางซื่อพัฒนา พบว่า กระบวนการทำงานระดับองค์กรเครือข่าย ทำให้เกิดผลบวกในความหมายของการเพิ่มทุนทางสังคม ทำให้ชาวบ้านมีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นขึ้น เกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกัน และเกิดความสัมพันธ์ของสมาชิกซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาองค์กรชาวบ้านให้เติบโตและเข้มแข็งต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1) กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลไผ่ มีสมาชิกทั้งหมด 14 หมู่บ้าน เน้นการออมเพื่อแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่แสวงหากำไรสูงสุดทางทรัพย์สิน ดังนั้นควรส่งเสริมการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายนอกพื้นที่ หรือหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ที่เคยมาศึกษาดูงานของกองทุน โดยร่วมกันออกแบบกิจกรรมโครงการสร้างความเข้าใจและถ่ายทอดอุดมการณ์ของกองทุนสวัสดิการชุมชนให้สมาชิกและประชาชนทั่วไปเข้าใจมากยิ่งขึ้น เพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนะคติและพฤติกรรมการใช้จ่ายและการออม และควรมองหาแหล่งทุนใหม่นอกจากเงินสัจจะสะสมทรัพย์วันละ 1 บาท เพื่อเพิ่มค่าสวัสดิการด้านต่างๆ ให้สมาชิกได้มากขึ้น เช่น รับจัดงานอีเวนท์งานศพ งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานบวช งานสังสรรค์ต่างๆ เป็นต้น

2) กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลไผ่ ใช้กระบวนการการจัดการกองทุนผ่านการวางแผนตามกฎระเบียบของกองทุน คณะกรรมการมีวาระคราวละ 2 ปี การสั่งการทำตามตำแหน่งหน้าที่ การควบคุมใช้กฎระเบียบข้อบังคับที่เป็นลายลักษณ์อักษร การบริหารงานบุคคลใช้การสร้างขวัญกำลังใจและส่งเสริมทักษะอาชีพ ดังนั้นควรกำหนดนโยบายของกองทุนให้สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น และสอดรับกับความต้องการของสมาชิก โดยผ่านกระบวนการการลงคะแนนความเห็นชอบจากคณะกรรมการและสมาชิกของกองทุนดำเนินการตามกระบวนการวิจัยอย่างเป็นขั้นตอน แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและตอบสนองความต้องการของสมาชิกเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและช่วยเหลือสมาชิกได้อย่างยั่งยืน

3) อุปสรรคการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลไผ่ เกิดจากการไม่เข้าใจอุดมการณ์ของกองทุนสวัสดิการชุมชน การถ่ายทอดความรู้สู่คนรุ่นใหม่ และการล้าหลังทางเทคโนโลยี ดังนั้นควรเร่งสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับความเข้าใจกองทุนสวัสดิการชุมชนให้เยาวชนรุ่นใหม่เข้าใจ สามารถอธิบายอุดมการณ์ วิสัยทัศน์ และผลประโยชน์ที่จะได้รับ โดยผ่านกิจกรรมโครงการสรรจรของกองทุนที่จัดขึ้นทุกๆ 2 เดือน และควรเร่งสร้างแอพพิเคชั่นกองทุนสวัสดิการชุมชน รองรับเทคโนโลยีการจ่ายเงินและการรับเบี้ยสวัสดิการผ่านออนไลน์ การตรวจสอบสิทธิ์สวัสดิการที่พึงได้ของสมาชิก รองรับความทันสมัยทางเทคโนโลยีในอนาคตที่บังคับให้ทุกคนสื่อสารและทำธุรกรรมผ่านทางออนไลน์มากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาถึงปัจจัยด้านต่างๆ ที่มีผลต่อกระบวนการการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่ต้องนำมาปรับปรุงแก้ไขกองทุนสวัสดิการชุมชนให้ดียิ่งขึ้น

2) ควรศึกษาถึงปัญหาและความต้องการของสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาผลตอบแทนและสวัสดิการที่สมาชิกต้องการเพิ่มเติม

3) ควรศึกษาถึงแนวทางในการพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน เพื่อเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาและขับเคลื่อนกองทุนสวัสดิการชุมชนต่อไป

References

Phibulsiri C. (2008). *Success Affected Factors forSocial Welfare Management of Community Organization*. A Research Report of National Institute of Development Administration.

Boonyarattansunthorn C. (2001). *System and Mechanism for Development Fund Management: A Case Study of the fund forSocial Investment (SIF)*. (Research Report Social Research Institute. Chulalongkorn University). The Thailand Research Fund office.

Champa C. (2005). *Community Welfare Management Process: A case study of Saving group for Khiriwong Village Production, Lanssaka District, Nokorn Si Thammarat*. A Research Report of Thammasat University.

Community Development Department, Interior Ministry. (2010). *Handbook of Community Plan Process Movement*. Bangkok: Community Strength Creation Office. Community Development Department.

Community Organization Development Institute (Public Organization). (2009). *Handbook of Community Welfare Support Project*. Bangkok:Appa Printing Group Limited.

_____. (2015). *Handbook of Community Welfare Support Project*: Bangkok: Appa Printing Group Limited.

Kittiwat K. (2000). *Social Fund Management in Urban Community , A Case Study of BangsueDevelopemtn Saving Group Network*. A Research Report of Chulalongkorn University.

NongnuchSrisuk. (February – May 2012). Literacy Review and Social Work for Community Welfare in Thailand. *Romphruak Journal, Krirk University. 30th Years*, 30 (2), 142-143.

Northeast Social & Economic Development Office; National Social and Economic Development Committee Office. (2011). *The Successful Community Welfare Lesson Report, A case study of Yangkam District Community Welfare Fund, Nongreua District, Khonkhan Province and MuangMahasarakam District Municipality Welfare Fund, MuangDistrict, Mahasarakam*. Bangkok: National Social and Economic Development Committee Office.

Welfare and Social Development Department. (2013*). Integrated Social Development by using Community Welfare Fund as the Center*. A Research Report of Academic and Promoting Office 1-12, Welfare and Social Development Department.

การพัฒนาคุณภาพเยาวชนไทยเพื่อสังคมในอนาคตผ่านกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษ*

A Quality Development of Thai Youth for the Future Society through English Camp Process

[1]กนกวรรณ กุลสุทธิ์, ขจีนุช เชาวนปรีชา,
จักรกฤษณ์ วุฒิสิวะชาติกุล และ ณัฐพร โอวาทนุพัฒน์
[1]Kanokwan Kunlasuth, Khacheenuj Chaovanapricha,
Jakkrit Wutthisivachardkul and Nutthaporn Owatnupat
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
Suan Dusit University
[1]Corresponding Author. Email: kanokwankun07@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้นำเสนอผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเยาวชนให้มีความสามารถทางภาษาอังกฤษ และเป็นคนที่มีคุณภาพ มีคุณธรรม มีความสุข อันจะส่งผลให้สังคมไทยดีกว่าเดิม โดยนำเสนอผลการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาการใช้ภาษาอังกฤษของนักเรียนระดับประถมศึกษาผ่านกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ 4 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษของนักเรียนในระดับประถมศึกษา 2) เพื่อศึกษาทัศนคติและทรรศนะของนักเรียนต่อการเรียนรู้ภาษาอังกฤษด้วยกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษ 3) เพื่อศึกษาทรรศนะของครูที่มีต่อพฤติกรรมของนักเรียนในการเข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษ และ 4) เพื่อศึกษาพฤติกรรมของนักเรียนในการเข้าร่วมกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษ

ผลการวิจัย พบว่า 1) นักเรียนระดับประถมศึกษามีการพัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษสูงขึ้น 2) นักเรียนระดับประถมศึกษามีระดับทัศนคติดีต่อการเรียนรู้ภาษาอังกฤษทั้งก่อนและหลังการเรียนรู้ผ่านกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษสูงขึ้น 3) นักเรียนมีทรรศนะต่อการเข้าร่วมกิจกรรมตาม

*Received June 13, 2019; Revised August 09, 2019; Accepted August 10, 2019

กระบวนการค่ายภาษาอังกฤษ 3 ประการ ได้แก่ มีแรงจูงใจในการเรียนรู้ ได้พัฒนาทักษะในการเรียนรู้คำศัพท์ และการเรียนรู้เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ในค่ายภาษาอังกฤษ 4) ครูมีทรรศนะเกี่ยวกับพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนระหว่างการร่วมกิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนเข้าค่ายภาษาอังกฤษและระหว่างร่วมกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษในระดับมาก และ 5) นักเรียนสามารถเรียนรู้จากกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษ 3 ลักษณะ ได้แก่ แบบตาดู แบบหูฟัง และแบบการเคลื่อนไหวทางกาย

คำสำคัญ: การพัฒนาคุณภาพเยาวชนไทย; สังคมในอนาคต; กระบวนการค่ายภาษาอังกฤษ

Abstract

This research article presents results of learning activities for developing Thai youth's english ability to become qualified children with morality and happiness leading to better Thai society. It is suggested to reveal the findings of a study of primary school students' english language use through english camp process of which with 4 objectives: 1) To study English competence of primary school students, 2) To study primary school students' attitudes and perceptions towards learning English through English camp process, 3) To study teachers' perceptions about students' behaviors in participating English camp activities, and 4) To study students' behaviors during participating the English camp activities.

The research findings revealed that 1) English language competence of the participants improved after participating in english camp process, 2) The participants' attitudes towards learning english were at high levels both before and after participating in English camp process, 3) Students' perceptions on participating in activities through english camp process revealed three aspects, i.e. having learning motivation, having developing vocabulary skill, and the learning through interactions in english camp, 4) The teachers' perceptions about students learning behaviors during participating in english camp activities showed high levels in all pre-camps and day camp activities, and 5) The students exhibited three types of learning styles in the english camp, i.e. visual learning style, auditory learning style and kinesthetic learning style.

Keywords: A Quality Development of Thai Youth; the Future Society; English Camp Process

บทนำ

ภาษาอังกฤษเป็นภาษาสากลหรือภาษานานาชาติที่ทุกสังคมในโลกใช้ในการสื่อสาร (Stewart, 1968) ซึ่งจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตประจำวันและการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นการสนทนา การโต้ตอบทางโทรศัพท์ การชมภาพยนตร์ การฟังเพลง การอ่านข่าว การอ่านป้ายบอกทาง การสืบค้นข้อมูลบนอินเทอร์เน็ต การสมัครงาน การสัมภาษณ์งาน การติดต่อประสานงาน การประชุม การเขียนรายงาน เป็นต้น ประกอบกับการที่ประเทศไทยก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และรัฐได้ผลักดันนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ที่ส่งเสริมให้มีการนำเทคโนโลยีมาใช้การขับเคลื่อนประเทศ จึงความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาคนให้มีมาตรฐานเทียบกับอาเซียนและนานาชาติ ดังนั้น การพัฒนาความสามารถทางภาษาอังกฤษให้อยู่ในระดับที่ใช้งาน (Working Knowledge) จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากกระทรวงศึกษาธิการปฏิรูปการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในทุกระดับการศึกษา ซึ่งส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องระบบการจัดการศึกษาหลายประการ เช่น การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น วิธีการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไม่เน้นระบบการเรียนการสอนที่เน้นการท่องจำเพียงอย่างเดียว รวมทั้งเน้นการเรียนการสอนที่อยู่ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น รวมทั้งกำหนดให้ใช้กรอบอ้างอิงทางภาษาของสหภาพยุโรป หรือ The Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อเป็นกรอบในการประเมินความสามารถทางภาษาที่เทียบเคียงได้กับมาตรฐานสากล (Bureau of the Basic Education Committee, Ministry of Education, 2014) ทั้งนี้ ก็เพื่อสร้างเยาวชนไทยให้มีความรู้ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า คนที่มีความรู้และทักษะภาษาอังกฤษในระดับดีถึงดีเยี่ยม ย่อมมีคุณสมบัติพิเศษ สร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน และเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานทั้งในระดับอาเซียนและภูมิภาคอื่น

สำหรับการศึกษาระดับประถมศึกษา ภาษาอังกฤษได้ถูกบรรจุไว้ในกลุ่มวิชา “สาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ” ตามพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ.2542 (Bureau of the National Education Committee, 1999) แม้ว่าในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จะมีการกำหนดแนวทางการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันและการงานอาชีพ มีทัศนคติที่ดีต่อภาษาต่างประเทศ และฝึกให้ผู้เรียนเป็นผู้รู้จักแสวงหาความรู้เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตแล้วนั้น พบว่าผู้เรียนยังไม่สามารถพัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะในการใช้ภาษาอังกฤษได้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศได้กำหนดโครงสร้างเวลาเรียนวิชาภาษาอังกฤษในระดับประถมศึกษา จำนวน 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ (Department of Curriculum and Instruction Development, Ministry of Education, 2001) ซึ่งอาจไม่เพียงพอต่อการพัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร เนื่องจากภาษาอังกฤษเป็นวิชาทักษะ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อการสื่อสาร (Communicative Approach) (Harmer,

1991) เพื่อให้ใช้ทักษะและความคิด การจัดกิจกรรมกลุ่ม และกิจกรรมคู่ (Klanrit, 2005) รวมทั้งการเรียนแบบร่วมมือ หรือการเรียนแบบ Cooperative Learning (Kessler, 1992; Baloche, 1988) เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน จึงเป็นวิธีการเรียนภาษาอังกฤษที่ผู้เชี่ยวชาญการสอนภาษาอังกฤษแนะนำ (Sharan, 1994; Johnson & Johnson, 1994; Davidson, 1994) เนื่องจากสามารถช่วยให้นักเรียนได้ใช้ภาษาอังกฤษในการทำกิจกรรม ทำให้เกิดความมั่นใจ เนื่องจากเรียนเป็นกลุ่ม ส่งผลให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนภาษาอังกฤษมากกว่าการใช้วิธีการเรียนแบบครูบอกและท่องจำ (Memorization) ทั้งนี้ สอดคล้องกับอิลลิส (Ellis, 1994) ที่กล่าวถึงการเรียนรู้ภาษาที่สองว่าการเรียนรู้ต้องมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ดังนั้นกิจกรรมการเรียนการสอนจึงมีความสำคัญยิ่งในการกระตุ้นให้ผู้เรียนอยากเรียนภาษาอังกฤษเพื่อพัฒนาความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษ

อย่างไรก็ตาม การมุ่งเน้นที่จะพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนเก่งภาษาอังกฤษอย่างเดียวนั้นอาจไม่ใช่ทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดที่จะสร้างสังคมไทยในยุคไทยแลนด์ 4.0 ให้น่าอยู่และมีความสุข ดังที่สุเทพ สุวีรางกูร (Suweerangkool, 2008) กล่าวถึงปัญหาในการพัฒนาเด็กไว้ว่า เด็กบางคนเรียนเก่งแต่มีบุคลิกภาพบกพร่อง เข้ากับใครไม่ได้ ขณะที่เด็กบางคนเรียนไม่ค่อยเก่งแต่มีมนุษยสัมพันธ์ดี เป็นที่ยอมรับของสังคม ซึ่งลักษณะคนที่พัฒนาแล้วต้องเป็นคนที่มีคุณภาพ มีคุณธรรม มีความสุข และเป็นคนที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ (Sanyawiwat, 2008) นอกจากนี้ เด็กควรได้รับการพัฒนาให้สามารถเรียนรู้ คิดเป็น ทำถูกเป็นคนดี มีคุณธรรม อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข (Suweerangkool, 2008)

ดังนั้น จึงกล่าวสรุปได้ว่า นอกจากจะพัฒนาเด็กไทยให้มีความรู้ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษแล้ว เด็กไทยควรต้องมีทักษะชีวิตที่ดี หากเรียนเก่งแต่ไม่เคยเรียนรู้วิธีการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าก็อาจจัดการกับปัญหาที่เผชิญอยู่ไม่ได้ การให้เด็กฝึกคิดวิเคราะห์ สร้างสถานการณ์ให้เด็กได้เรียนรู้ การให้โอกาสเด็ก ให้เด็กได้รับการยอมรับในสังคม จึงจะสร้างบทบาทในสังคมให้กับเยาวชนได้

การที่จะพัฒนาเยาวชนไทยให้สามารถแข่งขันกับนานาประเทศนั้น ต้องเป็นทั้งผู้มีความสามารถทางภาษาอังกฤษและมีทักษะที่จำเป็นอื่นๆ ซึ่งในยุคนี้ไม่จำเป็นต้องเรียนรู้ภาษาอังกฤษจากในห้องเรียนเท่านั้น แต่ยังสามารถพัฒนาภาษานอกห้องเรียนจากสถานการณ์จำลองและในสถานการณ์จริง ดังนั้นการจัดกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษให้กับนักเรียนระดับประถมศึกษานับเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญวิธีหนึ่ง ที่จะช่วยพัฒนาความรู้ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา และสร้างทัศนคติที่ดีที่มีต่อการเรียนรู้ภาษาอังกฤษให้กับนักเรียน ซึ่งช่วยให้การเรียนรู้ภาษาอังกฤษมีความหมาย และทำให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้ร่วมกัน อันจะส่งผลให้เด็กใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารและมีทักษะสังคม จึงกล่าวได้ว่า กิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษสามารถส่งเสริมให้เยาวชนเป็นทั้งคนเก่งและคนดี ดังผลการศึกษาวิจัยที่พบว่า ภายหลังเข้าร่วมกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษ นักเรียนมีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษสูงขึ้น นักเรียนมีทัศนคติดีถึงดีมากต่อการเรียนภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ในระหว่างร่วมกิจกรรมค่าย นักเรียนได้ฝึกฝนทักษะชีวิตและการทำงานที่จำเป็น เช่น ภาวะผู้นำ การคิด

วิเคราะห์ การทำงานร่วมกับผู้อื่น รู้จักการปรับตัว และมีความรับผิดชอบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ที่มุ่งเน้นลักษณะการเรียนแบบ Active Learning ไม่ใช่ Passive Learning โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีทั้งความรู้ในสาระวิชาหลัก และเกิดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี และทักษะชีวิตและอาชีพ อันส่งผลให้ผู้เรียนมีความสามารถในการสื่อสาร การคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณ การคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการทำงานเป็นทีม ความยืดหยุ่น การปรับตัว ความรับผิดชอบ (Bureau of High School Education, Bureau of the Basic Education Committee, Ministry of Education, 2015) อาจกล่าวสรุปได้ว่า ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ดังกล่าวช่วยส่งเสริมให้เยาวชนไทยเป็นคนดีมีคุณธรรมจากการฝึกฝนทักษะสำคัญในการดำรงชีวิตนอกเหนือไปจากการพัฒนาตนเองในเรื่องเนื้อหาความรู้ ดังนั้น การพัฒนาความสามารถทางภาษาอังกฤษของเยาวชนให้อยู่ในระดับที่ใช้งานได้ควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะการใช้ชีวิตจะช่วยเพิ่มโอกาสในการมีรายได้สูง สามารถสร้างความมั่นคง และสร้างประเทศให้พัฒนาได้อย่างยั่งยืน การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมในค่ายภาษาอังกฤษจึงเป็นอีกคำตอบหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมและพัฒนาทักษะภาษาและทักษะสังคมให้กับเยาวชนไทยให้กลายเป็นคนคุณภาพเพื่อขับเคลื่อนประเทศต่อไป

จากข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญและความจำเป็นในการนำกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษมาใช้กับนักเรียนระดับประถมศึกษา เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา และสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ภาษาอังกฤษให้กับนักเรียนด้วยกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษ รวมทั้งกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษสามารถใช้เป็นเครื่องมือเพื่อศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนได้ ซึ่งช่วยให้การเรียนรู้ภาษาอังกฤษมีความหมาย และทำให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้ร่วมกัน ผลจากการวิจัยยังเป็นพื้นฐานในการวางแนวทางในการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในระดับประถมศึกษา ให้สามารถพัฒนาผู้เรียนได้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรอีกด้วย นอกจากนี้ การศึกษาวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติเรื่องการพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ อีกทั้งเป็นไปในทิศทางเดียวกับยุทธศาสตร์การวิจัยแห่งชาติเรื่องการสร้างศักยภาพและความสามารถเพื่อการพัฒนาทางสังคม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษของนักเรียนในระดับประถมศึกษา
2. เพื่อศึกษาทัศนคติและทรรศนะของนักเรียนต่อการเรียนรู้ภาษาอังกฤษด้วยกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษ
3. เพื่อศึกษาทรรศนะของครูที่มีต่อพฤติกรรมของนักเรียนในการเข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษ
4. เพื่อศึกษาพฤติกรรมของนักเรียนในการเข้าร่วมกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษ

วิธีการดำเนินวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและปริมาณแบบภาคสนาม (Qualitative and Quantitative Field Research) ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่

1) นักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 4-6 ที่เป็นสมาชิกชุมนุมภาษาอังกฤษ โรงเรียนเทศบาล 4 (เชาวนปรีชาอุทิศ) ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม จำนวน 82 คน สุ่มโดยใช้วิธีสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) และเลือกแบบเจาะจงได้นักเรียนจำนวน 8 คน เพื่อให้สัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview)

2) ครูประจำชุมนุมภาษาอังกฤษ โรงเรียนเทศบาล 4 (เชาวนปรีชาอุทิศ) จำนวน 2 คน เป็นผู้สังเกตพฤติกรรมการร่วมกิจกรรมของนักเรียนในกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษ โดยใช้แบบสังเกตแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยมีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การสร้างและพัฒนาคุณภาพเครื่องมือ:

คู่มือกิจกรรมและสื่อการเรียนรู้สำหรับกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษและวิธีการสร้าง

1) ศึกษาหลักสูตรภาษาอังกฤษ ยึดตามสาระการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระภาษาต่างประเทศ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ดังรายละเอียดมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดตามสาระการเรียนรู้ทั้ง 4 สาระ ได้แก่ สาระที่ 1 ภาษาเพื่อการสื่อสาร สาระที่ 2 ภาษาและวัฒนธรรม สาระที่ 3 ภาษากับความสัมพันธ์กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น และสาระที่ 4 ภาษากับความสัมพันธ์กับชุมชนและโลก

2) กำหนดเนื้อหาภาษาอังกฤษ โดยยึดเนื้อหาตามสาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดกลุ่มสาระภาษาต่างประเทศ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 แผนการเรียนรู้ของโรงเรียน และแบบเรียนของสำนักพิมพ์ต่างๆ เพื่อออกแบบกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษให้ครอบคลุมทักษะภาษา 4 ทักษะ คือ การฟัง การพูด การอ่าน การเขียน และองค์ประกอบทางภาษา คือ การออกเสียง คำศัพท์ ไวยากรณ์

3) จัดทำตารางการออกแบบเนื้อหากิจกรรม (Activity Blueprint) สำหรับกิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนเข้าค่ายภาษาอังกฤษ (Pre-camp) และกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษ (Day Camp)

4) กำหนดรูปแบบกิจกรรมค่ายและกำหนดการกิจกรรมสำหรับกิจกรรมตามกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษ ทั้ง 2 ระยะ คือ กิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนเข้าค่ายภาษาอังกฤษ (Pre-camp) และกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษ (Day Camp)

5) จัดทำคู่มือกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษ (Activity Manual) สำหรับกิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนเข้าค่ายภาษาอังกฤษ (Pre-camp) และคู่มือกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษ (Day Camp) จำนวน 2 เล่ม

โดยในแต่ละกิจกรรม ประกอบด้วยหัวข้อต่างๆ ได้แก่ ชื่อกิจกรรม วัตถุประสงค์ของกิจกรรม อุปกรณ์ ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

6) จัดทำสมุดคู่มือการอยู่ค่าย English Camp Book 1 สำหรับนักเรียนผู้เข้าร่วมกิจกรรม Pre-camp และ English Camp Book 2 สำหรับนักเรียนผู้เข้าร่วมกิจกรรม Day Camp จำนวน 2 เล่ม ซึ่งประกอบด้วย กำหนดการกิจกรรม คำศัพท์และสำนวนที่ใช้ในค่าย เพลงที่ใช้ในค่าย

7) จัดทำสื่ออุปกรณ์ต่างๆ ได้แก่ บัตรคำ บัตรรูปภาพ แถบประโยค โปสเตอร์ภาพ ของจริง เป็นต้น

8) ฝึกอบรมนักศึกษาผู้นำค่ายและซักซ้อมกิจกรรม

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิธีการสร้าง

1) แบบทดสอบก่อนและหลังการเรียนรู้ เป็นแบบทดสอบภาคปฏิบัติ (Performance Test) ผู้วิจัยศึกษาตารางการออกแบบเนื้อหากิจกรรม (Activity Blueprint) ได้แก่ กิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนเข้าค่ายภาษาอังกฤษ (Pre-camp) และกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษ (Day Camp) เพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำข้อสอบ ข้อสอบมีจำนวนข้อคำถามทั้งสิ้น 50 ข้อ คิดเป็น 50 คะแนน เนื้อหาของแบบทดสอบเกี่ยวข้องกับกิจกรรมภาษาในค่ายภาษาอังกฤษ ซึ่งครอบคลุมทักษะการฟัง พูด อ่าน และเขียน รวมทั้งการใช้คำศัพท์ ไวยากรณ์ และการออกเสียง ลักษณะของข้อสอบเป็นแบบให้เลือกตอบ ให้พูดและปฏิบัติตามคำสั่ง บอกความหมายของคำศัพท์ ให้อ่านและตอบคำถามสั้นๆ ให้เขียนคำและประโยคสั้นๆ และเรียงประโยคให้ถูกต้อง ตรวจทานข้อสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ จัดทำสื่ออุปกรณ์ที่จำเป็นในการตอบคำถามข้อสอบและจัดพิมพ์ข้อสอบ

2) แบบสอบถามทัศนคติก่อนและหลังการเรียนรู้ เป็นเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแบบของลิเคิร์ท (Likert Scale) แบ่งระดับความคิดเห็น 5 ระดับ

3) แบบสังเกต เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ระดับความคิดเห็น 5 ระดับ ครั้งที่ 1 ใช้ในการสังเกตพฤติกรรมในกิจกรรม Pre-camp 1-4 และครั้งที่ 2 ใช้สังเกตพฤติกรรมในรายกิจกรรมระหว่าง Day Camp

4) บันทึกภาคสนาม ผู้วิจัยกำหนดกรอบการบันทึก (Theme) ในการจดบันทึกภาคสนาม

5) แบบสัมภาษณ์ ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview)

2. การเก็บและรวบรวมข้อมูล

2.1 ก่อนการดำเนินการวิจัย ให้นักเรียนตอบแบบสอบถามทัศนคติก่อนการเรียนรู้ภาษาอังกฤษผ่านกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษ (Pre Questionnaire) และทำแบบทดสอบก่อนการเรียนรู้ภาษาอังกฤษผ่านกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษ (Pre Test)

2.2 ระหว่างดำเนินการวิจัย ในระหว่างการดำเนินการจัดกิจกรรมระยะที่ 1 เตรียมความพร้อมก่อนเข้าค่ายภาษาอังกฤษ (Pre-camp) ในชั่วโมงชุมนุมทั้ง 4 ครั้ง ครูประจำชุมนุมภาษาอังกฤษสังเกตพฤติกรรมการร่วมกิจกรรมในแบบสังเกต และผู้วิจัยทำการบันทึกภาคสนามพฤติกรรมการร่วมกิจกรรมของนักเรียน

2.3 ระหว่างดำเนินการวิจัย ในระหว่างการดำเนินการจัดกิจกรรมระยะที่ 2 ค่ายภาษาอังกฤษ (Day Camp) 3 วัน ให้ครูประจำชุมนุมภาษาอังกฤษสังเกตพฤติกรรมการร่วมกิจกรรมในรายกิจกรรมของนักเรียนในแบบสังเกต และผู้วิจัยทำการบันทึกภาคสนามพฤติกรรมการร่วมกิจกรรมของนักเรียน

2.4 ภายหลังสิ้นสุดการดำเนินการวิจัย ให้นักเรียนทำแบบทดสอบหลังการเรียนรู้ภาษาอังกฤษผ่านกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษ (Post Test) และตอบแบบสอบถามทัศนคติหลังการเรียนรู้ผ่านกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษ (Post Questionnaire) และสัมภาษณ์กลุ่มนักเรียน (Group Interview)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 แบบทดสอบก่อนและหลังการเรียนรู้ ซึ่งเป็นแบบทดสอบภาคปฏิบัติ จำนวน 50 ข้อ คิดเป็น 50 คะแนน ผู้วิจัยได้ทำการตรวจคำตอบ โดยให้ 1 คะแนน เมื่อนักเรียนในแต่ละกลุ่มจำนวนไม่น้อยกว่า 6 คนตอบถูก และให้ 0 คะแนน เมื่อนักเรียนในแต่ละกลุ่มจำนวนไม่น้อยกว่า 6 คนตอบผิด จากนั้นวิเคราะห์คะแนนสอบของนักเรียนก่อนและหลังการร่วมกิจกรรมตามกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษโดยใช้สถิติร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และเปรียบเทียบความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษด้วยสถิติ t-test

3.2 แบบสอบถามทัศนคติก่อนและหลังการเรียนรู้ ตรวจความสมบูรณ์ของข้อมูลในแบบสอบถาม จากนั้นใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3.3 แบบสังเกต ตรวจความสมบูรณ์ของข้อมูลในแบบสังเกต จากนั้นใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย

3.4 บันทึกภาคสนาม ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากบันทึกข้อมูลแบบบรรยายและสะท้อนความคิดเห็น (Descriptive and Reflective Notes) (Miles & Huberman, 1984) โดยใช้ทฤษฎี Grounded Theory (Strauss & Corbin, 1998) ใช้รหัสระบายสี (Color-Coding) และตารางวิเคราะห์ข้อมูล (Data Matrix)

3.5 การสัมภาษณ์กลุ่ม ถอดเทปเสียงสัมภาษณ์ นำข้อความมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ทฤษฎี Grounded Theory (Strauss & Corbin, 1998) ใส่รหัสระบายสี และตารางวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย แบ่งออกเป็น 5 ประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษของนักเรียนระดับประถมศึกษา

ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษ ค่าคะแนนเฉลี่ยโดยรวมของนักเรียนทั้ง 8 กลุ่มเท่ากับ 21.12 หรือคิดเป็นร้อยละ 42.25 มีนักเรียนเพียง 2 กลุ่มที่ได้คะแนนสูงกว่า 25 คะแนน จากคะแนนเต็ม 50 คะแนน โดยสูงสุดได้ 28 คะแนน รองลงมา คือ 26 คะแนน ในขณะที่นักเรียนกลุ่มที่ได้คะแนนต่ำสุดได้ 13 คะแนน ดังนั้น โดยรวม นักเรียนมีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษก่อนเข้าร่วมกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษค่าเฉลี่ยต่ำกว่าเกณฑ์ หรือต่ำกว่าร้อยละ 50 อย่างไรก็ตาม หลังจากนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษ พบว่า ค่าคะแนนเฉลี่ยโดยรวมของนักเรียนทั้ง 8 กลุ่มเท่ากับ 40.25 หรือคิดเป็นร้อยละ 81.75 มีนักเรียน 6 กลุ่มที่ได้คะแนนไม่น้อยกว่า 40 คะแนน โดยคะแนนสูงสุดได้ 45 คะแนน รองลงมาคือ 43 41 และ 40 คะแนน ในขณะที่นักเรียน 2 กลุ่มได้คะแนนสูงกว่า 30 คะแนน ดังนั้น โดยรวม นักเรียนมีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษหลังเข้าร่วมกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษค่าเฉลี่ยสูงกว่า โดยมีคะแนนเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ย 19.75 หรือเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 39.5 และเมื่อทำการทดสอบด้วยสถิติ t-test พบว่าหลังเข้าร่วมกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษนักเรียนมีคะแนนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ทัศนคติของนักเรียนต่อการเรียนรู้ภาษาอังกฤษผ่านกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษ

ในภาพรวม ทัศนคติของนักเรียนก่อนและหลังร่วมกิจกรรมผ่านกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษอยู่ในระดับสูง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 และ 4.38 ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม ค่าเฉลี่ยของทัศนคติของนักเรียนหลังร่วมกิจกรรมผ่านกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษเพิ่มขึ้น 0.06 และอยู่ในระดับสูงเช่นกัน เมื่อพิจารณาทัศนคติเป็นรายด้าน พบว่า หลังการเข้าร่วมกิจกรรมภาษาอังกฤษผ่านกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษแล้ว ด้านที่มีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นมากที่สุด คือ นักเรียนคิดว่ากิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษมีประโยชน์ต่อการพูดคุยในชีวิตประจำวัน โดยมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 0.26

3. ทรรศนะของนักเรียนต่อการเข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษ

3.1 **แรงจูงใจในการเรียนรู้** ในการร่วมกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษครั้งนี้ สรุปได้ว่านักเรียนมีแรงจูงใจที่ดีในการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเนื่องมาจากปัจจัยหลัก 2 ประการ คือ (1) ผู้นำค่าย (Camp Leaders) และ (2) การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ (Learning by Doing)

3.2 **การพัฒนาทักษะในการเรียนรู้คำศัพท์** จากการสัมภาษณ์สรุปได้ว่านักเรียนแสดงความคิดเห็นเป็นประเด็นแรกว่ากิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษทำให้ได้รับความรู้เรื่องคำศัพท์เพิ่มมากขึ้น

3.3 **ลักษณะปฏิสัมพันธ์ในค่ายภาษาอังกฤษ** การเข้าร่วมกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษส่งเสริมให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์อันดีต่อกัน ทั้งปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน และปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับผู้นำค่าย ซึ่งในทรรศนะของนักเรียนนั้น นักเรียนเชื่อว่าการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษที่ดีได้

4. ทรรศนะของครูต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนระหว่างการร่วมกิจกรรมผ่านกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษ

4.1 **พฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนระหว่างการร่วมกิจกรรม Pre-camp ทั้ง 4 ครั้ง** ในภาพรวม ครูมีทรรศนะต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนระหว่างการร่วมกิจกรรม Pre-camp ทั้ง 4 ครั้งในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.35) โดยจากการร่วมกิจกรรม Pre-camp ครั้งที่ 1-4 ของนักเรียน ครูเห็นด้วยว่านักเรียนแสดงพฤติกรรมในการร่วมกิจกรรม Pre-camp ครั้งที่ 4 อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยสูงเป็นอันดับหนึ่ง ($\bar{X}$ = 3.77) นั่นหมายความว่ายิ่งนักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากขึ้น นักเรียนก็จะมีทัศนคติดีขึ้น เมื่อพิจารณาทรรศนะของครูเป็นรายด้าน พบว่า ครูเห็นด้วยในระดับมากเป็นอันดับหนึ่งในสองประเด็นเกี่ยวกับผู้เข้าค่ายสนุกสนานกับกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษ ($\bar{X}$ == 3.87) และผู้เข้าค่ายมีปฏิสัมพันธ์กับผู้นำค่าย ($\bar{X}$ = 3.87)

4.2 **พฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนระหว่างการร่วมกิจกรรม Day Camp** ในภาพรวมทรรศนะของครูผู้สังเกตพฤติกรรมระหว่างการร่วมกิจกรรม Day Camp พบว่าอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.98) เมื่อพิจารณารายประเด็น พบว่า ผู้เข้าค่ายแสดงความพอใจในกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษทั้ง 5 กิจกรรมในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.47) เป็นอันดับหนึ่ง เมื่อพิจารณาเป็นรายกิจกรรม พบว่า นักเรียนร่วมกิจกรรมอยู่ในระดับมากทุกกิจกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Games & Songs ($\bar{X}$ = 4.18) ที่เป็นอันดับหนึ่ง ในขณะที่ประเด็นเกี่ยวกับการใช้ภาษาอังกฤษ ได้แก่ ผู้เข้าค่ายสามารถใช้ภาษาอังกฤษได้อย่างคล่องแคล่ว ผู้เข้าค่ายสามารถใช้ภาษาอังกฤษได้อย่างถูกต้อง และผู้เข้าค่ายสามารถใช้ภาษาอังกฤษได้อย่างเหมาะสม ครูพบว่านักเรียนแสดงออกในพฤติกรรมเหล่านี้อยู่ในระดับปานกลางเป็นสามอันดับสุดท้าย

5. พฤติกรรมของนักเรียนในการเข้าร่วมกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษ

5.1 **การเพิ่มพูนความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษ** นักเรียนค่อยๆ เรียนรู้และสามารถใช้คำศัพท์และสำนวนสั้นๆ เพิ่มมากขึ้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมหลายครั้ง ซึ่งเป็นผลมาจากลักษณะการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้คำสั่งภาษาอังกฤษอย่างสม่ำเสมอ และนักเรียนมีความเข้าใจและสามารถจดจำขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม นักเรียนยังไม่เข้าใจความหมายประโยคยาว และไม่สามารถใช้สำนวนที่ยาวและซับซ้อนได้

5.2 **ทัศนคติต่อการเรียนภาษาอังกฤษ** นักเรียนมีทัศนคติต่อการเรียนภาษาอังกฤษที่ดีอย่างเห็นได้ชัด 3 ด้าน ได้แก่ (1) นักเรียนแสดงความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษ ทั้งจากการ

มีส่วนร่วมในระหว่างการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และจากการมีส่วนร่วมในช่วงสรุปความรู้ความเข้าใจในช่วงท้าย (2) นักเรียนให้ความสนใจในกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษ สังเกตได้จากการที่นักเรียนฟังและดูการสาธิตขั้นตอนการเล่นเกมที่มีรายละเอียดอย่างสนใจ รวมทั้งนักเรียนให้ความสนใจเนื่องจากกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษมีความสนุกสนาน และ (3) นักเรียนมีความตั้งใจในการเรียนภาษาอังกฤษ ฟังและเข้าใจคำสั่ง คำอธิบาย หรือการสอนความรู้ใหม่ๆ ของผู้นำค่าย มีการจดคำศัพท์ ออกเสียงคำศัพท์ตาม

5.3 **รูปแบบการเรียนรู้ของนักเรียน** ในระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษนั้น นักเรียนเรียนรู้ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีเรียนรู้ 3 รูปแบบ ได้แก่ (1) แบบตาดู (2) แบบหูฟัง และ (3) แบบการเคลื่อนไหวทางกาย

อภิปรายผลการวิจัย

1. **ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษของนักเรียน** จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงให้เห็นว่าเด็กมีการพัฒนาความสามารถทางภาษาอังกฤษในระดับที่น่าพอใจทั้งในระยะ Pre-camp ครั้งที่ 1-4 และในระยะ Day Camp ผลการทดสอบความรู้ภาษาอังกฤษหลังจากนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษพบว่า มีคะแนนเพิ่มขึ้นจากก่อนที่นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษโดยเฉลี่ย 19.75 หรือเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 39.5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลบันทึกภาคสนามเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักเรียนขณะร่วมกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษ และผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์นักเรียนพบประเด็นสอดคล้องกันในเรื่องความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษของนักเรียน โดยบันทึกภาคสนามแสดงให้เห็นว่านักเรียนเกิดการเรียนรู้ทีละเล็กละน้อยจากการเข้าร่วมกิจกรรมหลายครั้ง นักเรียนสามารถพัฒนาการใช้คำศัพท์และสำนวนสั้นๆ ขึ้น และการสัมภาษณ์นักเรียนพบว่านักเรียนมีทรรศนะว่าตนเองได้พัฒนาทักษะในการเรียนรู้คำศัพท์ การที่นักเรียนสามารถโต้ตอบโดยใช้คำศัพท์และสำนวนภาษาอังกฤษสั้นๆ ได้ และสามารถใช้คำศัพท์และสำนวนที่ยาวขึ้นตามลำดับ รวมทั้งนักเรียนสามารถพัฒนาทักษะในการเรียนรู้คำศัพท์นั้น อาจเป็นผลมาจากการใช้ภาษาในชั้นเรียน หรือ Classroom Language (Hughes & Moate, 2007) เป็นการออกคำสั่งภาษาอังกฤษ หรือ Giving Instructions โดยใช้ภาษาง่ายๆ สำนวนสั้นๆ และใช้สำนวนเดิมไม่เปลี่ยนแปลงจะช่วยให้นักเรียนเข้าใจความหมายและไม่สับสน (Gower, Phillips & Walters, 1995)

2. **แรงจูงใจและทัศนคติในการเรียนภาษาอังกฤษ** ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามทัศนคติของนักเรียน ข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน ข้อมูลจากการบันทึกภาคสนาม และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นักเรียน พบว่านักเรียนกระตือรือร้น แสดงออกถึงความต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งเห็นประโยชน์ของการเรียนภาษาในค่ายภาษาอังกฤษ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่านักเรียนเกิดแรงจูงใจในการเรียน (Motivation) นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์แบบสอบถามทัศนคติของนักเรียนแสดงให้เห็นว่านักเรียนมีระดับทัศนคติที่ดีถึงดีมากทั้งก่อนและหลังการเรียนรู้ผ่านกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษ โดยภายหลังการเรียนรู้ผ่านกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษ นักเรียนให้ความสำคัญกับประเด็นกิจกรรมค่ายภาษา

อังกฤษทำให้มีโอกาสได้รับความรู้ใหม่ๆ ($\bar{X}$ = 4.89) นักเรียนสนุกกับการเข้าร่วมกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษ ($\bar{X}$ = 4.84) และกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษทำให้ได้เรียนรู้คำศัพท์ ($\bar{X}$ = 4.73) ซึ่งสอดคล้องกับทรรศนะของครูจากการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนระหว่างร่วมกิจกรรม Pre-camp ทั้ง 4 ครั้งที่เห็นด้วยในระดับมากเป็นอันดับหนึ่งในประเด็นเกี่ยวกับผู้เข้าค่ายสนุกสนานกับกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษ ($\bar{X}$ = 3.87) และผู้เข้าค่ายมีปฏิสัมพันธ์กับผู้นำค่าย ($\bar{X}$ = 3.87) ไม่แตกต่างจากพฤติกรรมของนักเรียนที่ปรากฏในการร่วมกิจกรรม Day Camp ซึ่งครูเห็นว่านักเรียนผู้เข้าค่ายแสดงพฤติกรรมในระดับมากในประเด็นที่ผู้เข้าค่ายมีความพอใจในกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษทั้ง 5 กิจกรรม ($\bar{X}$ = 4.47) ผู้เข้าค่ายมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนๆ ($\bar{X}$ = 4.30) และผู้เข้าค่ายกล้าแสดงออกเมื่อร่วมกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษ ($\bar{X}$ = 4.29) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ทำการบันทึกภาคสนามพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนระหว่างการร่วมกิจกรรมตามกระบวนการค่ายภาษาอังกฤษ พบว่านักเรียนสามารถเพิ่มพูนความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษ มีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนภาษาอังกฤษ และนักเรียนมีรูปแบบการเรียนรู้ภาษา สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มนักเรียน นักเรียนแสดงความคิดเห็นว่ากิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ นักเรียนพัฒนาทักษะในการเรียนรู้คำศัพท์ และก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลในค่ายภาษาอังกฤษ จึงกล่าวได้ว่า แรงจูงใจภายนอกมีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จในการเรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศอย่างมาก (Brown, 2000; Harmer, 2007) แรงจูงใจมีความสัมพันธ์อย่างมากกับความสำเร็จในการเรียนภาษา (Gardner & Lambert, 1972) ผู้เรียนที่มีแรงจูงใจสูงกว่ามีแนวโน้มที่จะมีกลวิธีในการเรียนภาษาที่สองมากกว่าผู้ที่มีแรงจูงใจน้อย (Oxford, 1990) และมีแนวโน้มที่จะเรียนรู้และซึมซับภาษาที่สองได้ดีกว่า (Krashen, 1981)

3. **การฝึกอบรมผู้นำค่าย** ในการจัดกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษ ผู้ดำเนินกิจกรรมหรือผู้นำค่าย (Camp Leader) มีส่วนอย่างมากต่อความสำเร็จในการเรียนรู้ภาษาของผู้เข้าค่าย ผู้นำค่ายจึงต้องฝึกฝนทั้งด้านความรู้และทักษะภาษา เทคนิคและขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม การสร้างทัศนคติที่ดีต่อการทำงานร่วมกับผู้อื่น ฝึกภาวะผู้นำ และเทคนิคการสร้างความมั่นใจในตนเอง โดยในกิจกรรมแต่ละกิจกรรม ผู้นำค่ายจะอธิบายขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม ยกตัวอย่าง สาธิตวิธีการทำกิจกรรม ตรวจสอบความถูกต้อง ให้ข้อมูลสะท้อนกลับ รวมทั้งให้การเสริมแรงแก่ผู้เข้าค่าย ดังนั้นการเตรียมผู้นำค่ายให้มีความรู้มีความสามารถจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ผู้นำค่ายมีส่วนอย่างมากในการเปลี่ยนแปลงให้นักเรียนมีทัศนคติและเกิดแรงจูงใจในการเรียนมากขึ้น ได้รับการต้อนรับและเป็นที่ชื่นชอบของผู้เข้าค่าย ส่งผลต่อการสร้างบรรยากาศในการเรียน และกระตุ้นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ได้ดี ดังเห็นได้จากข้อค้นพบซึ่งสอดคล้องกับทรรศนะของครูจากการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนระหว่างร่วมกิจกรรม Pre-camp ทั้ง 4 ครั้งที่เห็นด้วยในระดับมากเป็นอันดับหนึ่งในประเด็นผู้เข้าค่ายมีปฏิสัมพันธ์กับผู้นำค่าย ($\bar{X}$ = 3.87) นอกจากนี้ยังพบผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ทรรศนะของนักเรียนต่อการร่วมกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษครั้งนี้ที่มีความเชื่อมโยงกัน ดังสรุปได้ว่าผู้นำค่ายเป็นปัจจัยหลักประการหนึ่งที่ทำให้นักเรียนมีแรงจูงใจที่ดีในการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ และเป็นไปในทางเดียวกับผลการวิเคราะห์สัมภาษณ์ที่พบว่าการเข้าร่วมกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษส่ง

เสริมให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับผู้นำค่าย ซึ่งในทรรศนะของนักเรียนนั้น นักเรียนเชื่อว่าการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษที่ดีได้ สอดคล้องกับที่ฮาร์เมอร์ (Harmer, 2007) ได้กล่าวไว้ว่า ครูผู้สอนทำให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนภาษาอังกฤษ มีผลกระทบอย่างสูงต่อความสำเร็จของการเรียนภาษาอังกฤษ ซึ่งในการจัดกิจกรรมค่ายในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้นำค่ายเปรียบได้กับครูผู้สอน

4. **การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนภาษาอังกฤษ** สภาพแวดล้อมมีผลต่อการเรียนภาษาอังกฤษ การจัดสภาพแวดล้อมที่ผ่อนคลายนอกห้องเรียนมีผลต่อความสำเร็จในการเรียนภาษาเป็นอย่างมาก ผลการศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับแมคเคย์ (McKay, 2006) ที่กล่าวถึงความสามารถในการใช้ภาษาของเด็ก (Language Use Ability) ว่าหมายถึงความสามารถในการใช้ภาษาในการสื่อสาร ใช้ภาษาอย่างสร้างสรรค์อย่างมีปฏิสัมพันธ์กับบริบทแวดล้อม เรียนรู้อย่างเป็นธรรมชาติกับสถานการณ์ที่พบเจอในชีวิตจริง ดังที่การศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยเลือกจัดค่ายภาษาในสถานที่ด้านนอกห้องเรียนเป็นส่วนใหญ่ อยู่ในบริเวณโรงเรียนที่ให้ความรู้สึกผ่อนคลาย การจัดกิจกรรมนอกห้องเรียนนี้ยังสอดคล้องกับที่ดอร์นเย่และเมอร์ฟี่ (Dornyei & Murphey, 2003) กล่าวถึงการเปลี่ยนสภาพแวดล้อมในการเรียนส่งผลให้นักเรียนรู้สึกผ่อนคลายขึ้นได้ โดยเสนอแนะว่าครูอาจจัดกิจกรรมออกภาคสนาม (Short Field Trip) หรือการเปลี่ยนสถานที่เรียน อาทิ เรียนใต้ต้นไม้ในสวนโรงเรียน เป็นต้น ซึ่งการปรับสิ่งแวดล้อมดังกล่าวมีผลต่อการพัฒนาการเรียนรู้ นอกจากการเปลี่ยนบรรยากาศเรียนนอกชั้นเรียนแล้ว การจัดที่นั่งใหม่ก็มีผลต่อการเรียนรู้เช่นเดียวกัน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1) ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1.1 การเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ (Learning by Doing) นำไปสู่การพัฒนาความสามารถทางภาษาอังกฤษ กิจกรรมภาษาอังกฤษจึงควรมีรูปแบบหลากหลาย เหมาะสมกับผู้เรียน และสื่ออุปกรณ์ที่ใช้ต้องมีความน่าสนใจ มีสีสัน ขนาดใหญ่เพียงพอ มีภาพประกอบ หรือเป็นของจริง มีความแข็งแรงทนทาน และให้ผู้เข้าค่ายสามารถหยิบจับได้ มีโอกาสในการเรียนรู้ ทดลองเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาความสามารถทางภาษาได้เต็มศักยภาพ ยกตัวอย่างเช่น นักเรียนที่ถนัดเรียนแบบตาดู หรือ Visual Learning Style (Ryan, Cooper & Tauer, 2013) จะสามารถเรียนรู้และจดจำข้อมูลจากรูปภาพ การใช้รหัสสี หรือการมองเพื่อจดจำประโยคที่เขียนเป็นข้อๆ หากเป็นนักเรียนที่ถนัดเรียนแบบใช้หูฟัง หรือ Auditory Learning Style (Ryan, Cooper & Tauer, 2013) จะเรียนรู้และจดจำข้อมูลจากการฟังบรรยายหรือการฟังบทสนทนา ขณะที่นักเรียนบางคนถนัดเรียนแบบมีการเคลื่อนไหวทางกาย หรือ Kinesthetic Learning Style (Ryan, Cooper & Tauer, 2013) จะเรียนรู้และจดจำข้อมูลเมื่อได้ทดลองหยิบจับสัมผัส เป็นต้น ดังนั้นหากมีการวิจัยเกี่ยวกับค่ายภาษาอังกฤษครั้งต่อไป ควรจัดกิจกรรมที่ให้ความสำคัญในเรื่องการลงมือปฏิบัติ

1.2 กิจกรรมเกมและเพลง นักเรียนระดับประถมศึกษามีส่วนร่วมในกิจกรรมเกมและเพลงมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 ดังนั้น หากมีการวิจัยเกี่ยวกับกิจกรรมสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ผู้จัดกิจกรรมหรือผู้ออกแบบกิจกรรมภาษาอังกฤษควรคำนึงถึงการนำเกมทางภาษาหรือการใช้เพลงภาษาอังกฤษเป็นสื่อในการเรียนรู้และพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษ

2) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยการเรียนภาษาอังกฤษนอกห้องเรียน การเพิ่มประสบการณ์การเรียนรู้ภาษานอกห้องเรียนให้กับนักเรียนจะส่งผลดีต่อการเรียนภาษาอังกฤษ ทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้น สนใจและมีความสุขกับการฝึกใช้ภาษาในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ ดังนั้นหากมีการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยเสนอแนะให้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเรียนภาษาอังกฤษนอกห้องเรียน ตัวอย่างเช่น การทำโครงงาน หรือ Project Work (Gower, Phillips, & Walters, 1995) และกิจกรรมออกภาคสนาม หรือ Short Field Trip (Dornyei & Murphey, 2003) เป็นต้น

2.2 ควรมีการวิจัยแนวทางการประยุกต์ใช้กิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษในการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียน กิจกรรมที่ใช้ในค่ายภาษาอังกฤษในการศึกษาวิจัยนี้ถูกออกแบบโดยยึดตามสาระการเรียนรู้มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดกลุ่มสาระภาษาต่างประเทศ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และมีวัตถุประสงค์การเรียนรู้ชัดเจน รวมทั้งรูปแบบของกิจกรรมมีหลากหลาย ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะให้นำไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนและกิจกรรมเสริมทักษะภาษาอังกฤษ

References

Baloche, L. (1988). *The Cooperative classroom: Empowering learning.* Upper Saddle River, New Jersey: Prentice-Hall.

Brown, H. D. (2000). *Principles of language learning and teaching.* New York: Addison Wesley Longman.

Bureau of High School Education, Bureau of the Basic Education Committee, Ministry of Education. (2015). *Guidelines on learning skill management in the 21st century focusing on professional branch competencies.* Bangkok: The Agricultural Cooperative Federation of Thailand Publishing, Ltd.

Bureau of the Basic Education Committee, Ministry of Education. (2014). *Practice guidelines according to the announcement of Ministry of Education on policy and reformation of English teaching and learning.* Bangkok: Jamjuree Products Co., Ltd.

Bureau of the National Education Committee. (1999). *Act of National Education B.E. 2542.* Bangkok.

Davidson, N. (1994). Cooperative and collaborative learning: An integrative perspective. In J. S. Thousand, R. A. Villa & A. I. Nevin (Eds.), *Creativity and collaborative learning: A practical guide to empowering students and teachers*. Baltimore, Maryland: Paul H. Brookes.

Department of Curriculum and Instruction Development, Ministry of Education. (2001). *Manual of knowledge in the essential group of foreign languages.* Bangkok.

Dornyei, Z. & Murphey, T. (2003). *Group dynamics in the language classroom.* Cambridge: Cambridge University Press.

Ellis, R. (1994). *Second language acquisition.* Oxford: Oxford University Press.

Gardner, R. & Lambert, W. (1972). *Attitudes and motivation in second-language learning.* Rowley, MA: Newbury House.

Gower, R. Phillips, D. & Walters, S. (1995). *Teaching practice handbook.* Oxford: Heinemann.

Harmer, J. (2007). *The practice of English language teaching*. Essex: Pearson Education.

_____. (1991). *The practice of language teaching*. London: Longman.

Hughes, G. & Moate J. (2007). *Practical classroom English.* Oxford: Oxford University Press.

Johnson, R. T., & Johnson, D. W. (1994). *An overview of cooperative learning.* In J. S. Thousand,

Villa R.A. & Nevin A.I. (Eds.). *Creativity and collaborative learning.* Baltimore, Maryland: Paul H. Brookes.

Kessler, C. (1992). *Cooperative language learning.* Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.

Klanrit, P. (2005). *Communicative activities for developing English speaking proficiency in Thailand*. Unpublished doctoral dissertation, The University of Melbourne, Melbourne, Australia.

Krashen, S. D. (1981). *Second language acquisition and second language learning*. Oxford: Pergamon Press.

Kullavanich, P. (2006). *Research on the root of foreign languages.* Bangkok: Institute of Research Promotional Fund.

McKay, P. (2006). *Assessing young language learners.* Cambridge: Cambridge University Press.

Miles, M.B. & Huberman, A.M. (1984). *Qualitative data analysis: A sourcebook of new methods*. California: SAGE Publications.

Oxford, R. (1990). *Language learning strategies: What every teacher should know*. New York: Newbury House.

Prapaisit, L. (2003). *Changes in teaching English after the educational reform in Thailand*.

Unpublished doctoral dissertation, Michigan State University, Michigan, The United States of America.

Ryan, K., Cooper, J. & Tauer, S. (2013). *Teaching for student learning: Becoming a master teacher*. Belmont, CA: Wadsworth, Cengage Learning.

Sanyawiwat, S. (2008). *Theories and strategies of social development.* Bangkok: Chulalongkorn University Publishing House.

Sharan, S. (1994). Cooperative learning and the teacher. In S. Sharan (Ed.), *Handbook of cooperative learning methods*. Westport, CT: Greenwood.

Stewart, W. (1968). A sociolinguistic typology for describing national multilingualism. In J.A.

Fishman (Ed.), *Readings in the Sociology of Language*. The Hague: Mouton.

Strauss, A. & Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory.* Thousand Oaks, California: Sage.

Suweerangkool, S. (2008). *Social problems.* Bangkok: Odeon Store.

การพัฒนาวิทยากรต้นแบบตามแนวทางของพระพุทธศาสนา*
The Development of Ideal Trainers in Buddhist Way

[1]พระปราโมทย์ วาทโกวิโท และ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส
[1]Phra Pramote Vadakovido and Phramaha Hansa Dhammahāso
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
[1]Corresponding Author. Email: Boss04506@hotmail.com

บทคัดย่อ

วิทยากรต้นแบบทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นธรรมทูต โดยหมายถึงผู้นำสันติภาพสู่สังคมและชาวโลกด้วยการเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยมีวิธีการการเผยแผ่ตามหลักของโอวาทปาติโมกข์ที่พระพุทธเจ้าทรงใช้การเผยแผ่สำหรับธรรมทูตตั้งแต่พุทธกาลจนถึงปัจจุบัน วิธีการเผยแผ่ที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ได้ผลสำเร็จมากที่สุด คือ “การไม่ว่าร้ายใคร ไม่กระทบกระทั่งใคร” เป็นการสื่อสารธรรมเชิงสันติภาพเคารพในความแตกต่าง พระพุทธเจ้าใช้วิธีการกระทบธรรมแต่ไม่กระทบคน วิทยากรทางพระพุทธศาสนาจึงต้องเป็นมิตรกับทุกฝ่าย การพัฒนาวิทยากรต้นแบบตามแนวทางของพระพุทธศาสนาต้องยึดหลักตามของโอวาทปาติโมกข์ อันเป็นหัวใจสำคัญของนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย 1) คุณสมบัติเฉพาะตัววิทยากรต้องยึดมั่นอยู่ในอุดมการณ์ ประกอบด้วย การมีขันติธรรมทางศาสนา มีความใจกว้างในความแตกต่าง ไม่เบียดเบียนใคร ไม่กระทบกระทั่งใคร 2) เป้าหมายหรือกรอบในการเผยแผ่ วิทยากรต้องยึดหลักการประกอบด้วย การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำความดีให้เพียบพร้อม และการทำจิตของตนให้บริสุทธิ์มีความสงบ 3) หลักการในการสร้างสัมพันธ์กับสังคม วิทยากรต้องประพฤติปฏิบัติตนดำรงมั่นอยู่ใน วิธีการประกาศพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย การไม่ว่าร้ายใคร ไม่กระทบกระทั่งใคร

ดังนั้น โอวาทปาติโมกข์ถือว่าเป็นคุณสมบัติเป้าหมายหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธองค์ที่ได้วางรากฐานไว้เพื่องานพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง” ถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญของการพัฒนาวิทยากรต้นแบบตามแนวทางของพระพุทธศาสนา กลุ่มพระปัญจวัคคีย์จึงเป็นพระวิทยากรทางพระพุทธศาสนาชุดแรกที่พระพุทธเจ้าทรงสร้างขึ้น เพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: การพัฒนา; วิทยากรต้นแบบ; พระพุทธศาสนา

---

*Received March 21, 2019; Revised May 03, 2019; Accepted August 06, 2019

Abstract

An ideal expert in buddhism is a dhamma missionary who brings peace to the society and the world by propagating the teaching in buddhism with the method in propagation according to the Ovāda Pāṭimokkha preached by the buddha which is the guideline for dhamma missionary in propagation since the Buddha time up until now. The most successful method used by the buddha is "not hurting people by saying and no confliction" which is the peaceful dhamma communication, respect in differences. The buddha used the method of effecting dhamma but not effecting people so an expert in buddhism has to be friendly with entities. The development of an ideal expert in buddhism has to hold on to the concept of the Ovada Patimokkha which is the essential heart of buddhist propagator consisting of 1) special characteristics, an expert needs to adhere to ideologies which are having religious tolerance, open-minded in differences, no exploitation, no conflict; 2) target or framework in propagation, an expert has to hold tight the principles of the cease to do unwholesomeness, cultivate the wholesomeness, and purify the mind to have tranquility; and 3) concept in making relationship with the society, an expert should behave and train oneself to be in the Buddhism declaration method which are not hurting people by saying and no confliction.

Hence, "the Ovāda Pāṭimokkha is considered to be the qualities of targeting principle and method of buddhist propagation of the buddha who has laid down the foundation for the real buddhist task". This is considered to be an important tool in the development of an ideal expert in buddhism. The five ascetics were the first and foremost buddhist expert monks that the Buddha had initiated for the buddhist propagation.

Keywords: Development; An ideal expert; Buddhism

บทนำ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องยอมรับว่าเป็นงานที่สืบสายตกทอดโดยตรงจากพระพุทธเจ้าและเป็นงานที่พระพุทธองค์ทรงสถาปนาขึ้น ด้วยพระหัตถ์ปฏิบัติด้วยพระองค์เองเพียงพรรษาแรกทรงหมุนกงล้อแห่งธรรม จัดขบวนทัพขับเคลื่อนหมู่สงฆ์ทั่วชมพูทวีปโดยใช้หลักธรรมทูต อันเป็นพุทธวิถีสันติภาพเป็นธงชัยนำขบวนทัพที่กึกก้องเกรียงไกร งานที่มีอายุยืนยาวและอาวุโสที่สุดคือการเผยแผ่ งานเผยแผ่เป็นกระบวนการสอนเน้นให้คนเข้าใจแล้วค่อยเรียนรู้และเลียนแบบ งานการเผยแผ่เป็นงานที่มีเกียรติมีศักดิ์ศรีที่พระพุทธองค์ทรงแต่งตั้งมอบหมายให้นำธรรมะคำสั่งสอนที่พระองค์ทรงตรัสรู้แล้วไปปฏิบัติให้เห็นผลแล้วสอนให้คนอื่นรู้ตาม ผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอด คือ สอนธรรมะของพระพุทธเจ้าจึงเรียกว่า “ธรรมทูต หรือ สมณทูต คือผู้นำสันติภาพไปสู่ชาวโลก” (Phra Dheb bodhividhes (Weerayut V**ī**rayuddho), 2010) สอดรับกับศาสตร์สมัยใหม่ด้วยคำว่า วิทยากร โดยเป็นผู้ทรงความรู้ความสามารถในศิลปวิทยาแขนงต่างๆ เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในสาขาที่ตนเองมีความชำนาญจนสามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่นมีความรู้ความเข้าใจได้ ใช้คำว่า Trainer หมายถึง วิทยากร หรือ ผู้บรรยาย เช่น หลักสูตรอบรม เทคนิคการเป็นวิทยากร ในทางพระพุทธศาสนาไม่มีคำว่าวิทยากรแต่ใช้คำว่า ธรรมทูต หรือ สมณทูตเป็นผู้นำสันติภาพไปสู่ชาวโลก คำว่า **“ธรรมทูต”** หมายถึง ผู้ส่งสาส์นแห่งธรรมหรือผู้ถือสาส์นส่งข่าวธรรม ทูตของธรรม หรือ ทูตผู้นำธรรมไปสื่อสาร หรือ ผู้สื่อสารแห่งธรรม พระภิกษุผู้ได้รับมอบหมายหรือแต่งตั้งให้เดินทางไปเผยแผ่ประกาศธรรมในต่างถิ่นต่างแดน ในช่วงต้นพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงประกาศธรรม มีผู้ศรัทธาและรู้แจ้งธรรมเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดพระอรหันตสาวกมีจำนวน ๖๐ องค์ออกไปประกาศพระศาสนา ด้วยพระดำรัสว่า **“จรถ ภิกฺขเว จาริกำ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของชนจำนวนมาก เพื่อเกื้อกูลแก่ชาวโลก”** ทำให้อรรถกถาจารย์ประพันธ์คาถางานพระธรรมทูตว่า “กโรนฺตา ธมฺมทูเตยฺยำ วิชฺชยาปยถ ภิกฺขโว สนฺติอตฺถาย สตฺตานำ สุพฺพตา วจนำ มม.” เพื่อเป็นหลักฐานแสดงว่าธรรมทูตเป็นคำที่ใช้เรียกพระอรหันตสาวก 60 องค์ ที่พระพุทธเจ้าทรงส่งไปประกาศพระศาสนา โดยถือว่าเป็นพระธรรมทูตชุดแรกในประวัติศาสตร์แห่งพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นคาถาประกอบพุทธพจน์และคาถาโอวาทปาติโมกข์เพื่อใช้เป็นหลักนำทางการทำงานของพระธรรมทูตทั้งหลายสืบต่อไป (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2013)

การพัฒนาวิทยากรต้นแบบของพระพุทธเจ้า

ปฐมเทศนาถือว่าเป็นการเคลื่อนธรรมจักรครั้งแรกอันเลื่องชื่อของพระพุทธเจ้า เป็นเทศนาที่นำเข้าสู่ทางสายกลางระหว่างขั้วสุดโต่งที่เป็นการหมกมุ่นในกามกับการทรมานตนให้ลำบาก ซึ่งรับสั่งกับภิกษุปัญจวัคคีย์ว่า “ภิกษุทั้งหลายที่สุด 2 อย่าง บรรพชิตไม่พึงเสพ คือ 1) กามสุขัลลิกานุโยค เป็นการหมกมุ่นอยู่ในกามสุขทั้งหลาย 2) อัตตกิลมถานุโยค เป็นการสร้างความเดือดร้อนแก่ตนเป็นความทุกข์” ถือว่าเป็น

จุดเริ่มต้นของการสร้างพระสาวกตามคำสอนทำให้พระพุทธเจ้าเปล่งอุทานว่า *"ผู้เจริญทั้งหลาย โกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ"* พระอัญญาโกณฑัญญะจึงเป็นธรรมทูต สมณทูต หรือวิทยากรต้นแบบท่านแรกของพระพุทธเจ้า (Phra Dhebbodhividhes (Weerayut Vīrayuddho), 2010) จากนั้นพระพุทธเจ้าได้ส่งพระสาวก 60 รูปไปแสดงธรรมด้วยความกรุณา กล่าวว่า "ครั้งนั้นมีพระอรหันต์ในโลก 61 รูป พระพุทธเจ้าตรัสกับภิกษุว่า *"ภิกษุทั้งหลายเราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์"* ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีในตาน้อย มีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2018) พระพุทธเจ้าพระองค์เป็นต้นแบบของธรรมทูต สมณทูต หรือวิทยากรต้นแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อชาวโลกทั้งปวง

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทเริ่มต้นขึ้นหลังจากพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ธรรมแล้วพระองค์ทรงเริ่มโปรดกลุ่มพระปัญจวัคคีย์เป็นกลุ่มแรก การเผยแผ่ยุคสมัยพระพุทธเจ้าถือว่าเป็นยุคทองของพระพุทธ-ศาสนา โดยมีพระพุทธเจ้าทรงเป็นหลักชัยของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลักษณะการแผ่ขยายของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ ตั้งอยู่บนฐานแห่งความเมตตา พระพุทธเจ้าซึ่งอยู่ในฐานะต้นแบบแห่งการเผยแผ่ พระองค์ทรงมีพระคุณอันประเสริฐด้วยพระกรุณาคุณ ทรงมีความรักความปรารถนาดีต่อสัตว์โลกและพระอรหันสาวกทั้งหลายได้บรรลุประโยชน์สูงสุด 2 ประการ คือ 1) ปัญญา เป็นความรู้แจ้งรู้ทันสภาวะความเป็นจริงในธรรมชาติ 2) กรุณา เป็นความคิดที่จะเหลือช่วยผู้อื่นอย่างบริสุทธิ์ใจ พระสงฆ์มีบทบาทมากในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพราะ พระสงฆ์เป็นสัญลักษณ์หรือตัวแทนพระพุทธศาสนาทำหน้าที่เผยแผ่จึงเป็นเรื่องง่ายที่จะสำเร็จ เพราะผู้คนมีความไว้วางใจในฐานะเป็นนักบวชผู้ทรงศีลเป็นผู้มีข้อวัตรปฏิบัติน่าเลื่อมใส และมีความรู้ลึกซึ้งมีความแตกฉานในคำสอนสามารถถ่ายทอดธรรมะให้ผู้อื่นเข้าใจง่าย พระสงฆ์จึงมีความตระหนักว่าภารกิจด้านการเผยแผ่เป็นหน้าที่โดยตรง สอดคล้องกับปฐมพุทธดำรัสของพระพุทธเจ้าให้พระสงฆ์สาวกออกไปบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือมวลมนุษย์และสัตว์โลกโดยการนำคำสอนของพระองค์ไปเผยแผ่เพื่อประโยชน์สุข ดังพุทธดำรัสที่ว่า "ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลางและมีความงามในที่สุด"

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่มีประวัติแห่งการบีบคั้น การจำกัด หรือขัดแย้งกับศาสนาอื่นๆ เลย เพราะใช้หลักความละมุนละม่อม (Lecturers of Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2017) พระพุทธศาสนาจึงเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ ในการพัฒนาพระสาวกออกไปเผยแผ่ธรรมในฐานะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ มีหลักฐานชัดเจน 3 เรื่อง คือ 1) ช่วงตอนที่พระพุทธเจ้าทรงส่ง

พระสาวกออกไปประกาศศาสนาให้การศึกษาแก่ประชาชน ได้ทรงประกาศว่า *"เธอทั้งหลายจงออกไป เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนเป็นจำนวนมาก เพื่อความสุขแก่ประชาชนเป็นจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก"* เป็นการประกาศเจตนารมณ์แห่งการเผยแผ่พระศาสนาว่ามีเป้าหมายหลักคือ การสร้างสันติภาพให้แก่ชาวโลก พระสงฆ์คือสื่อแห่งสันติภาพของชาวโลก เพราะพระสงฆ์เป็นผู้สงบทางกาย วาจา ใจ เป็นแบบอย่างของผู้มีสันติ ปราศจากความเห็นแก่ตัว การทำงานของพระสงฆ์เป็นการทำงานเพื่อให้มิใช่เพื่อเอา จึงไม่แฝงไปด้วยความขัดแย้ง 2) พระพุทธศาสนาไม่มีประวัติแห่งการกำจัด บีบคั้น ห้ำหั่นบีฑา และสงครามศาสนากับศาสนาอื่นๆ ดังข้อความว่า ขบวนการใฝ่สันติที่แท้ร้ายแรงเท่าที่รู้จักมาจากพระพุทธศาสนาซึ่งพระศาสดากำหนดให้สาวกทั้งหลายของพระองค์งดเว้นโดยสิ้นเชิงจากการทำร้าย ไม่ว่าด้วยประการใดๆ ต่อเพื่อนสัตว์โลก ในอินเดียมหาราชอโศก ผู้ได้รับแรงบันดาลใจจากพระพุทธศาสนา ในศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสต์ศักราชได้ละเลิกการสงครามอย่างเด็ดขาด ในปุณโณวาทสูตร กล่าวถึงพระปุณณะถือว่าเป็นต้นแบบของพระสาวกที่ไม่เบียดเบียนใคร ถึงแม้ตนเองจะได้รับการเบียดเบียน 3) วิธีการประกาศพระศาสนาพระพุทธเจ้าให้พระสงฆ์และศาสนิกชนยึดหลักการ คือ (ก) "อนูปวาโท" การไม่กล่าวร้าย โจมตีผู้อื่น ศาสนาอื่น ลัทธิอื่น แต่ให้ชี้แจงแสดงเหตุผลว่า อะไรถูก อะไรไม่ถูก คำสอนของเขาข้อใดตรงกับของเรา (ข) "อนูปฆาโต" ไม่ใช้ความรุนแรง ห้ำหั่นบีฑา เบียดเบียน (ค) "ปาติโมกเข" สังวะโร ให้ยึดมั่นในหลักการในข้อปฏิบัติ ไม่ละเมิดหลักการ ไม่เปลี่ยนหลักการของตน รักษาวินัย (ง) "ภัตตัสมิง มัตตัญญุตา" รู้ประมาณในการกินอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย รู้ประมาณการบริโภค (จ) "ปันตัง สะยะนาสะนัง" การนอนการนั่งในที่อันสงัด เว้นจาการคลุกคลี (ฉ) "อะธิจิตเต อาโยโค" ฝึกอบรมจิตให้เข้มแข็ง มั่นคงอยู่เสมอ หลักการนี้ส่งเสริมให้เกิดสันติภาพภายนอกและสันติภาพภายใน เป็นหัวใจสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง โดยการบ่มเพาะผู้เผยแผ่เป็นหลักสำคัญก่อนออกไปเผยแผ่ธรรม

จึงกล่าวว่า "กลุ่มพระปัญจวัคคีย์จึงเป็นพระวิทยากรทางพระพุทธศาสนาชุดแรกที่พระพุทธเจ้าทรงสร้างขึ้นเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนา" ด้วยการออกไปสร้างสันติภาพให้เพื่อนมนุษย์ภายใต้การสื่อสารเชิงสันติภาพ คือ "จริง ไพเราะ เหมาะกาล ประสานสามัคคี มีประโยชน์ ประกอบด้วยเมตตา" และยึดหลักการ อุดมการณ์ วิธีการตามโอวาทติโมกข์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สิ่งสำคัญคือพระธรรมเทศนากัณฑ์แรกที่ตรัสกับกลุ่มพระปัญจวัคคีย์ คือ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร เป็นการพัฒนาวิทยากรต้นแบบของพระพุทธเจ้าเป็นกระบวนการทัศน์ใหม่โดยมุ่งเน้นให้เกิดสัมมาสังกัปปะซึ่งเริ่มว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ทางสุดขั้วสองอันบรรพชิตไม่ควรปฏิบัติตาม คือ 1) กามสุขัลลิกายุโยค อันเป็นทางคับแคบ (หีน) เป็นทางของชาวบ้าน (คัมมะ) เป็นทางของผู้มีกิเลสหนา (โปถุชชนิกะ) ไม่ใช่ทางอารยะ (อนริยะ) และไม่ประกอบประโยชน์ (อนัตถสัญหิตะ) 2) อัตตกิลมถานุโยค เป็นทางก่อทุกข์ (ทุกข์) ไม่ใช่ทางอารยะ (อนริยะ) และไม่เกิดประโยชน์ (อนัตถสัญหิตะ) ทำให้พระพุทธเจ้าทรงเสนอทางสายใหม่ เรียกว่า มรรคมีองค์ 8 เริ่มต้นจากสัมมาทิฐิเป็นอริยมรรค" ด้วยเหตุนี้ "ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร (ธัมม+จักร+ปวัตตน+สูตร) จึงแปลว่า สูตรที่ว่าด้วย ธัมมจักรที่ใครจะต้านทานให้ถอยกลับไม่ได้" คือ พระพุทธเจ้าได้ทรงขว้างพระธรรมจักรออกไปปราบความเบียดเบียนและกันของโลกให้พินาศ ประดุจพระบรมจักรพรรดิขว้างจักรแก้วออกไปปราบข้าศึกฉะนั้น

พระพุทธองค์จึงทรงแสดงถึง “ที่สุดโต่ง 2 ฝ่ายที่บรรพชิตไม่ควรเสพไม่ควรปฏิบัติ” ฝ่ายหนึ่งคือ กามสุขัลลิกานุโยค เป็นการหมกมุ่นในกามารมณ์ และฝ่ายสองคือ อัตตกิลมถานุโยค เป็นการประพฤติหนักไปในทางทรมานร่างกาย ทำให้พระพุทธเจ้าเสนอทางสายกลางอันเป็นวิถีแห่งการตรัสรู้ เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา หรือ ทางสายกลาง” อันได้แก่อริยมรรค 8 ประการคือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ จึงแสดงว่าการพัฒนาวิทยาต้นแบบของพระพุทธเจ้า พระองค์เริ่มจากการพัฒนาตนเองให้สำเร็จก่อนแล้วจึงนำไปพัฒนากลุ่มปัญจวัคคีย์เป็นชุดแรก ซึ่งทำให้งานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเจริญมั่นคงด้วยการสร้างเครือข่ายการทำงาน ด้วยการเริ่มจากจำนวนเพียง 5 ท่านเท่านั้นทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง จึงกล่าวได้ว่า “พระพุทธเจ้าในฐานะวิทยากรต้นแบบของโลก” พระพุทธเจ้าใช้พุทธวิธีสร้างแรงจูงใจให้กับปัญจวัคคีย์เชื่อมั่นเพื่อพระองค์จะได้แสดงปฐมเทศนาทำให้หมุนวงล้อกงจักรพระพุทธศาสนามาถึงปัจจุบัน พระพุทธเจ้าทรงใช้บุคลิกภาพของพระองค์เป็นการสร้างแรงจูงใจ

ดังนั้น การพัฒนาธรรมทูตสมณทูตหรือวิทยากรต้นแบบของพระพุทธเจ้าทำให้สอดรับกับธรรมประกาศโนบายหรือนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5 ข้อ ประกอบด้วย 1) ตกปลานอกบ้าน มาจากพุทธพจน์ที่ว่า “เธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป” 2) ประสานสิบทิศ มาจากพุทธพจน์ที่ว่า “เพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่คนเป็นอันมาก”3) ผูกมิตรทั่วหล้า มาจากพุทธพจน์ที่ว่า “เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก” 4) บริหารปัญญา มาจากพุทธพจน์ที่ว่า “แม้เธอทั้งหลายก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์และของมนุษย์” 5) สาลิกาป้อนเหยื่อ มาจากพระพุทธพจน์ที่ว่า “จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด” พระวิทยากรต้นแบบจึงต้องเดินตามทางสายกลางว่าด้วยมรรคมีองค์ 8 คือหลักปฏิบัติที่หลีกเลี่ยงทัศนะสุดโต่งทั้ง 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายที่หมกมุ่นในกามสุขเป็นกามสุขัลลิกานุโยค และฝ่ายที่ทรมานตนเองให้ลำบากเป็นอัตตกิลมถานุโยค ซึ่งเป็นการกระทำกันในนักพรตมรรค เป็นการปฏิบัติที่มีความพอดีและจะช่วยควบคุมความยึดติด ในกามสุข จึงสะท้อนว่าธรรมจักกัปปวัตนสูตรเป็นพระสูตรที่หมุนจักรคือธรรมเป็นทางสายกลาง หรือมัชฌิมาปฏิปทา ให้กระจายขยายตัวออกไปในทิศต่างๆในโลกใบนี้ ธรรมจักรจึงเป็นอำนาจที่ชุ่มเย็น (Soft Power) หมุนไปในทิศใดความสันติสุขย่อมเกิดขึ้น (Phramaha Hansa Dhammahāso, 2016) ต่างจากจักรของพระเจ้าจักรพรรดิ ถือเป็นอำนาจที่เร้าร้อน (Hard Power) หมุนไปทางทิศใดการบาดเจ็บล้มตายย่อมบังเกิดขึ้น พระวิทยากรต้นแบบธรรมะโอดีจึงต้องใช้ Soft Power เพื่อเสริมสร้างสันติสุขในสังคม

หลักการพัฒนาวิทยากรต้นแบบของพระพุทธเจ้า

การพัฒนามนุษย์พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงเป็นนักปฏิรูปการพัฒนามนุษย์เพราะหลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้พระองค์ได้ส่งพระสาวกจำนวน 60 องค์ออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อประโยชนสุขแห่งชาวโลกแสดงให้เห็นว่า “ศาสนาพุทธเกิดมาเพื่อพัฒนามนุษย์”เพราะพระพุทธเจ้าตรัสรู้อริยสัจ 4 เพื่อจัดการความทุกข์ของมวลมนุษย์ทั้งปวง ตลอดระยะเวลา 45 ปี โอวาทปาติโมกข์เป็นหลักคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นคำสอนหัวใจของพระพุทธศาสนาว่าด้วยอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา ว่าด้วยหลักการพระพุทธศาสนา และว่าด้วยวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (Phramaha Boonlue Puññago, 2013) พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ต่อพระอรหันต์สาวก 1,250 รูป ณ เวฬุวนารามในวันเพ็ญเดือนมาฆะ โดยโอวาทปาติโมกข์เป็นคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือเป็นคำสอน อันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาซึ่งในอรรถกถาแสดงว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์นี้แก่ที่ประชุมสงฆ์ทุกกึ่งเดือนเป็นเวลา 20 พรรษา ก่อนที่จะโปรดให้สวดปาติโมกข์อย่างในปัจจุบันแทน ถือว่าโอวาทปาติโมกข์เป็นคำสอนที่เป็นหัวใจ พระพุทธเจ้าได้โปรดแสดงโอวาทปาติโมกข์ อันเป็นหลักคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนาแก่ พระอรหันต์ทั้งหลายนั้น มุ่งเพื่อให้ยึดเป็นหลักในการนำไปเผยแผ่สั่งสอนผู้อื่นให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชนกว้างขวางออกไป เป็นการซักซ้อมความเข้าใจกันในหมู่ผู้ทำงาน โอวาทปาติโมกข์จึงเป็นหลักธรรมที่เป็นหัวใจพระพุทธศาสนา หลักการสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลัก ของโอวาทปาติโมกข์ 3 ประการ หรือเรียกว่า พุทธโอวาท ที่ประมวลคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้เป็นหลักสำหรับยึดถือเป็นหลักการสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาคือ “การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การทำความดีให้ถึงพร้อม และการทำใจของตนให้สะอาดบริสุทธิ์” จะเห็นว่าราชคฤห์เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งที่คำสอนของพระพุทธศาสนาเผยแพร่ออกไปสู่ประเทศต่างๆ ซึ่งสาระสำคัญของโอวาทปาติโมกข์คาถาที่ 2 ถือว่าเป็นหลักการขั้นปฏิบัติการของพระพุทธศาสนาโดยตรัสว่า “สพฺพปาปสฺส อกรณํ กุสลสฺสูปสมฺปทา สจิตฺตปริโยทปนํ เอตํพุทฺธาน สาสนํ การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การทำความดีให้ถึงพร้อม การทำใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส นี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย”

จึงถือว่าเป็นคาถาที่ชาวพุทธรู้จักมากที่สุดเพราะเป็นหลักการในการนำมาปฏิบัติ แสดงลักษณะสำคัญของพระพุทธศาสนาด้วยการไม่ทำชั่ว ทำความดี และทำใจให้ผ่องใสถือว่าเป็นหลักการสำคัญของการพัฒนาวิทยากรต้นแบบ อันเป็นฐานสำคัญของบุคคลที่จะทำงานรับใช้ เพื่อนมนุษย์และเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เกิดประสิทธิภาพอย่างสูงสุด จึงพัฒนาตนให้สมบูรณ์ก่อนออกไปพัฒนาผู้อื่น

อุดมการณ์พัฒนาวิทยากรต้นแบบของพระพุทธเจ้า

อุดมการณ์ของการพัฒนาวิทยากรต้นแบบของพระพุทธเจ้าแบ่งออก 4 ประการ 1) ขนฺตี ปรมํ ตโป ตีติกฺขา ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง 2) นิพฺพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่านิพพานเป็นบรมธรรม 3) น หิ ปพฺพชิโต ปรูปฆาตี ผู้ทำร้ายผู้อื่นไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต 4) สมโณ โหติ ปรํ วิเหฐยนฺโต ผู้เบียดเบียนผู้อื่นไม่ชื่อว่าเป็นสรณะ จึงขยายความว่า ขันติเป็นความอดทน หมายถึง ทนลำบาก ทนตรากตรำ ทนเจ็บใจ ความหนักเอาเบาสู้เพื่อบรรลุจุดหมายที่ดีงาม ขันติจึงปรากฏในหลักธรรมเช่น หลักธรรมที่ทำให้งาม 2 ประการ คือ ขันติและโสรัจจะเป็นความสงบเสงี่ยม ขันติปรากฏในหลักธรรมคือ บารมี 10 ทศพิธราชธรรมสำนักสันติวิธีและ ธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้าให้ความหมายของคำว่า Tolerance หมายถึง “ความอดทน การยอมรับความแตกต่าง ขันติธรรม การทนกันได้” การยอมรับความแตกต่างของแต่ละบุคคลเป็นพื้นฐานของการป้องกันความขัดแย้งและการอยู่ร่วมกันโดยสันติ (The Office of Peace and Governance, King Prajadhipok’s Institute, 2012) พระพุทธเจ้าทรงยึดอุดมการณ์ของการเผยแผ่ด้วยการมีขันติธรรม ซึ่งพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งขันติวาทีจึงต้องศึกษา โดยองค์ประกอบของขันติธรรมทางศาสนาประกอบด้วย 1) การอนุญาต (Permission) 2) การอยู่ร่วม (Coexistence) 3) การเคารพ (Respect) 4) การยอมรับ (Appreciation/Acceptance)

ขันติธรรมทางศาสนาในพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหนึ่งเดียวกับทางแห่งความหลุดพ้น เพราะความใจแคบทางศาสนาขัดขวางหนทางแห่งความหลุดพ้น การเบียดเบียนทางศาสนาขัดขวางหนทางแห่งความหลุดพ้น ซึ่งหากไร้ขันติธรรมทางศาสนาย่อมไร้ความหลุดพ้นแต่ถ้ามีความหลุดพ้นก็มีขันติธรรมทางศาสนาเป็นของคู่กัน ความเป็นชาวพุทธวัดกันที่ขันติธรรมตามหลักโอวาทปาติโมกข์กล่าว ว่า “ขันติคือความอดได้ทนได้เป็นตบะอย่างยิ่ง นิพพานเป็นบรมธรรม ผู้ทำร้ายผู้อื่นไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต ผู้เบียดเบียนคนอื่นไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ” ขันติธรรมจึงเป็นความใจกว้างทางศาสนาพระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ถึงคนพวกอื่นจะพึงกล่าวติเตียนเรา กล่าวติเตียนพระธรรม กล่าวติเตียนพระสงฆ์ พวกเธอไม่ควรผูกอาฆาตแค้นเคืองขุ่นใจคนพวกนั้น ถ้าพวกเธอโกรธเคืองหรือไม่พอใจพวกเขา พวกเธอก็จะประสบอันตรายเพราะความโกรธเคืองนั้น” ขันติธรรมทางศาสนาจึงไม่ใช้ความรุนแรงแก้ปัญหา พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลายเขาด่าก็ไม่ด่าตอบ เขาเสียดสี ก็ไม่เสียดสีตอบ เขาประหาร ก็ไม่ประหารตอบอย่างนี้แหละสมณะจึงจะชื่อว่าตั้งอยู่ในสมณธรรม” โดยพระพุทธเจ้าตรัสกับพระปุณณะว่า “ปุณณะมนุษย์ชาวสุนาปรันตะนั้น มีความดุร้ายรุนแรง เมื่อท่านไปอยู่ถ้าเขาจะด่าจะบริภาษท่าน ท่านจะทำอย่างไร พระปุณณะตอบว่า ถ้าเขาด่า ข้าพระองค์จะคิดว่าก็ยังดีที่เขาด่า ไม่ถึงกับเอามือทุบตี” และความใจกว้างทางศาสนากรณีพระเจ้าอโศกมหาราชข้อความว่า “บุคคลผู้กระทำการเคารพบูชาลัทธิศาสนาอื่นด้วยเช่นนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ส่งเสริมลัทธิศาสนาของตนให้เจริญด้วย และทั้งในเวลาเดียวกันเป็นการเอื้อเฟื้อต่อลัทธิศาสนาอื่นด้วย แต่เมื่อกระทำด้วยวิธีตรงกันข้ามย่อมชื่อว่าเป็นการทำลายลัทธิศาสนาของตนเองด้วยและเป็นการทำร้ายแก่ลัทธิศาสนาของคนอื่นด้วย” ดังนั้น หลักขันติธรรมทางพระพุทธศาสนายึดความเป็นสากล 3 อย่าง ประกอบด้วย 1) ความจริงสากล

(Universal Reality) 2) ความเป็นมนุษย์สากล (Universal Man) 3) ความรักสากล (Universal Love) (Phramaha Somboon Vuḍḍhikaro, 2014) จึงทำให้พระพุทธเจ้ามีพระนามว่า “ขันติวาที” แปลว่า “ผู้สอนเรื่อง” หรือ “ผู้สอนเรื่องความอดทนอดกลั้น”ความอดทนอดกลั้น การไม่นิยมใช้ความรุนแรงเป็นลักษณะสำคัญของพระพุทธศาสนาในหลักของโอวาทปาติโมกข์ มีความอดทนอดกลั้นต่อกิเลสที่มากระตุ้นเร้าในรูปแบบต่างๆ สมณะในพระพุทธศาสนาต้องไม่ทำร้ายใคร ไม่เบียดเบียนใคร ไม่ว่าร้ายใคร ไม่ทำอันตรายใคร ในคัมภีร์ พระธรรมบททรงสอนให้พุทธสาวกรู้จักเอาชนะความรุนแรงด้วยสันติวิธี (Phramaha Vudhijaya Vajiramedhi (V. Vajiramedhi), 2012)

การเกิดขึ้นของศาสนามีเป้าหมายสำคัญสูงสุดคือการอยู่รวมกันอย่างร่มเย็น และเป็นสันติสุขของมวลมนุษยชาติจากความแตกต่างกันทั้งศาสนา และความเชื่อของมนุษยชาติ อุดมการณ์ของวิทยากรต้นแบบตามแนวทางพระพุทธเจ้า จึงต้องประกอบด้วย 2 ประการ คือ 1) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Discovery of Others) ด้วยการเรียนรู้คนอื่นให้มาก เรียนรู้ศาสนาอื่น จะได้ทำความเข้าใจกัน 2) แสวงจุดร่วม สงวนจุดต่าง (Projects of Shared Purpose) คือ แสวงจุดร่วม สงวนจุดต่าง คนที่ทะเลาะกันต้องร่วมเดินทางไปด้วยกัน สันติศึกษาต้องนำคนที่เห็นต่างมาทำกิจกรรมด้วยกัน เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายให้คนสามัคคีกัน นักสันติวิธีต้องตั้งอยู่บนฐานของปัญญา อย่าใช้ชีวิตเหมือน “แร้งติดบวง” ติดในลาภยศและไม่ควรกล้าแบบบ้าบิ่น และตั้งอยู่บนพื้นฐานของขันติธรรมความอดทนต่อความแตกต่างดังพุทธพจน์ที่ “ขนฺตี ปรมํ ตโป ตีติกฺขา” แปลความว่า “ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง” และยึด “อนูปวาโท” การไม่ว่าร้ายใคร “อนูปฆาโต” การไม่ทำร้ายใคร ซึ่งใน พ.ศ.2538 องค์การยูเนสโกประกาศปฏิญญาว่าด้วย “หลักการแห่งขันติธรรม: Principles of Tolerance” เพราะขันติธรรมเป็นการเคารพและการยอมรับนับถือวัฒนธรรมของโลกที่หลากหลาย วิธีการแสดงออกและวิถีชีวิตที่แตกต่างกันไป อดทนต่อความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่าง ไม่มีเลือกปฏิบัติ “ขันติธรรมเป็นฐานของสันติภาพ” และความอดทนต่อความแตกต่างเป็นฐานสำคัญของศาสนาต่อสันติภาพ เพราะศาสนาเคยถูกใช้เป็นเครื่องมือสร้างความขัดแย้ง จึงมีการประกาศว่า“No more wars in the name of religion: ไม่ยอมให้มีสงครามในนามของศาสนาอีกต่อไป”และทุกศาสนาต้องยึดหลักขันติธรรมเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ

ดังนั้น จุดเริ่มต้นที่พระสงฆ์สาวกผู้ไปประกาศพระพุทธศาสนาในที่ต่างๆจะต้องยึดถือปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดคุณภาพตามพุทธประสงค์เพื่อไม่ออกนอกลู่นอกทาง มีความแน่นแน่อยู่กับการเผยแผ่มีอุดมการณ์มั่นคง (Phramaha Bodhivoṅsācār (Thongdee Suratejo), 2016) ผู้เผยแผ่จึงต้องมีอุดมการณ์ในการเผยแผ่ธรรมอันจะเป็นเครื่องมือสำคัญสู่การทำงานสื่อสารธรรมโดยอุดมการณ์ของวิทยากรต้นแบบที่ควรยึดถือปฏิบัติเป็นหลักสำคัญคือ ขันติธรรมต่อความแตกต่าง เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งขันติวาที (Phra Brahmapaṇḍit (Prayoon Dhammacitto), 2018)

วิธีการพัฒนาวิทยากรต้นแบบของพระพุทธเจ้า

วิธีการการพัฒนาวิทยากรต้นแบบของพระพุทธเจ้าพระองค์ทรงยึดของคุณสมบัติ 6 ประการตามแนวทางโอวาทปาติโมกข์ พระพุทธเจ้าวางรากฐานสำหรับนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นคุณสมบัติของผู้จะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย 1) อนูปวาโท การไม่พูดร้าย 2) อนูปฆาโต การไม่เบียดเบียนทางกาย 3) ปาติโมกฺเข จ สำวโร การสำรวมในปาติโมกข์ 4) มตฺตญฺญุตา จ ภตฺตสฺมึ การรู้จักประมาณในการบริโภค 5) ปนฺตญฺจ สยนาสนำ การนอนการนั่งในเสนาสนะอันสงัด 6) อธิจิตฺเต จ อาโยโค การประกอบความเพียรในอธิจิตหรือการฝึกฝนพัฒนาจิตของตน เอตำ พุทฺธาน สาสนำ นี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย (Indhasara, 2002) ซึ่งผู้ที่จะทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น ควรจะปฏิบัติตามวิธีการของพระพุทธเจ้าด้วยการไม่กล่าวร้ายโดยการมุ่งแสดงแต่คำสอนแต่หลักความจริง ไม่พูดกล่าวร้ายติเตียนผู้อื่น ไม่กล่าวร้ายป้ายสีศาสนาอื่น (Phra Rajapariyatkavī, 1975) ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญเป็นต้นแบบในพุทธปฏิปทา มีพุทธจริยาแสดงให้เห็นถึงพระพุทธลักษณะที่ว่าทรงแสดงแต่หลักธรรม ไม่กล่าวร้ายป้ายสีใคร (Phra Brahmapaṇḍit (Prayoon Dhammacitto), 2014) โอวาทปาติโมกข์ถือเป็นการประกาศอุดมการณ์หลักการและวิธีการประกาศพระพุทธศาสนาและเผยแผ่ธรรมของพระพุทธเจ้าและบรรดาพระสาวก พระพุทธองค์ได้ตรัสหลักการสอนหรือวิธีการเผยแผ่ความว่า “การแสดงธรรมให้คนอื่นฟังมิใช่สิ่งที่ทำได้ง่ายผู้แสดงธรรมแก่คนอื่น จึงต้องประกอบด้วย 1) เราจักกล่าวไปตามลำดับ 2) เราจักกล่าวยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ 3) เราจักแสดงด้วยอาศัยความเมตตา 4) เราจักไม่แสดงเพราะเห็นแก่อามิส 5) เราจักแสดงไปโดยไม่กระทบตนและผู้อื่น” (Phra Rajavoramedhī (P.A. Payutto), 2002)

ดังนั้น วิธีการพัฒนาวิทยากรต้นแบบของพระพุทธเจ้า เป็นการสร้างสัมพันธ์กับสังคม พระธรรมทูตนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องประพฤติปฏิบัติตนดำรงมั่นอยู่ใน วิธีการประกาศ พระศาสนาของพุทธสาวก 6 ประการ คือ 1) ไม่ตำหนิ ไม่ติเตียนใคร 2) ไม่เบียดเบียนใคร 3) สำรวมระวังเคร่งครัดต่อพระวินัย 4) ไม่เห็นแก่ปากท้องไม่เป็นคนเห็นแก่กิน 5) ยินดีพอใจอยู่สถานที่อันสงบสงัด 6) มีความขยันหมั่นเพียรในการเจริญสมาธิภาวนา จึงแสดงว่า“โอวาทปาติโมกข์ถือว่าเป็นคุณสมบัติเป้าหมายหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธองค์ที่ได้วางรากฐานไว้เพื่องานพระศาสนาอย่างแท้จริง” (Kanphai, 2014) วิธีการเผยแผ่ตามโอวาทปาติโมกข์ที่พระพุทธองค์ทรงใช้เป็นผลสำเร็จมากที่สุดในวิธีการคือ “อนูปวาโท อนูปฆาโต ไม่ว่าร้ายใคร ไม่กระทบกระทั่งใคร” พระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องเป็นมิตรกับทุกฝ่าย เพราะวิทยากรต้นแบบหรือธรรมทูตสมณทูตเป็นผู้ส่งสารให้เกิดสันติภาพในสังคมท่ามกลางความแตกต่างกันทางพหุวัฒนธรรม (Phramaha Pao Tejapaññ o, 2009) วิธีการพัฒนาวิทยากรต้นแบบของพระพุทธเจ้าจึงเน้นให้ผู้เผยแผ่หรือวิทยากรต้นแบบมีวิธีการเผยแผ่ในการสร้างสันติสุขให้กับสังคมภายใต้การไม่สื่อสารที่ก่อให้เกิดความเกลียดชังแต่พระพุทธเจ้าทรงเน้นเรื่องหลักการมากกว่าการใช้อารมณ์กระทบกระทั่งใคร จึงสังเคราะห์ตารางการพัฒนาวิทยากรต้นแบบตามแนวทางของพระพุทธศาสนาโดยยึดตามหลักโอวาทปาติโมกข์ ประกอบด้วย

1) คุณสมบัติเฉพาะตัว	วิทยากรหรือพระธรรมทูตต้องยึดมั่นอยู่ในอุดมการณ์ 4 ประการคือ มีขันติธรรม มีความอดทนต่อความลำบากความตรากตรำ มีความอดกลั้นต่อกิเลส เป็นผู้ใจเย็นสุขุมรอบคอบ เก็บอารมณ์ ไม่นินทาใคร ไม่เบียดเบียนใคร ไม่กระทบกระทั่งใคร มีสมณสัญญา มีความสงบ โดยมุ่งหลักธรรมเรื่องขันติธรรมทางศาสนา คุณสมบัติเฉพาะตัวของวิทยากรทางพระพุทธศาสนาจะต้องมีความอดทนเป็นคุณสมบัติเฉพาะตัว
2) เป้าหมายหรือกรอบในการเผยแผ่	วิทยากรหรือพระธรรมทูตต้องยึดหลักการ 3 ประการ คือ การไม่ทำบาปทั้งปวง การละความชั่วทั้งปวง การทำความดีให้เพียบพร้อม การทำความดีให้สมบูรณ์ การทำจิตของตนให้บริสุทธิ์ให้ผ่องแผ้วให้ผ่องใส โดยมุ่งหลักธรรมเรื่องการฝึกพัฒนาตนเองผ่านวิปัสสนากรรฐาน ซึ่งจะนำไปสู่การมีสันติภายใน โดยยึดถือการทำความดีเป็นกุศลธรรม
3) หลักการในการสร้างสัมพันธ์กับสังคม	วิทยากรหรือพระธรรมทูตต้องประพฤติปฏิบัติตนดำรงมั่นอยู่ในวิธีการประกาศพระพุทธศาสนา 6 ประการ คือ ไม่ตำหนิ ไม่ติเตียนใคร ไม่เบียดเบียนใคร สำรวมระวัง เคร่งครัดต่อพระวินัย ไม่เห็นแก่ปากท้อง ไม่เป็นคนเห็นแก่กิน ยินดีพอใจอยู่ ณ สถานที่สงบสงัด มีความขยันหมั่นเพียรในการเจริญสมาธิภาวนา โดยมุ่งหลักธรรมในการไม่กล่าวร้ายหรือโจมตีใครใช้ความนุ่มนวลในการสื่อสารธรรม ด้วยการใช้วาจาสุภาษิต เน้นการกระทบธรรมแต่ไม่กระทบคน

สรุป

วิทยากรต้นแบบทางพระพุทธศาสนาเป็นธรรมทูตผู้นำสันติภาพไปสู่สังคมและชาวโลกด้วยการเผยแผ่คำสอนในทางพระพุทธศาสนา โดยมีวิธีการในการเผยแผ่ตามหลักโอวาทปาติโมกข์ที่ พระพุทธองค์ทรงใช้เป็นแนวทางในการเผยแผ่สำหรับธรรมทูต วิธีการเผยแผ่ที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ได้ผลสำเร็จมากที่สุด คือ “การไม่ว่าร้ายใคร ไม่กระทบกระทั่งใคร” เป็นการสื่อสารเชิงสันติภาพ มีความเคารพในความแตกต่าง วิทยากรทางพระพุทธศาสนาจึงต้องเป็นมิตรกับทุกฝ่าย การพัฒนาวิทยากรต้นแบบตามแนวทางของพระพุทธศาสนาต้องยึดหลักตามของโอวาทปาติโมกข์ อันเป็นหัวใจสำคัญของนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย 1) คุณสมบัติเฉพาะตัว วิทยากรหรือพระธรรมทูตต้องยึดมั่นอยู่ในอุดมการณ์ 4 ประการคือ มีขันติธรรม มีความอดทนต่อความลำบากความตรากตรำ มีความอดกลั้นต่อกิเลส เป็นผู้ใจเย็นสุขุมรอบคอบ เก็บอารมณ์ ไม่นินทาใคร ไม่เบียดเบียนใคร ไม่กระทบกระทั่งใคร มีสมณสัญญา มีความสงบ 2) เป้าหมายหรือกรอบในการเผยแผ่ วิทยากรหรือพระธรรมทูตต้องยึดหลักการ 3 ประการ คือ การไม่ทำบาปทั้งปวง

การละความชั่วทั้งปวง การทำความดีให้เพียบพร้อม การทำความดีให้สมบูรณ์ การทำจิตของตนให้บริสุทธิ์ ให้ผ่องแผ้วให้ผ่องใส 3) หลักการในการสร้างสัมพันธ์กับสังคม วิทยากรหรือพระธรรมทูตต้องประพฤติปฏิบัติตนดำรงมั่นอยู่ใน วิธีการประกาศพระพุทธศาสนา 6 ประการ คือ ไม่ตำหนิ ไม่ติเตียนใคร ไม่เบียดเบียนใคร สำรวมระวัง เคร่งครัดต่อพระวินัย ไม่เห็นแก่ปากท้อง ไม่เป็นคนเห็นแก่กิน ยินดีพอใจอยู่ ณ สถานที่สงบสงัด มีความขยันหมั่นเพียรในการเจริญสมาธิภาวนา “โอวาทปาติโมกข์จึงถือว่าเป็นคุณสมบัติ เป้าหมายหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธองค์ที่ได้วางรากฐานไว้เพื่องานพระพุทธ-ศาสนาอย่างแท้จริง” ถือว่าเป็นการพัฒนาวิทยากรต้นแบบตามแนวทางของพระพุทธศาสนา

References

Indhasara, W. (2002). *Ovāda Pāṭimokkha: Religious Propagation.* Bangkok: O.S. Printing House.

Kanphai, K. (2014). *Mass Communications in Tripitaka.* Bangkok: V. Printing Co., Ltd. Lecturers of Mahachulalongkornrajavidyalaya University (2017). *Theravāda Buddhism.* Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Publishing.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University (2018). *Common Buddhist Text Guidance and Insight of the Buddha.* Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Publishing.

Phra Brahmagunabhorn (P.A.Payutto). (2013). *Dictionary of Buddhism.* Bangkok: Pli Dhamma Publishing Company.

Phra Dhebbodhividhes (Weerayut Vīrayuddho). (2010). *Vision of Buddhism Propagation in The Buddhist Land*, Reinforce the Quality of life, Increase the Work Efficiency. India-Nepal: Office of Dhammadhuta India-Nepal.

Phramaha Hansa Dhammahāso. (2016). *Peace Studies: The Buddhist Path to World Peace.* Nonthaburi: Panyachatra Books Binding Co., Ltd.

Phramaha Boonlue Puññago. (2013). *The Study of Vipassanā Bhāvanā according to The* Ovāda Pāṭimokkha.Thesis of Master of Arts Program in Buddhist Studies. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya Publishing.

Phramaha Bodhivoṅsācār (Thongdee Suratejo). (2016). *Buddhism Propagation Determination in Europe.* Special lecture given at The Conference of The Union of Thai Sanghas in Europe No. 10th.

Phra Brahmapaṇḍit (Prayoon Dhammacitto). (2018). *Benefaction of Buddhism and The Perfect Human Development.* A Special Discourse delivered in The Convocation Ceremony of Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phramaha Somboon Vuḍḍhikaro. (2014). *Religious Toleration A Case of Buddhism.* Academic Lecture for The Students of Peace Studies Programme Mahachula.

Phramaha Vudhijaya Vajiramedhi (V. Vajiramedhi). (2012). *Ahimsa Magga to Peace.* Bangkok: Buddhist Economics University.

Phra Rajapariyatkavī. (1975). *Buddhism and Human Development.* Panel Discussion on The 15th United Nations Day of Vesak Celebrations.

Phra Brahmapaṇḍit (Prayoon Dhammacitto). (2014). *The Conference of Religious Leaders for Peace in Asian Community.* Academic lecture in the Religious Tolerance.

Phra Rajavoramedhī (P.A. Payutto) (2002). *Teaching Techniques of The Buddha.* Bangkok: Buddha Dhamma Foundation.

Phramaha Pao Tejapaññо. (2009). *The Policy of Buddhism Propagation: Thesis of Master of Arts Program in Buddhist Studies.* Graduate School: Mahachulalongkorn-rajavidyalaya Publishing.

The Office of Peace and Governance, King Prajadhipok's Institute. (2012). *Dictionary of Conflict and Resolution.* King Prajadhipok's Institute 5th ed.

การพัฒนาคู่มือการสอนพระพุทธศาสนาโดยใช้พุทธวิธีการสอนในการจัดการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนพระปริยัติธรรม*

The Development of Instructional Manuals for Social Studies by Using Buddhist Teaching in the learning Management for Buddhist Junior High School Students

[1]พระรุ่งโรจน์ กาวิลาวรรณ, เชษฐภูมิ วรรณไพศาล และ จารุณี ทิพยมณฑล

[1]Phra Rongroj Kawilawan, Chetthapoom Wannapaisan and Jarunee Dibyamandala

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University

[1]Corresponding Author. Email: Dragon_rojj99@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนพระปริยัติธรรม บาลีสาธิตศึกษา 2) เพื่อศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนพระปริยัติธรรม บาลีสาธิตศึกษา 3) เพื่อศึกษาความคิดเห็นนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนพระปริยัติธรรม บาลีสาธิตศึกษา

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2018 โรงเรียนพระปริยัติธรรม บาลีสาธิตศึกษา จากวิธีการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้กับกลุ่มทดลองประกอบด้วย หน่วยการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิต จำนวน 1 หน่วย แผนการจัดการเรียนรู้คู่มือการสอนพระพุทธศาสนาโดยใช้พุทธวิธีการสอน จำนวน 9 แผน จำนวน 18 ชั่วโมง แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและ

*Received March 28, 2019; Revised August 09, 2019; Accepted August 09, 2019

หลังเรียน จำนวน 40 ข้อ และแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาโดยใช้พุทธวิธีการสอน จำนวน 20 ข้อ

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ผลประสิทธิภาพของหน่วยการเรียนรู้ พบว่า ประสิทธิภาพของหน่วยการเรียนรู้ มีประสิทธิภาพ E_1/E_2 เท่ากับ 90.91/87.60 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ 80/80

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างเรียนโดยคู่มือการสอนพระพุทธศาสนามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่เรียนแบบปกติ โดยมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียน พบว่านักเรียนกลุ่มทดลองมีความคิดเห็นที่มีต่อการเรียนรู้โดยการใช้คู่มือการสอนแบบพุทธวิธีการสอนภาพรวมอยู่ที่ระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง ($\bar{X}$ มีค่าเท่ากับ 4.57)

คำสำคัญ: การพัฒนาคู่มือ; พุทธวิธีการสอน; การจัดการความรู้

Abstract

This research article has 3 objectives: 1) To develop a learning management of secondary school students of Pali Sathit Suksa School 2) To study the results of learning management of the students of secondary school level of Pali Sathit Suksa School 3) To study students' opinions on learning management of secondary school students of Pali Sathit Suksa.

The sample group is used secondary school students of 2/1, of the second semester, the academic year 2018, of Phra Pariyatidhamma Pali Study Demonstration School. Using the simple random method. Tools used with the experimental group include 1 learning unit on the Dhamma principles for life development. 9 Learning management plans on buddhist teaching methods manual for 18 hours, learning achievement test on both before and after of learning 40 issues and 20 questionnaire on opinions on Buddhist learning management and teaching method of buddhist subject.

Research results are as follows:

1. The effectiveness of the learning unit found that the efficiency of the learning unit with efficiency E_1/E_2 equal to 90.91 / 87.60 which is higher than the criteria set by 80/80

2. The comparison of learning achievement between students by the buddhist teaching manual had higher learning achievement than the control group that studied in the conventional way with different learning achievement at statistical significance level of .01

3. The results of the students' opinions, it found that students in the experimental group had opinions towards learning by using buddhist teaching manuals. The overall teaching method was at the agreed level ($\bar{X}$ equals 4.57).

Keywords: Development of manuals; Buddhist teaching methods; Knowledge Management

บทนำ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นบรมครูทรงเป็นนักการสอนที่ยิ่งใหญ่ เพราะทรงมีพระปรีชาสามารถที่ยอดเยี่ยมในคิดได้ศึกษาเป็นการฝึกฝนอบรมสั่งสอน และมีความประสบความสำเร็จในการสั่งสอนได้อย่างสูงสุด พระพุทธเจ้ามีพระนามอีกอย่างหนึ่ง ที่นักปราชญ์ได้ขนานนามถวายพร้อมกับพุทธศาสนิกชนนิยมกล่าวเรียกกันเสมอ คือคำว่า “พระบรมศาสดาหรือพระบรมครู” ซึ่งแปลตรงภาษาไทยว่า พระศาสดาหรือพระพุทธเจ้าผู้ทรงยอดเยี่ยม ผู้เป็นยอดครูของครู ในทางภาษาบาลีก็มีบทพุทธคุณถวายพระเกียรติยศนี้ว่า “สตฺถา เทวมนุสฺสานำ” แปลเป็นภาษาไทยว่า พระศาสดาบรมครูของทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย มีคำสรรเสริญพระพุทธองค์พร้อมพระพุทธคุณว่า “อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ” แปลความว่า เป็นสารถีฝึกคนได้ไม่มีใครยิ่งกว่า ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นความยิ่งใหญ่ของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธศาสนาเป็นหลักการฝึกฝนอบรมตนตามหลักธรรมไตรสิกขา เป็นเรื่องระเบียบวินัยการควบคุมความประพฤติของตนเอง การบังคับควบคุมตนเองได้ จนกระทั่งมีกาย วาจา ใจ ปกติเรียบร้อยดีงาม (สีลสิกขา) มีสุขภาพจิตที่ดี มีสมรรถภาพจิตที่ดี และก็มีคุณภาพจิตที่ดี มีความสงบสุขสบายกาย ใจเยือกเย็น มีความรักความเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น (จิตสิกขา) ความมีสติปัญญารู้จักแยกแยะพิจารณาใคร่ครวญ รู้จักคิด รู้จักวิเคราะห์เข้าใจในหลักความจริงของโลก เข้าใจวิถีชีวิต เข้าใจสัจธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ (ปัญญาสิกขา) การครองชีวิตอย่างประเสริฐ (พรหมจรรย์) และการดำเนินชีวิตด้วยปัญญาไปตลอดรอดฝั่งของชีวิต (Phrapromkhunaporn (P.A. Payutto), 2006)

ในสมัยสังคมยุคปัจจุบันมีการเรียนรู้ มีเทคโนโลยีอุปกรณ์เครื่องมือที่ทันสมัยต่างๆ ที่ให้ความสะดวกสบายแก่มนุษย์เกิดขึ้นมามากมาย แต่ทำไมยังไม่เกิดปัญญาเพียงพอที่จะรักษาความสมดุลของมนุษย์สังคมมนุษย์ที่เป็นดังนี้ ก็เพราะมนุษย์ขาดการเรียนรู้ที่จะทำให้เกิดปัญญาได้อย่างแท้จริง แต่พระพุทธศาสนาให้เครื่องมืออย่างดีที่สุดในการเรียนรู้ที่จะนำทางให้เกิดปัญญาได้อย่างแท้จริง ดังนั้น ตามหลักพระพุทธศาสนาสอนความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของชีวิต ความเป็นเหตุเป็นผล เป็นต้นเหตุและเป็นปัจจัย (อิทัปปัจจยตา) จะทำให้รู้ความจริงแท้ของชีวิต ปัญหาอันยิ่งใหญ่ที่สุดของมนุษย์ คือความโลภ ความโกรธ ความหลง ซึ่งสอนให้คิดแบบละเอียดและแยบคาย หรือหลักโยนิโสมนสิการ ซึ่ง 2 กว่าไม่เป็นผู้เชื่อง่าย (กาลามสูตร) การสอนเจริญสติสมาธิ การสอนธรรมะและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม สมานฉันท์ กลมเกลียว การมีกัลยาณมิตรธรรมที่ดี การไม่ประมาท คือ สิ่งที่สำคัญที่สุด (Wasi, 1997)

หลักปรัชญา อุดมการณ์ หลักการ ตรรกะและวิธีการศึกษาของประเทศไทย ดูเหมือนว่าจะไม่ชัดเจน ในเรื่องแนวทางการศึกษาของประเทศไทยอย่างไรรากฐาน เมื่อกล่าวถึงกรณีสอนให้เด็กเก่ง ดี และมีความสุข ซึ่งในลักษณะของผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ไม่มีการรองรับเป็นการยืนยันหนักแน่น ไม่มีการนำเอาหลักพระพุทธศาสนามาเป็นพื้นฐานในฐานะเป็นอุดมคติ ปรัชญา เป็นเป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทย และยังไม่ตระหนักถึงคุณค่าที่แท้จริงแห่งหลักพุทธธรรมของเราอย่างจริงจังหรือทำให้เกิดความเข้าใจได้เพียงเล็กน้อยบางส่วน ในบางมุมไม่มีความครอบคลุม จึงไม่สามารถนำพุทธวิธีการสอนของ

พระพุทธองค์ที่แท้จริงนำเข้าสู่สังคม และเยาวชนได้อย่างเต็มศักยภาพตามความสามารถเต็มที่ (Phrasipariyutmole, 2004)

การศึกษาในยุคปัจจุบันแม้ว่าจะก่อประโยชน์มากมายต่อผู้ได้รับผลประโยชน์จากการศึกษา แต่ก็ยังไม่สามารถทำให้ผู้ได้รับการศึกษาบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิตได้จริง จึงจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาภายใน เรียกการศึกษาที่ก่อให้เกิดความรู้ภายใน ความละเอียดและแยบคาย เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าโยนิโสมนสิการ เป็นการศึกษาชีวิตและสรรพสิ่งด้วยการพิจารณาไต่ตรองด้วยใจที่แยบคาย ละเอียดอ่อน มีหลักการคิดที่ถูกวิธี การรู้จักคิดหรือคิดถูก คิดดี คิดเป็น (Phrapromkhunabhorn (P.A. Payutto), 2008)

การพัฒนาประเทศไทยยุคปัจจุบันได้มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ และเทคโนโลยีเพื่อตอบสนองความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุมากกว่าทางด้านจิตใจ โดยให้ความสำคัญถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์น้อยลง ส่งผลให้การพัฒนาศักยภาพของคนให้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการประกอบอาชีพและมีความสามารถในการปรับตัวให้อยู่ร่วมในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้ แม้ว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศไทยจะได้รับความสำเร็จเป็นอย่างดียิ่งตามเป้าหมายวัตถุประสงค์ แต่ผลการพัฒนาดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม เช่น ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ปัญหาการหย่าร้าง ปัญหานักเรียนนักศึกษาก่อความทะเลาะวิวาทยกพวกตีกันฆ่าฟันกัน ปัญหานักเรียนติดเกมส์ ปัญหาความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งเป็นปัญหาทางสังคมเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยและการพัฒนาประเทศในระยะยาว ซึ่งการพัฒนาศักยภาพของคนไทยทุกคนควรได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และปัญญา เพื่อให้คนในสังคมเป็นคนดี มีคุณธรรม มีขีดความสามารถร่วมพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติได้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความสมดุลยั่งยืน นั่นก็คือ การพัฒนาคนที่จิตใจและพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม

สังคมไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางด้านวัฒนธรรมที่มีการถ่ายทอดวิถีชีวิตจากรุ่นสู่รุ่นตั้งแต่อดีตจนมาถึงยุคปัจจุบัน พระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตคนไทย ซึ่งแนวคิดหลักของพระพุทธศาสนาถือว่าการเรียนรู้คือวิถีชีวิต การศึกษาเพื่อจะได้ความจริงที่ทำความรู้ให้ถูกต้อง การลงมือปฏิบัติถูกต้องทำให้ชีวิต สังคม สิ่งแวดล้อมสัมพันธ์กันอย่างสมดุล ทำให้เกิดความสงบสุขในสังคม ซึ่งระบบการจัดการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปี ค.ศ. 2008 กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่มีจุดเน้นสำคัญ คือการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในการจัดการเรียนรู้ต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เน้นคุณธรรมจริยธรรม จัดกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายวิธี กระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับตัวผู้เรียน ในการเตรียมเข้าสู่โลกอนาคตได้อย่างต่อเนื่อง เช่น การเรียนรู้แบบองค์รวม กระบวนการคิด กระบวนการลงมือปฏิบัติ กระบวนการเผชิญสถานการณ์จริงและแก้ไขปัญหา กระบวนการวิจัย กระบวนการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง กระบวนการใช้สื่อการเรียนรู้ และแหล่งการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลเพื่อพัฒนาตัวผู้เรียนได้อย่างแท้จริง

โรงเรียนบาลีสาธิตศึกษา เป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรม ที่เปิดขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับนักเรียนบนชายขอบมาบวชเป็นสามเณรเรียน นักเรียนมีความคละกันเรียน และมีความแตกต่างกันทางด้านชาติพันธ์ มีหลากหลายภาษา แต่ละท้องถิ่นมีวัฒนธรรมความเชื่อแตกต่างกัน ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนจึงมีการจัดการเรียนการสอนแบบองค์รวม ควรที่จะมีเครื่องมือคู่มือในการจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน เพื่อเป็นสื่อกลางการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดทักษะ กระบวนการคิดวิเคราะห์ แยกแยะ สังเคราะห์ได้เอง

สภาพปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนรายวิชาพระพุทธศาสนาโรงเรียนบาลีสาธิตศึกษายังประสบปัญหาการจัดการเรียนการสอนที่ยังไม่ตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างผู้เรียน เพราะผู้เรียนมาจากหลายท้องที่คนชายขอบ มีความเชื่อ วัฒนธรรมจารีตที่แตกต่างกันไป นักเรียนมาบวชเรียนเป็นสามเณรแล้วไม่สนใจใส่ใจต่อการศึกษาพระธรรมวินัยทางพระพุทธศาสนา เพราะมัวแต่ติดเกม ไม่มีความคิดที่จะแสวงหาความรู้ หลักธรรมคำสอนทางด้านพระพุทธศาสนา ไม่ใส่ใจสนใจต่อการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา นักเรียนน่าเบื่อ ไม่มีความกระตือรือร้นสนใจเรียนเท่าใดนัก

วิธีการที่ถูกต้องและจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้อย่างแท้จริง ในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่จิตวิญญาณจนเกิดผลในทางปฏิบัติเป็นวิถีทางชีวิตมีสังคม เพราะถือได้ว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมากและจะต้องเริ่มต้นตั้งแต่เกิดจนตาย ประการสำคัญหนึ่งในการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่สังคมอย่างได้ผลคือ การนำเอาพุทธวิธีการสอนมาปรับใช้ เพราะถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง พุทธวิธีการสอนของพระพุทธองค์ที่ถูกต้องจะเป็นตัวทำให้คนมีการพัฒนาเป็นคนได้อย่างแท้จริงและสามารถนำไปพัฒนาสิ่งอื่นได้อย่างถูกต้อง (Phrapromkhunabhorn (P.A. Payutto), 1997) พุทธวิธีการสอนถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งสำหรับการจัดการเรียนรู้ พระพุทธวิธีการสอนเป็นพลังผลักดันให้คนเราเกิดการกระทำพฤติกรรมต่างๆ ออกมา ดังนั้นบุคคลที่ได้รับการสอนที่ถูกต้อง จะเกิดความขยันกระตือรือร้นความพากเพียรพยายามดิ้นรนเพื่อหาทางทำงานนั้นให้บรรลุเป้าหมาย ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนจะประสบความสำเร็จได้หรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับการสอน เพราะเป็นวิธีการกระบวนการที่สำคัญเป็นอย่างมาก (Phongsopha, 2001)

งานหลักของผู้สอนก็คือการสร้างเงื่อนไข และกิจกรรมในงาน เป็นโครงสร้างวิธีการสอนให้กับผู้เรียนให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในด้านศักยภาพการแสดงออกของเขาได้อย่างเต็มที่ ผู้สอนควรมีวิธีการสอน การศึกษาคู่มือการสอน ตำราการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนนั้นบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ และเป็นแม่แบบของการสนใจในการเรียนรู้ เพื่อการถ่ายทอดความกระตือรือร้นขยันหมั่นเพียร ผู้สอนจะสามารถแสดงให้เห็นโดย อิริยาบถ คำพูด การกระทำและการใช้สื่อต่างๆ ที่จะทำให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้และเกิดความสนใจที่จะเรียนรู้ (Woodside, 2010)

เมื่อกล่าวโดยสรุปได้ว่าพุทธวิธีการสอนทำให้เกิดความพร้อมในการจัดการเรียนรู้ เพราะเป็นคู่มือสำคัญจึงเป็นสิ่งที่ผู้สอนหรือผู้ที่เผยแผ่ธรรมะควรให้ความสนใจที่จะศึกษา เพื่อผลสัมฤทธิ์ในการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะในการนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ถูกต้องเข้ามาจัดการเรียนรู้และเข้ามาสู่จิต

วิญญาณของสังคม เพื่อเป็นการพัฒนาแก้ไขปัญหาไปโดยความเป็นพื้นฐานของสังคมไทย ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจ ในการนำเอาพุทธวิธีการสอนมาปรับเป็นคู่มือการสอนเพื่อให้เกิดความพร้อมเพรียงของตัวผู้เรียน ว่าพระพุทธเจ้าท่านมีแนวทางอย่างไร ที่จะสามารถรวบรวมข้อมูล ศึกษาวิเคราะห์ เพื่อให้เห็นแนวทางที่พระพุทธองค์ทรงวางแนวทางเอาไว้ และยังสามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ได้ในสังคมยุคปัจจุบัน ทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดในทางการศึกษาและทางสังคมไทยสืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้โดยใช้พุทธวิธีการสอน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนพระปริยัติธรรม บาลีสาธิตศึกษา

2. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้พุทธวิธีการสอน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนพระปริยัติธรรม บาลีสาธิตศึกษา

3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้พุทธวิธีการสอน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนพระปริยัติธรรม บาลีสาธิตศึกษา

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และ รูปแบบการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) โดยใช้วิธีวิจัยรูปแบบการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน (Pre-test, Post-test Design) ได้กำหนดวิธีในการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาพุทธวิธีการสอนหลักธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ได้แก่คัมภีร์ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเสสและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประเภทอื่นๆ วิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ของการใช้คู่มือการจัดการเรียนรู้โดยใช้พุทธวิธีการสอนหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตเป็นรายบุคคล รวมทั้งศึกษาผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากการนำหน่วยการเรียนรู้ในคู่มือการจัดการเรียนรู้โดยใช้พุทธวิธีการสอนพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ รายวิชาพระพุทธศาสนา ส 22101 เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิต นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบาลีสาธิตศึกษา วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2018

2. ขอบเขตด้านเอกสาร

การศึกษาจากเอกสารหลักฐานที่เป็นชั้นปฐมภูมิคือพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ค.ศ. 1996 และเอกสาร ชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ อรรถกถา ฎีกา ข้อมูลจากระบบเครือข่ายสารสนเทศ คัมภีร์และตำราทางพระพุทธศาสนาและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประเภทอื่นๆ

3. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยและรายงานผลในครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนพระปริยัติธรรม บาลีสาธิตศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2018 จำนวน 50 คน

4. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มทดลอง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/1 จำนวน 25 คน ที่เรียนจากหน่วยการจัดการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตโดยใช้คู่มือการสอนพระพุทธศาสนาโดยใช้พุทธวิธีการสอน ที่ได้มาจากวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple random Sampling) โดยวิธีการจับฉลาก เนื่องจากโรงเรียนพระปริยัติธรรม บาลีสาธิตศึกษา จัดระบบการศึกษาแบบเรียนรวม จัดห้องเรียนแบบคละชั้นเรียนที่นักเรียนแต่ละห้องมีลักษณะคล้ายคลึงกัน

2) กลุ่มควบคุม ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/2 จำนวน 25 คน ที่เรียนโดยวิธีการสอนแบบปกติ ได้มาจากวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple random Sampling) โดยวิธีการจับฉลาก

5. ตัวแปรในการวิจัย

ในงานวิจัยนี้กำหนดตัวแปรในการวิจัยเฉพาะการวิจัยในเชิงทดลองไว้ดังต่อไปนี้

1) ตัวแปรต้น คือ คู่มือการจัดการเรียนรู้โดยใช้พุทธวิธีการสอนพระพุทธศาสนา หน่วยการจัดการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยวิธีสอนแบบใช้คู่มือการสอนและวิธีการสอนแบบปกติ

2) ตัวแปรตาม คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคิดเห็นในการเรียนของนักเรียนที่ได้เรียนจากหน่วยการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตโดยการใช้คู่มือการจัดการเรียนรู้พุทธวิธีการสอนพระพุทธศาสนา

ผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ผลจากการพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้โดยใช้พุทธวิธีการสอน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนพระปริยัติธรรม บาลีสาธิตศึกษา หลังจากนำคู่มือการจัดการเรียนรู้โดยใช้พุทธวิธีการสอนไปใช้แล้ว พบว่า นักเรียนมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ 80/80 โดยมีคะแนนระหว่างเรียนได้เท่ากับ 90.91 คะแนนหลังเรียนได้เท่ากับ 87.60 (E_1/E_2) เท่ากับ 90.91/87.60 จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่าหน่วยการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิต มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้ เพราะการสร้างหน่วยการจัดการเรียนรู้เรื่อง

หลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิต เน้นกระบวนการทดลองและการพัฒนาที่ได้มีการหาคุณภาพของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการหาค่าประสิทธิภาพของหน่วยการจัดการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตจำนวน 3 ครั้งคือทดลองหนึ่งต่อหนึ่ง ทดลองกับกลุ่มเล็กและการทดลองภาคสนาม ซึ่งหลัง จากการทดลองครั้งที่ 2 ผู้วิจัยได้มีการปรับปรุงและพัฒนาหน่วยการจัดการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้นเมื่อนำหน่วยการจัดการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตไปใช้กับกลุ่มทดลองจริงจึงส่งผลให้หน่วยการจัดการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตนั้นมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

2. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้เรียนโดยคู่มือการจัดการเรียนรู้โดยใช้พุทธวิธีการสอนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มควบคุมโดยใช้วิธีการสอนแบบปกติ ในรายวิชาพระพุทธศาสนา ส 22101 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 หน่วยการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิต พบว่า

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโดยคู่มือการจัดการเรียนรู้โดยใช้พุทธวิธีการสอน (หน่วยการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิต) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/1 (กลุ่มทดลอง)มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและมีคะแนนเฉลี่ย 18.60 (ร้อยละ 46.50) และหลังการเรียน มีคะแนนเฉลี่ย 35.04 (ร้อยละ 87.60) แสดงว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

ส่วนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้วิธีการสอนแบบปกติ (หน่วยการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิต) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/2 (กลุ่มควบคุม) มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนมีคะแนนเฉลี่ย 18.48 (ร้อยละ 46.20) และหลังการเรียนมีคะแนนเฉลี่ย 26.88 (ร้อยละ 67.20) แสดงว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

จากผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยการทดสอบค่าที (t-test) พบว่านักเรียนที่เรียนจากคู่มือการจัดการเรียนรู้โดยใช้พุทธวิธีการสอน (หน่วยการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิต) และนักเรียนที่เรียนด้วยวิธีการสอนแบบปกติ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ผลจากการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนกลุ่มทดลองที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในคู่มือการจัดการเรียนรู้โดยใช้พุทธวิธีการสอน พบว่า ในภาพรวมนักเรียนมีความคิดเห็น ระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง (มีค่าเท่ากับ 4.57) ในเรื่องการใช้นิทานชาดกประกอบการเรียนรู้ในคู่มือการเรียนรู้ ทำให้เกิดการคิดอย่างมีเหตุผลและหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาสามารถนำไปใช้แก้ไขปัญหาในชีวิตและสังคมได้ ด้วยการประยุกต์หลักธรรมนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเอง ครอบครัว ผู้อื่นและสังคม ดังนั้นจึงกล่าวสรุปได้ว่าทางรอดของพระพุทธศาสนา คือ พุทธวิธีการสอนหลักพุทธธรรมนั่นเอง

อภิปรายผลการวิจัย

1. การพัฒนาคู่มือการสอนพระพุทธศาสนาโดยใช้พุทธวิธีการสอน รายวิชาพระพุทธศาสนา (ส 22101) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนพระปริยัติธรรม บาลีสาธิตศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าประสิทธิภาพของหน่วยการจัดการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิต รายวิชาพระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพเท่ากับ 90.91/87.60 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ 80/80 ทั้งนี้เนื่องมาจากการสร้างหน่วยการจัดการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตที่สร้างขึ้นมาในคู่มือการสอนนั้นมีการวางแผนตามหลักทฤษฎี (Wiggins, 2011; McTighe, 2011) ซึ่งได้ออกแบบการจัดการเรียนรู้แบบข้อมูลย้อนกลับ (Thatthong, 2010) มี 3 ขั้นตอนซึ่งเป็นกระบวนการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่กำหนดหลักฐานการเรียนรู้ที่เป็นผลจากการเรียนรู้ตามเป้าหมายของหน่วยการจัดการเรียนรู้ และการออกแบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ต้องเชื่อมโยงสัมพันธ์กับมาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดตามหลักสูตรแกนกลาง ที่สามารถนำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันได้ (Khaemmanee, 2004; Sinpeng, 2010) ที่พบว่าองค์รวมผสมผสานเป็นหน่วยการเรียนรู้ที่มีการบูรณาการสาระต่างๆ ภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกันตั้งแต่ 2 กลุ่มขึ้นไป ซึ่งมีองค์รวมทั้งด้านเนื้อหาสาระ วิธีการ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักทฤษฎีทางการศึกษาที่มุ่งเน้นการเรียนเป็นแบบองค์รวมทุกด้านของนักเรียนกำลังได้รับความนิยมมาก รวมทั้งยังสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ค.ศ. 2008 ที่เน้นให้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเป็นศาสตร์ของการสร้างความสมดุลองค์รวมที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนานักเรียนให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข นอกจากนี้ยังสังเกตนักเรียนว่ามีความสนใจ ตั้งใจเรียน พุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้านั้น มีวิธีสอนที่หลากหลายเช่น วิธีสอนแบบบรรยาย วิธีสอนแบบกรณีศึกษา วิธีสอนแบบถามตอบ วิธีสอนแบบแก้ปัญหา วิธีสอนแบบสนทนา (ธรรมสากัจฉา) เป็นต้น ซึ่งส่งผลทำให้นักเรียนเรียนรู้หลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา เกิดทักษะความรู้และความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระบรมศาสดา การคิดอย่างมีเหตุผล และการนำไปใช้ในชีวิตจริงได้อีกครั้งทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียนเป็นอย่างดี

2. เมื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลองกับนักเรียนกลุ่มควบคุมโดยการทดสอบค่าที (t-test) พบว่านักเรียนกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมโดยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ทั้งนี้อันเนื่องมาจากหน่วยการจัดการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตที่สร้างขึ้นในคู่มือการสอนมีความน่าสนใจ สามารถตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ในด้านศักยภาพการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคนได้เป็นอย่างดี หน่วยการเรียนรู้มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดและความคิดรวบยอดกับสาระการเรียนรู้หลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิต และกิจกรรมการเรียนรู้ในคู่มือการจัดการเรียนรู้โดยใช้พุทธวิธีการสอน ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันกับคุณลักษณะอัน พึงประสงค์ของผู้เรียน สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน สื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ด้านทักษะกระบวนการ และด้านเจตคติ มีการประเมินผลตามสภาพความเป็นจริง

จากชิ้นงาน ภาระงานที่สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด และการใช้วิธีประเมินผลการเรียนทางด้านการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน การประเมินสมรรถนะสำคัญของนักเรียน การประเมินพฤติกรรมนักเรียนเป็นรายบุคคล การตรวจผลงานนักเรียนจากใบงานและใบความรู้แบบบันทึก และการทำแบบทดสอบแบบปรนัย นอกจากนี้ยังมีแผนการจัดการเรียนรู้พุทธวิธีการสอนแบบองค์รวม ทางด้านหลักสูตร วิธีการสอน สื่อการเรียนรู้ และการวัดประเมินผลการเรียนรู้ที่ใช้ในการประกอบการเรียนรู้ รวมทั้งมีวิธีสอนพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าในการสอนนักเรียน ที่มีวิธีสอนอย่างหลากหลายวิธีในหน่วยการเรียนรู้นี้ เช่น วิธีสอนแบบสนทนา (ธรรมสากัจฉา) วิธีสอนแบบบรรยาย วิธีสอนแบบถามตอบ วิธีสอนแบบแก้ปัญหา วิธีสอนแบบกรณีศึกษา อีกทั้งยังมีการสื่อสารการเรียนรู้ประเภทนิทานชาดกนิยายธรรมบท การเล่าเรื่องเหตุการณ์ในสมัยพุทธกาล และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในยุคปัจจุบันและสถานการณ์เหตุการณ์ในชีวิตจริงประกอบการเรียนรู้ มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา เช่น หลักธรรมขันธ์ 5 ตัณหา 3 สุข 2 ดรุณธรรม 6 อบายมุข 6 ทิศ 6 ทิฏฐธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 มิตรเทียม 4 มิตรแท้ 4 และบุญกิริยาวัตถุ 10 และยังมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการกลุ่ม กระบวนการคิด กระบวนการการปฏิบัติ กระบวนการอภิปรายและการรายงานผลการปฏิบัติงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคล และระหว่างกลุ่ม ทำให้นักเรียนมีความเข้าใจในการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้แก้ไขปัญหาในชีวิตจริงได้ นักเรียนเกิดทักษะการคิดอย่างมีเหตุผล มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตลอดเวลา เรียนรู้อย่างมีความสุขและสามารถสรุปองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองแบบองค์รวม รวมทั้งการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา โดยวิธีการสอนพุทธวิธีการสอนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดที่ดีต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม โดยสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติจริงในการแก้ไขปัญหาในชีวิตและสังคมได้ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น เพื่อประโยชน์สุขของตนเอง และสังคม (Phraphromkhunaporn (P.A. Payutto), 2006) ที่ได้กล่าวว่าการบูรณาการองค์รวมจะต้องเชื่อมโยงกันเป็นหนึ่งเดียวกันระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติและสังคม หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเป็นสื่อกลางมีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยพัฒนาคนในสังคมให้เข้าถึงประโยชน์สุขได้มากที่สุด จากสมัยครั้งพุทธกาลจนถึงสมัยยุคปัจจุบัน หลักธรรมใช้ได้ทุกยุคทุกสมัยไม่จำกัดกาล (Phraphaisarn Wisalo, 2009) ที่ได้กล่าวว่าพระพุทธศาสนาเสนอทางแก้ปัญหาของมนุษย์ให้ออกจากทุกข์ โดยต้องรู้สาเหตุที่แท้จริงของความทุกข์ (Phramaha Hansa Dhammahāso, 2010) และมนุษย์เป็นปุถุชน ย่อมอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ มนุษย์จึงมีจิตกิเลส คือ ความอยาก ความโลภ ความโกรธ ความหลง หรือความไม่รู้และมีความยึดมั่นถือมั่น ดังนั้นสภาพจิตจึงหวั่นไหวไปตามแรงผลักดันของอกุศล และกุศล พระพุทธศาสนามองมนุษย์เป็นเอกัตบุคคล ที่สามารถรับการสั่งสอน ฝึกอบรมในกาย จิตได้ในเรื่องศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อนำไปใช้ในวิถีชีวิตได้จริง ถึงแม้มนุษย์เกิดมาจะมีความแตกต่างกันทางด้านสติปัญญา (Tantaya & Sut, 1988) สั่งได้กล่าวอีกว่าพระพุทธศาสนา มีหลักคำสอนสำคัญที่เป็นพื้นฐานทางด้านจิตใจ และเป็นแนวปฏิบัติเช่น หลักอริยสัจ หลักโอวาทปาฏิโมกข์ หลักไตรลักษณ์ หลักศรัทธา หลักกรรมและหลักสังสารวัฏ ซึ่งถือว่าเป็นหลักพื้นฐานเหล่านี้ ช่วยให้ผู้ประพฤติปฏิบัติพ้นทุกข์ได้อย่างแท้จริง

3. ผลจากความความคิดเห็นความพึงพอใจของนักเรียนพบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีความคิดเห็นที่มีต่อการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาในคู่มือการจัดการเรียนรู้โดยใช้พุทธวิธีการสอนภาพรวมอยู่ที่ระดับเห็นด้วยอย่างยิ่งโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.57 ทั้งนี้เนื่องมาจากพุทธวิธีการสอนเป็นวิธีสอนที่นักการศึกษาส่วนใหญ่ให้การยอมรับว่าเป็นวิธีสอนที่ดีที่สุด (Sinpeng, 2010) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งให้นักเรียนได้เชื่อมโยงความรู้ ความคิด ทักษะกระบวนการ และประสบการณ์ที่มีความสัมพันธ์กันกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างเป็นองค์รวม จึงส่งผลทำให้นักเรียนนำหลักธรรมไปใช้ในการแก้ปัญหาชีวิตจริงและสังคมได้

เมื่อกล่าวโดยสรุปได้ว่า คู่มือการจัดการเรียนรู้โดยใช้พุทธวิธีการสอน หน่วยการจัดการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิต เป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้องค์รวมผสมผสาน ซึ่งได้ออกแบบหน่วยการจัดการเรียนรู้แบบข้อมูลย้อนกลับ ย้อนแย้งกับพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าที่มีความหมาย และมีความสำคัญมีคุณค่าและประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการจัดการเรียนการสอนให้มีดุลยภาพสมดุลพระพุทธศาสนา คือ สามารถตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาทางด้านศักยภาพในการเรียนรู้ของนักเรียนทุกคนได้ ทำให้นักเรียนเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตจึงได้และบรรลุเป้าหมายในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเกิดประสิทธิผลเป็นอันมาก อีกทั้งยังมีความทันสมัยที่จะนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ในยุคศตวรรษที่ 21 และพระพุทธศาสนาก็ยังมีหลักธรรมคำสอนที่คงอยู่ได้ตลอดไปตราบนานเท่านาน ธรรมะคือธรรมชาติ เป็นหัวใจกลางสำคัญของหลักพุทธธรรมที่พระพุทธองค์ทรงเคยตรัสไว้ หลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์จะคงดำรงอยู่ควบคู่กับพุทธศาสนิกชนชาวพุทธที่มีความศรัทธาในหลักศาสนาต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1) ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

จากประสิทธิภาพของหน่วยการจัดการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตคู่มือการจัดการเรียนรู้โดยใช้พุทธวิธีการสอน ที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้คือ 80/80 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนโดยคู่มือการจัดการเรียนรู้โดยใช้พุทธวิธีการสอน กลุ่มทดลองจะสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบปกติ และนักเรียนมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาคู่มือการจัดการเรียนรู้โดยใช้พุทธวิธีการสอน อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. นำหลักพุทธวิธีการสอนที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ไปใช้ในการเผยแผ่พระธรรมและ พุทธวิธีการสอนที่พระพุทธเจ้านำไปใช้เป็นแม่แบบในการปกครองตน และปกครองคนอื่น

2. นำผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากการนำหน่วยการจัดการเรียนรู้เรื่องหลักธรรม ไปพัฒนาชีวิตไปปรับประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาพระพุทธศาสนา ส 22101 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในสถานศึกษาอื่นๆ

2) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรวิจัยในประเด็นการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ รายวิชาพระพุทธศาสนาที่ผ่านการเรียนรู้จากวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นในชุมชน

2. ควรวิจัยในประเด็นการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนโดยใช้พุทธวิธีการสอน ผ่านการนำท่องเที่ยวชุมชนหรือเป็นมัคคุเทศก์น้อยในชุมชนหรือสังคม

References

Khaemmanee, T. (2004). *Teaching Science.* Bangkok: Chulalongkorn University Press.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitaka Mahachulalongkornrajavidyalaya Edition.* Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing.

Phongsopha, P. (2001). *Educational Psychology.* Bangkok: Educational development.

Phramaha Hansa Dhammahāso. (2010). *Integration of cognitive development for life and society.* Bangkok: Thai daily printing.

Phraphaisarn Wisalo. (2009). *Thai Buddhism in the future, trends and exit from crisis.* Bangkok: SE-EDUCATION Public Company Limited.

Phrapromkhunabhorn (P.A. Payutto). (1997). *Education: Development or integration.* Bangkok: Dhammathamkusolchit foundation.

Phrapromkhunabhorn (P.A.Payutto). (2006). *Buddhist Method of Teaching.* Bangkok: Printing Interdisciplinary Ltd.

Phrapromkhunabhorn (P.A. Payutto). (2008). *Buddhist Teaching In the learning.* Bangkok: SE-EDUCATION Public Company Limited.

Phrasipariyutmole. (2004). *Contemporary Buddhism 2.* Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya.

Sinpeng, D. (2010). *Developing learners into a learning society: Teaching and learning management that focuses on learners Centered.* Bangkok: Chulalongkorn University Press.

Tantaya, S. and Sut, P. (1988). *Principles of Buddhism.* Bangkok: Religious Printing.

Thatthong, K. (2011). *Teaching learning management to develop thinking.* Nakhonpathom: Phetkasem Printing.

Wannapaisan, C. (2016). *Manothatthangsangkhomsuksa.* Bankok: Khrgngchang panting.

Wannapaisan, C. (2016). *Research Methodology for Social Studies: Principle and Application.* Chiang Mai: Chiang Mai University.

Wasi, P. (2004). *Buddhist monks and social literacy.* (2nd ed.). Bangkok: Thai Franchise Center,

Wiggings, G. and McTighe, J. (2011). *The Understanding by Design: Guide to Creating High-Quality Units.* Virginia: ASCD.

Woodside, A.G. (2010). *Case Study Research: Theory, Methods, and Practice.* West Yorkshire: Emeral Group Publishing Limited.

Worawon, U. (2011). *"Buddhist Integrated Knowledge Management".* Doctor of Philosophy Thesis. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

รูปแบบการบริหารความเปลี่ยนแปลงของคณะสงฆ์ภาค 1*

Model of Transformational Administration of Sangha Administrative Region 1

[1]พระครูจันทสารสุตกิจ, สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย
และ พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฺฒโน
[1]PhrakhruCanthasansutakit, Suddhipong Srivichai
and PhramahaYannawat Thitavaddhano
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
[1]Corresponding Author. Email: E-mail: juntasarnsutakig@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารความเปลี่ยนแปลงของคณะสงฆ์ภาค 1 เป็นรูปแบบผสมวิธี คือ 1) การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามความคิดเห็นพระสังฆาธิการ จำนวน 351 รูป ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยการจัดสัมมนาผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 11 ท่าน เพื่อใช้องค์ความรู้ดังกล่าวมาพัฒนาเป็นรูปแบบ และการจัดสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 8 ท่าน เพื่อการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

รูปแบบการบริหารความเปลี่ยนแปลงของคณะสงฆ์ภาค 1 มีองค์ประกอบ 4 ประการ องค์ประกอบที่ 1 หลักการ คือ พัฒนาศักยภาพคณะสงฆ์เพื่อสร้างศรัทธาและการสร้างเอกลักษณ์ และส่งเสริมให้พระพุทธศาสนามั่นคง ดำรงศีลธรรม นำสังคมสู่สันติสุขในยุคการเปลี่ยนแปลง องค์ประกอบที่ 2 คือ เพื่อพัฒนาองค์กรคณะสงฆ์ให้ทันต่อสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยไม่ผิดหลักพระธรรมและวินัยสอดคล้องกับกฎหมายบ้านเมืองและกฎหมายมหาเถรสมาคม องค์ประกอบที่ 3 คือ 1) การนำกระบวนการวงจร DEMMING (PDCA, Plan-Do-Check-Act) ไปวางแผน 2) การบริหาร

*Received November 10, 2018; Revised August 02, 2019; Accepted August 02, 2019

คณะสงฆ์ 5 ด้าน คือ การวางแผน การจัดองค์การ งานบุคคล การอำนวยการ การกำกับดูแล 3) การบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ 4) การบริหารการเปลี่ยนแปลง 4 ด้าน คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง การเปลี่ยนแปลงคน การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์การ การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี 5) หลักธรรมที่ส่งเสริมการบริหารการเปลี่ยนแปลง คือ ปาปณิกธรรม 3 คือ จักขุมา วิธูโร นิสสยสัมปันโน

คำสำคัญ: รูปแบบ; การบริหารความเปลี่ยนแปลง; คณะสงฆ์ภาค 1

Abstract

The purpose of this research was to: to present the model of change management of the monastic sector 1 is a mixed method. 1) Quantitative research The 351 monks' opinions were analyzed by means of statistical analysis, ie, mean and standard deviation, and 2) Qualitative research. The seminar was organized by a panel of 11 experts to develop this knowledge. There are 8 qualified speakers to review for their suitability. Analyze data by content analysis.

The results of the study found that:

The administrative situation of the monks of the monastic sector 1, found that the change management model of the monastic sector 1 is composed of four elements. Element 1: It is the development of the monk's ability to create faith and create identity. And promote Buddhism to maintain morality, leading society to peace in the era of change. Element 2: The purpose is to develop a monastic organization to keep up with the changing environment. Do not abuse the principles and discipline in accordance with the law and the law. Element 3: 1) DEMMING (PDCA, Plan-Do-Check-Act). 2) The administration of the five disciplines is the planning of personnel organization, the supervision of the administration, 3) The management of the monks' six branches, namely, the administration of religious education, the propagation of public works. Education 4) Change management is 4 aspects of structural change. Change people Organizational change Changes in technology. 5) The principle that promotes change management is Papanikadham 3, namely, shrewd, capable of administering business, having good credit rating.

Keywords: Model; Transformational Administration; Sangha administrative region 1

บทนำ

การบริหารคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นหัวใจหลักในงานบริหารจัดการกิจการของคณะสงฆ์ คือ ด้านการปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ (Buddhist Studies Division, 2010) ให้ดำเนินไปตาม พระธรรมวินัย กฎหมาย กฎระเบียบ มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ มติ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช หรือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัย การลงนิคหกรรม การวินิจฉัยข้ออุทธรณ์ต่างๆ ตลอดถึงการแต่งตั้งถอดถอนเจ้าคณะพระสังฆาธิการ ควบคุมดูแลให้ไปตามข้อวัตรปฏิบัติของจริยาพระสังฆาธิการ (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2015) และสถาบันคณะสงฆ์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้ตระหนักถึงความสำคัญในระบบการปกครองคณะสงฆ์ในด้านต่างๆ โดยเฉพาะปัจจุบันนี้ วิทยาการด้านการบริหารและการจัดการก้าวหน้าไปมากและมีความเปลี่ยนแปลงไปมากพระสังฆาธิการควรจะได้ใช้วิทยาการเหล่านั้นมาช่วยเสริมการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ เพื่อสร้างศาสนทายาทและดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชุมชนให้พื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ (Phrakrunonthakitkosol, 2019; Nyani, 2018) คณะสงฆ์ต้องปฏิรูประบบโครงสร้างการปกครองโดยยึดหลักพระธรรมวินัย (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) และมีการกระจายอำนาจ การแต่งตั้งพระสังฆาธิการระดับต่างๆ ให้พระสงฆ์ที่อยู่ในเขตนั้นๆ ได้มีโอกาสคัดเลือกผู้นำของตน มีการตั้งสำนักงานเจ้าคณะผู้ปกครองทุกระดับที่ถาวร และมีแนวทางป้องกันภัยของพระพุทธศาสนาอันจะพึงมีในอนาคต (Phramaha Sanya khantidhammo Treesawat, 2018; Pinyonatthagarn, 2018)

คณะสงฆ์ภาค 1 ประกอบด้วย 4 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ) ในเรื่องการบริหารคน การบริหารงาน และการบริหารองค์กรของพระสังฆาธิการนั้น กิจการหรืองานที่คณะสงฆ์ได้ปฏิบัติงานตามหน้าที่ มีความสำเร็จเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย กฎหมายและระเบียบคำสั่ง มติ ประกาศของมหาเถรสมาคม และตามพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราชหรือไม่ ซึ่งขอบข่ายงานคณะสงฆ์ภาค 1 มีภารกิจที่จะต้องบริหารจัดการให้ได้ แต่เมื่อมาศึกษาพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายหรือ กฎระเบียบอื่นๆ ที่จะส่งเสริมให้พระสังฆาธิการทำงานให้สะดวกยิ่งขึ้นนั้นมีน้อยมาก เพราะมีปัญหามาจากโครงสร้างการการบริหารไม่ได้มาจากสิ่งอื่น และ โครงสร้างการบริหารไม่มีการแก้ไขให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ทำให้การบริหารไม่สอดคล้องกับสภาวะของสังคมปัจจุบัน ทั้งนี้ แม้ว่าการบริหารงานของคณะสงฆ์ภาค 1 ในปัจจุบัน หากจะนำไปเปรียบเทียบกับภาคอื่นๆ อาจจะนับว่าอยู่ในระดับที่ดีกว่าภาคอื่น แต่ในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การปกครองของคณะสงฆ์ภาค 1 จึงควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารความเปลี่ยนแปลงเพื่อที่จะได้มีการพัฒนาที่เหมาะสมกับสังคมในยุคปัจจุบัน สอดคล้องกับพุทธวิธีในการกำกับดูแลที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดวิธีการในการกำกับดูแลเพื่อให้พระสงฆ์มีวินัยในตนเอง (Phrakhrusophonthammapradit Weerapat Junseinak, 2018)

การบริหารคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นหัวใจหลักในงานบริหารจัดการกิจการของคณะสงฆ์ คือ ด้านการปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปตาม พระธรรมวินัย กฎหมาย กฎระเบียบ มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ มติ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช หรือคำสั่ง ของผู้บังคับบัญชาเหนือตน การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัย การลงนิคหกรรม การวินิจฉัยข้ออุทธรณ์ต่างๆ ตลอดถึง การแต่งตั้งถอดถอนเจ้าคณะพระสังฆาธิการ ควบคุมดูแลให้ไปตามข้อวัตรปฏิบัติของจริยาพระสังฆาธิการ และสถาบันคณะสงฆ์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้ตระหนักถึงความสำคัญในระบบการปกครองคณะสงฆ์ในด้านต่างๆ โดยเฉพาะปัจจุบันนี้ วิทยาการด้านการบริหารและการจัดการก้าวหน้าไปมากและมีความเปลี่ยนแปลงไปมาก พระสังฆาธิการควรจะได้ใช้วิทยาการเหล่านั้นมาช่วยเสริมการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ ดังนั้น จึงต้องมองไปที่องค์การคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค คือ พื้นที่คณะสงฆ์ภาค 1 ในเรื่องการบริหารคน การบริหารงาน และการบริหารองค์กรของพระสังฆาธิการนั้น กิจการหรืองานที่คณะสงฆ์ได้ปฏิบัติงานตามหน้าที่ มีความสำเร็จเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย กฎหมายและระเบียบคำสั่ง มติ ประกาศของมหาเถรสมาคม และตามพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราชหรือไม่ ซึ่งขอบข่ายงานคณะสงฆ์ภาค 1 มีภารกิจที่จะต้องบริหารจัดการให้ได้ แต่เมื่อมาศึกษาพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายหรือ กฎระเบียบอื่นๆ ที่จะส่งเสริมให้พระสังฆาธิการทำงานให้สะดวกยิ่งขึ้นนั้นมีน้อยมาก เพราะมีปัญหามาจากโครงสร้างการการบริหารไม่ได้มาจากสิ่งอื่น และ โครงสร้างการบริหารไม่มีการแก้ไขให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ทำให้การบริหารไม่สอดคล้องกับสภาวะของสังคมปัจจุบัน ทั้งนี้ แม้ว่าการบริหารงานของคณะสงฆ์ภาค 1 ในปัจจุบัน หากจะนำไปเปรียบเทียบกับภาคอื่นๆ อาจจะนับว่าอยู่ในระดับที่ดีกว่าบางภาค แต่ในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การปกครองของคณะสงฆ์ภาค 1 จึงควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารความเปลี่ยนแปลงเพื่อที่จะได้มีการพัฒนาที่เหมาะสมกับสังคมในยุคปัจจุบัน และเพื่อความชัดเจนในการสร้างเอกภาพทางการบริหาร (National Office of Buddhism, 2010)

ดังนั้น การดำเนินการวิจัยและพัฒนาผลการวิจัย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการบริหารงานของพระสังฆ- ธิการให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น อีกทั้งในปัจจุบันงานกิจการคณะสงฆ์มีเพิ่มมากขึ้น ทำให้พระสังฆาธิการจำต้องเร่งปรับตัวเพื่อทำงานเชิงรุก เพื่อให้เกิดการกระตุ้นงานคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพกว่าเดิม โดยเฉพาะพระสังฆาธิการผู้มีบทบาทในการปกครอง อาจจะมีเวลาในการดูแลการบริหารได้ไม่ทั่วถึงซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในการบริหารงานคณะสงฆ์ ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น การบริหารงานของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 1 เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยมีความมุ่งมั่นที่จะศึกษารูปแบบการบริหารความเปลี่ยนแปลงของคณะสงฆ์ภาค 1 เพื่อปรับปรุงระบบและรูปแบบให้สอดคล้องกับการบริหารงานในศตวรรษที่ 21 ทั้งนี้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการบริหารงานคณะสงฆ์ในหลายมิติเพื่อให้เกิดความมั่นคงต่อคณะสงฆ์ไทย และจะนำไปสู่ความมั่นคงของพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารความเปลี่ยนแปลงของคณะสงฆ์ภาค 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการบริหารคณะสงฆ์ของคณะสงฆ์ภาค 1 โดยการ 1) การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และหลักการเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารความเปลี่ยนแปลงของคณะสงฆ์ภาค 1 เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดและเพื่อสร้างแบบสอบถาม 2) ศึกษาสภาพการบริหารคณะสงฆ์ของคณะสงฆ์ภาค 1 โดยมีประชากรในการวิจัย ได้แก่ พระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 1 มี 4 จังหวัด คือ กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ 2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสังฆาธิการ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 1 มี 4 จังหวัด คือ กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ จำนวน 3,005 ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางของ Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 351 รูป แล้วจึงแบ่งจำนวนขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ออกเป็น 4 กลุ่ม ตามสัดส่วนของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 1 ให้ครบทั้ง 4 จังหวัด มีเครื่องมือในการวิจัยคือแบบสอบถาม และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 2 รูปแบบการบริหารความเปลี่ยนแปลงของคณะสงฆ์ภาค 1 โดยการจัดสัมมนา (seminar) มีผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ด้านคณะสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 11 รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) เพื่อใช้องค์ความรู้ดังกล่าวมาพัฒนาเป็นรูปแบบ มีเครื่องมือในการวิจัยคือแนวคำถามสำหรับการสัมมนา และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 3 เสนอรูปแบบการบริหารความเปลี่ยนแปลงของคณะสงฆ์ภาค 1 โดยการจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group) มีผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ด้านคณะสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 8 รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) มีเครื่องมือในการวิจัยคือแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

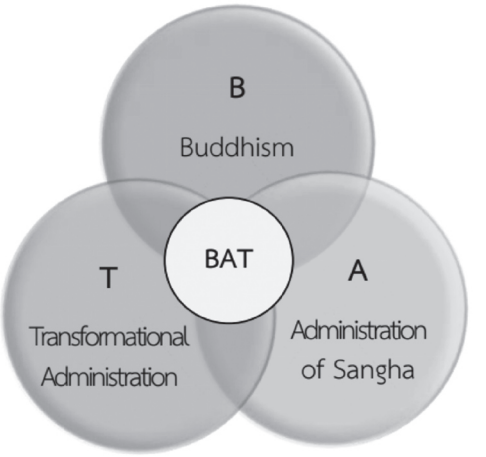
ผลการวิจัย

รูปแบบการบริหารความเปลี่ยนแปลงของคณะสงฆ์ภาค 1

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารความเปลี่ยนแปลงของคณะสงฆ์ภาค 1 มีองค์ประกอบ 4 ประการ องค์ประกอบที่ 1 หลักการ คือ พัฒนาศักยภาพคณะสงฆ์เพื่อสร้างศรัทธาและการสร้างเอกลักษณ์และส่งเสริมให้พระพุทธศาสนามั่นคง ดำรงศีลธรรม นำสังคมสู่สันติสุขในยุคการเปลี่ยนแปลง องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ คือเพื่อพัฒนาองค์กรคณะสงฆ์ให้ทันต่อสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยไม่ผิดหลักพระธรรมและวินัยสอดคล้องกับกฎหมายบ้านเมืองและกฎหมายมหาเถรสมาคม องค์ประกอบที่ 3 องค์ประกอบ 1) หลักวงจร DEMMING 2) การบริหารคณะสงฆ์ 3) การบริหารกิจการคณะสงฆ์ 5) หลักพุทธธรรม และ องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการบริหาร ประกอบด้วย 1) การนำกระบวนการวงจร DEMMING (PDCA, Plan-Do-Check-Act) ไปวางแผน 2) การบริหารคณะสงฆ์ 5 ด้าน คือ การวางแผน การจัดองค์การ งานบุคคล การอำนวยการ การกำกับดูแล 3) การบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ 4) การบริหารการเปลี่ยนแปลง 4 ด้าน คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง การเปลี่ยนแปลงคน การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์การ การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี 5) หลักธรรมที่ส่งเสริมการบริหารการเปลี่ยนแปลง คือ ปาปณิกธรรม 3 คือ จักขุมา วิธูโร นิสสยสัมปันโน

ผู้ทรงคุณวุฒิได้ตรวจสอบรูปแบบการบริหารความเปลี่ยนแปลงของคณะสงฆ์ภาค 1 พบว่ามีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติได้

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นการบริหารความเปลี่ยนแปลงของคณะสงฆ์ภาค 1 อันเป็นการบูรณาการหลักพุทธธรรม คือ ปาณิกธรรม 3 ประกอบด้วยจักขุมา วิธูโร นิสสยสัมปันโน ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ประกอบด้วยการปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์และในการบริหารการเปลี่ยนแปลงทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง การเปลี่ยนแปลงคน การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์การ การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาองค์กรคณะสงฆ์ให้ทันต่อสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยไม่ผิดหลักพระธรรมและวินัยสอดคล้องกับกฎหมายบ้านเมืองและกฎหมายมหาเถรสมาคม โดยสรุปเป็น “BAT MODEL” ดังแสดงในภาพ

แผนภาพ: องค์ความรู้จากการวิจัย BAT MODEL

อธิบายภาพองค์ความรู้จากการวิจัย “BAT MODEL” ดังนี้

B = Buddhism หลักพุทธธรรม คือ หลักปาปณิกธรรม 3 ได้แก่ 1) จักขุมา เป็นหลักธรรมที่ทำให้พระสังฆาธิการมีปัญญามองเห็นการไกลรู้จักวางแผนและมีวิสัยทัศน์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 2) วิธูโร เป็นหลักธรรมที่ทำให้พระสังฆาธิการเป็นมีความชำนาญในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และ 3) นิสสยสัมปันโน เป็นหลักธรรมที่ทำให้พระสังฆาธิการมีภาวะผู้นำและมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

A = Administration of Sangha เป็นการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) การปกครอง 2) การศาสนศึกษา 3) การเผยแผ่ 4) การสาธารณูปการ 5) การศึกษาสงเคราะห์ 6) การสาธารณสงเคราะห์

1. การปกครอง 1) บุคลากรทางศาสนาจะต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ได้มีการกำหนดนโยบายในการปกครอง ที่มีรูปแบบและวิธีการทำงานที่แน่นอนและชัดเจน 2) จัดให้มีหลักสูตรอบรมพัฒนาบุคลากรทางศาสนาให้มีความรู้ในด้านการกิจการคณะสงฆ์ ให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ทางสังคม โดยแบ่งเป็นการพัฒนาคน และการพัฒนางาน 3) นำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาสนับสนุน ด้านฐานข้อมูล การสร้างบุคลากรในคณะสงฆ์ให้มีความสามารถในการบริหารจัดการ มีการตรวจสอบ ประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ

2. การศาสนศึกษา 1) ส่งเสริมและพัฒนาพระสังฆาธิการให้มีความรู้ความสามารถ ทั้งในภาคปริยัติและปฏิบัติ 2) ต้องมีการบริหารไปในทิศทางเดียวกัน เปิดโอกาสให้มีการร่วมมือทุกฝ่าย ประสานงานประสานประโยชน์ มีความชัดเจน และโปร่งใส 3) ควรมีการสร้างขวัญและกำลังใจแก่ครูผู้สอนและผู้เรียน

3. การศึกษาสงเคราะห์ 1) การพัฒนาพระสังฆาธิการให้รู้จักการเป็นครู ด้วยการให้การศึกษาและควรอุปถัมภ์การศึกษาสงเคราะห์ระดับชั้น 2) บุคลากรทางศาสนาต้องมีความรู้ คู่ความสามารถด้วยและ ต้องมีการวางแผนในการทำงาน ในรูปแบบ PDCA ซึ่งจะต้องเน้นหลักการมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี รวมถึงจะต้องมีการเสียสละ ซึ่งจะทำให้เป็นที่ยอมรับของสังคม จะทำให้การทำงานเป็นไปอย่างราบรื่น

4. การเผยแผ่ 1) ต้องพัฒนาบุคลากรทางศาสนาให้นำเอาสื่อเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น 2) จัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่และมีการบริหารจัดการเพื่อได้ประโยชน์สูงสุด

5. การสาธารณูปการ 1) ควรปลูกฝังให้พระภิกษุสามเณรเกิดความเอาใจใส่ในการควบคุมดูแลและปฏิสังขรณ์ภายในวัด 2) ควรมีการพัฒนาความรู้ในการพัฒนาในการสร้างสิ่งก่อสร้างต่างๆ ให้เหมาะสม ควรจัดทำแผนแม่บทในการพัฒนาวัด ควรมีการนำเสนอในรูปแบบโครงการให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของงาน 3) ควรจัดกลุ่มและยกย่องวัดต้นแบบที่มีสาธารณูปการที่ดี การจัดแผนผังวัดที่ดี ควรมี Master Plan ที่เหมาะสมสำหรับภูมิภาคต่างๆ ควรมีการทำประวัติวัด

6. การสาธารณสงเคราะห์ 1) บุคลากรทางศาสนาจะต้องมีการช่วยเหลือด้านสาธารณสงเคราะห์แก่ประชาชน เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ 2) สนับสนุนโครงการ วัสดุอุปกรณ์ รวมถึงงบประมาณ สร้างแรงบันดาลใจ ให้แก่บุคลากรทางศาสนาให้สมานสามัคคีช่วยเหลือกัน

T = Transformational Administration เป็นการบริหารการเปลี่ยนแปลงของคณะสงฆ์ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง การเปลี่ยนแปลงคน การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์การ การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี อันจะทำให้คณะสงฆ์ให้ทันต่อยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยไม่ผิดหลักพระธรรมและวินัยสอดคล้องกับกฎหมายบ้านเมืองและกฎหมายมหาเถรสมาคม

1. ด้านการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง เป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงาน การติดต่อสื่อสาร การสร้างความสัมพันธ์ในองค์การพัฒนาระบบการทำงานเป็นทีม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรที่ได้กำหนดไว้ ประกอบด้วย 1) การพัฒนามี 3 แบบ การพัฒนาแบบเสรี การพัฒนาแบบมีพี่เลี้ยงคือ รัฐบาลและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติให้การช่วยเหลือสนับสนุน การพัฒนาแบบผสมผสาน 2) ออกกฎหมายคณะสงฆ์และคงต้องปรับโดยสร้างการบริหารให้ตรงตามกับบริบททางสังคม 3) ปรับแผนงานให้ทันกับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง 4) ปรับแผนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารคณะสงฆ์ลดความล่าช้า 5) ปรับโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ให้ความสัมพันธ์ของบุคลากรทางศาสนา 6) ปรับการกระจายอำนาจเป็นรวมอำนาจ ลดจำนวนลำดับชั้นในการปกครองคณะสงฆ์

2. ด้านการเปลี่ยนแปลงคน เป็นการสนับสนุนให้บุคลากรเกิดการพัฒนาทั้งด้านการปฏิบัติงาน การสร้างความสัมพันธ์ในคณะสงฆ์ และการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน ประกอบด้วย 1) ปรับด้านพฤติกรรมของบุคลากรทางศาสนาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง 2) พัฒนาบุคลากรทางศาสนามีความรู้และความสามารถ มีความรู้ภาษาอังกฤษบาลี 3) พัฒนาทักษะ ความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงานของบุคลากรทางศาสนา 4) การเปลี่ยนแปลงคณะสงฆ์ที่มีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นเป็นคณะบริหารวัดของแต่ละวัด

3. ด้านการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์การ เป็นการพัฒนาคณะสงฆ์ให้บุคลากรทางศาสนาเกิดความผูกพันต่อคณะสงฆ์ โดยมีแบบแผน พฤติกรรมที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา และสามารถถ่ายทอดไปยังบุคลากรทางศาสนารุ่นต่อไป ประกอบด้วย 1) บุคลากรทางศาสนาให้ความร่วมมือเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานของบุคลากรในคณะสงฆ์ 2) การเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมองค์กรโดยไม่ผิดหลักพระธรรมและวินัยสอดคล้องกับกฎหมายบ้านเมืองและกฎหมายมหาเถรสมาคม 3) ปรับทัศนคติบุคลากรทางศาสนาให้มีแนวทางในการดำเนินงานเดียวกัน 4) การให้เป็นประชาชนมีส่วนร่วมในการช่วยอนุเคราะห์บุคลากรทางศาสนาในการบริหารงานบางประการ

4. ด้านการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี เป็นการจัดระบบสารสนเทศและนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ในการปรับปรุงงานด้านต่างๆ ของคณะสงฆ์ และการพัฒนาทักษะทางเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการปรับปรุงงานด้านต่างๆ ให้เป็นไปได้อย่างสะดวกและรวดเร็วขึ้น ประกอบด้วย 1) ทรัพยากร ได้แก่ บุคลากรเทคโนโลยี การประยุกต์ใช้งาน ฐานข้อมูล ข้อมูลสารสนเทศ และผู้ส่งมอบ 2) สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ พื้นที่ทำงาน และสิ่งอำนวยความสะดวก การจัดเก็บที่มีความปลอดภัย เทคโนโลยี และ การรักษาความปลอดภัย 3) การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีในการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ 4) การรู้และใช้เทคโนโลยีทันกับเหตุการณ์และใช้ประโยชน์ตรงจุดประสงค์ให้เกิดประโยชน์สูงสุด 5) นำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้เพื่อการศึกษาค้นคว้า งานวิชาการ งานวิจัยเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารความเปลี่ยนแปลงของคณะสงฆ์ภาค 1” ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

กระบวนการบริหารของรูปแบบการบริหารความเปลี่ยนแปลงของคณะสงฆ์ภาค 1 ประกอบด้วย 1) หลักวงจร DEMMING (PDCA, Plan-Do-Check-Act) PDCA 2) การบริหารคณะสงฆ์ 5 ประการ ประกอบด้วยการวางแผน การจัดองค์การ งานบุคคล การอำนวยการ การกำกับดูแล 3) การบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน ประกอบด้วยการปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ และ 4) การบริหารการเปลี่ยนแปลง 4 ด้าน ประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง การเปลี่ยนแปลงคน การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์การ การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี มีการวางแผนที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง แผนที่ใช้เชื่อมโยงกับนโยบายที่กำหนดซึ่งก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นชัดเจน การวางแผนใช้เป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติงานและเป็นแนวทางที่มุ่งสู่ผลสำเร็จ มีแผนที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันที่ปรับเปลี่ยนไปได้ตลอดเวลา และมีการวางแผนให้สอดคล้องกับนโยบายคณะสงฆ์ สอดคล้องกับผลการวิจัยพบว่า “คณะสงฆ์ต้องปฏิรูประบบโครงสร้างการปกครองโดยยึดหลักพระธรรมวินัย และมีการกระจายอำนาจ การแต่งตั้งพระสังฆาธิการระดับต่างๆ ให้พระสงฆ์ที่อยู่ใน

เขตนั้นๆ ได้มีโอกาสคัดเลือกผู้นำของตน มีการตั้งสำนักงานเจ้าคณะผู้ปกครองทุกระดับที่ถาวร และมีแนวทางป้องกันภัยของพระพุทธศาสนาอันจะพึงมีในอนาคต" (Phramaha Sanya khantidhammo Treesawat, 2018) คณะสงฆ์ต้องมีการปฏิรูปให้พระสงฆ์ศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างแท้จริง ส่งเสริมให้มีการฝึกสมาธิเจริญวิปัสสนา ระบบการปกครองต้องมีการกระจายอำนาจมีหลักธรรมาภิบาล มีการตั้งสำนักงานเจ้าคณะผู้ปกครองที่ถาวร และสร้างความสามัคคีในองค์กรและพุทธบริษัท 4 เพื่อความเจริญรุ่งเรืองดำรงมั่นแห่งพระพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1) ภาครัฐ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และคณะสงฆ์ ควรนำรูปแบบการบริหารความเปลี่ยนแปลงของคณะสงฆ์ภาค 1 ไปพัฒนาให้สามารถปฏิบัติได้จริง

2) ภาครัฐ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และคณะสงฆ์ ควรสนับสนุนเกี่ยวกับการบริหารคณะสงฆ์ทั้ง 5 ด้าน คือ การวางแผน การจัดองค์การ งานบุคคล การอำนวยการ การกำกับดูแล และสนับสนุนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์

3) ภาครัฐ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และคณะสงฆ์ ควรมีนโยบายเชิงปฏิบัติให้ชัดเจน เพื่อการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการบริหารการเปลี่ยนแปลง 4 ด้าน คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง การเปลี่ยนแปลงคน การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์การ การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการวิจัยในประเด็นการพัฒนาคุณลักษณะผู้นำของคณะสงฆ์ เพื่อสะท้อนต้นแบบการเป็นผู้นำด้านศาสนจักรและอาณาจักรได้

2) ควรมีการวิจัยประเด็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาในชุมชนของตน

References

Buddhist Studies Division. (2010). *National Office of Buddhism. Strategic Plan and Action Plan Education Development Buddhist Scripture School Ordinary Department of General Education B.E 2010-2019*. Bangkok: Buddhist Studies Division.

Pinyonatthagarn, D. (2018). Mind and Enlightenment in Buddhism. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 3 (1), 31-44.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30 (3), 607 - 610.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitaka.* Bangkok: MCU Press.

National Office of Buddhism. (2010). *Strategic Plan and Action Plan Education Development Phrapariyattidham Schools of General Education (2010-2019).* Bangkok: Buddhism Studies Division.

Nyani, Y. (2018). Buddhist Cardinal Principles for Peace and Harmony. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 3 (1), 19-29.

Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2015). *Dictionary of Buddhism.* (15th ed.). Bangkok: Phlithamma.

Phrakhrusophonthammapradit (Weerapat Junseinak. (2018). The Model of Educational Administration Based On Buddhist Method Department of General Education Phrapariyattidham Schools Nakhon Si Thammarat. *Journal of MCU Peace Studies*, 6 (4), 1372-1388.

Phrakrunonthakitkosol (Sirichai Kokrathok). (2019). The Development of Change Management Model Toward Excellence of The Buddhist Institutions. *Journal of MCU Nakhondhat*, 6 (1), 55-69.

Phramaha Sanya khantidhammo Treesawat. (2018). A Model of Thai Sangha Administration in the Future. *Journal of MCU Peace Studies*, 6 (1), 711-728.

Santikaro, B. (2014). *The Development of Sangha Administration Model in 15th Region Sangha Administration*. Dissertation Doctor of Philosophy (Buddhist Management). Graduate School. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

กระบวนการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง*

The Administrative Process in Buddhist Good Governance of Ban Auam Sub-District Administrative Organization, Muang District, Lampang Province

พระนพสิทธิ์ สุทฺธจิตโต (ปิงยศ)
Phra Noppasith Suthajitto (Pingyosa)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus
Email: nopphasit2014@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดหลักธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษากระบวนการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 3) เพื่อศึกษารูปแบบการเสริมสร้างหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ผลการวิจัย พบว่า

1) แนวคิดหลักธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนา คือ หลักธรรมวินัย มีความหมายว่า แนวทางหรือหลักการที่จะนำไปสู่การปกครองที่เป็นธรรม ดีงาม ถูกต้อง ซึ่งผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้การปกครองยึดถือเป็นแบบแผนความประพฤติตามหลักธรรมสู่การปกครองที่ดีงาม

2) กระบวนการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง พบว่า (1) มีการบริหารงาน โดยยึดถือตามกฎระเบียบที่ถูกต้อง (2) มีการบริหารงานด้วย

*Received October 16, 2018; Revised March 11, 2019; Accepted March 15, 2019

หลักคุณธรรม (3) มีการบริหารงานด้วยความชัดเจนและโปร่งใส (4) มีการเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการวางแผนยุทธศาสตร์ (5) มีการบริหารงานตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการ (6) มีการกำหนดเป้าหมายที่ยึดถือประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก

3) รูปแบบการเสริมสร้างหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง พบว่า มีรูปแบบ 4 ประการ คือ (1) การเสริมสร้างภาวะผู้นำตามหลักธรรมราชา (2) การเสริมสร้างบุคลากรขององค์กรตามหลักพุทธธรรม (3) การเสริมสร้างการบริหารจัดการองค์กรตามหลักสังฆะ (4) การเสริมสร้างเป้าหมายขององค์กรตามหลักอัตถะประโยชน์

คำสำคัญ: การบริหาร; ธรรมาภิบาล; องค์การบริหารส่วนตำบล

Abstract

The objectives of this research were to 1) to study the concept of good governance in Buddhism; 2) to study the governance process according to the principles of good governance of Ban Auam Sub-district, Muang District, Lampang Province; 3) To study the model for enhancing the Buddhist good governance of the Ban Auam Sub-district Administration Organization, Ban Muang District, and Lampang Province. The results of the study revealed that

1) Good governance concepts in Buddhism is the main discipline. Signify guidelines or principles that will lead to rule fairly good accuracy. The parents and under the administration upheld a pattern of behavior according to the principles of good.

2) The good governance process of Ban Auam Sub-district, Muang District, Lampang Province was as found: (1) Are administered by adhering to the rules properly. (2) Are administered with integrity. (3) Are administered by clarity and transparency. (4) There is an opportunity for people to engage in strategic planning. (5) Management goals and objectives set out in the action plan. (6) Is targeted to extend the benefits of community-based.

3) The model for enhancing Buddhist good governance of Ban Auam Sub-district administrative organization, Muang District, Lampang Province, has found that there are four main themes: (1) Strengthening leadership by the Kings. (2) Enhancing corporate personnel, according to Buddhist doctrines. (3) Strengthening the management of enterprises by the Sangha. (4) Strengthening the organizational goals by atta benefits.

Keywords: Admonition; Good Governance; Sub-district Administrative Organization

บทนำ

ธรรมาภิบาล หรือในชื่อภาษาอังกฤษว่า Good Governance เป็นแนวความคิดของธนาคารโลก (World Bank) (World Bank, 1989) ที่นำมาใช้ในการกำหนดนโยบายการให้กู้เงินกับประเทศในซีกโลกใต้ในแถบลาตินอเมริกาช่วงทศวรรษ 1980 (พ.ศ.2523) (ซึ่งประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากปัญหา เชิงโครงสร้างการผลิต และปัญหาที่สำคัญ คือ การบริหารเศรษฐกิจมหภาคที่ผิดพลาดของภาครัฐ เพราะประเทศในภูมิภาคนี้มีการใช้จ่ายภาครัฐจำนวนมากในลักษณะของการใช้นโยบายประชานิยม ขาดการรักษาวินัยการคลังอย่างรัดกุม รวมทั้งมีการเปิดเสรีทางการเงินโดยขาดการควบคุมการก่อหนี้ต่างประเทศที่เหมาะสม ทำให้หนี้สินต่างประเทศทั้งของภาครัฐและเอกชนมีการสะสมเพิ่มขึ้น ดังนั้น เพื่อแก้ปัญหาเรื่องความไร้ประสิทธิภาพ และการคอรัปชั่นของรัฐบาลในประเทศกำลังพัฒนา ที่มีปัญหาในการบริหารงานจนทำให้เกิดปัญหา เนื่องจากการกู้เงินธนาคารโลกไปแล้ว ไม่สามารถหาเงินมาชำระคืนได้ ธนาคารโลกให้ความหมายไว้ว่า “Good Governance” คือ ลักษณะและวิถีทางของการที่อำนาจได้ถูกใช้ไปในการจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศเพื่อการพัฒนา(Thabchumpon, 2003) จะเห็นว่าในทัศนะของธนาคารโลก Good Governance คือ การใช้อำนาจทางการเมืองเพื่อจัดการงานของบ้านเมืองด้วยการให้บริการสาธารณะที่มีประสิทธิภาพ มีระบบที่ยุติธรรม และกระบวนการทางกฎหมายที่เป็นอิสระเพื่อให้การดำเนินการต่างๆ เป็นไปตามสัญญา มีฝ่ายบริหารที่โปร่งใส มีระบบราชการที่เคารพสิทธิของพลเมือง มีฝ่ายนิติบัญญัติที่มีความรับผิดชอบ และมีสื่อมวลชนที่เป็นเสรี (Yodthong, 2015)

หลักธรรมาภิบาลได้รับการยอมรับว่าเป็นหลักการที่ดี (Suwanmala, 2003) เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมสังคมประชาธิปไตยในประเทศไทย จึงมีการเสนอและกล่าวถึงแนวคิดนี้อย่างกว้างขวาง อีกทั้งมีความพยายามที่จะให้มีการนำแนวคิดธรรมาภิบาลไปสู่การปฏิบัติ มีการกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ และเป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่า ถ้าระบบการบริหารราชการมีความยุติธรรม โปร่งใส และตรวจสอบได้ นอกจากจะมีส่วนร่วมให้รัฐบาลมีเสถียรภาพแล้วก็ยังสร้างความเชื่อถือทั้งในประเทศและต่างประเทศ และสามารถนำไปสู่การลดการทุจริตซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังของประเทศได้ ในประเทศไทยได้มีองค์กรของราชการ เช่น สำนักงาน ก.พ. กระทรวงมหาดไทย ได้เริ่มนำหลักธรรมาภิบาลไปปรับใช้ในการปฏิบัติงาน หรือกฎหมายรัฐธรรมนูญก็ได้มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงรัฐบาลกับหลักธรรมาภิบาลในประเด็นสำคัญ เช่น ความโปร่งใส การมีการตรวจสอบความมีประสิทธิภาพ และการมีส่วนร่วมของประชาชน ในทำนองเดียวกับรัฐธรรมนูญฉบับนี้กำลังจะถูกประเมินถึงข้อดีและข้อเสีย เพื่อมีการแก้ไขให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนต่อไป จึงเป็นเรื่องที่ต้องติดตามว่าหลักธรรมาภิบาลที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญจะถูกเสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขประการใดในอนาคต (Chaicharoenwattana and Lee, 2003) ซึ่งในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน พ.ศ.2560 ก็ได้ระบุไว้ในหมวด 6 มาตรา 65 ว่า รัฐพึงจัดให้ยุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่างๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันเพื่อให้เกิดพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมาย (The Constitution of the Kingdom of Thailand BE 2560, 2017)

ดังนั้น หลักธรรมาภิบาล เป็นสิ่งที่พยายามยืนยันว่ามีอยู่แล้วในสังคมไทยมาช้านาน ดังที่สำนักงาน ก.พ. กล่าวว่า Good Governance เป็นสิ่งที่มีมาแต่โบราณสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าคนทรงสอนไว้ทั้งหมด คือ หลักการปกครองโดยธรรมของพระมหากษัตริย์ในสมัยก่อน หรือที่เรียกว่า ทศพิธราชธรรมของพระมหากษัตริย์ โดยมีธรรมะข้ออื่นๆ เป็นองค์ประกอบอีกมาก (Office of the Civil Service Commission, 2001) เช่นเดียวกับ เจริญ เจษฎาวัลย์ เสนอว่า หลักธรรมาภิบาล เป็นเรื่องที่มีรากฐานมาจากการปกครองและเรื่องการปกครองเกี่ยวเนื่องกับเรื่องการควบคุมกำกับของผู้มีอำนาจปกครองด้วย ซึ่งในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy) ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจปกครองประเทศ หลักการปกครองที่ดีของพระมหากษัตริย์ไทยเรียกกันว่า “ทศพิธราชธรรม” นั้นมีมาช้านาน นับตั้งแต่ในในสมัยสุโขทัย เช่น การเสนอรูปแบบการปกครองในระบอบพ่อปกครองลูก ผู้ปกครองมีอำนาจสิทธิ์ขาดโดยธรรม แต่ต้องปฏิบัติตามหลักการปกครองที่ดี มีทศพิธราชธรรมและจักรวรรดิวัตร 12 เป็นพื้นฐาน (Jatadawan, 2004)

จากประเด็นคำถามดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาเพื่อหาต้นแบบขององค์การบริหารส่วนตำบลที่มีการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กร เหตุที่เลือกองค์การบริหารส่วนตำบลเพราะผู้วิจัยเห็นว่าเป็นองค์กรภาครัฐที่อยู่ใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ได้คัดเลือกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โดยพิจารณาจากผลงานการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาสังคมหลากหลายทั้งในด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง ด้านสาธารณสุขชุมชน การส่งเสริมด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น การส่งเสริมอาชีพให้กับชาวบ้านในชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบ้านเอื้อมแห่งนี้ มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาตำบลบ้านเอื้อมไปสู่การพัฒนาการเป็นสังคมที่ดี เศรษฐกิจดี ตำบลเขียวขจี สืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ดังที่ บุญเสริฐ โสภะ นายกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบ้านเอื้อม คนปัจจุบัน ได้แถลงนโยบายต่อที่ประชุมสภาฯ เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2554 ว่า สร้างงานสร้างคุณภาพชีวิต พัฒนาเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมตำบลบ้านเอื้อม ภายใต้ภูมิปัญญาท้องถิ่น บนฐานถิ่นวัฒนธรรม ผลักดันและส่งเสริมชุมชน ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งนำไปสู่การจัดแผนยุทธศาสตร์ 5 ด้าน คือ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาสังคม/ชุมชนและการรักษาความสงบเรียบร้อย การพัฒนาเศรษฐกิจ และการบริหารและพัฒนาองค์กร (Ban Auam Sub-district Administrative Organization, 2017) ซึ่งจากผลการดำเนินงานของการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบ้านเอื้อม ทำให้รับรางวัลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ผ่านเกณฑ์การประเมินตามมาตรฐานการบริหารจัดการโครงการประเมินองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดี

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดหลักธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนา

2. เพื่อศึกษากระบวนการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

3. เพื่อศึกษารูปแบบการเสริมสร้างหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัย ดังนี้

1. เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพเกี่ยวกับแนวคิดหลักธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนา จากเอกสารพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2539 และอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสาร หนังสือ ตำรา บทความทางวิชาการ รวมถึงสื่อสารสนเทศที่เกี่ยวข้อง

2. เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพเกี่ยวกับกระบวนการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โดยมีการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสำรวจชุมชน การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับกลุ่มบุคคลหรือกลุ่มองค์กรต่างๆ ของชุมชน การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับกระบวนการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล โดยการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างขึ้นมาอย่างเจาะจง แบบมีเงื่อนไข เป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทต่อชุมชนในด้านการพัฒนาท้องถิ่น ด้านพัฒนาภาคสังคม ด้านพัฒนาศักยภาพของบุคคล ด้านอนุรักษ์ด้านประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา และ ด้านพัฒนาการอาชีพ ประกอบด้วย นักการเมืองท้องถิ่น ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้นำกลุ่มองค์กรต่างๆ พระสงฆ์ นักวิชาการหรือปราชญ์ผู้รู้ในท้องถิ่น สนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จากการจัดเวทีประชาคม ร่วมกับคณะกรรมการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม ผู้นำชุมชน และตัวแทนประชาชนจากเขตตำบลบ้านเอื้อม จำนวน 18 รูป/คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยติดต่อประสานงานกับผู้บริหารองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นที่ดูแลสถานที่ที่เก็บข้อมูล ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อชี้แจงรายละเอียดของโครงการวิจัย การเก็บข้อมูลภาคสนามและการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในชุมชน โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับตัวแทนผู้นำและชาวบ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม ตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

4. ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะตรวจสอบความถูกต้องของการบันทึกข้อมูล ต่อจากนั้นนำไปวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้ การวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาลและการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ โดยการเรียบเรียงเนื้อหาข้อมูลเชิงบรรยาย และการวิเคราะห์รูปแบบการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม ตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โดยการวิเคราะห์พรรณนาบรรยายจัดประเภทความคิดเห็น

5. การนำเสนอรายงานวิจัย โดยการใช้การเรียบเรียงในรูปแบบความเรียงในแนวคิดธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนา การบรรยายประกอบการวิเคราะห์กระบวนการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล และการนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม ตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ในรูปแบบความเรียง

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 แนวคิดหลักธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนา พบว่า องค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาลในประเทศไทย มีการกำหนดไว้หลายแห่ง ได้แก่ หลักธรรมาภิบาลในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 หลักธรรมาภิบาลในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ.2542 หลักธรรมาภิบาลในกระทรวงมหาดไทย หลักธรรมาภิบาลในองค์การบริหารส่วนตำบล หลักธรรมาภิบาลในองค์กรภาคเอกชน และหลักธรรมาภิบาลในทัศนะของนักวิชาการไทย โดยสรุปประกอบด้วยหลักธรรมาภิบาล 6 ประการ คือ (1) ยึดหลักนิติธรรม โดยมีระเบียบ ข้อบังคับชัดเจน เป็นธรรมและไม่เลือกปฏิบัติ มีการตรวจสอบจากภายนอกและองค์กรท้องถิ่นตลอดเวลา (2) ยึดหลักธรรม โดยดำเนินงานอย่างสุจริต ถูกต้อง ดีงาม บนพื้นฐานของศีลธรรมและจริยธรรม ภายใต้กฎระเบียบของสังคม (3) ยึดหลักความโปร่งใส โดยในการบริหารกิจการต่างๆ สามารถเปิดเผยให้สาธารณะตรวจสอบได้มีประชาคมร่วมเป็นกรรมการและตรวจสอบการจัดซื้อจัดจ้าง (4) ยึดหลักการมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมและ เสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหา (5) ยึดหลักความรับผิดชอบ โดยมุ่งปฏิบัติงานเต็มความสามารถและรับผิดชอบต่อผลการปฏิบัติงาน ด้านการบริการประชาชนควรยึดหลักว่า สะดวก รู้ข้อมูล ขั้นตอนการปฏิบัติรวดเร็วทราบระยะเวลาแล้วเสร็จ เป็นกันเอง ต้อนรับดี ยิ้มแย้ม (6) ยึดหลักความคุ้มค่า โดยในการบริหารจัดการต้องใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์คุ้มค่าแก่ส่วนรวม (Kaew Koh Saba, 2005)

จากผลการศึกษาแนวคิดหลักธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนา พบว่า คำว่า ธรรมาภิบาล สามารถเทียบเคียงได้กับคำว่า ธรรมวินัย ของพระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับคำว่า Good Governance ซึ่งคำว่า Governance ก็คือ ธรรมอย่างหนึ่งของสังคมมนุษย์ ที่เมื่อมนุษย์มาอยู่รวมตัวกันเป็นสังคม การปกครองก็ย่อมเกิดขึ้น คือ มีผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้การปกครอง ส่วนคำว่า Good นั้น มีความหมายว่า ความดี สิ่งที่ดี สิ่งที่ถูกต้อง ซึ่งมีความหมายถึงแนวทางหรือหลักการที่จะนำไปสู่การปกครองหรือ Governance ที่ดี เช่นเดียวกับคำว่า วินัย ซึ่งเป็นแบบแผนความประพฤติที่จะนำไปสู่ธรรมที่แท้จริง

วัตถุประสงค์ที่ 2 กระบวนการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษากระบวนการหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง” สามารถสรุปกระบวนการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม ทั้ง 6 ด้าน ดังนี้

1. กระบวนการบริหารตามหลักนิติธรรม พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อมมีการบริหารงาน โดยยึดถือตามระเบียบเป็นเกณฑ์ถูกต้อง เป็นธรรม ตามกำหนด และปฏิบัติตามกฎกติกาที่ตกลงกันไว้อย่างเคร่งครัดโดยคำนึงถึง สิทธิเสรีภาพความยุติธรรม ตรงตามแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจนและสามารถปฏิบัติ และเกิดผลสัมฤทธิ์ได้ โดยใช้หลักนิติธรรม มีการบริหารงาน การเงินและทรัพยากร เป็นไปตามระเบียบราชการ การตัดสินใจเรื่องสำคัญโดยใช้ฉันทามติ (ที่ไม่ขัดต่อกฎหมายและระเบียบปฏิบัติ) โดยให้ถือปฏิบัติทุกคนเท่าเทียมกัน

ปัญหาและอุปสรรค พบว่า บุคลากรบางส่วนยังไม่เข้าใจข้อกฎหมายหรือข้อบัญญัติต่างๆ เกี่ยวกับการบริหารงานในแต่ละส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบล ข้อเสนอแนะ คือ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม ควรจัดอบรมให้บุคลากรที่ยังไม่เข้าใจในข้อกฎหมายหรือข้อบัญญัติต่างๆ ให้มีความรู้ เพื่อให้การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลไปในทิศทางเดียวกัน

2. กระบวนการบริหารตามหลักคุณธรรม พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม มีการบริหารงานทรัพยากร งานบุคคล ภาระงานและงบประมาณ ตามความรับผิดชอบ โดยยึดการมีส่วนร่วมเป็นหลัก มีการบริหารจัดการทรัพยากร ต้นทุนและงบประมาณ ที่เหมาะสม มีการจัดทำกระบวนการปฏิบัติงานอย่างมีระบบและเป็นขั้นตอน รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ มีการกำหนดขั้นตอนระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวกับผลกระทบของบุคลากร โดยถือปฏิบัติโดยเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

ปัญหาและอุปสรรค พบว่า บุคลากรบางส่วนยังเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม และบางส่วนยังเอื้อประโยชน์แก่พวกพ้องของตนเองการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลไม่ค่อยเป็นไปตามขั้นตอนอย่างถูกต้องข้อเสนอแนะ คือ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม ควรสร้างทัศนคติด้านคุณธรรมและจริยธรรมให้เกิดขึ้นแก่บุคลากร ส่งเสริมให้บุคลากรเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

3. กระบวนการบริหารตามหลักความโปร่งใส พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม มีการบริหารงานเป็นไปด้วยความชัดเจนและโปร่งใส ยึดถือตามระเบียบเป็นเกณฑ์ สามารถตรวจสอบได้ มีการบริหารจัดการด้านงบประมาณเป็นไปอย่างมีระเบียบ กฎเกณฑ์ มีวิธีการประเมินผลงานของบุคลากรที่ชัดเจนมีประสิทธิภาพ มีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อเป็นองค์ประกอบในการพิจารณา และมีการประกาศแจ้งข่าวสารให้สาธารณชนรับทราบโดยทั่วกัน

ปัญหาและอุปสรรค พบว่า การบริหารงานในบางเรื่องขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อมไม่มีความชัดเจนในเรื่องของงบประมาณที่นำไปใช้และผลประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับ เสี่ยงต่อการทุจริต

คอรัปชั่น การประชาสัมพันธ์โดยตรงยังมีน้อย ข้อเสนอแนะ คือ การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม ควรเปิดเผยเรื่องการใช้จ่ายงบประมาณให้มีความชัดเจน รวมถึงขั้นตอนการนำไปใช้ให้เกิดความคุ้มค่ากับประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับและกระบวนการบริหารงานนั้น ต้องพร้อมที่จะตรวจสอบได้

4. กระบวนการบริหารตามหลักการมีส่วนร่วม พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม มีการเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและวางแผนงานการดำเนินการของหน่วยงานในการบริหารจัดการ โดยยึดหลักเป้าหมายของหน่วยงานเป็นหลัก มีกระบวนการสรรหาหรือเลือกสรร โดยให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการดำเนินการมีส่วนร่วมในการพิจารณาและเห็นชอบในขั้นตอนหรือกระบวนการปฏิบัติงาน ภายใต้กรอบของคุณภาพที่มีประสิทธิภาพ และให้บุคลากรได้มีส่วนร่วมในการกำหนดเกณฑ์การประเมินผลของการปฏิบัติงาน มีโครงสร้างของหน่วยงานที่ชัดเจนซึ่งเชื่อมต่อกันในการปฏิบัติงานตามสายการบังคับบัญชา มีการมอบอำนาจในการตัดสินใจในการดำเนินงานของแต่ละหน่วยงานอย่างเหมาะสมและคล่องตัวในการปฏิบัติงาน

ปัญหาและอุปสรรค พบว่า การดำเนินงานในบางเรื่องไม่ค่อยเปิดโอกาสให้ภาคส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมจัดทำ ทำให้การทำงานไม่มีประสิทธิภาพและไม่ครอบคลุมในการปฏิบัติงานเท่าที่ควร ข้อเสนอแนะ คือ การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม ควรเปิดโอกาสให้ภาคส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมจัดทำ เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพและครอบคลุมการปฏิบัติงาน ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมคิด ร่วมเสนอความคิดเห็นหรือเคารพการตัดสินใจของบุคคลอื่น

5. กระบวนการบริหารตามหลักความรับผิดชอบ พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อมมีการบริหารงานตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ มีการประเมินผล และติดตามการดำเนินงานอย่างมีความรับผิดชอบ มีการบริหารทรัพยากร บุคคลภาระงานและงบประมาณ ตามความรับผิดชอบ โดยยึดการมีส่วนร่วมเป็นหลัก มีแผนการดำเนินการ หรือขั้นตอนที่สามารถสร้างความเชื่อมั่นและคาดหวังความสำเร็จได้ มีการสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานโดยยึดหลักธรรมาภิบาล

ปัญหาและอุปสรรค พบว่า บุคลากรบางส่วนปฏิบัติงานตามความรู้สึกของตนเองโดยไม่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และไม่คำนึงถึงผลงานที่ออกมา ไม่ค่อยตระหนักถึงอำนาจหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายตามระเบียบและบางส่วนขาดความมุ่งมั่นในการทำงาน ข้อเสนอแนะ คือ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อมควรสร้างจิตสำนึกและความตระหนักของบุคลากรในการปฏิบัติงานด้วยความรับผิดชอบต่อหน้าที่และการให้บริการต่างๆ ควรให้ด้วยความจริงใจควรสร้างจิตสำนึกให้บุคลากรตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายหรือตามกฎหมาย เพื่อสร้างความชอบธรรมในการทำงานเพื่อให้ประชาชนพึงพอใจ

6. กระบวนการบริหารตามหลักความคุ้มค่า พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม มีการกำหนดกระบวนการดำเนินงานที่ยึดถือประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก ต้องมีความรวดเร็ว มีประสิทธิภาพสร้างความเชื่อมั่นและคาดหวังความสำเร็จได้ ดำเนินงานอย่างมีความรับผิดชอบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม

ปัญหาและอุปสรรค พบว่า การจัดสรรงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลยังไม่ทั่วถึง ยังไม่เป็นธรรม การปฏิบัติงานด้านบุคลากร ไม่เป็นขั้นตอน ไม่มีการจัดลำดับโครงการหรือแผนงานที่ปฏิบัติ ข้อเสนอแนะ คือ ควรจัดสรรงบประมาณให้มีความคุ้มค่าเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนให้มากที่สุดและจัดสรรงบไปพัฒนาชุมชนให้ทั่วถึงตามความเร่งด่วนของแต่ละชุมชน ควรมีการจัดลำดับความสำคัญจากความต้องการมากไปหาความต้องการน้อย หรือลำดับก่อนหลังในแต่ละโครงการ เพื่อให้การทำงานดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้องเกิดประสิทธิภาพ

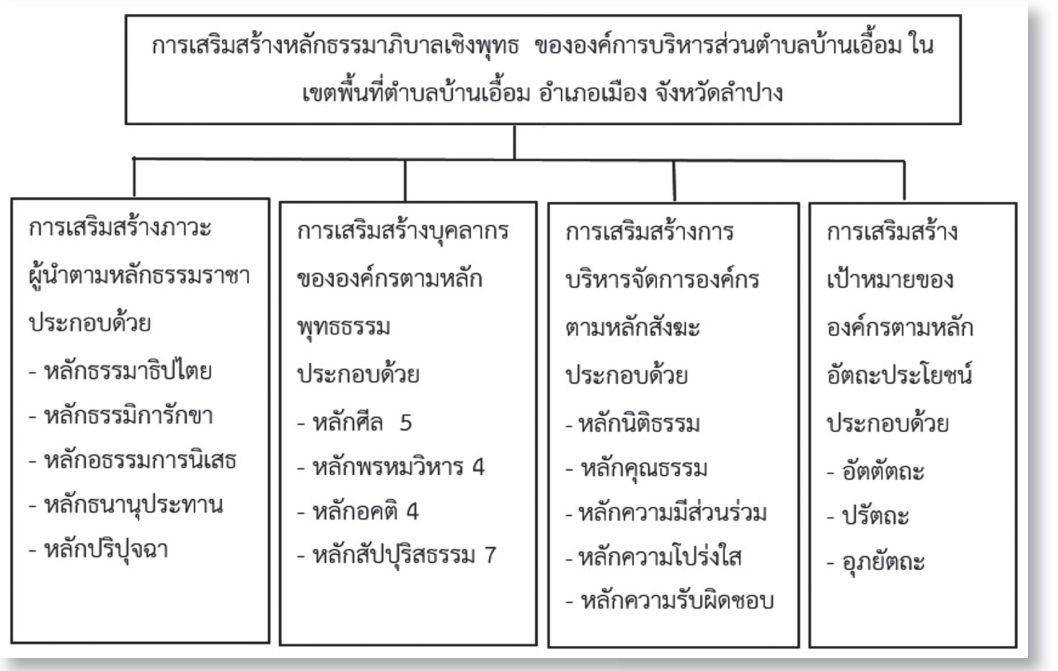
วัตถุประสงค์ที่ 3 รูปแบบการเสริมสร้างหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง พบว่า การเสริมสร้างหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธนขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม ในเขตพื้นที่ตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มีรูปแบบ 4 ประการ คือ

1. การเสริมสร้างภาวะผู้นำตามหลักธรรมราชา โดยการส่งเสริมภาวะผู้นำของผู้บริหารและผู้นำชุมชนตามหลักธรรมาธิปไตย ธรรมิการักขา อธรรมการนิเสธ ธนานุประทาน และปริปุจฉา

2. การเสริมสร้างบุคลากรขององค์กรตามหลักพุทธธรรม โดยการส่งเสริมคุณธรรมของบุคลากรท้องที่ทุกระดับตามหลักศีล 5 พรหมวิหาร 4 อคติ 4 และสัปปุริสธรรม 7

3. การเสริมสร้างการบริหารจัดการองค์กรตามหลักสังฆะ โดยการส่งเสริมหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ได้แก่ หลักนิติธรรม คือ การปฏิบัติตามกฎระเบียบของท้องที่อย่างเคร่งครัด และการตรากฎระเบียบที่เป็นธรรม หลักคุณธรรม คือ การอบรมส่งเสริมด้านคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับผู้บริหารและบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ หลักความมีส่วนร่วม คือ เน้นการมีส่วนร่วม และรับฟังความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ หลักความโปร่งใส คือ การประกาศและชี้แจงผลรายงานที่โปร่งใสตรวจสอบได้ และหลักความรับผิดชอบ คือ สนับสนุนให้ทุกหน่วยงานปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่รับผิดชอบ

4. การเสริมสร้างเป้าหมายขององค์กรตามหลักอัตถะประโยชน์ โดยการส่งเสริมเป้าหมายที่สมดุลมีความเข้มแข็งและยั่งยืนตามหลักอัตถะ 3 ได้แก่ (1) อัตตัตถะ ประโยชน์ตน ประโยชน์แก่องค์กร (2) ปรัตถะประโยชน์ผู้อื่น ประโยชน์แก่ประชาชน และ (3) อุภยัตถะ ประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย เป็นการบริหารที่ประสานประโยชน์อย่างสมดุลทั้งประโยชน์ของตนเอง คือ องค์การบริหารส่วนตำบล และประโยชน์ของส่วนรวม คือ ประชาชนในท้องถิ่น

แผนภาพ: รูปแบบการเสริมสร้างหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ
องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า คำว่า ธรรมาภิบาล สามารถเทียบเคียงได้กับคำว่า ธรรมวินัย ของพระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับคำว่า Good Governance คำว่า Governance คือ ธรรมอย่างหนึ่งของสังคมมนุษย์ ที่เมื่อมนุษย์มาอยู่รวมตัวกันเป็นสังคม การปกครองก็ย่อมเกิดขึ้น คือ มีผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้การปกครอง ส่วนคำว่า Good นั้น มีความหมายว่า ความดี สิ่งที่ดี สิ่งที่ถูกต้อง มีความหมายถึงแนวทางหรือหลักการที่จะนำไปสู่การปกครองหรือ Governance ที่ดี สอดคล้องกับคำว่า วินัย ในพระพุทธศาสนา คือ แบบแผนความประพฤติที่จะนำไปสู่ธรรมที่แท้จริง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแนวคิดหลักธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนา เป็นการบริหารจัดการมีลักษณะที่ดี เป็นการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตั้งมั่นอยู่บนหลักการบริหารงานที่เที่ยงธรรม สุจริต โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีจิตสำนึกในการทำงาน มีความรับผิดชอบในสิ่งที่ได้กระทำ และพร้อมรับผิดชอบ มีศีลธรรม จริยธรรมในการทำงาน สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลเป็นทั้งหลักการ กระบวนการและเป็นเป้าหมายไปในตัว การมีธรรมาภิบาลมีผลทางสังคม คือ การมีการพัฒนาไปในทางที่สร้างความสงบสุขอย่างต่อเนื่องและสถาพร ตลอดจนนำมาสู่การแก้ปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นได้โดยสันติวิธี

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า เมื่อพิจารณาจำแนกตามกระบวนการหลักธรรมาภิบาลทั้ง 6 ด้าน ได้ดังนี้ (1) ด้านหลักนิติธรรม พบว่า ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อมให้ความสำคัญต่อตัวบทกฎหมาย ระเบียบ หลักการที่ใช้ในการวางแผนยุทธ์ศาสตร์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความต้องการของประชาชนและเป็นธรรมต่อผู้มาใช้บริการ สอดคล้องกับการให้ความรู้แก่บุคลากร และประชาชนเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อการบังคับใช้กฎระเบียบ ข้อบังคับเหล่านั้น (2) ด้านหลักคุณธรรม พบว่า บุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม มีการปฏิบัติงานที่ยึดมั่นในความถูกต้องเป็นธรรมและเสมอภาค ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ มีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่และในการให้บริการแก่ประชาชน สอดคล้องกับระเบียบและกฎหมายที่กำหนดไว้ (3) ด้านหลักความโปร่งใส พบว่า การที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อมได้จัดทำสื่อสารสนเทศ สื่อออนไลน์ เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่สาธารณะชน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการดำเนินตามรูปแบบ มีการฝึกอบรมแต่ละเพื่อถ่ายทอดความรู้นำไปแนะนำเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารสู่ประชาชน สอดคล้องกับสื่อสารสนเทศ สื่อออนไลน์ เอกสารที่แจ้งไปยังผู้ใหญ่บ้านเพื่อประกาศประชาสัมพันธ์ให้แก่ประชาชนได้รับทราบกัน (4) ด้านหลักการมีส่วนร่วม พบว่า ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อมได้ให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมโดยการประสานผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและตลอดถึงหน่วยงานราชการในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการให้แต่ละภาคส่วน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการกำหนดทิศทางในการพัฒนาและร่วมจัดทำแผนพัฒนา รวมทั้งให้ประชาชนรับรู้ สอดคล้องกับการแสดงความคิดเห็นในกิจกรรมและโครงการต่างๆ (5) ด้านหลักความรับผิดชอบ พบว่า ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อมมีการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่อย่างตรงไปตรงมา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อประชาชน สอดคล้องกับการตระหนักในหน้าที่ ที่จะต้องปฏิบัติต่อประชาชนพร้อมการใส่ใจต่อปัญหาของชุมชน และกล้ายอมรับผลการกระทำที่ผิดพลาด (6) ด้านหลักความคุ้มค่า พบว่า การบริหาร การพัฒนาบุคลากร และประชาชนให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผลต่อการใช้ทรัพยากร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน ได้แก่ การจัดซื้อและจัดจ้าง มุ่งเน้นถึงการประหยัด สอดคล้องกับการจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังและขั้นตอนของการดำเนินการโครงการพัฒนาท้องถิ่น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า (1) หลักธรรมการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความมีมโนธรรม คุณธรรม ศรัทธา การมีสติและลดทิฏฐิ สอดคล้องกับ หลักอิทธิบาท 4 หลักพรหมวิหาร 4 หลักทศพิธราชธรรม 10 (2) วิธีการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาตน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการสร้างคุณธรรม ศรัทธา ความซื่อสัตย์และตนย่อมเป็นที่พึ่งแห่งตน สอดคล้องกับหลักไตรสิกขา หลักสัปปุริสธรรม 7 อัตตสัมมาปณิธิ สติสัมปชัญญะ ในการพัฒนาคน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความอุตสาหะ มานะเพียรพยายาม การสนับสนุนบุคลากรในการศึกษา สอดคล้องกับหลักสังคหวัตถุ 4 หลักพรหมวิหารธรรม และการพัฒนางาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการตรวจสอบและติดตามงานทุกระยะ สอดคล้องกับหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4 หลักอิทธิบาท 4 หลักทศพิธราชธรรม 10 (3) ยุทธศาสตร์การบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล มีหลักความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อองค์กร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีการ

ประชุมสัมมนา พัฒนาความตั้งใจในการทำงาน ความมีคุณธรรม โปร่งใส สอดคล้องกับการมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความโปร่งใส ความคุ้มค่าและร่วมใจทำงาน (4) รูปแบบการใช้หลักธรรมในการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล มีหลักตรวจสอบการทำงาน มีความซื่อสัตย์ สุจริต อุตสาหะมานะ เพียรพยายาม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกระบวนการสัมมนา ฝึกอบรม สอดคล้องกับหลักทศพิธราชธรรม 10 สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ (5) เป้าหมายการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล ควรทำความเข้าใจในการทำงาน พัฒนาตัวบุคคลากร ทุกระดับในท้องที่ให้ยอมรับความเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการมีส่วนร่วม มีคุณธรรม มีขันติ มีความซื่อสัตย์ ซื่อตรง เสียสละ มีความโปร่งใส สุจริต ยุติธรรมและตั้งมั่นในคุณธรรมสอดคล้องกับหลักธรรมะ จาคะ และอริยสัจ 4

องค์ความรู้จากงานวิจัย

การเสริมสร้างหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธในวัฒนธรรมชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม ในเขตพื้นที่ตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ปฏิบัติ คือ หลักอิทธิบาท 4 หลักสังคหวัตถุ 4 หลักพรหมวิหาร 4 หลักอปริหานิยธรรม 7 ทศพิธราชธรรม 10 อัตตสัมมาปณิธิ และอริยสัจ 4 เป็นต้น ให้รู้จักความประมาณ ให้รู้จักพอดีที่ทำให้คุณภาพชีวิตมาบรรจบกับความพึงพอใจ ให้ละทิฐิ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรูปแบบของการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม มีการกำหนดยุทธศาสตร์ การบูรณาการ การกำหนดวิธีการ และลักษณะที่พึงประสงค์ของการบริหารองค์กร ปฏิบัติสอดคล้องกับตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) หลักธรรมการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม ควรนำหลักธรรมเชิงพุทธมาเสริมสร้างความมีมโนธรรม ความมีคุณธรรม ความมีศรัทธา การมีสติและการลดทิฏฐิ ภายในองค์การ ดังนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม ควรดำเนินการโดยนำหลักธรรมอิทธิบาท 4 หลักพรหมวิหาร 4 หลักทศพิธราชธรรม 10 มาประยุกต์ใช้กับการบริหารองค์การเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่องค์การและชุมชน

2) วิธีการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม ควรให้ความสำคัญในการพัฒนาบุคคลโดยเริ่มจากบุคลากรในองค์การก่อน แล้วค่อยส่งผ่านไปยังหน่วยงาน และชุมชน ตามลำดับ ดังนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม ควรดำเนินการโดยสร้างเสริมคุณธรรม ความศรัทธา ความซื่อสัตย์ โดยนำหลักไตรสิกขา หลักสัปปุริสธรรม 7 อัตตสัมมาปณิธิ สติสัมปชัญญะ และการพัฒนาองค์การ โดยใช้หลัก

ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4 หลักอิทธิบาท 4 หลักทศพิธราชธรรม 10 มาประยุกต์ใช้กับวิธีการบริหารองค์การเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่องค์การและชุมชน

3) ยุทธศาสตร์การบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม ควรมียุทธศาสตร์ตั้งอยู่ในหลักความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อองค์กร โดยการพัฒนาความตั้งใจในการทำงาน ความมีคุณธรรม โปร่งใส ดังนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม ควรดำเนินการโดยนำหลักธรรมะ จาคะ และอริยสัจ 4 มาประยุกต์ใช้ในกระบวนการสัมมนา การฝึกอบรม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ โดยสอดแทรกเรื่องคุณธรรม ขันติ ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง เสียสละ ความโปร่งใส สุจริต ยุติธรรมและตั้งมั่นในคุณธรรม

4) รูปแบบการใช้หลักธรรม ในการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม ควรมีการตรวจสอบการทำงาน ในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ความมีมานะอุตสาหะ ความเพียรพยายาม โดยนำหลักทศพิธราชธรรม 10 สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ มาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่องค์การและชุมชน

5) เป้าหมายการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม ควรทำความเข้าใจในการทำงาน การพัฒนาตัวบุคคลากร ทุกระดับในท้องที่ โดยให้ยอมรับความเปลี่ยนแปลง ดังนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม ควรดำเนินการโดยนำหลักธรรมะ จาคะ และอริยสัจ 4 เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่องค์การและชุมชน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลอื่นๆ เพื่อจะได้เปรียบเทียบความแตกต่าง หรือความสอดคล้องกันในระดับของการบริหาร

2) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ

3) ควรศึกษาการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในหัวข้อธรรมอื่นๆ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนตำบล

4. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับศักยภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ เพื่อการส่งเสริมการใช้หลักธรรมาภิบาลให้แก่ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ขององค์การ ในเขตพื้นที่การศึกษาให้กว้างกว่านี้ เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน

References

Yodthong, A. (2015). *An Analysis of Good Governance in Buddhism*. Retrieved September 15, 2017, from http://oknation.nationtv.tv/blog/academic buddhism/2015/08/30/entry-3.

Kaew Koh Saba, A. (2005). Good governance and the right to freedom of the Constitution. *Rattasapasarn.* 53(10), 107-108.

Ban Auam Sub-district Administrative Organization. (2017). *Strategic Plan*. Retrieved February 20, 2017, from http://www.banauem.go.th/strategy1.php.

Chaicharoenwattana, B. and Lee, B. (2003). **"***Governance Indicators***"**. Research Report. 2nd edition. Bangkok: King Prajadhipok's Institute.

Jatadawan, C. (2004). *Good Corporate Governance Planning*. 2nd Edition. Bangkok: Fit Company Limited.

Thabchumpon, N. (2003). *"Concept and Discourse on National Theology" In the article Good Governance and Corruption in Thai Society*. Bangkok: Institute of Pathology.

Office of the Civil Service Commission. (2001). *Guide to the Establishment of a Good Corporate Governance System*. Bangkok: Office of the Civil Service Commission.

Suwanmala, C. (2003). *Weakness of the Way to Good Governance: The Role of Public Organization Board*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

The Constitution of the Kingdom of Thailand BE 2560. (April 6, 2017). 134 (40)

World Bank. (1989). *Sub-Sahara Africa: From Crisis to Sustainable Growth*. Washington DC: The World Bank.

การจัดการความปลอดภัยในการทำงานอย่างยั่งยืน ของสถานประกอบการ จังหวัดปทุมธานี

Sustainable Safety Management in the Enterprises, Pathumthani Province

กมลพร กัลยาณมิตร
Kamolporn Kalyanamitra
มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
Bangkokthonburi University Thailand
Email: kramonporn@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการจัดการความปลอดภัยในการทำงานอย่างยั่งยืนของสถานประกอบการในจังหวัดปทุมธานี 2) เพื่อศึกษาการปฏิบัติตามมาตรการคุ้มครองแรงงานและความปลอดภัยการทำงานของสถานประกอบการในจังหวัดปทุมธานี และ 3) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่อการจัดการความปลอดภัยในการทำงานอย่างยั่งยืนของสถานประกอบการในจังหวัดปทุมธานี

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิในการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามสำกับกับกลุ่มตัวอย่างลูกจ้างที่ปฏิบัติงานในสถานประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมในจังหวัดปทุมธานี และการสัมภาษณ์นายจ้างหรือผู้ประกอบการในสถานประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมในจังหวัดปทุมธานี สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลข-คณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า นายจ้างส่วนใหญ่ในสถานประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมมีพฤติกรรมในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน ในระดับดี ทั้งนี้ลูกจ้างที่ปฏิบัติงานมีทักษะ และความรู้ จะมีลักษณะการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงานมากกว่าลูกจ้างที่ไม่มีทักษะและความรู้ในงานที่ปฏิบัติ ในขณะที่ลูกจ้างที่ปฏิบัติงานในลักษณะงานที่เสี่ยงอันตราย จะมีลักษณะปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงานน้อยกว่าลูกจ้างที่ปฏิบัติงานในลักษณะงานที่ไม่เสี่ยงอันตรายและลูกจ้างที่ปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน

คำสำคัญ: การจัดการความปลอดภัยในการทำงาน; สถานประกอบการ

---

*Received November 26, 2018; Revised April 19, 2019; Accepted July 24, 2019

Abstract

This research article have the purpose: 1) To study the sustainable safety management in the enterprises, Pathumthani province. 2) To study the implementation of labor protection and safety measures in the enterprises, Pathumthani province 3) To study the problems and obstacles in sustainable safety management in the enterprises, Pathumthani Province.

The researcher collected the primary data using a questionnaire for the sample of employees working in small and medium enterprises in Pathumthani province, and interviewed employers or entrepreneurs in small and medium enterprises. In addition, secondary data was collected from related documents. Statistics used in data presentation are frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation and analyze qualitative data by content analysis.

The research found that most employers in small and medium enterprises have behavior in compliance with the Labor Protection Act, and the safety of the work of the Department of Labor Protection and Welfare, Ministry of Labor and Welfare Employees who work in skilled jobs. And knowledge will be more likely to follow the Labor Protection Act than unskilled workers, and knowledge in the workplace, while employees work in dangerous jobs. It is less common for employees to work under non-hazardous conditions, and employees who work under the Labor Protection Act.

Keywords: Sustainable; Safety Management; Enterprises

บทนำ

ความสามารถในการผลิตของสถานประกอบการทั่วประเทศส่วนใหญ่ ประสบปัญหาหาทางด้านความปลอดภัยของแรงงาน รวมถึงมาตรการคุ้มครองแรงงาน ที่นอกเหนือจากปัญหาขาดการพัฒนาฝีมือแรงงานให้มีทักษะความชำนาญในการทำงาน จำนวนลูกจ้างทั่วราชอาณาจักรที่ประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยอันเนื่องมาจากการทำงานมีจำนวนเพิ่มขึ้น ทั้งนี้โดยภาพรวมพบว่า จำนวนลูกจ้างที่ประสบอันตรายและเจ็บป่วยเนื่องจากการทำงาน โดยจำแนกตามความร้ายแรงนั้นมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในแต่ละปีอย่างต่อเนื่อง โดยลักษณะการประสบอันตรายที่เกิดขึ้น ได้แก่ การตกจากที่สูง การหกล้มหรือลื่นล้มอาคารหรือสิ่งก่อสร้างพังทับวัตถุหรือสิ่งของพังทลายหรือหล่นทับ วัตถุหรือสิ่งของกระแทกหรือชนวัตถุหรือสิ่งของหนีบหรือดึง วัตถุหรือสิ่งของตัดหรือบาดหรือทิ่มแทง วัตถุหรือสิ่งของหรือสารเคมีกระเด็นเข้าตา การประสบอันตรายจากการยกหรือเคลื่อนย้ายของหนัก การประสบอันตรายจากท่าทางการทำงาน อุบัติเหตุจากยานพาหนะ อันตรายจากวัตถุหรือสิ่งของระเบิด อันตรายจากไฟฟ้าช็อต อันตรายจากผลจากความร้อนสูงหรือสัมผัสของร้อนอันตรายจากผลจากความเย็นจัดหรือสัมผัสของเย็น การสัมผัสสิ่งมีพิษหรือสารเคมี อันตรายจากรังสี อันตรายจากแสง โรคที่เกิดขึ้นตามลักษณะหรือสภาพของงานหรือเนื่องจากการทำงานตามพระราชบัญญัติเงินทดแทน พ.ศ. 2537 และอันตรายอื่นๆ ทั้งนี้ในด้านของประเภทกิจกรรมที่มีลูกจ้างประสบอันตรายมากที่สุดคือกิจการด้านการก่อสร้าง รองลงมาคือกิจการด้านการผลิตเครื่องดื่ม ถนอมอาหาร และกิจการการหล่อหลอม การกลึงโลหะ โดยเหตุการณ์ลูกจ้างประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยอันเนื่องมาจากการทำงานส่วนหนึ่งมาจากสาเหตุของการขาดทักษะความรู้ในงานที่ทำ หรือลักษณะการใช้เทคโนโลยีที่ไม่ถูกต้อง อีกทั้งมีสาเหตุมาจากการที่นายจ้างละเลยกิจกรรมการป้องกันอันตราย ตลอดจนการขาดการดูแลอย่างทั่วถึงจากหน่วยงานที่มีความรับผิดชอบในด้านการรักษาความปลอดภัย และอาชีวอนามัย

จากเหตุการณ์ความไม่ปลอดภัยในการทำงานของแรงงาน รวมถึงการขาดการป้องกันในการทำงานดังกล่าว จึงมีผลต่อการตื่นตัวถึงการคำนึงถึงความจำเป็นของแรงงานที่จะต้องได้รับการดูแลตลอดจนการได้รับความคุ้มครองจากผู้ประกอบการ ซึ่งอยู่ในรูปแบบของกฎหมายแรงงานทั้งนี้การตื่นตัวในเรื่องของกฎหมายที่จะนำมารองรับการคุ้มครองแรงงานนั้น ได้เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ในช่วงของการพิจารณาวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 เป็นต้นมา ภายใต้การปกครองของรัฐบาลในยุคนั้นมีการนำร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน และร่างพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร ในช่วงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2514 แต่ด้วยเหตุการณ์บ้านเมืองช่วงนั้นที่เกิดการปฏิวัติ เป็นผลทำให้ร่างพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร ต่อมาได้มีความพยายามชี้แจงถึงความสำคัญของร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวโดยนักวิชาการ จนในที่สุดได้รับความเห็นชอบ และออกประกาศของคณะคณะปฏิวัติฉบับที่ 103 ลงวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2515 ว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน และแรงงานสัมพันธ์ขึ้นมาบังคับใช้ ต่อมาได้มีการปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติบางส่วน เพื่อให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงจนเป็น พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 13 สิงหาคม

พ.ศ. 2541 ทั้งนี้พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 โดยกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานนี้เป็นกฎหมายที่มีลักษณะครอบคลุมการคุ้มครองแรงงานหลายประการมากขึ้น อาทิ การกำหนดสิทธิและหน้าที่ของลูกจ้างและนายจ้าง มีการให้ความสำคัญกับเวลาการทำงาน วันหยุด วันลา การใช้แรงงานหญิง การใช้แรงงานเด็ก สวัสดิการ ข้อกำหนดเรื่องกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง การพักงาน การจ่ายเงินทดแทน เป็นต้น

อย่างไรก็ดีในปัจจุบันก็ยังพบปัญหาต่างๆ ทั้งในด้านของพฤติกรรมของนายจ้างที่ละเลยต่อการปฏิบัติการการคุ้มครองแรงงาน มีการใช้แรงงานที่มีคุณภาพไม่เพียงพอต่อลักษณะของงาน อันเป็นผลมาจากการขาดความรู้ ทักษะและความชำนาญ โดยเฉพาะลักษณะของงานที่ต้องใช้แรงงานเครื่องจักรและเทคโนโลยีอันทันสมัยเข้ามาใช้ในการผลิต รวมถึงเหตุการณ์ต่างๆ อันเกิดจากการทำงานที่ผิดพลาดจากสภาวะแวดล้อมในการทำงาน อันเป็นผลทำให้เกิดอันตรายแก่ผู้ใช้แรงงานซึ่งความรับผิดชอบและการป้องกันดังกล่าวต้องการความร่วมมือทั้งจากทางผู้ประกอบการ และภาครัฐ ซึ่งในส่วนของภาครัฐนั้นจำเป็นที่จะต้องเร่งพิจารณาข้อเรียกร้องต่างๆ จากผู้ใช้แรงงานเพื่อจะได้นำเข้าสู่การแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงานให้มีความครอบคลุมมากขึ้น จากข้อมูลและเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยเนื่องจากการทำงานทั่วราชอาณาจักร เช่น จังหวัดปทุมธานี เป็นจังหวัดที่มีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่จำนวนมาก และมีนิคมอุตสาหกรรมอยู่หลายแห่ง ทั้งนี้ มีข้อมูลจำนวนผู้ประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยอันเนื่องมาจากการทำงานของลูกจ้างของจังหวัดปทุมธานี ซึ่งเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่า จำนวนลูกจ้างที่ประสบอันตรายและเจ็บป่วยเนื่องจากการทำงาน จำแนกตามความร้ายแรงนั้นมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในแต่ละปีอย่างต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการความปลอดภัยในการทำงานอย่างยั่งยืนของสถานประกอบการในจังหวัดปทุมธานี

2. เพื่อศึกษาการปฏิบัติตามมาตรการคุ้มครองแรงงานและความปลอดภัยการทำงานของสถานประกอบการในจังหวัดปทุมธานี

3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่อการจัดการความปลอดภัยในการทำงานอย่างยั่งยืนของสถานประกอบการในจังหวัดปทุมธานี

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดการจัดการความปลอดภัยในการทำงานแบบยั่งยืน

การจัดการความปลอดภัยในการทำงานแบบยั่งยืนเป็นกระบวนการหรือขั้นตอนการดำเนินงานโดยองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อดูแลสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยของผู้ประกอบอาชีพให้สามารถประกอบอาชีพได้อย่างปลอดโรค ปลอดภัย มีสภาวะที่สมบูรณ์ทางร่างกาย จิตใจและสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทั้งนี้กิจกรรมที่ดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการบริหารการจัดการด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัยในการทำงานจะรวมอยู่ในรูปแบบการให้บริการด้านอนามัย (Occupational Health Services: OHS) ซึ่งองค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labor Organization: ILO) ได้ให้คำนิยามไว้ใน ILO convention 161 หมายถึง บริการที่เกี่ยวกับการป้องกันและรับผิดชอบในการให้คำแนะนำแก่นายจ้าง คนงาน และตัวแทนนายจ้างและตัวแทนคนงานในสถานประกอบการตามข้อกำหนด เพื่อการจัดตั้งและคงไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมการทำงานที่ปลอดภัยและถูกสุขลักษณะอันจะนำไปสู่การมีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่ดี รวมทั้งการปรับปรุงแก้ไขสภาพงานให้เหมาะสมกับความสามารถทางร่างกายและจิตใจของคนงาน ทั้งนี้การบริการดังกล่าวอาจจัดทำโดยผู้ที่มีวิชาชีพ อาชีวอนามัย ซึ่งจะเป็นคนเดียวหรือเป็นส่วนหนึ่งของแผนกบริการโดยเฉพาะ ซึ่งอยู่ในสถานประกอบการเอง หรือมาจากหน่วยบริการข้างนอกเข้าไปทำในสถานประกอบการก็ได้ ในด้านของกิจกรรมการอาชีวอนามัยและความปลอดภัย จะครอบคลุมในเรื่องต่อไปนี้

1. กิจกรรมการค้นหาและประเมินความเสี่ยงจากสิ่งที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและความปลอดภัยในสถานที่ทำงาน
2. การเฝ้าระวังสิ่งแวดล้อม
3. การแนะนำเรื่องการวางแผน การจัดองค์กร และการออกแบบสถานที่ทำงาน
4. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาโปรแกรมปรับปรุงการทำงาน
5. การให้คำแนะนำด้านอาชีวอนามัย ความปลอดภัย
6. การเฝ้าระวังสุขภาพ
7. การส่งเสริมการปรับสภาพงานให้เหมาะสมกับคนงาน
8. การช่วยเหลือด้านการรักษาโรคจากการทำงานและการฟื้นฟูสมรรถภาพในการทำงาน
9. การให้ความรู้ การอบรม และบริการข้อมูลข่าวสาร
10. การจัดการปฐมพยาบาล
11. การสอบสวนและวิเคราะห์อุบัติเหตุและโรคจากการทำงาน

พบว่าการให้บริการนั้นครอบคลุมทั้งการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันการบาดเจ็บ และการเจ็บป่วยจากการทำงาน การควบคุมปัจจัยที่อาจทำให้เกิดการบาดเจ็บและเจ็บป่วย การรักษาและการฟื้นฟูสุขภาพ ทั้งนี้เพื่อให้การบริการดังกล่าวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบ ควรให้มีการจัดเก็บบันทึกข้อมูล

ต่างๆ ของกิจกรรมการให้บริการอาชีวอนามัยและความปลอดภัย เพื่อส่งเสริมให้บริการต่างๆ เป็นส่วนที่สำคัญส่วนหนึ่งของการบริการอาชีวอนามัยและความปลอดภัย

แนวคิดทฤษฎีทางจิตวิทยาด้านความปลอดภัย

การศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวกับอุบัติเหตุและความปลอดภัย ได้รับความสนใจจากนักวิชาการหลากหลายสาขาวิชา เช่น สาธารณสุขศาสตร์ วิศวกรรมอุตสาหกรรม จิตวิทยาอุตสาหกรรม มาเป็นระยะเวลานาน ทั้งนี้เพราะผลเสียที่เกิดขึ้นจากอุบัติเหตุมีผลต่อสิ่งมีชีวิต ทรัพย์สิน และความรู้สึกของผู้เกี่ยวข้อง จึงจำเป็นต้องพยายามหาวิธีการในการลด ป้องกัน หรือจัดการกับอุบัติเหตุที่อาจจะเกิดขึ้นให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล อีกทั้งอุบัติเหตุส่งผลกระทบโดยตรงต่อผลิตภาพ (Productivity) การทำงานอีกด้วย ทั้งนี้ในสาขาวิชาจิตวิทยาความปลอดภัย จึงมีแนวความคิดหลักที่เกี่ยวข้องกับอุบัติเหตุและความปลอดภัยดังต่อไปนี้ (Kaejornphan, 2005)

1) ทฤษฎีความโน้มเอียงในการเกิดอุบัติเหตุ (The Accident Proneness Theory) เป็นแนวความคิดทฤษฎีแรกเริ่มและรู้จักกันดีในหมู่ผู้สนใจเรื่องอุบัติเหตุ โดยทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่าบุคคลบางคนมีแนวโน้มที่จะประสบอุบัติเหตุมากกว่าบุคคลอื่น อันเนื่องมาจากพฤติกรรมที่ไม่ปลอดภัย (Unsafe Behavior) ในการทำงานของเขา เช่น ประมาท เลินเล่อ มักง่าย เป็นต้น

2) ทฤษฎีเป้าหมาย ความอิสระ และความตื่นตัว (The Goal-Freedom-Alertness Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวถึง บรรยากาศที่ไม่เหมาะสมในการทำงานจะส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากร ซึ่งจะทำให้พนักงานขาดประสิทธิภาพในการทำงาน ตลอดจนก่อให้เกิดอุบัติเหตุขึ้นได้ ถ้าหากมีการจัดการให้บรรยากาศในการทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลต่อการลดอัตราการเกิดอุบัติเหตุลงได้

3) ทฤษฎีการปรับตัวและความเครียด (The Adjustment-Stress Theory) ทฤษฎีนี้จะให้ความสำคัญต่อบรรยากาศของงาน โดยจะมีความเชื่อว่าบุคคลที่ต้องทำงานภายใต้ความเครียด (Stress) หรือความกดดัน(Pressure) มักจะมีแนวโน้มที่จะเกิดอุบัติเหตุสูงกว่าบุคคลที่ไม่ต้องทำงานภายใต้ความเครียด โดยบรรยากาศที่ก่อให้เกิดความเครียดในการทำงานของบุคคลอาจจะเป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เช่น สี แสงสว่าง เสียง อุณหภูมิ หรือสิ่งแวดล้อมทางจิตใจ เช่น วัฒนธรรมองค์การ ลักษณะของผู้ร่วมงาน ตั้งแต่หัวหน้างาน เพื่อนร่วมงาน ตลอดจนผู้ใต้บังคับบัญชาที่ไม่เหมาะสม

วิธีการดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรในการศึกษา ได้แก่ พนักงานที่ปฏิบัติงานอยู่ในสถานประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมที่ได้รับการจดทะเบียนโดยสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดปทุมธานีจำนวน 22 แห่ง และขนาดย่อมจำนวน 419 แห่ง

2. กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา ได้แก่ พนักงานที่ปฏิบัติงานอยู่ในสถานประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมที่ได้รับการจดทะเบียนโดยสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดปทุมธานี โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากสถานประกอบการขนาดกลาง จำนวน 244 คน และสถานประกอบการขนาดย่อม จำนวน 147 รวมกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 391 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาเรื่องการจัดการความปลอดภัยในการทำงานอย่างยั่งยืนของสถานประกอบการจังหวัดปทุมธานี ได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวม คือ

1. แบบสอบถาม เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจของการทำงานที่สอดคล้องกับความปลอดภัยในการทำงาน รวมถึงความต้องการของผู้ใช้แรงงาน นายจ้าง และภาครัฐเพื่อส่งเสริมมาตรการการคุ้มครองปลอดภัยของแรงงานในการทำงานในสถานประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม

2. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อใช้สัมภาษณ์ผู้ประกอบการรวมถึงการเข้าไปศึกษาในสถานที่ตั้งของสถานประกอบการดังกล่าว

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาดำเนินการ ดังนี้คือ

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามใช้ค่าความถี่ ร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และการวิเคราะห์เชิงอรรถาธิบาย (Explanatory analysis)

ผลการวิจัย

1. การจัดการความปลอดภัยในการทำงานอย่างยั่งยืนของสถานประกอบการในจังหวัดปทุมธานี

1) ลักษณะงานและทักษะ ความรู้ในงานของลูกจ้างในสถานประกอบการจังหวัดปทุมธานี พบว่า ในส่วนของลักษณะงานที่ลูกจ้างปฏิบัติในสถานประกอบการทำงานที่มีลักษณะเสี่ยงอันตราย และเป็นงานที่เสี่ยงอันตรายเกี่ยวกับเครื่องจักร หรืออุปกรณ์ขนาดใหญ่ ลูกจ้างปฏิบัติงานไม่มีทักษะ ความรู้ในงานที่ทำอาศัยเรียนรู้วิธีการปฏิบัติงานโดยการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2) พฤติกรรมนายจ้างในการปฏิบัติตามมาตรการคุ้มครองแรงงานและความปลอดภัย พบว่า การปฏิบัติตามมาตรการด้านความปลอดภัยของนายจ้างในสถานประกอบการยังขาดมาตรการทางด้านความปลอดภัยแรงงาน แต่ภาพรวมในการปฏิบัติตามอยู่ในระดับดี ดังรายละเอียดในตาราง 1

ตาราง 1 จำนวน และร้อยละ ของลูกจ้าง จำแนกตามลักษณะการบริหารงาน ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน ต่อพฤติกรรมของนายจ้าง

พฤติกรรมของนายจ้างในการปฏิบัติตามมาตรการตุ้มครองแรงงานและความปลอดภัย	คะแนน	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติตามในระดับดีมาก	36 - 40	169	43.22
ปฏิบัติตามในระดับดี	32 - 35	104	26.60
ปฏิบัติตามในระดับพอใช้	28 - 31	58	14.83
ปฏิบัติตามในระดับต้องปรับปรุง	24 - 27	46	11.77
ปฏิบัติตามในระดับใด	20 - 23	14	3.58
รวม		**391**	**100.0**
ค่าเฉลี่ย = 33.77คะแนน			

จากตาราง 1 พบว่า พฤติกรรมการปฏิบัติของนายจ้างตามตามมาตรการคุ้มครองแรงงานและความปลอดภัยในการทำงาน โดยผ่านการให้คะแนนของลูกจ้างในสถานประกอบการ อยู่ในระดับดี โดยมีคะแนนค่าเฉลี่ย 33.77

3) ลักษณะพฤติกรรมการปฏิบัติงานของลูกจ้าง เพราะลูกจ้างส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการปฏิบัติตามมาตรการคุ้มครองแรงงานและความปลอดภัย พบว่า ลูกจ้างส่วนใหญ่มีระดับการปฏิบัติงานตามมาตรการคุ้มครองความปลอดภัยแรงงาน ในระดับดี ดังรายละเอียดในตาราง 2

ตาราง 2 จำนวน และร้อยละของลูกจ้างจำแนกตามระดับการปฏิบัติตามมาตรการคุ้มครองความปลอดภัยแรงงานในระดับดี จำนวน 209 คน คิดเป็นร้อยละ 53.5

ระดับการปฏิบัติตามมาตรการคุ้มครองความปลอดภัยแรงงาน	คะแนนเฉลี่ย	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ปฏิบัติตามในระดับดีมาก	3.41 - 4.00	102	26.1
ปฏิบัติตามในระดับดี	2.81 - 3.40	209	53.5
ปฏิบัติตามในระดับพอใช้	2.21 - 2.80	77	19.7
ปฏิบัติตามในระดับต้องปรับปรุง	1.61 - 2.20	0	0.0
ไม่ปฏิบัติตาม	1.00 - 1.60	3	0.8
รวม		391	100.0
ค่าเฉลี่ยรวม = 3.12 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.38			

จากตาราง 2 พบว่า ลูกจ้างส่วนใหญ่มีระดับการปฏิบัติงานตามมาตรการคุ้มครองความปลอดภัยแรงงาน ในระดับดี จำนวน 209 คน คิดเป็นร้อยละ 53.5 รองลงมาคือปฏิบัติงานตามมาตรการคุ้มครองความปลอดภัยแรงงานในระดับดีมาก จำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 26.1 ปฏิบัติตามมาตรการคุ้มครองความปลอดภัยแรงงาน ในระดับพอใช้ จำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 19.7 และลูกจ้างที่ไม่ปฏิบัติตามมาตรการคุ้มครองความปลอดภัยแรงงาน จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 0.8 ตามลำดับ

2. การปฏิบัติตามมาตรการคุ้มครองแรงงานและความปลอดภัยการทำงานของสถานประกอบการในจังหวัดปทุมธานี

การปฏิบัติตามมาตรการการคุ้มครองแรงงานในการทำงานของสถานประกอบการในจังหวัดปทุมธานี พบว่า นายจ้างมีการจัดกิจกรรมพื้นฐานและปฏิบัติตามมาตรการการคุ้มครองแรงงาน ลูกจ้างหรือแรงงานปฏิบัติตามความปลอดภัยในการทำงานและมีมาตรฐานการครองชีพที่ดี มีการแต่งตั้งคณะกรรมการความปลอดภัย จำนวนลูกจ้างที่ประสบอุบัติเหตุในการทำงานลดน้อยลง มีเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานด้านความปลอดภัยตรวจงาน

3. ปัญหาและอุปสรรคต่อการจัดการความปลอดภัยในการทำงานอย่างยั่งยืนของสถานประกอบการในจังหวัดปทุมธานี

พฤติกรรมนายจ้างในการปฏิบัติตามมาตรการคุ้มครองแรงงานและความปลอดภัยในการทำงาน ผลการศึกษาพบว่า ด้านการป้องกันและระงับอัคคีภัยในสถานประกอบการเพื่อความปลอดภัยในการทำงานสำหรับลูกจ้าง อยู่ในระดับดี ด้านความปลอดภัยในการทำงานเกี่ยวกับสภาวะแวดล้อม อาทิ ความร้อน

แสงสว่าง เสียง มาตรฐานของอุปกรณ์ สารเคมีและฝุ่นละออง และด้านความปลอดภัยในการทำงานเกี่ยวกับไฟฟ้า อยู่ในระดับดี ส่วนด้านความปลอดภัยในการทำงานในสถานที่ที่มีอันตรายจากการตกจากที่สูง วัสดุกระเด็น ตกหล่น และการพังทลาย อยู่ในระดับพอใช้ และด้านความปลอดภัยในการทำงานของลูกจ้างอยู่ในระดับดี

จากการศึกษาเรื่อง การจัดการความปลอดภัยในการทำงานอย่างยั่งยืนของสถานประกอบการในจังหวัดปทุมธานี ทำให้เกิดองค์ความรู้ที่สามารถสรุปเป็นแผนภาพ ได้ดังนี้

การอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพข้างต้น ผู้วิจัยได้นำบางประเด็นที่สำคัญมาอภิปรายเพิ่มเติมร่วมกัน ดังนี้

การปฏิบัติตามมาตรการคุ้มครองแรงงานและความปลอดภัยการทำงาน	● **พฤติกรรมของนายจ้าง** - การบังคับใช้มาตรการด้านคุ้มครองแรงงานและความปลอดภัยยังมีการปฏิบัติไม่ครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนด - ยังขาดมาตรการทางด้านความปลอดภัยแก่แรงงาน - การจัดห้องปฏิบัติงานยังไม่เหมะสมกับลักษณะงาน - ห้องปฏิบัติงานยังขาดความสะอาดและมีฝุ่นละอองมาก ● **พฤติกรรมของลูกจ้าง** - ยังมีการปฏิบัติงานที่เสี่ยงอันตราย - ส่วนใหญ่ยังขาดทักษะและความรู้เกี่ยวกับงานที่ปฏิบัติ - มีการปฏิบัติงานที่อาจเกิดอันตรายอันเนื่องมาจากความประมาท ● **พฤติกรรมของหน่วยงานรัฐบาล** - บทบาทของภาครัฐที่มีต่อสถานประกอบการยังมีน้อย - การให้ความร่วมมือของสถานประกอบการต่อหน่วยงานภาครัฐยังน้อย ● **สถานประกอบการ** - การจัดห้องปฏิบัติงานยังไม่เหมะสมกับลักษณะงาน - ห้องปฏิบัติงานยังขาดความสะอาดและมีฝุ่นละอองมาก

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการความปลอดภัยอย่างยั่งยืนในสถานประกอบการ	● **นายจ้าง** - ยังมีการหลีกเลี่ยงหรือละเลยการดำเนินงานด้านความปลอดภัยลูกจ้าง - มองว่าการปฏิบัติตามมาตรการด้านความปลอดภัยเป็นเรื่องยุ่งยากและเสียเวลา - ขาดความเอาใจใส่และจิตสำนึกด้านความปลอดภัย - มาตรการด้านความปลอดภัยของภาครัฐ - บทยังไม่ครอบคลุมถึงความต้องการอย่างแท้จริงของนายจ้างรวมถึงไม่สามารถตอบสนองและรับรองปัญหาในการทำงานที่เกิดขึ้นจริง - บทบาทของภาครัฐที่มีต่อสถานประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมในจังหวัดปทุมธานียังมีน้อย
การจัดการความปลอดภัยในการทำงานอย่างยั่งยืนของสถานประกอบการในจังหวัดปทุมธานีในภาพรวม	● นายจ้างมีการจัดกิจกรรมพื้นฐานและปฏิบัติตามมาตรการการคุ้มครองแรงงาน ● ลูกจ้างหรือมีการปฏิบัติตามความปลอดภัยในการทำงานและมีมาตรฐานการครองชีพที่ดี ● มีการแต่งตั้งคณะกรรมการความปลอดภัย ● จำนวนลูกจ้างที่ประสบอุบัติเหตุในการทำงานลดน้อยลงโดยมีเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานด้านความปลอดภัยตรวจงาน

ผลจากการนำมาตรการด้านความปลอดภัยแรงงานมาใช้ในสถานประกอบการ	● ทำให้ลูกจ้างมีความรู้สึกปลอดภัยในการปฏิบัติการตามมาตรการคุ้มครองแรงงานและความปลอดภัย

1. พฤติกรรมของนายจ้างและลูกจ้างต่อการจัดการความปลอดภัยในการทำงานอย่างยั่งยืนของสถานประกอบการจังหวัดปทุมธานี พบว่า การบังคับใช้มาตรการด้านคุ้มครองแรงงานความปลอดภัยในสถานประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมของนายจ้างยังมีลักษณะของการปฏิบัติที่ไม่ครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนด ส่วนพฤติกรรมของลูกจ้าง พบว่า ลักษณะการปฏิบัติงานที่เสี่ยงอันตรายของลูกจ้างส่วนใหญ่จะปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับอุปกรณ์ หรือเครื่องมือขนาดใหญ่ ที่มีโอกาสเสี่ยงกับอุบัติเหตุ และลูกจ้างส่วนใหญ่ยังขาดทักษะและความรู้เกี่ยวกับงานที่ปฏิบัติ รวมถึงการปฏิบัติงานที่อาจเกิดอันตรายอันเนื่องมาจากความประมาท และพฤติกรรมของหน่วยงานรัฐพบว่า บทบาทของภาครัฐที่มีต่อสถานประกอบการขนาดกลางและอย่างไรก็ดี การให้ความร่วมมือของสถานประกอบการยังมีน้อย จากสรุปผลการศึกษานี้

สอดคล้องกับการศึกษาของ พรรษา ชูแสงจันทร์ ได้ศึกษาถึงความรู้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ.2541 ของผู้ใช้แรงงานในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน กล่าวว่า ฝ่ายลูกจ้างหรือผู้ใช้แรงงานส่วนใหญ่ยังเป็นแรงงานประเภทไร้ฝีมือมีการศึกษาในระดับต่ำ ไม่มีศักยภาพและอำนาจในการต่อรอง และลูกจ้างบางส่วนก็ถูกละเมิดจากนายจ้าง (Choosaengchan, 2013)

2. การปฏิบัติตามมาตรการคุ้มครองแรงงานและความปลอดภัยการทำงานของสถานประกอบการในจังหวัดปทุมธานี พบว่า 2.1 นายจ้างมีการจัดกิจกรรมพื้นฐานและปฏิบัติตามมาตรการคุ้มครองแรงงานอย่างเคร่งครัด สม่ำเสมอ และต่อเนื่อง 2.2 ลูกจ้างหรือแรงงานมีความปลอดภัยในการทำงานและมีมาตรฐานการครองชีพที่ดี 2.3 มีการแต่งตั้งคณะกรรมการความปลอดภัย และการให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีจากนายจ้างและลูกจ้างในการดำเนินงานด้านความปลอดภัย 2.4 จำนวนลูกจ้างที่ประสบอุบัติเหตุในการทำงานลดน้อยลง 2.5 มีเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานด้านความปลอดภัยตรวจงาน ตลอดจนได้รับความร่วมมือจากสถานประกอบการอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสรุปผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของ สามารถ หันเภตรา ได้ศึกษาถึงพฤติกรรมป้องกันอันตรายของคนงานในโรงงานอุตสาหกรรม เขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่าแรงงานส่วนใหญ่มีพฤติกรรมประจำวันและพฤติกรรมป้องกันอันตรายอยู่ในระดับปานกลาง ในขณะที่แรงงานส่วนใหญ่ไม่มีประวัติการประสบอันตรายจากการทำงาน ทั้งนี้มาจากได้มีโอกาสใช้อุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคลที่ยังไม่เสื่อมสภาพ หมดอายุหรือชำรุด และเครื่องมือเครื่องใช้ที่ใช้การอยู่ในสภาพที่ดีได้มาตรฐานขณะปฏิบัติงาน (Hanpaetra, 2014)

3. พฤติกรรมการทำงานที่ส่งผลต่อความเสี่ยงในการทำงานของสถานประกอบการในจังหวัดปทุมธานี พบว่า พฤติกรรมระหว่างการปฏิบัติงานรวมถึงการปฏิบัติงานในขณะที่อาการเจ็บป่วย หรือบาดเจ็บ ต่างมีผลต่อการปฏิบัติงาน และการที่ลูกจ้างปฏิบัติงานในสถานที่ที่มีแสงสว่างไม่เพียงพอก็ส่งผลทำให้เกิดอุบัติเหตุได้ สอดคล้องกับการศึกษาของชัชวาลย์ เหลืองอร่าม ได้ศึกษาเรื่องความปลอดภัยในการทำงานของพนักงานระดับปฏิบัติการในโรงงานอุตสาหกรรมฟูซัน อินดัสเตรียล จำกัด จังหวัดนนทบุรี พบว่า ถึงแม้พนักงานระดับปฏิบัติการมีความรู้เกี่ยวกับความปลอดภัยในการทำงาน แต่ก็ยังพบผู้ที่ประสบอันตรายจากการทำงาน หรือประสบอันตรายจากการทำงานจนถึงขั้นหยุดงาน (Luangaram, 2014)

4. ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการความปลอดภัยอย่างยั่งยืนของสถานประกอบการในจังหวัดปทุมธานี พบว่า การหลีกเลี่ยงหรือละเลยการดำเนินงานด้านความปลอดภัยของนายจ้าง ส่วนลูกจ้างมองว่าการปฏิบัติตามมาตรการด้านความปลอดภัยเป็นเรื่องยุ่งยากและเสียเวลา ตลอดจนลูกจ้างยังไม่มองถึงสภาพปัญหาที่จะเกิดขึ้นตามมาจากผลของการละเลยและไม่ปฏิบัติตามมาตรการการคุ้มครองแรงงานและความปลอดภัย นอกจากนี้มาตรการด้านความปลอดภัยของภาครัฐยังไม่ครอบคลุมถึงความต้องการอย่างแท้จริงของนายจ้างในสถานประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม รวมถึงไม่สามารถตอบสนองและรับรองปัญหาในการทำงานที่เกิดขึ้นจริง สอดคล้องกับการศึกษาของ รัชดา กันกา ได้ศึกษาถึงการปฏิบัติตามกฎหมายความปลอดภัยในโรงงานขนาดใหญ่ กรณีศึกษา โรงงานทอผ้าในจังหวัดราชบุรี พบว่า ยังมีการ

ปฏิบัติตามกฎหมายความปลอดภัยในระดับปานกลางถึงระดับค่อนข้างต่ำ ทั้งนี้สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการที่นายจ้างส่วนใหญ่ยังคงไม่เห็นความสำคัญในการสร้างความปลอดภัยในการทำงานให้กับลูกจ้าง ปัญหาและอุปสรรคที่พบในการปฏิบัติตามกฎหมายความปลอดภัยในด้านของหน่วยงานราชการที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงเกี่ยวกับความปลอดภัย ปัญหาและอุปสรรคด้านนายจ้างที่ไม่ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานราชการในการจัดการด้านความปลอดภัย (Kanka, 2014)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปปฏิบัติ

1.1 นายจ้างควรมีความรู้และปฏิบัติตามกฎระเบียบเกี่ยวกับความปลอดภัยในการทำงานเพิ่มขึ้นและต้องเป็นผู้นำและปฏิบัติตามมาตรการคุ้มครองแรงงานอย่างเต็มที่

1.2 ลูกจ้างควรมีจิตสำนึกของการทำงานที่ปลอดภัยโดยศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานกับเครื่องจักรอุปกรณ์ต่างๆ ที่ถูกต้องจากคู่มือการปฏิบัติงาน ให้ความร่วมมือในการเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับความปลอดภัย

1.3 ระเบียบหรือมาตรการเกี่ยวกับความปลอดภัยของหน่วยงานทางราชการควรคำนึงถึงความต้องการและความจำเป็นของลักษณะการดำเนินธุรกิจของสถานประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาเปรียบเทียบสภาพปัญหาและอุปสรรคของสถานประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม

2.2 ศึกษาการจัดการความปลอดภัยในธุรกิจที่แตกต่างกัน

2.3 ศึกษาการปฏิบัติตามมาตรการคุ้มครองแรงงาน และความปลอดภัยในการทำงาน และกฎหมายด้านความปลอดภัย

References

Luangaram, C. (2014). *Employee Safety at Factory Level of Fusun Industries Industrial Co., Ltd.* Master of Business Administration, Graduate School: Pathumthani University.

Kaejornphan, K. (2005). *Human Resource Management***.** Bangkok: SE-ED.

Choosaengchan, P. (2013). *Knowledge of the Labor Protection Act. (1998)*. Master of Business Administration, Chiang Mai University.

Kanka, R. (2014). *Large-Scale Plant Safety Law Practice Case Study in Ratchaburi Province***.** Rajabhat Phetchaburi University.

Hanpaetra, S. (2014). *Prevention of hazards of industrial workers in Rojana Industrial Park, Phranakhonsri Ayutthaya*. Thesis Master of Business Administration. Graduate School: Pathumthani University.

รูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ตามมาตรฐานอุดมศึกษาของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*

Development Model of Graduate Program Educational Management to the Higher Education Standard of Mahachulalongkornrajavidyalaya University

[1]พระครูสุตรัตโนภาส, สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย และ พระมหาญาณวัฒน์ จิตวฑฺฒโน

[1]Phrakrusutarattanophart, Suddhipong Srivichai and Phramaha Yannawat Thitavaddhano

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[1]Corresponding Author. Email: juntatummo@hotmal.co.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตามมาตรฐานอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตามมาตรฐานอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 3) เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตามมาตรฐานอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การวิจัยครั้งนี้เป็นรูปแบบผสมวิธี คือ 1) การวิจัยเชิงปริมาณ และ 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อใช้องค์ความรู้ดังกล่าวมาพัฒนาเป็นรูปแบบ และการจัดสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตามมาตรฐานอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง 7 ด้าน โดยเรียงตามลำดับ คือ หลักสูตร อาจารย์ กระบวนการเรียนการสอน งบประมาณ ปัจจัยเกื้อหนุน การวัดและประเมินผล และนิสิต

*Received November 20, 2018; Revised August 09, 2019; Accepted August 09, 2019

2. รูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตามมาตรฐานอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีองค์ประกอบหลัก 4 ประการ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมาย ทั้งนี้ สร้างรูปแบบ นำรูปแบบไปใช้ ติดตามประเมินผลการดำเนินการตามรูปแบบ

3. ผู้ทรงคุณวุฒิได้ตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตามมาตรฐานอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่า มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในการนำไปใช้ในการปฏิบัติได้จริง

คำสำคัญ: การจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา; มาตรฐานอุดมศึกษา

Abstract

This research article has objectives: 1) To study the status of graduate education according to the higher education standard of Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2) To develop the model of development of graduate education according to the higher education standard of Mahachulalongkornrajavidyalaya University. 3) To propose a model for the development of graduate education in accordance with Mahachulalongkorn-rajavidyalaya University Higher Education Standards. The method is quantitative research and qualitative research to develop the model, analyze data by content analysis. The results of the study found that:

1. The status of graduate education in accordance with higher education standards of Mahachulalongkornrajavidyalaya University as a whole was at a high level in 7 aspects: curriculum, teaching process, and teaching budget, supporting factors Measurement and Evaluation and Student

2. The development model of graduate education according to the higher education standard of Mahachulalongkornrajavidyalaya University. There are four main components: principles objectives and objectives. So develop a model, apply the model, monitor the implementation of the model. The principles of the quality cycle.

3. The experts have examined the development pattern of graduate education according to the higher education standard of Mahachulalongkornrajavidyalaya University, which is appropriate and feasible to apply in practice.

Keywords: Graduate Program Educational Management; Higher Education Standard

บทนำ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทยที่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ทรงสถาปนาขึ้น ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ กรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นสถาบันการศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูง สำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ เมื่อปีพุทธศักราช 2430 เป็นต้นมา ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 รัฐสภาได้ตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้สถาบันการศึกษาแห่งนี้ มีสถานะเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐและเป็นนิติบุคคล ปัจจุบันมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการจัดการศึกษาและบริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคม ดังนี้ 1) ระดับบัณฑิตศึกษา เปิดสอนระดับปริญญาเอก 11 สาขาวิชา และระดับปริญญาโท 22 สาขาวิชา 2) ระดับปริญญาตรี เปิดสอน 4 คณะ คือ คณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และคณะสังคมศาสตร์ 3) ระดับประกาศนียบัตรบัณฑิต เปิดสอน 2 สาขาวิชา คือ พระไตรปิฎกศึกษา วิชาชีพครู 4) ระดับมัธยมศึกษา มี 2 แห่ง คือ โรงเรียนบาลีสาธิตศึกษาและโรงเรียนบาลีเตรียมอุดมศึกษา 5) การบริการวิชาการแก่สังคม ได้แก่ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ สถาบันวิปัสสนาธุระ กลุ่มงานธรรมวิจัย กลุ่มงานมหาจุฬาอาศรม จังหวัดนครราชสีมา ศูนย์พัฒนามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แคมป์สน จังหวัดเพชรบูรณ์ สำนักงานพระสอนศีลธรรม และสถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2015)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยภายใต้สถานะของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ได้มีระบบประกันคุณภาพการศึกษา โดยมีพัฒนาการที่อิงกับเกณฑ์มาตรฐานของต้นสังกัด คือ สำนักคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) และเชื่อมโยงกับมาตรฐานต่างๆ ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) โดยยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งคณะสงฆ์ไทย เพื่อพร้อมรับต่อการประเมินคุณภาพภายนอก มีการดำเนินการด้านการประกันคุณภาพการศึกษามาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 จนถึงปัจจุบัน เป็นระยะเวลา 12 ปี ขณะเดียวกัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยที่โครงสร้างการบริหารมีการขยายส่วนงานใต้สังกัดในฐานะคณะ วิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ ห้องเรียน และหน่วย วิทยบริการ ในพื้นที่หลายจังหวัดทั่วประเทศ ปัจจุบันมีจำนวนส่วนงานเหล่านี้ถึง 50 แห่ง แก่ คณะ 5 คณะ วิทยาเขต 10 แห่ง วิทยาลัยสงฆ์ 7 แห่ง ห้องเรียนและหน่วยวิทยบริการ 28 แห่ง การมีส่วนงานใต้สังกัดจำนวนมากและกระจายอยู่ในลักษณะดังกล่าวเป็นประเด็นที่ต้องตอบคำถามในเรื่องการควบคุมคุณภาพ การรักษามาตรฐานของการดำเนินงานในด้านต่างๆ อยู่เสมอ (Phramaha Sutas Tissaravadee et al., 2018) ซึ่งปัญหาของการอุดมศึกษาไทยที่สังคมและคนที่อยู่ในแวดวงการศึกษาหวั่นวิตกและจับตามองมาตลอดคือเรื่อง “ผลผลิตบัณฑิต” เนื่องจากบัณฑิตในปัจจุบันจบออกไปแล้วมีเสียงสะท้อนว่าทำงานไม่เป็น ทำงานได้แต่ไม่ตรงกับสาขาที่เรียน ถูกจ้างเงินเดือนต่ำกว่าวุฒิตลอดจนตกงาน มหาวิทยาลัยเน้นการผลิตในเชิงปริมาณนำหน้าคุณภาพ รวมไปถึงปัญหา

งบประมาณสำหรับมหาวิทยาลัย คุณภาพอาจารย์ผู้สอน มุมมองของผู้นำทางการบริหารจัดการอุดมศึกษา และแนวทางพัฒนาคุณภาพอุดมศึกษาไทย โดยเฉพาะคุณภาพบัณฑิต จะเป็นเข็มทิศชี้อนาคตการศึกษาของไทย (Kunaluk, 2000) ตลอดจนต้องมีประสิทธิภาพตามแนวทางของหลักพุทธธรรมอย่างเป็นระบบเพื่อประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาคนและสังคม (Phra Dhampiṭaka (P.A. Payutto), 2003) เพื่อสร้างศาสนทายาทและดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชุมชนให้พื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ (Phrakrunonthakitkosol, 2019; Nyani, 2018) และมีแนวทางป้องกันภัยของพระพุทธศาสนาอันจะพึงมีในอนาคต (Phramaha Sanya khantidhammo Treesawat, 2018; Pinyonatthagarn, 2018)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้มีการเสนอเปิดหลักสูตรต่างๆ มากขึ้นทั้งในและต่างประเทศ ในระดับปริญญาโท และปริญญาเอก จึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาการบริหารการจัดการศึกษาการระดับบัณฑิตศึกษา ให้เกิดผลสัมฤทธิ์เพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเป็นการเสริมสร้างคุณภาพมาตรฐานทางวิชาการทัดเทียมมหาวิทยาลัยทั้งในต่างประเทศ ทั้งด้านการเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ภายใต้ภาวการณ์เปลี่ยนแปลงเพื่อให้มหาวิทยาลัยซึ่งเป็นแหล่งผลิตผู้ทรงความรู้และปัญญาให้แก่สังคมและประเทศชาติ ดังนั้น การพัฒนาการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตามมาตรฐานอุดมศึกษา เพื่อแก้ไขปรับปรุงจุดที่ขาดตกบกพร่อง (Panich, 2012) เติมเต็มส่วนที่ขาดหายไปมาเสริมจุดที่ดีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้นไป เพื่อยกระดับมหาวิทยาลัยให้ดียิ่งขึ้นก้าวไปสู่ความเป็นมหาวิทยาลัยที่จัดการศึกษาพระพุทธศาสนาระดับโลกต่อไป

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่องรูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตามมาตรฐานอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อเป็นข้อมูลแก่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการนำไปการบริหารจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเพื่อผลิตบัณฑิตระดับบัณฑิตศึกษาได้อย่างมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของสังคมและประเทศชาติมากต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตามมาตรฐานอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

2. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตามมาตรฐานอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

3. เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตามมาตรฐานอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตามมาตรฐานอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดย 1) การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และหลักการเกี่ยวกับงานวิจัย เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดและเพื่อสร้างแบบสอบถาม 2) การใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอาจารย์และนิสิต จำนวน 351 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตามมาตรฐานอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดย 1) การวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย และ 2) การสัมมนาผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 10 รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) เพื่อใช้องค์ความรู้ดังกล่าวมาพัฒนารูปแบบ มีเครื่องมือในการวิจัยคือแนวคำถามสำหรับการสัมมนา และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 3 เสนอรูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตามมาตรฐานอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดย 1) ยกร่างรูปแบบ และ 2) การสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 8 รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) เพื่อการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบ มีเครื่องมือในการวิจัยคือแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

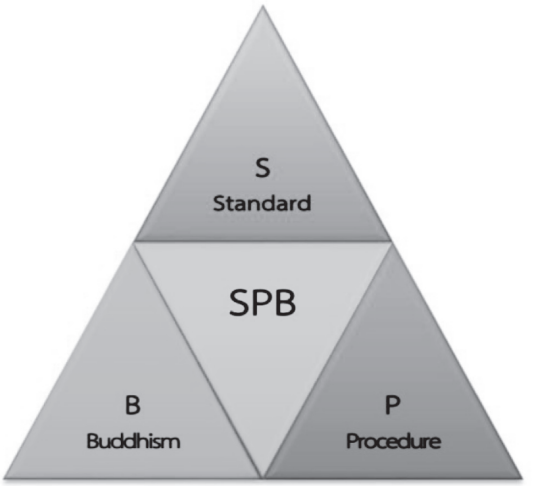
1. สภาพการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตามมาตรฐานอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง 7 ด้าน ได้แก่ หลักสูตร อาจารย์ กระบวนการเรียนการสอน งบประมาณ ปัจจัยเกื้อหนุน การวัดและประเมินผล และนิสิต

2. รูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตามมาตรฐานอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีองค์ประกอบหลัก 4 ประการ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 หลักการ 1) เป็นศูนย์กลางการศึกษาพุทธศาสนาของโลก 2) เป็นแกนหลักในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในประเทศไทย 3) เป็นแหล่งการศึกษาบนฐานการบริหารด้วยอาจารย์ที่เป็นเลิศสู่การสร้างสรรค์นวัตกรรมและภูมิปัญญาประดิษฐ์เพื่อผลิตบัณฑิตผู้เป็นเลิศ องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ 1) พัฒนาอาจารย์ บุคลากรและนิสิต 2) พัฒนากระบวนการเรียนรู้ 3) พัฒนาระบบงานวิจัยและสร้างสรรค์นวัตกรรม องค์ประกอบที่ 3 จุดมุ่งหมาย 1) สร้างรูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตามมาตรฐานอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2) นำรูปแบบไปใช้ 3) ติดตามประเมินผลการ

ดำเนินการตามรูปแบบ และองค์ประกอบที่ 4 1) การจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา 7 ด้าน 2) หลักการของวงจรคุณภาพ 3) มาตรฐานผลการเรียนรู้ของบัณฑิต 4) หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการจัดการศึกษา คือ หลักปฏิสัมภิทา 4 และหลักธรรมในทุติยปาปณิกสูตร และ 5) กระบวนการพัฒนาตามมาตรฐาน (1) การพัฒนาหลักสูตร (2) การพัฒนาอาจารย์ (3) การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน (4) การพัฒนานิสิต (5) การพัฒนาการวัดและประเมินผล (6) การพัฒนาปัจจัยเกื้อหนุน (7) การพัฒนางบประมาณ

3. ผู้ทรงคุณวุฒิได้ตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตามมาตรฐานอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่า มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในการนำไปใช้ในการปฏิบัติได้จริง

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นกระบวนการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตามมาตรฐานอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการเป็นศูนย์กลางการศึกษาพุทธศาสนาของโลก เป็นแกนหลักในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในประเทศไทย และเป็นแหล่งการศึกษาบนฐานการบริหารด้วยอาจารย์ที่เป็นเลิศสู่การสร้างสรรค์นวัตกรรม และภูมิปัญญาประดิษฐ์เพื่อผลิตบัณฑิตผู้เป็นเลิศ เพื่อพัฒนาอาจารย์บุคลากรและนิสิต กระบวนการเรียนรู้ และระบบงานวิจัยและสร้างสรรค์นวัตกรรม ด้วยการนำหลักพุทธธรรม โดยสรุปเป็น “SPB MODEL” ดังแสดงในภาพ

แผนภาพ: องค์ความรู้จากการวิจัย SPB MODEL

อธิบายภาพองค์ความรู้จากการวิจัย “SPB MODEL” ดังนี้

SPB MODEL เป็นกระบวนการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตามมาตรฐานอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย SPB ประกอบด้วย

S = Standard คือ มาตรฐานอันเป็นมาตรฐานอุดมศึกษา P=Procedure กระบวน อันเป็นกระบวนพัฒนาตามแนวการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา และ

B = Buddhism หลักพุทธธรรม เป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาการจัดการศึกษาและเป็นจุดมุ่งหมายที่เกิดจากการศึกษา โดยมีรายละเอียดดังนี้

S = Standard มาตรฐาน เป็นมาตรฐานผลการเรียนรู้ของบัณฑิต เป็นความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่คาดหวังที่จะให้บัณฑิตเรียนรู้ 5 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม ความรู้ ทักษะทางเชาวน์ปัญญา ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ และทักษะการคิดวิเคราะห์และการสื่อสาร

P = Procedure กระบวน เป็นกระบวนการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ๗ ด้าน ได้แก่ หลักสูตร อาจารย์ กระบวนการเรียนการสอน นิสิต การวัดผลและประเมินผล ปัจจัยเกื้อหนุน และงบประมาณ ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วย 1) จัดทำคู่มือการบริหารและประกันคุณภาพหลักสูตรตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิอุดมศึกษาแห่งชาติและเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร พ.ศ. 2558 2) หลักสูตรควรมีมาตรฐานตามเกณฑ์ สกอ. สอดคล้องกับนโยบายวัตถุประสงค์ของ มจร และมหาวิทยาลัยนั้นๆ ทันสมัยทันเหตุการณ์ 3) นโยบายและแผนพัฒนาประเทศมาเป็นแนวทางและให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของสถาบัน 4) มุ่งสัมพันธ์สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ปรัชญาของการอุดมศึกษาและมาตรฐานวิชาการและวิชาชีพ เน้นวิชาการและวิชาชีพมีความรู้ความสามารถระดับสูง 5) หลักสูตรของมหาวิทยาลัยทุกระดับมีการบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ ทำให้นิสิตมีคุณลักษณะที่เป็นมูลค่าเพิ่มในการใช้ชีวิต

2. การพัฒนาอาจารย์ ประกอบด้วย 1) พัฒนาอาจารย์ให้มีคุณสมบัติขั้นต่ำตาม สกอ. กำหนดตามเกณฑ์ สกอ. 2558 2) จัดทำแผนพัฒนาความก้าวหน้าในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ประจำเชิงรุก 3) จัดทำแผนเชิงรุกในด้านพัฒนาบุคลากรในด้านการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก 4) สร้างขวัญและกำลังใจให้การยกย่องอาจารย์ และนักวิจัยที่มีการสร้างผลงานอย่างต่อเนื่อง หรือเป็นผลงานดีเด่น 5) มีมาตรการส่งเสริมและพัฒนาคณาจารย์ในการสร้างผลงานวิชาการเพื่อเผยแพร่

3. การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน ประกอบด้วย 1) ระบบผู้สอน ผู้เรียน สิ่งสนับสนุนให้สามารถผลิตบัณฑิตตามเป้าหมาย 2) เน้นปฏิบัติ ฝึกฝน ทดลอง ทดสอบ วิจัย 3) ประเมินผลตามแนวไตรสิกขาในระหว่างเรียน และหลังจากเรียนจบ 4) การเรียนในชั้นเรียนและการเรียนนอกห้องเรียน 5) การเน้นการเรียนที่เน้นการเรียนรู้สร้างองค์ความรู้ใหม่

4. การพัฒนานิสิต ประกอบด้วย 1) ส่งเสริมให้นิสิตมีความเสียสละเพื่อส่วนร่วมและมีจิตอาสา 2) ส่งเสริมให้นิสิตได้ทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาตนเองและสังคมอย่างต่อเนื่อง 3) ความรู้รอบทั้งวิชาการด้านพุทธศาสนา และศาสตร์สมัยใหม่ มีศีลธรรมและจรรยา เป็นแม่แบบในการพัฒนาศิษย์ 4) มีความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจมีศรัทธาต่อสถาบันที่จะศึกษา 5) สอนให้มีวิชชาและจรณะ และพัฒนาตามแนวภาวนา 4 คือพฤตติกรรมทางกาย ทางศีล ทางจิต และทางปัญญา

5. การพัฒนาการวัดและประเมินผล ประกอบด้วย 1) ตามหลักการประกันคุณภาพ คือ การกำกับมาตรฐาน บัณฑิต นักศึกษา คณาจารย์ หลักสูตร การเรียนการสอน ประเมินผู้เรียน สิ่งสนับสนุน 2) ใช้กรอบภาวนา 4 คือวัดผลทางกายภาพ ทางศีล ทางจิต และทางปัญญา 3) ให้ประสิทธิภาพเป็นธรรมยุติธรรม โปร่งใส 4) จัดระบบและกลไกในการกำกับติดตามให้ทุกหลักสูตร

6. การพัฒนาปัจจัยเกื้อหนุน 1) สร้างชุมชนกัลยาณมิตร สร้างสิ่งแวดล้อมทางสังคมแบบพุทธวิธี และสนับสนุนการเรียนรู้แบบพอเพียง 2) จัดภูมิทัศน์และอาคารที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ มีปัจจัยด้านโครงสร้าง ระบบสภาพแวดล้อมที่พร้อมรองรับการพัฒนาและการขยายตัวในอนาคต 3) พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและฐานข้อมูลให้ทันสมัย ให้เชื่อมโยงกับส่วนงานต่างๆ ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เพื่อรองรับการสื่อสารสร้างความเข้าใจในองค์กร 4) จัดหาปัจจัยสนับสนุนให้เพียงพอและทันสมัย เรียนให้ทุกที่ทุกเวลา

7. การพัฒนางบประมาณ 1) งบประมาณการพัฒนามหาวิทยาลัยมาจากทุนทางสังคม คือ คณะสงฆ์ และการระดมทุนจากประชาชนที่มีจิตศรัทธา 2) ควรแสวงหาแหล่งทุน จัดทำกองทุนการศึกษาแบบให้เปล่า แต่มีเงื่อนไขว่าผู้รับทุนคืนสู่สังคม 3) จัดให้เพียงพอและมีจุดเน้นให้ตรงประเด็นและให้วัดผลมีความชัดเจน 4) รัฐควรสนับสนุนงบประมาณที่เพียงพอต่อการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพให้สอดคล้องกับการพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ

B = Buddhism หลักพุทธธรรม เป็นหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตามมาตรฐานอุดมศึกษา คือ หลักปฏิสัมภิทา 4 คือ 1) อัตถปฏิสัมภิทา ความรู้แตกฉานในอรรถคือผล 2) ธัมมปฏิสัมภิทา ความรู้แตกฉานในธรรมคือเหตุ 3) นิรุตติปฏิสัมภิทา ความรู้แตกฉานในทั้งอรรถทั้งธรรมคือทั้งเหตุทั้งผล รวมทั้งแตกฉานในภาษา 4) ปฏิภาณปฏิสัมภิทา ความรู้แตกฉานในปฏิภาณไหวพริบ กล่าวคือ *“รอบรู้วิชาการ ชำนาญวิชาชีพ เชี่ยวชาญสื่อศึกษา บริการประชาชน”*

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

1. การจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตามมาตรฐานอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในภาพรวม พบว่า มีระดับการจัดการศึกษาอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาสภาพการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตามมาตรฐานอุดมศึกษา ในด้านอาจารย์ พบว่า อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า มีระดับการปฏิบัติมากทุกด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการประเมินคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของอาจารย์ การจัดอาจารย์ผู้สอนให้แก่นิสิตตรงตามความรู้ความสามารถ โอกาสการทำงานร่วมกันของอาจารย์และนิสิตมีเพื่อประโยชน์ของสถาบัน ความเหมาะสมของสัดส่วนจำนวนอาจารย์กับจำนวนนิสิต และการจัดแบ่งเวลาของอาจารย์เพื่อให้คำปรึกษาแก่นิสิต สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ashworth, Allan and Harvey, Roger C. (1994) ที่พบว่า คุณภาพของอาจารย์มีความสำคัญยิ่งต่อคุณภาพการศึกษา โดยตัวบ่งชี้ความมีคุณภาพของคณาจารย์ ได้แก่ 1) จำนวนอาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชา 2) ประสบการณ์ด้านวิชาการ ด้านวิชาชีพและด้านการสอน 3) การพัฒนาคณาจารย์ 4) สัดส่วนระหว่างอาจารย์ต่อนิสิต/นักศึกษาสำหรับการสอนภาคทฤษฎีในชั้นเรียน 5) สัดส่วนระหว่างอาจารย์ต่อนิสิตนักศึกษาสำหรับการสอนภาคปฏิบัติ 6) ผลงานวิจัย 7) ผลงานทางวิชาการ 8) อาจารย์ที่มีความรู้ที่ทันสมัย 9) อาจารย์ได้รับเสรีภาพตามสิทธิและเสรีภาพทางวิชาการ

2. สภาพการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตามมาตรฐานอุดมศึกษา ในด้านกระบวนการเรียนการสอน พบว่า อยู่ในระดับมาก ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนที่กระตุ้นความสนใจในการเรียนแก่นิสิต การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของอาจารย์กับนิสิต เทคนิควิธีการเรียนการสอนที่ท่านได้รับจากอาจารย์ผู้สอนให้ความสำคัญแก่นิสิต เช่น ให้นักศึกษาได้เรียนรู้ด้วยตนเอง การมีส่วนร่วมในการสรุปแนวคิดสำคัญของวิชานั้นๆ เมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอนแต่ละวิชา และความเหมาะสมของสื่อการสอนที่อาจารย์นำมาใช้ในการเรียนการสอน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ashworth, Allan and Harvey, Roger C. (1994) ที่พบว่า คุณภาพการสอนเป็นปัจจัยสำคัญต่อคุณภาพการศึกษาและคุณภาพของบัณฑิต โดยมีตัวบ่งชี้คุณภาพการสอน ได้แก่ 1) รายละเอียดของเนื้อหา 2) ความเชี่ยวชาญในวิชาที่สอน 3) การแนะนำหนังสืออ้างอิงที่ทันสมัยให้นักศึกษาอ่านเพิ่มเติม 4) เนื้อหาที่นำมาสอนมีความทันสมัยและตรงตามความเป็นจริงของหลักทฤษฎี 5) ท่าทาง อิริยาบถเหมาะสม กระตุ้นความสนใจ 6) นำเสนอหรืออธิบายได้เข้าใจแจ่มแจ้ง 7) กระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิดและท้าทายการเรียนรู้ 8) คำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละบุคคล 9) มีทักษะในการใช้สื่อการสอน 10) เตรียมการสอนมาอย่างดี 11) มีเอกสารประกอบการสอน 12) ผู้เรียนได้แสดงให้ทราบว่าเข้าใจบทเรียนอย่างแจ่มแจ้ง

การจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตามมาตรฐานอุดมศึกษา ในด้านปัจจัยเกื้อหนุน พบว่า อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน ได้แก่ ได้แก่ ความมีประสิทธิภาพในการบริการห้องสมุดแก่นิสิต ความเพียงพอของจำนวนวารสารทางวิชาการในห้องสมุดต่อนิสิต ความทันสมัยของโสตทัศนูปกรณ์ที่ใช้ในการจัดการเรียนการ

สอนให้แก่นิสิต การมีแหล่งฝึกปฏิบัติที่เอื้อต่อการให้นิสิตได้ปฏิบัติงานทางวิชาชีพ บรรยากาศของห้องสมุดที่เอื้อต่อการค้นคว้าของนิสิต ความเพียงพอของจำนวนหนังสือในห้องสมุดมีต่อความต้องการของนิสิต และอันดับสุดท้ายคือ ความพอเพียงของอาคารและสถานที่ในสถาบันกับการจัดการเรียนการสอนให้แก่นิสิต การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพจะต้องอาศัยวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษา ที่มีจำนวนเพียงพอและเหมาะสมกับจำนวนนักศึกษารวมทั้งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ โดยมีตัวบ่งชี้คุณภาพของวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษา (Panich, 2012) ได้แก่ 1) ความเหมาะสมของจำนวนและประเภทวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษา 2) ระบบการให้บริการการแนะนำเกี่ยวกับวิธีการใช้ 3) ความทันสมัยของวัสดุอุปกรณ์ 4) สัดส่วนระหว่างจำนวนนักศึกษาต่ออุปกรณ์ และ 5) สิ่งเอื้ออำนวยความสะดวกการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพจำเป็นต้องอาศัยสิ่งเอื้ออำนวยความสะดวกต่อการจัดการเรียนการสอน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1) ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัย เพื่อให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้บริหารจัดการได้อย่างอิสระ คล่องตัวและมีประสิทธิภาพ และควรให้การสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษาแก่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้งในด้านงบประมาณ บุคลากรอย่างเป็นธรรม พอเพียงและทันเวลา

2. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรดำเนินการดังนี้ 1) ด้านหลักสูตร ควรมีการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ในการศึกษาต่อและสามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพได้อย่างสมบูรณ์ 2) ด้านอาจารย์ ควรมีการเพิ่มเวลาสำหรับการการให้คำปรึกษาแก่นิสิต หรือเพิ่มช่องทางออนไลน์ในการให้คำปรึกษาแก่นิสิต 3) ด้านกระบวนการเรียนการสอน ควรมีการฝึกอบรมพัฒนาอาจารย์ในการพัฒนาสื่อการในการเรียนการสอนให้มีความเหมาะสมและมีข้อมูลที่ทันสมัยในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว 4) ด้านนิสิต ควรส่งเสริมให้นิสิตเห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น การแลกเปลี่ยน แสดงความคิดเห็น เป็นต้น ทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรวิจัยในประเด็นประสิทธิภาพการวัดการประเมินผล ในแต่ละวิชาที่สอน เพื่อค้นหาแนวทางการสอน

2. ควรวิจัยในประเด็นการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนและที่พักผ่อนของนิสิต

References

Ashworth, A. and Harvey, R.C. (1994). *Assessing Quality in Further and Higher Education*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Kunaluk, K. (2000). *Fundamentals of Curriculum Development*. Nakhon Pathom: Silpakorn University.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (2015). *History and development of Mahachulalongkornrajavidyalaya University*. Bangkok: 21 Century.

Nyani, Y. (2018). Buddhist Cardinal Principles for Peace and Harmony. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 3(1), 19-29.

Phra Dhampiṭaka (P.A. Payutto). (2003). *Leadership: Important to the Development of the Country*. Bangkok: Thammasapha.

Panich, V. (2012). *21st Century Skills*. Bangkok: Tathata publication.

Phrakrunonthakitkosol (Sirichai Kokrathok). (2019). The Development of Change Management Model Toward Excellence of The Buddhist Institutions. *Journal of MCU Nakhondhat*, 6(1), 55-69.

Phramaha Sanya khantidhammo Treesawat. (2018). A Model of Thai Sangha Administration in the Future. *Journal of MCU Peace Studies*, 6(1), 711-728.

Phramaha Sutas Tissaravadee et al. (2018). *The Development of Internal Quality Assurance System For Mahachulalongkornrajavidyalaya University*. Retrieved: October 17, 2018. From: http://qa.mcu.ac.th/qa_artcles.php?ars_id=5

Pinyonatthagarn, D. (2018). Mind and Enlightenment in Buddhism. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 3(1), 31-44.

รูปแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา*

A Model of Management Equation of Phrapariyattidhamma School, General Education Division

[1]พระปลัดบุญเจิด สุจิตฺโต, สมศักดิ์ บุญปู่ และ พระครูกิตติญาณวิสิฐ
[1]Phrapalad Boonjerd Sucitto, Somsak Boonpoo and Phrakhrukittiyanawisit
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
[1]Corresponding Author. Email: boon0896799236@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา 3) เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เป็นรูปแบบผสมวิธี คือ 1) การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามความคิดเห็นบุคลากรของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนสามัญศึกษา จำนวน 335 ท่าน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยการจัดสัมมนาผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 ท่าน เพื่อใช้องค์ความรู้ดังกล่าวมาพัฒนาเป็นรูปแบบ และการจัดสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 8 ท่าน เพื่อการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการบริหารจัดการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาพรวมมีระดับการบริหารจัดการอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การบริหารจัดการ มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนอีก 3 ด้าน คือ วัสดุอุปกรณ์ การเงิน และบุคลากร มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

*Received November 20, 2018; Revised July 20, 2019; Accepted July 20, 2019

2. รูปแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) จุดมุ่งหมาย และ3) กระบวนการบริหาร

3. ผู้ทรงคุณวุฒิได้ตรวจสอบรูปแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พบว่า มีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติได้จริง

คำสำคัญ: รูปแบบ; การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ; โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

Abstract

This research article has objectives: 1) Study the state of administration of the Buddhist Scripture School. Department of General Education 2) To develop the effective management model of the Buddhist Scripture School. 3) To propose an effective management model of Ecclesiastical School. Department of General Education The method is 1) Quantitative research. The questionnaire was used by the staff of the Buddhist Scripture School. The 335 general education curriculums were analyzed by means of arithmetic mean and standard deviation. and 2) Qualitative research. The seminar consisted of 10 experts, who used the knowledge to develop the model. There are 8 qualified speakers to review for their suitability. Analyze data by content analysis. The results of the study found that:

1. The management of Buddhist Scripture School Department of General Education; The overall level of management is very high. When considering each aspect, it was found that the management have 3 levels of material, equipment, finance and personnel at a high level.

2. The effective management model of Buddhist Scripture School The General Education Department consists of 1) Principles to promote the system of Buddhist education. Department of General Education Standard quality accepted by society. To propagate and preserve Buddhism to be exuberant. 2) Objectives (1) Develop a strong school management system. (2) To study the Buddhist scriptures. Department of General Education to produce and develop the heirloom of Buddhist wisdom. (3) Develop students as the heirloom of Buddhist wisdom. 3) Management Processes (1) Principles of management according to management principles are PAPOSDCORB (2) Principles of management of key factors such as people or personnel, management money. (3) Principles of management for efficiency, including the ability of knowledge and ideas. Process capability and mental attributes.

3. The expert has reviewed the effective management model of the Buddhist Scripture School. The Department of General Education has found that it is appropriate and can be used in practice.

Keywords: Model; Management Equation; Phrapariyattidhamma School; General Education Division

บทนำ

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดให้มีขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ โดยพระปรารภของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปรินายก (จวน อุฏฐายีมหาเถระ) ว่า “การศึกษาทางโลกเจริญก้าวหน้ามากขึ้นตามความเปลี่ยนแปลงของโลก การศึกษาพระปริยัติธรรมก็จำเป็นต้องอนุวัตรไปตามความเปลี่ยนแปลงของโลกบ้าง จึงเห็นสมควรที่จะมีหลักสูตรในการเรียนพระปริยัติธรรมเพิ่มขึ้นอีกแผนกหนึ่ง คือ หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ศึกษาได้มีโอกาสบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป” ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศระเบียบกระทรวงฯ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ขึ้นเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2514 และระเบียกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2535 เพื่อเป็นแนวทางดำเนินการจัดการศึกษาและส่งเสริม สนับสนุนของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการในสมัยนั้น และในปี พ.ศ. 2545 ได้มีพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม ทำให้มีหน่วยงานที่ดูแลรับสนองงานคณะสงฆ์และพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาโดยตรง คือ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งแยกมาจากกรมการศาสนา ดังนั้น เพื่อให้การส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นไปอย่างต่อเนื่อง มีระเบียบควบคุมการดำเนินงานที่ชัดเจน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จึงได้ออกระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2546 โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้การศึกษาในโรงเรียนดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายศาสนจักรและฝ่ายบ้านเมือง กล่าวคือ ทางฝ่ายศาสนจักรก็จะได้ศาสนทายาทที่ดี มีความรู้ความเข้าใจ ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ดำรงอยู่ในสมณธรรม สมควรแก่ภาวะ สามารถธำรงและสืบต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญสถาพรต่อไป และถ้าหากพระภิกษุสามเณรเหล่านั้นลาสิกขาไปแล้ว ก็สามารถเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐได้ หรือเข้ารับราชการสร้างประโยชน์ให้ก้าวหน้าแก่ตนเองและบ้านเมืองสืบต่อไป (The Scripture Department of Buddhist Studies Office of National Buddhism, 2014)

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาโดยรวม ประสบปัญหาด้านการบริหารจัดการการศึกษาของโรงเรียน ไม่เป็นไปตามมาตรฐานตามเกณฑ์ จึงทำเกิดมีปัญหาหลายประการ เช่น ผู้บริหารโรงเรียนต่างๆ ขาดความรู้ความเข้าใจและทักษะในการบริหารงานตามระบบขาดแผนงาน ไม่มียุทธศาสตร์ เป้าหมายและหลักการ ครูผู้สอนมีวุฒิไม่ตรงกับกลุ่มสาระที่สอนและขาดความรู้ความชำนาญในการจัดการเรียนการสอน การผลิตสื่อการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาให้เป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาบุคลากร การวัดผล การประเมินคุณภาพภายในโดยรวม คุณภาพการศึกษามีความแตกต่างกันทั้งในด้านพื้นฐานของผู้บริหาร ครู อาจารย์ ผู้เรียน และคุณภาพของปัจจัย สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก กระบวนการบริหารภายในโรงเรียน ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ กลุ่มโรงเรียนทำให้คุณภาพการศึกษายิ่งแตกต่างกันออกไปในแต่ละโรงเรียนไม่ได้มาตรฐานตามสำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมิน

คุณภาพการศึกษาที่ได้กำหนดไว้ (Certification office and Quality of education, 2011) ตลอดจนมีการจัดระบบการติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงาน และนำข้อมูลย้อนกลับมาปรับปรุงและพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสม (Phrakhruwinaithorn Chakkree Sricharumedhiyan, 2017) โดยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามีหลักการบริหารจัดการที่สำคัญมี 4 ด้าน ได้แก่ ด้านบุคลากร (Man) ด้านการเงิน (Money) ด้านบริหารจัดการ (Management) และด้านวัสดุอุปกรณ์ (Materials) มีการจัดระบบการบริหารการศึกษาตามกรอบนโยบายของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จากผลการวิเคราะห์ของกองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หน่วยงานที่กำกับดูแลการจัดการศึกษา สรุปการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามีจุดอ่อนที่ควรพัฒนาอยู่ 4 ด้านคือ ด้านบุคคล ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารจัดการ และด้านวัสดุอุปกรณ์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพของการจัดการศึกษา จึงจำเป็นต้องหาทางปรับปรุงแก้ไขพัฒนาจุดอ่อนทั้ง 4 ด้าน เพื่อการบริหารการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้คุณภาพ (The Scripture Department of Buddhist Studies Office of National Buddhism, 2014) เพื่อสนับสนุนให้ทุนการศึกษาแก่บุคลากรให้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นไป และเกิดกระบวนการบริหารพัฒนาโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ (Rachothon, 2015) เกื้อกูลต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองโดยมีการศึกษาปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างถูกต้อง ไม่สร้างความเสื่อมทรามหรือสิ่งที่ไม่ดีงามแก่พระพุทธศาสนา (National Office of Buddhism, 2010)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว การศึกษาเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา” จะเป็นแนวทางเพื่อนำผลการวิจัยไปเป็นข้อมูลพื้นฐานนำไปกำหนดเป็นแผนนโยบาย หรือวางแผนพัฒนาโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
3. เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการบริหารจัดการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดย 1) การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และหลักการเกี่ยวกับงานวิจัย เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดและเพื่อสร้างแบบสอบถาม 2) การใช้แบบสอบถามบุคลากรของโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนสามัญศึกษา จำนวน 335 รูป/คน เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดย 1) การวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย และ 2) การสัมมนาผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 10 รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) เพื่อใช้องค์ความรู้ดังกล่าวมาพัฒนาเป็นรูปแบบ มีเครื่องมือในการวิจัยคือแนวคำถามสำหรับการสัมมนา และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 3 เสนอรูปแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดย 1) ยกร่างรูปแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และ 2) การสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 8 รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) เพื่อการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบ มีเครื่องมือในการวิจัยคือแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

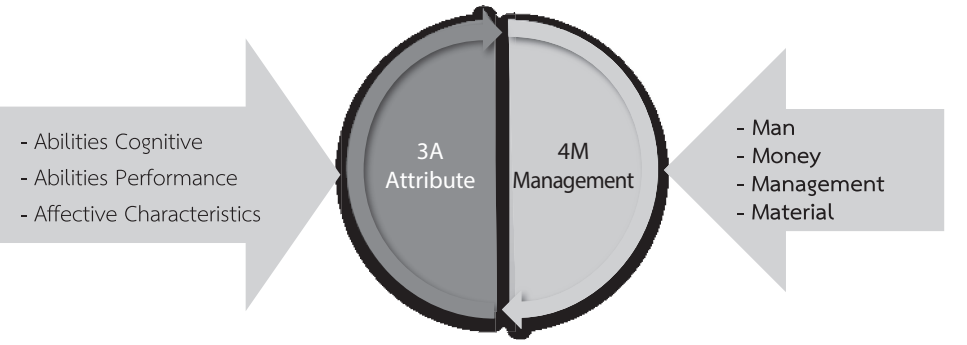
ผลการวิจัย

1. สภาพการบริหารจัดการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาพรวมมีระดับการบริหารจัดการอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การบริหารจัดการ มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนอีก 3 ด้าน คือ วัสดุอุปกรณ์ การเงิน และบุคลากร มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

2. รูปแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ประกอบด้วย 1) หลักการ ส่งเสริมระบบการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีคุณภาพมาตรฐานเป็นที่ยอมรับของสังคม เพื่อเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญงอกงาม และสังคมเข้มแข็งอุดมปัญญาพุทธธรรม 2) จุดมุ่งหมาย (1) พัฒนาระบบบริหารโรงเรียนให้เข็มแข็ง และมีมาตรฐานเป็นโรงเรียนคุณภาพที่ยั่งยืน (2) จัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เพื่อผลิตและพัฒนาศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรม (3) พัฒนาผู้เรียนเป็นศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรม และมีคุณลักษณะปริยัติสามัญตามที่พึงประสงค์ 3) กระบวนการบริหาร (1) หลักการบริหารของผู้บริหารตามหลักการบริหารจัดการคือ PAPOSDCORB (2) หลักการบริหารปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญ ได้แก่ คนหรือบุคลากร เงิน การบริหารจัดการ และทรัพยากรหรือวัตถุ (3) หลักการบริหารจัดการเพื่อประสิทธิภาพ ได้แก่ ความสามารถด้านความรู้ความคิด ความสามารถทางกระบวนการปฏิบัติ และคุณลักษณะทางจิตใจ

3. ผู้ทรงคุณวุฒิได้ตรวจสอบรูปแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พบว่า มีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติได้จริง

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นการนำหลักการบริหารที่เป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญมาพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ที่มีบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณลักษณะสำคัญ อันจะทำให้การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ให้มีคุณภาพมาตรฐาน เป็นการสร้างและพัฒนาผู้เรียนเป็นศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรม เพื่อผลิตและพัฒนาศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรม และเพื่อเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงต่อไป โดยสรุปเป็น “4M3A MODEL” ดังแสดงในภาพ

แผนภาพ: รูปแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

อธิบายภาพองค์ความรู้จากการวิจัย “4M3A MODEL” ดังนี้

4M = Management การบริหาร 4 ด้าน คือ หลักการบริหารปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญ 4 ด้าน เพื่อส่งเสริมระบบการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีคุณภาพมาตรฐาน ได้แก่

M1 Man การบริหารคนหรือบุคลากร เป็นปัจจัยสำคัญของการโรงเรียน จำเป็นต้องมีคนที่ปฏิบัติงาน ผลงานที่ดีจะออกมาได้ต้องประกอบด้วยบุคคลที่มีคุณภาพและมีความรับผิดชอบต่อโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

M2 Money การบริหารเงิน โรงเรียนจำเป็นที่จะต้องมีงบประมาณเพื่อการบริหารงานหากขาดงบประมาณ การบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ก็ยากที่จะบรรลุเป้าหมาย

M3 Management การบริหารจัดการ เป็นภารกิจของผู้บริหารโรงเรียนโดยตรงคือเป็นกลไกและตัวประสานที่สำคัญที่สุดในการประมวลผลักดันและกำกับปัจจัยต่างๆ ทั้ง ๓ ประการให้สามารถดำเนินไปได้โดยมีประสิทธิภาพจนบรรลุเป้าหมายของหน่วยงานตามที่ต้องการ

M4 Material การบริหารทรัพยากรหรือวัตถุ การบริหารจำเป็นต้องมีวัสดุอุปกรณ์หรือทรัพยากรในการบริหารโรงเรียน หากหน่วยงานขาดวัสดุอุปกรณ์หรือทรัพยากรในการบริหารแล้วก็ย่อมจะเป็นอุปสรรคหรือก็ให้เกิดปัญหาในการบริหารงาน

3A = Attribute คุณลักษณะ 3 ประการ คือ คุณลักษณะการทำงานที่มีประสิทธิภาพ 3 ประการ ให้เกิดขึ้นแก่บุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ได้แก่

A1 Abilities Cognitive คุณลักษณะด้านความรู้ความคิด ประกอบด้วยความรู้ความสามารถจากการศึกษาที่จะเป็นพื้นฐานในการทำงาน การใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารทั้งการพูด ฟัง อ่าน เขียน ได้อย่างมีมาตรฐาน การคิดวิเคราะห์วิจารณ์ การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ การศึกษาวิจัยและค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง การคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์

A2 Abilities Performance คุณลักษณะด้านการปฏิบัติ ประกอบด้วยความสามารถในการวางแผน การประเมินผล การประสานงาน การทำงานร่วมกับผู้อื่นเป็นกลุ่ม การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี การใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ ที่เกี่ยวกับหน้าที่ที่ทำงานในองค์การ และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

A3 Affective Characteristics คุณลักษณะด้านจิตใจ ประกอบด้วยความเป็นผู้มีจริยธรรมพื้นฐาน อาทิเช่น ซื่อสัตย์ ขยัน อดทน มีความรับผิดชอบ มีความเป็นระเบียบและมีวินัย มีความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ใหม่ๆ พัฒนาตนเองอยู่เสมอ และรักการทำงาน สนใจหาความรู้ และปรับปรุงการทำงานของตนเองอยู่เสมอ

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

จากผลการศึกษาสภาพการบริหารจัดการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาพรวม พบว่า มีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การบริหารจัดการ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนอีก 3 ด้าน คือ วัสดุอุปกรณ์ การเงิน และบุคลากร มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ซึ่งแบบสอบถามได้ทำการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้ทำการตรวจสอบแบบสอบถาม แล้วจึงนำไปใช้แจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง โดยสภาพการบริหารจัดการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า โดยเรียงลำดับจากด้านที่มีระดับการการปฏิบัติมากไปน้อย ได้แก่ ใช้ทรัพยากรทางการศึกษาเหมาะสมกับอัตลักษณ์ของโรงเรียน อาคารเรียนมีสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน สภาพอาคารที่พักสำหรับจัดให้กับพระภิกษุสามเณรนักเรียน สภาพแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ในการจัดกิจกรรมภายในโรงเรียน การจัดสื่อการเรียนการสอนมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาของผู้เรียน มีสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนเอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน และอันดับสุดท้าย คือ โรงเรียนนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Ashworth, Allan and Harvey, Roger C. (1994) ที่พบว่า วัสดุอุปกรณ์การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพจะต้องอาศัยวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาที่มีจำนวนเพียงพอและเหมาะสมกับจำนวนนักศึกษารวมทั้งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้สำหรับตัวบ่งชี้คุณภาพของวัสดุอุปกรณ์

ทางการศึกษา ได้แก่ 1) ความเหมาะสมของจำนวนและประเภทวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษา 2) วัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาอยู่ในสภาพที่ดีใช้การได้หรือไม่ 3) ระบบการให้บริการ การแนะนำเกี่ยวกับวิธีการใช้ 4) ความทันสมัยของวัสดุอุปกรณ์ 5) ความปลอดภัยในการใช้ 6) สัดส่วนระหว่างจำนวนนักศึกษาต่ออุปกรณ์

นอกจากนี้ ผลการศึกษาสภาพการบริหารจัดการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ด้านการบริหารจัดการ พบว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า โดยเรียงลำดับจากด้านที่มีระดับการการปฏิบัติมากไปน้อย ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์ นโยบาย แผนงานในการบริหารการจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาจากทุกภาคส่วน บุคลากรมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการวางแผนงานในการจัดการศึกษา การจัดโครงการ กิจกรรม บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนปฏิบัติการประจำปี การบริหารแผนงานบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายของโรงเรียน และอันดับสุดท้าย คือ ความรับผิดชอบของคณะกรรมการการประกันคุณภาพการศึกษาภายในโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของที่พบว่า องค์กร ภาวะผู้นำ การเรียนรู้ การจัดการความรู้ และ เทคโนโลยีสารสนเทศ จะเป็นส่วนสำคัญในการบริหารโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Phrakhruwinaithorn Chakkree Sricharumedhiyan, 2017)

ดังนั้น การนำหลักการบริหารที่เป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญมาพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ที่มีบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณลักษณะสำคัญ อันจะทำให้การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ให้มีคุณภาพมาตรฐาน เป็นการสร้างและพัฒนาผู้เรียนเป็นศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรม เพื่อผลิตและพัฒนาศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรม และเพื่อเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1) ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรดำเนินการดังนี้ 1) นำรูปแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ไปพัฒนาให้สามารถปฏิบัติได้จริง 2) สนับสนุนให้งบประมาณในการจัดทำการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาให้เพียงพอต่อความต้องการ 3) กำหนดกลยุทธ์ด้านวิชาการควรจัดทำวิสัยทัศน์ในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา 4) พัฒนาบุคลากรของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเพื่อให้บุคลากรมีศักยภาพในการสอน

2) โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ควรดำเนินการดังนี้ 1) สนับสนุนให้บุคลากรทางการศึกษามีโอกาสพัฒนาตนเองด้านวิชาการและด้านอื่นๆ ที่ขาดแคลน 2) จัดทำแผนการใช้งบประมาณ

ที่สุจริตโปร่งใสตรวจสอบได้ เพื่อให้เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของประชาชนทั่วไปในฐานะที่เป็นองค์กรทั้งทางศาสนาและการศึกษา 3) เพิ่มให้สวัสดิการ ขวัญกำลังใจ และความมั่นคงในหน้าที่การงานของบุคลากรทางการศึกษา 4) ให้ผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน หรือร่วมพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสำหรับผู้เรียนในแต่ละท้องถิ่นของประเทศ รวมทั้งควรมีการสนับสนุนงบประมาณ 5) จัดเครือข่ายการบริหารงานวิชาการเพื่อสร้างความร่วมมือและการพัฒนาด้านวิชาการร่วมกัน 6) สรรหาบุคลากรที่ตรงสาขาวิชาที่สอนเพื่อให้การเรียนการสอนมีศักยภาพมากขึ้น

References

Ashworth, Allan, and Harvey, Roger C. (1994). *Assessing Quality in Further and Higher Education.* London: Jessica Kingsley Publishers.

Certification office and Quality of education. (2011). *External Quality Assessment Guide 3th. (2011-2015) basic education.* Bangkok: Certification office and Quality of education (Public Organization).

Richard, H. (1982). "How Effective is Your School*?", Education XCII*, (October): 34-35.

Jarernkornburi, C. (2017). C-True Yourself Model of Thai Role Models on Dharmic Principle, Approach, and Theory. *Journal of MCU Peace studies*, 5(1), 140-153.

National Office of Buddhism. (2010). *Political science-Buddhist State*. Bangkok: National Office of Buddhism

Patin, J. L. (1969). The administrative behavior of the junior high school principal. *dissertation abstracts international, Vol.30* (No.4: 1373-A,

Phrakhruwinaithorn Chakkree Sricharumedhiyan. (2017). Developing Indicators of Learning Organization of Phrapariyattidhamma School, Division of General Education in Thailand. *Journal of MCU Peace Studies*. 5(2), 202-218.

Rachothon, K. (2015). The Study of Knowledge Management Status of Administrators Phrapariyattidhamma School General Education Chiangrai Province. *Veridian E-Journal,Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and arts),* 8(2), 27-40.

The Scripture Department of Buddhist Studies Office of National Buddhism. (2014). *Regulatory Guide about the Buddhist Scripture School. Department of General Education.* Bangkok: The National Buddhist Printing Office.

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อสร้างการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมของพนักงานโรงแรมสีเขียวในประเทศไทย*

The Human Resource Development for Creating Environmental Behavior Modification of Green Hotel Employees in Thailand

[1]พรพิมล ศรีธเรศ และ แสงแข บุญศิริ
[1]Pornpimon Sritharet and Sangkae Punyasiri
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
National Institute of Development Administration, Thailand.
[1]Corresponding Author. Email: pimonsri_tu@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบททั่วไปในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของโรงแรมสีเขียวในประเทศไทย 2) เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมของพนักงานโรงแรมสีเขียว เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี ได้แก่การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้จัดการฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ จำนวน 17 คน และแบบสอบถาม ในการสำรวจพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมของพนักงานโรงแรมสีเขียว จำนวน 619 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. บริบททั่วไปในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของโรงแรมสีเขียวในประเทศไทย ที่ฝ่ายทรัพยากรมนุษย์นำมาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของพนักงานในโรงแรมสีเขียว คือ 1) การให้ความรู้เพื่อสิ่งแวดล้อม 2) การจัดกิจกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม 3) ประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม 4) การจัดหาวัสดุอุปกรณ์เพื่อสิ่งแวดล้อม

2. ระดับพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมของพนักงานโรงแรม พบว่า พนักงานมีพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมด้านการปฏิเสธสิ่งที่เป็นมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด (ค่าเฉลี่ย 3.766) ดังนั้น ข้อเสนอแนะ

*Received April 24, 2019; Revised June 10, 2019; Accepted June 10, 2019

คือ แผนกทรัพยากรมนุษย์ของโรงแรมควรมีแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของโรงแรมสีเขียวในเรื่องการปฏิเสธสิ่งที่เป็นมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม เช่น พลาสติก การเลือกใช้พลังงานทดแทน โดยผ่านการให้ความรู้เพื่อสิ่งแวดล้อม การจัดกิจกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม การประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม และการจัดหาวัสดุอุปกรณ์เพื่อสิ่งแวดล้อม ให้แก่พนักงานในโรงแรม เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมที่ดี

คำสำคัญ: การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์; การจัดการสิ่งแวดล้อมโรงแรมสีเขียว; พฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม

Abstract

This research article has objectives 1) To study general contexts of human resource development of green hotels in Thailand 2) To study environmental behavior level of green hotel staff. Mixed methodology was used in the research, both qualitative and quantitative. In-depth interview was used for seventeen managers of human resources department and questionnaire was used to explore the environmental behavior of 619 green hotel staff. The study found the following results:

1. General contexts for human resource development of green hotels in Thailand that the human resources department used to change the behavior of the staff in the green hotel were: 1) Environmental Knowledge, 2) Environmental Activity, 3) Environmental Public Relation and 4) Environmental Material.

2. For the environmental behavior level of the hotel staff, it was found that the employees had the lowest environmental behavior in rejecting pollution to the environment (average=3.766). Therefore, the suggestion is that the human resources department of the hotel should have guidelines for the human resources development of a green hotel in the rejection of pollution to the environment such as plastic and the selection of renewable energy by providing environmental knowledge, environmental activities, and environmental public relation and supplying environmental materials to the hotel staff to promote and encourage good environmental behavior.

Keywords: Human resource development; green hotel environmental management; behavior for green hotel

บทนำ

ในปัจจุบันมลภาวะที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมได้ส่งผลกระทบเป็นวงกว้าง ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ถูกเชื่อมโยงเข้ากับธุรกิจต่างๆ ทั้งในมุมมองของผู้ให้บริโภค และผู้รับบริการ (Thailand Environment Institute, 2014) ธุรกิจโรงแรมได้เติบโตและขยายตัวอย่างรวดเร็ว ดังจะเห็นได้จากรายงานสถานการณ์โรงแรมในปี 2560 โดยได้ระบุว่า ธุรกิจโรงแรมขยายตัวเพิ่มขึ้น ทั้งจำนวนห้องพัก อัตราการเข้าพัก และราคาห้องพักเฉลี่ย โดยมีจำนวนห้องพักเพิ่มขึ้น จำนวน 34,955 ห้อง ขยายตัวคิดเป็นร้อยละ 5.1 และมีอัตราการเข้าพักเพิ่มขึ้นอยู่ที่ร้อยละ 1.5 เมื่อเทียบกับปีที่แล้วในช่วงเดือนเดียวกัน (Economic Business and Grassroots Economic Research Centre, 2018) การขยายตัวนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่า ธุรกิจโรงแรมมีการเจริญเติบโต ลักษณะการดำเนินการของธุรกิจโรงแรม ก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมเป็นจำนวนมหาศาล (Wanchirawongsakorna & Timsungnern, 2015) ความใส่ใจในปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นของผู้ประกอบการ หรือพนักงานโรงแรมนับเป็นจริยธรรมทางธุรกิจ (Kongrerk, 2017) การจัดการทางด้านสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการดำเนินธุรกิจยังก่อให้เกิดประโยชน์ในเรื่องการลดต้นทุน การเพิ่มรายได้ (Mongkolruedee, 2010) อีกทั้งยังส่งผลต่อภาพลักษณ์ที่ดีของธุรกิจโรงแรมอีกด้วย (Choosri, 2016) แนวโน้มในการเลือกสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Green Product) ของผู้บริโภคได้เปลี่ยนไป รวมไปถึงการการเพิ่มขึ้นของสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมีความหลากหลาย จึงก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมากมาย อาทิ เช่น มูลนิธิใบไม้เขียว ที่พักเพื่อสิ่งแวดล้อมของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาตรฐานโรงแรมสีเขียวอาเซียน (Department of Tourism, 2018) ในประเทศไทยมีโรงแรมเพื่อสิ่งแวดล้อม ที่รู้จักกันดีในชื่อเรียกที่แตกต่างกัน เช่น โรงแรมสีเขียว โรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โรงแรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทั้งหลายทั้งมวลนี้ สามารถกล่าวสรุปได้ว่า โรงแรมสีเขียว คือ โรงแรมที่มีลักษณะการดำเนินการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพการใช้พลังงาน น้ำ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมไปถึงการจัดการของเสียที่เกิดจากการดำเนินงาน เช่น ขยะ ทั้งที่เป็นอันตรายและย่อยสลายได้ เพื่อให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด (Department of Environmental Quality Promotion, 2018) แนวคิดโรงแรมสีเขียวยังนำเสนอผลิตภัณฑ์และบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และ นอกจากนี้แล้วโรงแรมสีเขียวยังตั้งอยู่บนพื้นฐานของความปลอดภัยต่อสุขภาพและร่างกาย มีการสนับสนุนการดำเนินการสีเขียว เช่น การบริโภค การป้องกันและการอนุรักษ์ทรัพยากร โรงแรมสีเขียวเป็นโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งระดับชุมชน และระดับประเทศ ตามแนวทางของ “Ecological footprint” และให้ประโยชน์กลับไปยังสภาพแวดล้อม (Chan & Hawkins, 2010; Radwan, Jones, & Minoli, 2010)

วิธีการที่จะดำเนินการภายใต้แนวคิดโรงแรมสีเขียวนั้นจะต้อง 1.แสดงให้ลูกค้าเชื่อมั่นว่า โรงแรมมีความมุ่งมั่นต่อความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมมากกว่าผลกำไรทางธุรกิจอย่างชัดเจน 2. ปกป้องการทำลายความสวยงามของธรรมชาติ 3. มีกิจกรรมหรือการปฏิบัติที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การลดการใช้

พลังงาน และน้ำ และการกำจัดของเสีย จะช่วยลดค่าใช้จ่ายของโรงแรมได้ 4.โรงแรมสีเขียวจะต้องให้ความสำคัญกับสุขภาพ และสิ่งแวดล้อม (Enz and Siguaw, 1999; Radwan, Jones, & Minoli, 2010; Tzschentke, Kirk, & Luynch, 2008) มีงานวิจัยได้กล่าวถึงวิธีการปฏิบัติโรงแรมสีเขียวว่า ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในเรื่องสิ่งแวดล้อมร่วมกับโรงแรม (Enz and Siguaw, 1999) โดยปกติทั่วไปแล้วโรงแรมสีเขียวจะมีวิธีการดำเนินการด้านการใช้พลังงานให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด การอนุรักษ์น้ำ การจัดการขยะมูลฝอย และการนำกลับมาใช้ใหม่ Radwan, Jones, & Minoli, 2010 ซึ่งจะประกอบไปด้วย การใช้กระดาษทั้งสองหน้า การใช้หลอดประหยัดไฟในห้องพักและพื้นที่สาธารณะของโรงแรม การใช้ผ้าขนหนูและผ้าปูที่นอนซ้ำ การฝึกอบรมพนักงานแผนกซ่อมบำรุงในเรื่องเกี่ยวกับการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม การติดตั้งอุปกรณ์ประหยัดน้ำ การจัดทำโครงการการนำกลับมาใช้ใหม่ การติดตามการใช้พลังงานและน้ำเป็นประจำทุกเดือน (American Hotel & Lodging Association, 2011; Radwan, Jones, & Minoli, 2010; Tzschentke et al., 2008)

มาตรฐานที่พักเพื่อสิ่งแวดล้อมของกรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้กำหนดกฎเกณฑ์เพื่อให้สอดคล้องกับภารกิจ เพื่อใช้เป็นเกณฑ์และหลักการให้ธุรกิจโรงแรมปฏิบัติตามให้เป็นไปในทิศทางและเป็นมาตรฐานเดียวกัน กรมควบคุมมลพิษได้ให้ความสำคัญในเรื่องการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากในปัจจุบันนี้การบริโภคที่เกินความจำเป็นส่งผลกระทบต่อสังคมในวงกว้าง และทรัพยากรเหล่านี้มีความจำเป็นต่อการดำเนินงานของธุรกิจด้วย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการขาดแคลนทรัพยากร เช่น น้ำ ไฟฟ้า ซึ่งเป็นสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่จำเป็น จึงควรส่งเสริมให้มีแนวทางในการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม และการที่ธุรกิจโรงแรมได้หันมาให้ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อม และผลักดันให้ได้รับมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุผลที่ว่า เป็นการแสดงออกที่ชัดเจนต่อผู้มาใช้บริการว่าโรงแรมได้มีการดำเนินการภายใต้มาตรฐานเหล่านั้นอย่างเข้มงวด จนได้รับการรับรองมาตรฐานดังกล่าวสุดท้ายแล้วส่งผลต่อภาพลักษณ์ของโรงแรมเอง (Wandow, 2009)

อย่างไรก็ตามการดำเนินนโยบายเพื่อสิ่งแวดล้อมของโรงแรมจะประสบความสำเร็จได้นั้น ไม่เพียงแต่กำหนดนโยบายจากคณะผู้บริหาร หรือเจ้าของโรงแรมเท่านั้น แต่จำเป็นจะต้องได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากพนักงานของโรงแรมทุกคนด้วย ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเกิดประเด็นคำถามการวิจัยว่าบริบทในการจัดการสิ่งแวดล้อมของโรงแรมสีเขียวเป็นอย่างไร และระดับพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมของพนักงานในโรงแรมสีเขียวเป็นอย่างไร จึงเป็นที่มาในการศึกษาครั้งนี้ เพื่อที่จะนำผลจากการวิจัยนำไปปรับปรุง และกำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในโรงแรมสีเขียวต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบททั่วไปในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของโรงแรมสีเขียวในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมของพนักงานโรงแรมสีเขียว

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสาน (Mixed Methodology) ทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาจากเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้จัดการแผนกทรัพยากรมนุษย์ในโรงแรมสีเขียว ในประเทศไทย จำนวนทั้งสิ้น 17 คน แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ และในส่วนของการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถาม โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากพนักงานระดับปฏิบัติการที่ทำงานในโรงแรมสีเขียว จำนวน 619 คน ใช้การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) เพื่อประเมินระดับพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมของพนักงานโรงแรมสีเขียว โดยมีขั้นตอนกระบวนการวิจัย ดังนี้

1) ศึกษาเอกสารเพื่อประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในโรงแรมสีเขียว และแนวคิดพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม

2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และแบบสอบถาม (Questionnaire) ตรวจสอบคุณภาพด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ด้วยการหาค่า IOC โดยทุกข้อคำถามมีค่าตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป และการหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้วิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’ s Alpha Coefficient) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคทั้งฉบับเท่ากับ 0.67

3) นำแบบสอบถามไป (Try out) กับพนักงานโรงแรมที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 50 คน

4) ลงพื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ โรงแรมสีเขียวในประเทศไทย ตามบัญชีรายชื่อของมูลนิธิใบไม้เขียว และกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ใช้เทคนิคในการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ และเทคนิคการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling) สำหรับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณ

5) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์ ค่าเฉลี่ย สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ และวิเคราะห์เนื้อหาสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ

6) สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาบริบททั่วไปในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในโรงแรมสีเขียว ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) พบว่า บริบททั่วไปในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในโรงแรมสีเขียวประกอบไปด้วยปัจจัย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความรู้สิ่งแวดล้อม 2) ด้านกิจกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม 3) ด้านการประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม และ 4) ด้านการจัดหาวัสดุอุปกรณ์เพื่อสิ่งแวดล้อม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สรุปผลการวิจัย

ปัจจัยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อสิ่งแวดล้อม	ผลการศึกษา
1. ด้านความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม	- โรงแรมสีเขียวมีการให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมแก่พนักงานโรงแรมผ่านการฝึกอบรม และมีการทบทวนความรู้อย่างสม่ำเสมอ เช่น การทดสอบประจำปีในเรื่องของการแยกขยะแต่ละประเภท - ในแต่ละแผนกที่พนักงานทำงานอยู่จะมีการฝึกอบรมวิธีการปฏิบัติงานเพื่อสิ่งแวดล้อมเฉพาะแต่ละแผนก เพื่อให้พนักงานปฏิบัติได้จริงตามนโยบายของโรงแรม
2. ด้านกิจกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม	- โรงแรมสีเขียวมีการจัดกิจกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมให้แก่พนักงาน ทั้งภายในและภายนอก เช่น กิจกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมที่อยู่ภายใต้แนวคิด 5Rs ได้แก่ การลดการใช้ (Reduce) การใช้ซ้ำ (Reuse) การนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) การซ่อมแซม (Repair) และการปฏิเสธสิ่งที่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม (Reject) ยกตัวอย่างเช่น กิจกรรมธนาคารขยะ โดยมีการแยกขยะแต่ละประเภท เพื่อการกำจัดอย่างถูกวิธี และรวบรวมขยะประเภทที่สามารถนำไปขายต่อได้ เป็นการสร้างรายได้แก่พนักงานอีกทางหนึ่ง เป็นต้น - กิจกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมของโรงแรมสีเขียวที่มีต่อสังคม ส่วนใหญ่แล้วจะดำเนินการควบคู่ไปกับนโยบาย CSR (Corporate Social Responsibility) เช่น กิจกรรมปลูกป่า กิจกรรมสอนการแยกขยะแก่ชุมชนบริเวณรอบโรงแรม เป็นต้น
3. ด้านการประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม	- การประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อมของโรงแรมสีเขียว ส่วนใหญ่เป็นแบบนโยบายจากผู้บริหาร สู่พนักงานของโรงแรม - มีการประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อมโดยใช้กิจกรรมเพื่อดึงดูดความสนใจของพนักงาน เช่น การแต่งตั้งทูตสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นตัวแทนในการประชาสัมพันธ์ด้านสิ่งแวดล้อม - มีการประชาสัมพันธ์ด้านสิ่งแวดล้อมผ่านหัวหน้าแผนก เพื่อกระจายข้อมูลข่าวสารให้ทั่วถึงยังพนักงานทุกคน

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ปัจจัยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อสิ่งแวดล้อม	ผลการศึกษา
4. ด้านการจัดหาวัสดุอุปกรณ์เพื่อสิ่งแวดล้อม	- โรงแรมสีเขียวมีการจัดหาวัสดุอุปกรณ์เพื่อสิ่งแวดล้อมในโรงแรม เช่น อุปกรณ์ประหยัดไฟฟ้า ประหยัดน้ำ อุปกรณ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น - โรงแรมสีเขียวที่มีระบบการบริหารงานอยู่ภายใต้เครือข่าย จะมีระบบด้านการจัดหาวัสดุอุปกรณ์เพื่อสิ่งแวดล้อมที่กำหนดโดยบริษัทแม่ ในขณะที่โรงแรมที่มีระบบการบริหารแบบอิสระเต็มใจที่จะเลือกวัสดุอุปกรณ์เพื่อสิ่งแวดล้อม เนื่องจากคำนึงถึงผลตอบแทนที่จะได้รับในระยะยาว แม้จะเป็นการลงทุนที่สูงในระยะเริ่มต้น

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมของพนักงานโรงแรมสีเขียวใช้การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยระดับพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมของพนักงานโรงแรมสีเขียวทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการลดการใช้ (Reduce) 2) ด้านการใช้ซ้ำ (Reuse) 3) ด้านการนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) 4. ด้านการซ่อมแซม (Repair) และ 5) ด้านการปฏิเสธสิ่งที่เป็นมลพิษ (Reject) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ตารางแสดงระดับพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมด้านการลดการใช้ (Reduce)

Factors		Mean	S.D.	Meaning	ลำดับ
RD1	ท่านปิดก๊อกน้ำทุกครั้งเมื่อพบเห็นน้ำถูกเปิดทิ้งไว้	4.488	0.747	มากที่สุด	1
RD3	ท่านปิดประตูห้องและหน้าต่างที่เปิดเครื่องปรับอากาศทุกครั้ง เมื่อพบว่ามีคนเปิดทิ้งไว้เพื่อลดการใช้พลังงาน	4.330	0.756	มาก	2
RD2	ท่านใช้แสงสว่างจากภายนอกแทนการใช้ไฟฟ้าให้มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ เพื่อลดการใช้พลังงาน	3.997	0.907	มากที่สุด	3
RD4	ท่านลดการใช้กระดาษในการทำงาน	3.893	0.922	มาก	4
RD6	ท่านเดินขึ้น – ลง บันไดแทนการใช้ลิฟต์เพื่อลดการใช้พลังงาน	3.893	0.922	มาก	5
RD5	ท่านเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นเพื่อลดมลภาวะที่เกิดจากการขนส่ง	3.800	0.899	มาก	6
RD7	ท่านใช้ผ้าเช็ดมือแทนกระดาษทิชชู	3.740	0.968	มาก	7
รวม		**4.061**	**0.631**	**มาก**	

ตารางที่ 3 ตารางแสดงระดับพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมด้านการใช้ซ้ำ (Reuse)

Factors		Mean	S.D.	Meaning	ลำดับ
RU1	ท่านนำกระดาษที่ใช้แล้วยังสามารถใช้ได้มาใช้ใหม่ทุกครั้ง	4.128	0.929	มาก	1
RU2	ท่านใช้ผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้	4.029	0.883	มาก	2
RU4	ท่านแยกเก็บกระดาษหนังสือพิมพ์เพื่อรอนำกลับมาใช้ใหม่	3.931	0.955	มาก	3
RU3	ท่านนำน้ำที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่อีกครั้ง เช่น รดน้ำต้นไม้ สนามหญ้า ถูพื้น	3.811	0.978	มาก	4
รวม		**3.975**	**0.748**	**มาก**	

ตารางที่ 4 ตารางแสดงระดับพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมด้านการนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle)

Factors		Mean	S.D.	Meaning	ลำดับ
RC1	ท่านแยกประเภทขยะก่อนทิ้งทุกครั้ง	3.968	0.902	มาก	1
RC3	ท่านเลือกใช้กระดาษที่มาจากการรีไซเคิล	3.843	0.952	มาก	2
RC2	ท่านเลือกใช้เฟอร์นิเจอร์ที่ทำมาจากวัสดุเหลือใช้	3.580	0.996	มาก	4
RC4	ท่านเลือกใช้ขวดแก้ว กระป๋อง ที่รีไซเคิลได้	3.730	0.992	มาก	3
รวม		**3.780**	**0.794**	**มาก**	

ตารางที่ 5 ตารางแสดงระดับพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมด้านการซ่อมแซม (Repair)

Factors		Mean	S.D.	Meaning	ลำดับ
RP2	ท่านแจ้งซ่อมแซมพัสดุ เช่น โต๊ะ ตู้ เก้าอี้ที่ชำรุดแทนการซื้อใหม่	4.037	0.874	มาก	1
RP1	ท่านดูแลรักษาและซ่อมแซมอุปกรณ์ แจ้งซ่อมก๊อกน้ำรั่ว หลอดไฟ แทนการเปลี่ยนใหม่	4.031	0.894	มาก	2
EP3	ท่านซ่อมแซมสุขภัณฑ์ที่ชำรุดแทนการซื้อใหม่	3.913	0.882	มาก	3
รวม		**3.993**	**0.783**	**มาก**	

ตารางที่ 6 ตารางแสดงระดับพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมด้านการปฏิเสธสิ่งที่เป็นมลพิษ (Reject)

Factors		Mean	S.D.	Meaning	ลำดับ
RJ3	ท่านเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม	3.919	0.853	มาก	1
RJ4	ท่านเลือกซื้อสินค้าที่มีบรรจุภัณฑ์น้อยที่สุด	3.758	0.924	มาก	2
RJ1	ท่านหลีกเลี่ยงการใช้อุปกรณ์ที่ผลิตจากพลาสติก	3.754	0.914	มาก	3
RJ2	ท่านเลือกใช้พลังงานทดแทน เช่น จักรยาน หรือเดินแทนการใช้รถยนต์	3.633	1.044	มาก	4
รวม		**3.766**	**0.814**	**มาก**	

ตารางที่ 7 ตารางแสดงระดับพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมของพนักงานโรงแรมสีเขียวขนาดใหญ่ในประเทศไทย

The Level of green Behavior				
Reduce	Reuse	Recycle	Repair	Reject
4.061	3.975	3.780	3.993	3.766
1	3	4	2	5

อภิปรายผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า โรงแรมสีเขียวในประเทศไทยส่วนใหญ่มีการดำเนินการทั้งหมด 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

1) ด้านความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม (Environmental Knowledge) ให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมแก่พนักงาน ซึ่งพบว่า แผนกทรัพยากรมนุษย์ของโรงแรมมีการดำเนินการในขั้นตอนของการฝึกอบรมพนักงานทั้งใหม่และเก่า ควบคู่ไปกับการฝึกอบรมด้านทักษะในการปฏิบัติงานประจำตำแหน่งงานให้เกิดประสิทธิภาพ และมีการทบทวนความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมโดยการทดสอบอย่างต่อเนื่อง โดยในแต่ละโรงแรมมีการฝึกอบรมในเรื่องความรู้เกี่ยวกับการแยกขยะ ทั้งขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ หรือขยะที่สามารถนำไปขายแล้วกลับเข้ามาเป็นรายได้ของแต่ละแผนก หรือการจัดเก็บขยะที่เป็นอันตราย เพื่อให้เหมาะสมกับที่ตั้งของแต่ละโรงแรม เช่น โรงแรมที่มีที่ตั้งใกล้ชิดกับธรรมชาติ หรือโรงแรมที่มีที่ตั้งในเมือง

วิธีการจัดเก็บขยะและของเสียย่อมมีความแตกต่างกัน และการฝึกอบรมในเรื่องของการลดการใช้ไฟฟ้า การลดการใช้น้ำ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมจะก่อให้เกิดพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมที่ดี สามารถช่วยให้พนักงานได้ปฏิบัติตามนโยบายเพื่อสิ่งแวดล้อมได้สะดวก โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของ Choosri (2016) ที่ได้กล่าวไว้ว่า สิ่งจะช่วยให้การร่วมมือจากพนักงานในการจัดการสิ่งแวดล้อมให้ประสบผลสำเร็จ คือ การให้ความรู้และความเข้าใจในเรื่องสิ่งแวดล้อม ในขณะที่งานวิจัยของ Noonin & Pasunon (2014) ได้กล่าวสนับสนุนว่าปัจจัยด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจะช่วยให้พนักงานมีพฤติกรรมที่สนับสนุนการเป็นโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจากผลการวิจัยในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในโรงแรมสีเขียว ปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ยังคงเป็นประเด็นสำคัญที่ทางผู้บริหาร หัวหน้าแผนกทรัพยากรมนุษย์ของนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาพฤติกรรมด้านสิ่งแวดล้อมของพนักงานในโรงแรม

2) ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม (Environmental Activity) พบว่า ดำเนินนโยบายทางด้านสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก โดยกิจกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมภายนอกโรงแรมนั้นมีการดำเนินควบคู่ไปกับนโยบายความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility: CSR) โดยผ่านการทำกิจกรรมร่วมมือกับชุมชน และสังคม เช่น กิจกรรมการให้ความรู้เกี่ยวกับการแยกขยะ กิจกรรมในการเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยน หรือจัดเก็บขยะ และของเสียที่มีพิษ ทั้งนี้กิจกรรมจะสามารถดึงดูดความสนใจให้พนักงานมีพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้นได้ เพราะกิจกรรมได้ปฏิบัติจริง โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของ Hsiao, Chuang, Kuo & Yu (2014) ได้กล่าวว่า การจัดกิจกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม และการให้รางวัลตอบแทน จะช่วยให้พนักงานมีความกระตือรือร้นที่จะช่วยแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมของโรงแรมได้ และจากผลการวิจัยนี้ยังพบว่า พนักงานจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีก็ต่อเมื่อพนักงานได้ตระหนักว่า ปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมคือหน้าที่ที่ตนเองต้องรับผิดชอบและร่วมมือ ดังงานวิจัยของ Atay (2013) ที่ระบุว่า เมื่อเข้าใจว่าการดำเนินนโยบายโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ให้ประโยชน์ในด้านการลดต้นทุน และเพิ่มรายได้แล้ว จะทำให้โรงแรมสามารถที่จะออกแบบกิจกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย เพื่อให้เกิดการร่วมมือจากพนักงาน

3) ด้านการประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม (Environmental Public Relation) พบว่า การประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อมของโรงแรมสีเขียว ส่วนใหญ่เป็นแบบนโยบายจากผู้บริหาร สู่พนักงานของโรงแรม มีการประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อมโดยใช้กิจกรรมเพื่อดึงดูดความสนใจของพนักงาน เช่น การแต่งตั้งทูตสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นตัวแทนในการประชาสัมพันธ์ด้านสิ่งแวดล้อม มีการประชาสัมพันธ์ด้านสิ่งแวดล้อมผ่านหัวหน้าแผนก เพื่อกระจายข้อมูลข่าวสารให้ทั่วถึงยังพนักงานทุกคน โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของ Choosri (2016) ที่ระบุว่า การสื่อสารภายในองค์กรเป็นการสนับสนุนเพื่อสร้างความเข้าใจที่ดีและถูกต้องตรงกัน ระหว่างผู้กำหนดนโยบายกับผู้ปฏิบัติ และการสื่อสารในองค์กรมีความสำคัญต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกิดประสิทธิภาพ (Thaman, Morrison, Morrell, & Thaman, 2003) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Noonin & Pasunon (2014) ที่ว่า การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของพนักงาน

โรงแรมได้เกิดพฤติกรรมสนับสนุนการเป็นโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในประเด็นการประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในโรงแรมสีเขียว เนื่องจากว่าการประชาสัมพันธ์คือการสื่อสารระหว่างผู้กำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งเมื่อผู้บริหารหรือ ผู้จัดการแผนกทรัพยากรมนุษย์มีความจำเป็นต้องให้ความสำคัญในประเด็นนี้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม

4) ด้านการจัดหาวัสดุ อุปกรณ์เพื่อสิ่งแวดล้อม (Environmental Material) จากผลการวิจัยพบว่า โรงแรมมีการดำเนินนโยบายในการจัดหาวัสดุ อุปกรณ์เพื่อสิ่งแวดล้อม โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนสำหรับผู้ใช้บริการ และให้กับพนักงานโรงแรมเอง โดยผ่านกระบวนการจัดซื้อที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Green Purchase) ของโรงแรม ซึ่งแผนกจัดซื้อเลือกผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเข้ามาใช้ในโรงแรม ยกตัวอย่างเช่น การจัดซื้อวัตถุดิบด้านอาหาร การจัดซื้อผลิตภัณฑ์ต่างๆ ภายในโรงแรม มีการเลือกผู้ผลิตที่ยึดหลักแนวคิดเพื่อสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกัน ดังงานวิจัยของ Mensha (2014) ที่ศึกษาเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมของโรงแรมระดับ 3 – 4 ดาว ในประเทศกาน่า โดยจะมีการซื้อสินค้าที่เป็นผลิตภัณฑ์จากท้องถิ่นเข้ามาใช้ในโรงแรม มีการใช้ซ้ำวัสดุ หรืออุปกรณ์ที่ยังสามารถใช้งานได้ และนำวิธีการใช้ผ้าขนหนูซ้ำแทนการเปลี่ยนใหม่ทุกวัน นอกจากนี้แล้ว Hsiao, Chuang, Kuo & Yu (2014) ยังได้กล่าวสนับสนุนอีกว่า สำหรับการดำเนินการธุรกิจโรงแรมในไต้หวันมีการจัดการเรื่องการจัดซื้อจัดจ้างที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น จะมีการเลือกสินค้าที่สามารถใช้ซ้ำ (Reuse) หรือนำกลับมาใช้ใหม่ได้ (Recycle) และเลือกบริษัทคู่ค้าที่มีแนวนโยบายที่เป็นมิตรสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การเลือกใช้สินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของธุรกิจโรงแรมเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าในระยะยาว แม้ว่าวัสดุและอุปกรณ์เพื่อสิ่งแวดล้อมบางประเภทจะมีราคาที่สูงกว่า

วัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ระดับพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมของพนักงานโรงแรมสีเขียวมีค่าเฉลี่ยมากทุกด้าน ตามลำดับค่าเฉลี่ยดังนี้ ลำดับที่ 1) ด้านการลดการใช้ (Reduce) ค่าเฉลี่ย 4.06 ลำดับที่ 2) ด้านการซ่อมแซม (Repair) ค่าเฉลี่ย 3.93 ลำดับที่สาม 3) ด้านการใช้ซ้ำ (Reuse) ค่าเฉลี่ย 3.97 ลำดับที่ 4) ด้านการนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) ค่าเฉลี่ย 3.78 และลำดับที่ 5) ด้านการปฏิเสธสิ่งที่เป็นมลพิษ (Reject) ค่าเฉลี่ย 3.76 นั่นหมายความว่า พนักงานโรงแรมมีพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมที่ดี มีความตระหนักต่อปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านจะพบว่า พฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมของพนักงานโรงแรมด้านการปฏิเสธสิ่งที่เป็นมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมมีระดับค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุด ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า อาจเป็นเพราะว่า พนักงานอาจจะไม่เข้าใจว่าผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมีลักษณะอย่างไร และในการใช้ชีวิตประจำวันอาจจะไม่สะดวกสำหรับการเลือกผลิตภัณฑ์หรือสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับ Nilawanjanakul (2013) ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมีผลต่อการเลือกสินค้าเพื่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยของ Faksung (2014) ที่ระบุว่า หัวหน้าครัวเรือนมีระดับการปฏิบัติการหลีกเลี่ยงขยะด้านการปฏิเสธสิ่งที่เป็นมลพิษมากที่สุด ดังนั้น เมื่อพิจารณาจากข้อคำถามแล้ว งานวิจัยนี้ยังพบว่า พนักงานโรงแรมเลือกใช้พลังงานทดทน เช่น จักรยาน หรือเดินแทนการใช้

รถยนต์น้อยที่สุด อาจจะเป็นเพราะว่า กลุ่มตัวอย่างคือโรงแรมสีเขียวที่มีที่ตั้งอยู่ในเมือง จึงไม่สะดวกที่จะเลือกใช้พลังงานทดแทน ในการเดินทางดังกล่าว และพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงการใช้อุปกรณ์ที่ผลิตจากพลาสติกอยู่ในระดับที่น้อย อาจจะเป็นเพราะว่า ผลิตภัณฑ์ สิ่งของต่างๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ผลิตจากพลาสติกเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นจึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงการใช้ได้

ดังนั้น แผนกทรัพยากรมนุษย์ควรส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม หรือจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ วิธีการที่จะช่วยลดการใช้พลาสติกที่จะเพิ่มปริมาณขยะแทน เช่น ถุงผ้า แก้วน้ำส่วนตัว เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1) ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1. ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาครั้งนี้สามารถแบ่งได้เป็นประโยชน์ทางด้านวิชาการ และประโยชน์ทางด้านอุตสาหกรรมบริการ โดยทางด้านวิชาการ คือ ได้ทราบปัจจัยที่ส่งผลต่อการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในโรงแรมสีเขียว ทั้งหมด 4 ปัจจัย ได้แก่ ด้านความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม (Environmental Knowledge) การจัดกิจกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม (Environmental Activity) การประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม (Environmental Public Relation) และการจัดหาวัสดุอุปกรณ์เพื่อสิ่งแวดล้อม (Environmental Material) ที่สามารถนำไปกำหนดเป็นแนวนโยบายในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของพนักงานโรงแรมให้มีพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมที่ดีทั้งในโรงแรม และพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวันด้วย

2. ประโยชน์ที่ได้รับทางด้านอุตสาหกรรมบริการ คือ โรงแรมสามารถนำปัจจัยที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ไปกำหนดแนวนโยบายในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ นั่นคือ การสร้างแรงจูงใจให้พนักงานเข้ามามีส่วนร่วม และมีบทบาททางด้านสิ่งแวดล้อมของโรงแรม ไม่ว่าจะเป็นการให้พนักงานได้ร่วมกิจกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม หรือให้พนักงานได้ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการ หรือแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมในโรงแรม ที่ซึ่งเป็นสถานที่พนักงานต้องทำงานทุกวัน และทางผู้บริหารควรจะร่วมมือกับชุมชนรายรอบโรงแรมในการแสดงออกถึงการดำเนินธุรกิจที่ควบคู่กับความรับผิดชอบต่อสังคม อีกทั้งยังก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีของโรงแรมต่อชุมชน ด้วยการมีการดำเนินการเพื่อสิ่งแวดล้อม เพื่อแสดงออกในการดำเนินธุรกิจที่ตระหนักถึงการรับผิดชอบต่อสังคมด้วย

2) ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยอื่นที่ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมในโรงแรม เช่น พฤติกรรมการมีส่วนร่วมของพนักงานในแต่ละแผนก จะทำให้ทราบรายละเอียดเชิงลึก

2. ควรมีการศึกษาถึงความต้องการพัฒนาตนเองในด้านสิ่งแวดล้อมของพนักงานในโรงแรมสีเขียว

ที่ได้ดำเนินเป็นนโยบายของโรงแรม โดยนโยบายนั้นมากจากผู้ปฏิบัติงานเป็นหลัก

References

American Hotel & Lodging Association. (2011). *Best practices.* Retrieved April 4, from http://www.ahla.com/green.aspx?id=3616.

Atay, L., Dilek, E., & Yildirim, M. (2013). Green Hotel Management and Green Star Practice: A Case Study of Best Western President Istanbul Hotel. *Journal of Travel and Hospitality Management.* 10(1), 71-85.

Chan, E., & Hawkins, R. (2010). Attitude toward EMSs in an international hotel: An exploratory case study. *International Journal of Hospitality Management,* 29, 641–651.

Choosri, C. (2016). A Zero Waste Management Model for Small Hotels: A Case Study in the Koh Samui, Koh Phangan Surat Thani. *Journal of International and Thai Tourism,* 12 (1), 91-118.

Department of Environmental Quality Promotion. (2018). *Green Hotel*. Retrieved April 6, 2019, from http://www.deqp.go.th/service-portal/g-green/greenhotel/.

Department of Tourism. (2018). *Asean Green Hotel*. Retrieved April 3, 2019, from http://www.tourism.go.th/view/1/มาตรฐาน_อาเซียน/TH-TH/1026/.

Economic Business and Grassroots Economic Research Centre. (2018). *Hotel Business situation 2018.* Retrieved April 3, 2019, from https://www.gsb.or.th/getattachment/dae8495d-7374-4fcc-9648-cdc9a5dde278/IN_hotel_61_detail.aspx.

Enz, C., & Siguaw, J. (1999). *Best hotel environmental practices.* Cornell Hotel and Motel Administration Quarterly, 72 (October), 77.

Faksung, D. (2014). *Sufficient Economy Philosophy and the Management of Household's Gabage in Dusit Community, Bangkok* (Research report). Bangkok: Suan Sunandha Rajaphat University.

Green Leaf Foundation. (2017). *Green Leaf Hotel.* Retrieved March 28, 2019, from http://www.greenleafthai.org/th/green_found/.

Hsio, T., Chuang, C., Kuo, N., & Yu, S. (2014). Establishing attributes of an environmental management system for green hotel evaluation. *International Journal of Hospitality Management.* 36(2014) 197-208.

Kongrerk, T. (2017). The Model of Corporate social responsibility, organizational commitment and employee green behavior. *UTCC International Journal of Business and Economics,* 9(2), 17-38.

Mensha, I. (2014). Different Shades of Green: Environmental Management in Hotels in Accra. *International Journal of Tourism Research.* 16 (2014), 450 -461.

Mongkolruedee, P. (2010). *Environmental management and performance of business: Case Study of hotels in Thailand.* Thesis Master, Thammasat Business School, Thammasat University.

Nilawanjanakul, K. (2013). Knowledge and Attitude Influencing Purchasing Behavior of Green Products of Consumer in the Northeastern Region. *Journal of Management Science.* 2 (3), 65-83.

Noonin, S & Pasunon, P. (2014). Factors Affecting Behavior in Support of Being an Environmentally Friendly Hotel: A Case Study of Dusit Princess Srinakarin Hotel. *Dusit Thani College Journal,* 8 (1), 11-33.

Radwan, H., Jones, E., & Minoli, D. (2010). Managing solid waste in small hotels. *Journal of Sustainable Tourism*, 18 (2), 175–190.

Thailand Environment Institute. (2014). Green Business. Retrieved April 1, 2019, from file:/ //C:/Users/WIN10/Downloads/2012-TBCSD-Greenbusiness-y6-2_14(1).pdf.

Thaman, R. Morrison, R. J., Morrell, W. J., & Thaman, B. (2003). Wasted islands? Waste and the need for integrated waste management in the pacific island-
Current status and prospects for reduction and safe disposal. *Proceeding of Barbados Plan Action.*

Tzschentke, N., Kirk, D., & Luynch, A. (2008). Going green: Decisional factors in small hospitality operators. International *Journal of Hospitality Management*, 27, 126–133.

Wachirawongsakorna, P. & Timsungnern, U. (2015). Assessment of Environmentally – Friendly Services of Hotels in The Lower North Eastern part of Thailand. *Journal of Environmental Management.* 11(1), 100-112.

Wandow, W. (2009). *Environmental Management of Hotels in Krabi.* Thesis Master, National Institute of Development Administration.

กลยุทธ์การบริหารความขัดแย้งตามหลักพุทธบริหารการศึกษาสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา*

Strategy of Conflict Management Based on Buddhist Educational Administration in Schools under Primary Educational Service Area Office

[1]พระวัชระ สำโร, อินถา ศิริวรรณ และ พระมหาญาณวัฒน์ ธิตวฑฺฒโน
[1]PhraWatchara Samvaro, Intha Siriwan
and PhramahaYannawat Thitavaddhano
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
[1]Corresponding Author. Email: kasiwat1978@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารความขัดแย้งในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา 2) เพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารความขัดแย้งตามหลักพุทธบริหารการศึกษา สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา 3) เพื่อเสนอกลยุทธ์การบริหารความขัดแย้งตามหลักพุทธบริหารการศึกษา สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เป็นรูปแบบผสมวิธี คือ 1) การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่าง 410 ท่าน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยการจัดสัมมนาผู้ทรงคุณวุฒิ 10 ท่าน เพื่อใช้องค์ความรู้ดังกล่าวมาพัฒนากลยุทธ์ และการจัดสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ 8 ท่าน เพื่อการตรวจสอบความเหมาะสมของกลยุทธ์ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

*Received November 20, 2018; Revised August 10, 2019; Accepted August 10, 2019

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการบริหารความขัดแย้งในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาพรวม พบว่า มีระดับการบริหารอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การร่วมมือและการประนีประนอม มีระดับการบริหารอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนการหลีกเลี่ยงและการเอาชนะ มีระดับการบริหารอยู่ในระดับมาก

2. กลยุทธ์การบริหารความขัดแย้งตามหลักพุทธบริหารการศึกษา สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ประกอบด้วย 1) วิสัยทัศน์ 2) พันธกิจ 3) วัตถุประสงค์ 4) กลยุทธ์ และ 5) หลักพุทธบริหารการศึกษาที่ส่งเสริมการบริหารความขัดแย้ง คือ หลักสาราณียธรรม 6

3. ผู้ทรงคุณวุฒิได้ตรวจสอบกลยุทธ์การบริหารความขัดแย้งตามหลักพุทธบริหารการศึกษาสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พบว่า มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ในสถานศึกษาเพื่อที่จะลดปัญหาความขัดแย้งในสถานศึกษาได้จริง

คำสำคัญ: กลยุทธ์; การบริหารความขัดแย้ง; หลักพุทธบริหารการศึกษา

Abstract

This research article has objectives: 1) To study the state of conflict management in schools under the Office of Educational Service Area 2) To develop conflict management strategies according to the principles of Buddhist administration education. For education 3) To propose strategies for conflict management according to the principles of Buddhist administration education. For education under the Office of the Primary Education Service Area, The method is 1) Quantitative research. The 410 samples were analyzed by means of statistical analysis, ie, mean and standard deviation, and 2) qualitative research. The seminar consisted of 10 experts who used the knowledge to develop the strategy and 8 expert panelists to review the appropriateness of the strategy. Analyze data by content analysis.

The results of the study found that:

1. The state of conflict management in schools under the jurisdiction of the Office of Educational Service Area was found to be at a high level. On the other hand, it was found that cooperation and compromise the level of management is at the highest level. Partial avoidance and overcoming the level of management is very high.

2. Conflict Management Strategy according to the Buddhist Administrative Education Act for education 1) The mission consists of (1) Strengthening solidarity, and reducing conflicts in schools. (2) Strengthening solidarity and reducing conflicts in schools. 2) Strengthen the way of living in harmony with the good faith. 3) Objective to reduce conflict in schools. Development of educational institutions with potential and morality. 4) Strategies and 5) The Buddhist Principles of Education that Promote Conflict Management are the Principles of Sangha 6.

3. The experts have reviewed the strategies of conflict management according to the Buddhist principles of education for educational institutions. It was found that the appropriateness and feasibility of using in educational institutes in order to reduce conflicts in educational institutions was found.

Keywords: Strategy; Conflict Management; Buddhist Educational Administration

บทนำ

การบริหารองค์การประเภทสถานศึกษานั้น ผู้บริหารทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้ได้มาซึ่งความสำเร็จสำหรับองค์กรของตนเองอย่างยิ่ง แต่ความเป็นจริงในทางปฏิบัติแล้วอาจจะไม่มีประสิทธิภาพสูงตามที่ผู้บริหารต้องการ อาจเกิดจากปัญหาและอุปสรรค หรือเกิดความขัดแย้งขึ้นในองค์กร แต่ความขัดแย้งก็มีประโยชน์ในตัวของมันเอง ขึ้นอยู่กับว่าผู้บริหารจะบริหารได้ดีหรือไม่ ถ้าผู้บริหารควบคุมได้ดี จะส่งผลต่อการสร้างความคิด และการกระทำที่สร้างสรรค์ ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้า ในทางกลับกัน ถ้าผู้บริหารไม่มีความสามารถก็จะเกิดความทุกข์และประสบความยากลำบากในการทำงานซึ่งส่งผลให้ผลผลิตขององค์กรลดลงได้ (Predeedilok, 1986) เพราะในสังคมยุคปัจจุบันนี้เป็นยุคของความขัดแย้งในแต่ละวันจะพบกับความขัดแย้งหลายๆ อย่าง ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ไม่มีใครปรารถนา แต่ก็เป็นสิ่งที่ยากจะหลีกเลี่ยงพ้น ตราบใดที่มนุษย์ยังมีชีวิตอยู่และอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม เมื่อไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงความขัดแย้งได้จึงควรจะต้องรู้จักและเข้าใจความขัดแย้ง แปลงสภาพความขัดแย้งให้เป็นประโยชน์ (Content, 1986) แสดงให้เห็นว่า ความขัดแย้งสามารถเกิดขึ้นในสถานศึกษาได้ แต่ความขัดแย้งบางอย่างก็เป็นทั้งประโยชน์และโทษขึ้นอยู่กับผู้บริหารว่าจะสามารถพิจารณาแก้ไขความขัดแย้งนั้นให้เป็นไปในด้านใดบ้าง (Keawkoonwong, 1987) การบริหารความขัดแย้ง เป็นภารกิจที่ยากที่สุดอย่างหนึ่งของผู้บริหาร ผู้บริหารจำเป็นต้องดำเนินการให้องค์การสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยไม่สามารถจะเลือกได้ว่าจะต้องทำงานกับใครก็ได้ ไม่ว่าผู้บริหารจะต้องทำงานกับคนที่ตนเองชอบหรือไม่ชอบ ในโลกแห่งความเป็นจริงนั้นหากผู้บริหารเข้ากับเพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชาได้เป็นอย่างดีแล้ว ย่อมมั่นใจได้ว่างานที่ทำจะประสบความสำเร็จ (Visalapon, 1991) ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้มีส่วนสำคัญในแก้ไขความขัดแย้งในสถานศึกษา เพราะเป็นหน้าที่โดยตรงในการที่จะต้องแก้ไขปัญหาความขัดแย้งนั้นให้หมดไป หรือให้ลดน้อยลงโดยเร็ว

ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องศึกษาเรียนรู้วิธีในการบริหารความขัดแย้งด้วยวิธีจนสามารถนำมาประยุกต์และบูรณาการใช้ในสถานศึกษาที่ตนบริหารการศึกษาอยู่ ซึ่งหลักการบริหารความขัดแย้งโดยทั่วไปเป็นแนวคิดทฤษฎีการบริหารความขัดแย้งทางตะวันตก เช่น การบริหารความขัดแย้งของแอนเดอร์สัน (Carl Anderson) การบริหารความขัดแย้งของอีเวอราร์ดและมอร์ริส (Everard and Morris) การจัดการความขัดแย้งตามแนวคิดของราฮิม (Rahim) การแก้ไขความขัดแย้งของโฮวัตและลอนดอน (G. Howat and M. London) การจัดการความขัดแย้งตามแนวคิดของรอบบินส์ (Robbins) การจัดการกับความขัดแย้งตามแนวคิดของจอนห์สันแอนด์จอนห์สัน (Dawid W. Johnson and Frank P. Johnson) และ การบริหารความขัดแย้งโดยทฤษฎีของโธมัสและคิลแมนน์ (Thomas and Kilmann) โดยได้มีผู้บริหาร นักการศึกษาและผู้วิจัย ได้ทำการศึกษาการบริหารความขัดแย้งโดยทฤษฎีตะวันตกดังที่กล่าวแล้วเป็นอันมาก แต่ยังขาดการนำมาบูรณาการกับการบริหารความขัดแย้งตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งอาจจะเป็นวิธีที่เหมาะสมกับสังคมไทยที่เป็นเมืองพุทธ ประชากรส่วนใหญ่ล้วนนับถือพระพุทธศาสนา ดังนั้น หากมีการนำหลักธรรม

ในพระพุทธศาสนามาบูรณาการกับการบริหารความขัดแย้งตามทฤษฎีตะวันตก จนเกิดเป็นองค์ความรู้การบริหารความขัดแย้งเชิงพุทธขึ้น อาจทำให้มีหนทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสถานศึกษาและองค์การทั่วไปที่ตรงกับบริบทสังคมไทยได้ (Phrakrupalad Suwatthanasutakhun Sophon Sobhano, 2014) ตลอดจนต้องมีประสิทธิภาพตามแนวทางของหลักพุทธธรรมอย่างเป็นระบบเพื่อประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาคนและสังคม (P.A. Payutto, 2003) เพื่อสร้างศาสนทายาทและดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชุมชนให้พื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ (Phrakrunonthakitkosol, 2019; Nyani, 2018) และมีแนวทางป้องกันภัยของพระพุทธศาสนาอันจะพึงมีในอนาคต (Phramaha Sanya khantidhammo Treesawat, 2018; Pinyonatthagarn, 2018)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว การศึกษาเรื่องกลยุทธ์การบริหารความขัดแย้งตามหลักพุทธบริหารการศึกษาสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อการนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในโรงเรียนมัธยมศึกษา อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปประยุกต์ใช้ต่อไปในสถานศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารความขัดแย้งในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

2. เพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารความขัดแย้งตามหลักพุทธบริหารการศึกษาสำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

3. เพื่อเสนอกลยุทธ์การบริหารความขัดแย้งตามหลักพุทธบริหารการศึกษาสำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการบริหารความขัดแย้งในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดย 1) การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และหลักการเกี่ยวกับงานวิจัย เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดและเพื่อสร้างแบบสอบถาม 2) ใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนระดับประถมศึกษา 410 คน

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนากลยุทธ์การบริหารความขัดแย้งตามหลักพุทธบริหารการศึกษาสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาโดย 1) การวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กับงานวิจัย และ 2) การสัมมนาผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 10 รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง เพื่อใช้องค์ความรู้ดังกล่าวมาพัฒนากลยุทธ์ มีเครื่องมือในการวิจัยคือแนวคำถามสำหรับการสัมมนา และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 3 เสนอกลยุทธ์การบริหารความขัดแย้งตามหลักพุทธบริหารการศึกษาสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดย 1) ยกร่างกลยุทธ์ และ 2) การสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 8 รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง เพื่อการตรวจสอบความเหมาะสมของกลยุทธ์ มีเครื่องมือในการวิจัยคือแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

1. สภาพการบริหารความขัดแย้งในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาพรวม พบว่า มีระดับการบริหารอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การร่วมมือและการประนีประนอม มีระดับการบริหารอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนการหลีกเลี่ยงและการเอาชนะ มีระดับการบริหารอยู่ในระดับมาก

2. กลยุทธ์การบริหารความขัดแย้งตามหลักพุทธบริหารการศึกษา สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ประกอบด้วย 1) วิสัยทัศน์ คือ ร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจรัก ร่วมศรัทธา ลดปัญหาความขัดแย้งด้วยหลักพุทธธรรม 2) พันธกิจ ประกอบด้วย (1) เสริมสร้างความสมัครสมานสามัคคีและลดการขัดแย้งในสถานศึกษา (2) เสริมสร้างแนวทางการปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันโดยสุจริตธรรม (3) เสริมสร้างแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่และพัฒนาสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ 3) วัตถุประสงค์ เพื่อลดความขัดแย้งในสถานศึกษา พัฒนาสถานศึกษาให้มีศักยภาพและมีคุณธรรมจริยธรรม โดยบูรณาการกับหลักพุทธธรรม 4) กลยุทธ์ (1) กลยุทธ์การร่วมมือ มีลักษณะแบบนกฮูกที่เผชิญหน้ากันและสุขุม (2) กลยุทธ์ การประนีประนอม มีลักษณะแบบสุนัขจิ้งจอกที่ประนีประนอมและแก้ปัญหาเฉพาะหน้า (3) กลยุทธ์การหลีกเลี่ยง มีลักษณะแบบเต่าที่ถอนตัวและหดหัว (4) กลยุทธ์การเอาชนะ มีลักษณะแบบฉลามที่บังคับและใช้กำลัง และ 5) หลักพุทธบริหารการศึกษาที่ส่งเสริมการบริหารความขัดแย้ง คือ หลักสาราณียธรรม 6

3. ผู้ทรงคุณวุฒิได้ตรวจสอบกลยุทธ์การบริหารความขัดแย้งตามหลักพุทธบริหารการศึกษาสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พบว่า มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ในสถานศึกษาเพื่อที่จะลดปัญหาความขัดแย้งในสถานศึกษาได้จริง

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นนำหลักการบริหารความขัดแย้งบูรณาการกับหลักพุทธธรรมสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เพื่อเสริมสร้างความสมัครสมานสามัคคีและลดการขัดแย้งในองค์กร อันจะส่งผลให้มีพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพ โดยสรุปเป็น “S4B” ดังแสดงในภาพ

แผนภาพ: องค์ความรู้จากการวิจัย S4B

อธิบายภาพองค์ความรู้จากการวิจัย “S4B” ดังนี้

S4B MODEL เป็นการนำหลักการบริหารความขัดแย้งบูรณาการกับหลักพุทธธรรม คือ S4 = Strategy คือ กลยุทธ์การบริหารความขัดแย้ง 4 ประการ และ B = Buddhism คือ หลักพุทธธรรมที่สำคัญในการส่งเสริมการบริหารความขัดแย้ง คือ หลักสาราณียธรรม 6 เพื่อเสริมสร้างความสมัครสมานสามัคคีและลดการขัดแย้งในองค์กร อันจะส่งผลให้มีพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพ โดยมีรายละเอียดดังนี้

S4 = Strategy คือ กลยุทธ์การบริหารความขัดแย้ง 4 กลยุทธ์ ประกอบด้วย

Strategy 1 กลยุทธ์การร่วมมือ (แบบนกฮูก) กลยุทธ์การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งแบบนกฮูก คือ มองความขัดแย้งว่าเป็นปัญหาที่จะต้องแก้ไขให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์และหาทางออกที่ร่วมกัน โดยการยอมรับความคิดเห็นหรือข้อมูลของอีกฝ่าย ทำให้เกิดได้ชัยชนะทั้งคู่ เรียกว่า “ชนะ – ชนะ (Win – Win)”

Strategy 2 กลยุทธ์การประนีประนอม (แบบสุนัขจิ้งจอก) กลยุทธ์การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งแบบสุนัขจิ้งจอ ก คือ คำนึงถึงเป้าหมายส่วนตนและสัมพันธภาพกับบุคคลอื่นในระดับปานกลาง แสวงหาการประนีประนอม โดยยอมละเป้าหมายส่วนตนบางส่วนและชักจูงให้ผู้อื่นยอมสละเป้าหมายบางส่วน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน โดยทั้งสองได้ประโยชน์ร่วมกันและไม่เกิดความสูญเสียหรือฝ่ายใดชนะ ทำให้เกิดทางออกที่มีความพึงพอใจและยอมรับทั้งคู่

Strategy 3 กลยุทธ์การหลีกเลี่ยง (แบบเต่า) กลยุทธ์การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งแบบเต่า คือ หลีกหนีความขัดแย้ง ยอมละวัตถุประสงค์และความสัมพันธ์ส่วนตัว พยายามหลีกหนีจากปัญหาที่ก่อให้เกิด

ความขัดแย้ง โดยการหลีกเลี่ยงไม่เผชิญหน้ากับคู่กรณี ถอนตัวออกจากปัญหา หลีกเลี่ยงการแสดงความคิดเห็นที่แตกต่าง

Strategy 4 กลยุทธ์การเอาชนะ (แบบฉลาม) กลยุทธ์การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งแบบฉลาม คือ ใช้อำนาจแก้ปัญหาความขัดแย้ง คำนึงถึงเป้าหมายงาน หรือความต้องการของตนเองมากกว่าความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน จึงแสดงอำนาจเหนือฝ่ายตรงข้าม โดยการบังคับให้ยอมรับทางออกของความขัดแย้งที่ตนกำหนด จึงเกิดการต่อสู้แข่งขันและทำให้เกิดสถานการณ์ที่ฝ่ายหนึ่งชนะอีกฝ่ายก็จะต้องแพ้ขึ้น เรียกว่า “ชนะ – แพ้ (Win – Lose)”

B = Buddhism คือ หลักพุทธธรรมสำคัญในการส่งเสริมการบริหารความขัดแย้ง คือ หลักสาราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมที่ทำให้บุคคลระลึกถึงกันและกัน เป็นที่รักของกันและกัน มีความเคารพยำเกรงซึ่งกันและกัน และช่วยให้เกิดความกลมกลืนสามัคคีกัน สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งได้ และสร้างความสามัคคีรวมใจเป็นหนึ่งได้อย่างยั่งยืน ประกอบด้วย

1. เมตตากายกรรม การที่บุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษามีจิตตั้งเมตตากายกรรมต่อเพื่อร่วมงานและในสังคม ทั้งต่อหน้าและลับหลัง โดยมีการช่วยเหลืองานของผู้ร่วมงานด้วยความเต็มใจ มีการแสดงกิริยาสุภาพอ่อนน้อม และเคารพนับถือกันอย่างจริงใจ

2. เมตตาวจีกรรม การที่บุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษามีจิตตั้งเมตตาวจีกรรมต่อเพื่อนร่วมงานและในสังคม ทั้งต่อหน้าและลับหลัง โดยการช่วยเหลือกล่าวสิ่งที่เป็นประโยชน์ ช่วยแนะนำสั่งสอนและตักเตือนด้วยความปรารถนาดี และด้วยคำพูดที่สุภาพเรียบร้อย

3. เมตตามโนกรรม การที่บุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษามีจิตตั้งเมตตามโนกรรมเพื่อนร่วมงานและในสังคม ทั้งต่อหน้าและลับหลัง โดยการตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่เพื่อร่วมงาน มีทัศนคติต่อเพื่อนร่วมงานในแง่ดี แสดงหน้าตายิ้มแย้มต่อกันและกัน แสดงความชื่นชมยินดีในผลสำเร็จของเพื่อนร่วมงานด้วยความจริงใจ

4. สาธารณโภคี การที่บุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาแบ่งปันสิ่งของที่ได้มาด้วยความชอบธรรมให้แก่เพื่อนร่วมงานตามสมควรแก่ฐานะของตนเอง แม้สิ่งนั้นจะมีจำนวนน้อยก็แบ่งปันเฉลี่ยให้แก่เพื่อนร่วมงานได้มีส่วนใช้สอยหรือบริโภคร่วมกัน

5. สีลสามัญญตา การที่บุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาเป็นผู้มีศีลเสมอกัน คือ เป็นผู้มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามกฎหมาย ระเบียบ วินัย และทำหน้าที่ที่ตนเองรับผิดชอบอย่างสมบูรณ์

6. ทิฏฐิสามัญญตา การที่บุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษามีความเห็นที่ดีงาม มีความคิดเห็นถูกต้องและเห็นชอบร่วมกันในหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความสามัคคีและแนวทางการขจัดปัญหาความขัดแย้ง

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาสภาพการบริหารความขัดแย้งในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาพรวม มีระดับการบริหารอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด 2 ด้าน คือ การร่วมมือและการประนีประนอม ส่วนอีก 2 ด้าน คือ การหลีกเลี่ยงและการเอาชนะ มีระดับการบริหารอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Content S.H. (1986) ที่พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนใช้วิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งแบบการร่วมมือและการประนีประนอมมากที่สุด และผู้บริหารทั้งสองกลุ่มใช้วิธีการแก้ความขัดแย้งที่ไม่แตกต่างกัน และเมื่อเปรียบเทียบตัวแปร เพศ ชุมชน สภาพอากาศ การฝึกอบรมของผู้บริหาร ประสบการณ์ และการวางแผนในอนาคต พบว่า ใช้วิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งแตกต่างกัน นอกจากนี้ สภาพการบริหารความขัดแย้งในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ด้านการเอาชนะมีระดับการบริหารอยู่ในระดับมาก ได้แก่ แก้ปัญหาโดยรักษาผลประโยชน์ของตนแต่ฝ่ายเดียว ใช้กฎเกณฑ์ในการตัดสินใจแก้ปัญหาความขัดแย้ง แก้ปัญหาความขัดแย้งกรณีเร่งด่วนที่เป็นประเด็นสำคัญ ให้ฝ่ายที่มีอำนาจเหนือกว่าเป็นฝ่ายชนะ แก้ปัญหาความขัดแย้งโดยการลงมติและเผชิญกับความขัดแย้งโดยตรงและเปิดเผย ใช้ทุกวิถีทางที่จะทำให้ตนเองเป็นฝ่ายชนะโดยไม่สนใจผู้อื่น ใช้อำนาจที่มีอยู่เพื่อยุติความขัดแย้ง แก้ปัญหาโดยยึดเป้าหมายของงานเป็นสำคัญ ส่วนสภาพการบริหารความขัดแย้งในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ด้านการร่วมมือ มีระดับการบริหารอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ประสานความสนใจของผู้อื่นและของตนเองเข้าด้วยกัน ชักจูงให้ผู้ร่วมงานเชื่อในวิธีการของตน ทำให้ทุกฝ่ายที่มีความขัดแย้งกันเกิดมีความพอใจหรือฟังเหตุผลซึ่งกันและกันและรับฟังความคิดเห็นในการแก้ปัญหาด้วยวิธีที่หลากหลายและเปิดเผย อนึ่ง สภาพการบริหารความขัดแย้งในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ด้านการประนีประนอม มีระดับการบริหารอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ พบปะ พูดคุย อภิปรายกับกลุ่มต่างๆ เพื่อลดความรุนแรงจากปัญหา แก้ปัญหาความขัดแย้งโดยพิจารณาร่วมกันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย เปิดเผยแลกเปลี่ยนข้อมูลและตรวจสอบความคิดที่แตกต่างกัน เพื่อการยอมรับและแก้ความขัดแย้ง และสุดท้าย คือ สภาพการบริหารความขัดแย้งในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ด้านการหลีกเลี่ยง มีระดับการบริหารอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ความขัดแย้งเป็นเรื่องไร้สาระ มีปัญหาอื่นสำคัญกว่ารอการแก้ไขกลบเกลื่อนเสมือนว่าไม่มีความขัดแย้งใดๆ เกิดขึ้น หลีกเลี่ยง การอภิปรายปัญหาอย่างตรงไปตรงมา ปิดหูปิดตาให้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้นๆ ให้หายไปตามกาลเวลา หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าในเหตุการณ์ที่เป็นความขัดแย้ง แก้ปัญหาความขัดแย้งตามความเห็นของคนอื่นไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Revilla M.V. (1982) ที่พบว่า การใช้วิธีเอาชนะและวิธีร่วมมือแก้ปัญหามีน้อย ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาใช้วิธีประนีประนอมและวิธีหลีกเลี่ยงสูงกว่าปกติ ผลการศึกษาพบว่า วิธีแก้ความขัดแย้งระหว่างชายกับหญิงไม่แตกต่างกัน นอกจากนั้น กลุ่มผู้บริหารที่มีประสบการณ์มากใช้วิธีเอาชนะมากกว่าวิธีอื่นๆ ใช้วิธีประนีประนอมน้อย และใช้วิธีการมุ่งประโยชน์ตนเองมากกว่าผู้บริหารที่มีประสบการณ์น้อย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1) ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรนำกลยุทธ์การบริหารความขัดแย้งตามหลักพุทธบริหารการศึกษาสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาไปพัฒนาให้สามารถปฏิบัติได้จริง และควรให้งบประมาณในการสนับสนุนในการจัดทำกลยุทธ์การบริหารความขัดแย้งตามหลักพุทธบริหารการศึกษาสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

2) สถานศึกษาควรปฏิบัติดังนี้ 1) การบริหารความขัดแย้งด้วยการเอาชนะ ควรมีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลของทั้งสองฝ่ายเพื่อเพิ่มการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยยึดถือความเชื่อของตนเองว่าถูก 2) การบริหารความขัดแย้งด้วยการร่วมมือ ควรมีการส่งเสริมให้มีความร่วมมือในการแสวงหาแนวทางการแก้ปัญหาร่วมกันเพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่ทั้งสองฝ่าย 3) การบริหารความขัดแย้งด้วยการประนีประนอม ควรให้ทั้งสองฝ่ายได้เรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง โดยให้ทั้งสองฝ่ายยอมลดความต้องการและยอมรับข้อผิดพลาดของตนเอง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับการบูรณาหลักสาราณียธรรม 6 ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งแบบองค์รวมในสถานศึกษาและองค์กรทั่วไป

2) ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับการบริหารความขัดแย้งด้วยการเจรจาไกล่เกลี่ย เพื่อการรวบรวมข้อมูลให้สมบูรณ์และถูกต้อง และมุ่งสร้างความสัมพันธ์ที่ดีไว้คงเดิม

References

Content, S.H. (1986). *Conflict Management Styles of Principals in Elementary and Secondary Schools*. Dissertation Abstracts International.

Hannakin, P. (1981). *Principles of School Administration*. Bangkok: watanapanit.

Kaowatanakun, W. (1998). Way to solve the conflict. *Increase productivity*. 37 (Febuary-March): 31-33.

Keawkoonwong, T. (1987). *Modern Education Administration*. Bangkok: Thaiwatanapanit.

Nyani, Y. (2018). Buddhist Cardinal Principles for Peace and Harmony. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 3(1), 19-29.

P.A. Payutto. (2003). *Leadership: Important to the Development of the Country*. Bangkok: Thammasapha.

Phrakrunonthakitkosol (Sirichai Kokrathok). (2019). The Development of Change Management Model Toward Excellence of The Buddhist Institutions. *Journal of MCU Nakhondhat*, 6(1), 55-69.

Phrakrupalad Suwatthanasutakhun (Sophon Sobhano). (2014).*The Buddhist Conflict Management in School Under the Office of Secondary Education*. Dissertation Doctor of Philosophy. Graduate School. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phramaha Sanya khantidhammo Treesawat. (2018). A Model of Thai Sangha Administration in the Future. *Journal of MCU Peace Studies*, 6(1), 711-728.

Pinyonatthagarn, D. (2018). Mind and Enlightenment in Buddhism. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 3(1), 31-44.

Predeedilok, K. (1986). *Organization Management Theory*. Bangkok: Thana print.

Revilla, M.V. (1982). “Conflict Management Styles of Men and Women Administrators in Higher Education”. Dissertation Abstracts International.

Visalapon, S. (1991). *Management conflict for creativity*. Bangkok: love and live place.

กลยุทธ์การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมุกดาหาร: ศึกษากรณีการเลือกตั้งปี พ.ศ.2556*

Campaign Strategies of Candidates for Chief Executive of Mukdahan Provincial Administrative Organization Council: A Case Study of the Election in 2013

ธีรภัทร์ ลอยวิรัตน์
Thiraphat Loiwirat
มหาวิทยาลัยเกริก
Krirk University
Email: thibom@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบททางการเมือง ที่ส่งผลต่อการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมุกดาหาร ปี พ.ศ. 2556 2) เพื่อศึกษากลยุทธ์การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของผู้อยู่ในตำแหน่งกับผู้ท้าชิงที่นำไปสู่ชัยชนะในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมุกดาหารในปี พ.ศ. 2556 โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยศึกษาเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การสัมภาษณ์เจาะลึก การสังเกตการณ์ การวิจัยเอกสาร ตรวจความเที่ยงตรงด้วยการตรวจสอบแบบสามเส้า

ผลการวิจัยพบว่า

บริบทการเมืองทั้งในระดับชาติ และระดับจังหวัดที่ส่งผลต่อการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมุกดาหาร จะขึ้นอยู่กับระบบอุปถัมภ์ จากพรรคการเมือง นักการเมืองระดับชาติ และระดับท้องถิ่น ตลอดจนการหนุนช่วยของเครือญาติ เพื่อนพ้อง และองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การสร้างกลยุทธ์การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครที่นำแนวคิดการสื่อสารทางการเมือง การตลาดทางการเมือง การจำแนกส่วนทางการตลาด การวางตำแหน่งของผู้เลือกตั้ง มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมเพื่อสร้างเป็นกลยุทธ์ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง

คำสำคัญ: การรณรงค์; กลยุทธ์; นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด

---

*Received June 16, 2019; Revised August 10, 2019; Accepted August 10, 2019

Abstract

This research article has The purposes: 1) To study the political context affecting the campaign of candidates for chief executive of Mukdahan provincial administrative organization council in 2013. and 2) To study the campaign strategies of candidates for chief executive of Mukdahan provincial administration organization in 2013. The methodology of this study is qualitative research include in-depth interviews, observation, document analysis. Afterward, the triangulation was used to check and establish validity in this study.

The results are as follows;

In the past, the political context that affecting the election of chief executive of the provincial administration organization was under the influential families in that province, the patronage system in Thai society, the support of the politicians from Democrat Party or People Power Party, the campaign strategies of victorious candidates for chief executive of the provincial administration organization that laying in marketing segmentation concepts.

Keywords: campaign; strategies; chief executive; provincial administration organization

บทนำ

องค์การบริหารส่วนจังหวัด หรือเรียกชื่อย่อว่า “อบจ.” ถือเป็นรูปแบบการปกครองท้องถิ่นไทยรูปแบบหนึ่ง ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดครอบคลุมพื้นที่ทั้งจังหวัดพระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบการบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2476 ในปี พ.ศ. 2485 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบการบริหารราชการแผ่นดิน กำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นหัวหน้าปกครองบังคับบัญชาข้าราชการและรับผิดชอบบริหารราชการจังหวัดของกระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ ทำให้อำนาจของกรมการจังหวัดเป็นอำนาจของผู้ว่าราชการจังหวัด ดังนั้น โดยผลของกฎหมายฉบับนี้ ทำให้สภาจังหวัดจึงมีฐานะเป็นสภาที่ปรึกษาผู้ว่าราชการจังหวัดด้วย ในปี พ.ศ. 2498 ได้มีความพยายามในการจัดการปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีแนวความคิดที่จะปรับปรุงบทบาทของสภาจังหวัดให้มีประสิทธิภาพและให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิด “องค์การบริหารส่วนจังหวัด” (อบจ.) ขึ้นตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนจังหวัด พ.ศ. 2498 ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม กำหนดให้ อบจ. มีฐานะเป็นนิติบุคคล และแยกจากจังหวัดซึ่งเป็นราชการส่วนภูมิภาค กำหนดให้มีอำนาจหน้าที่ดำเนินกิจการส่วนจังหวัดภายในเขตจังหวัดซึ่งอยู่นอกเขตเทศบาล สุขาภิบาล และหน่วยการปกครองท้องถิ่นรูปแบบอื่น (Puang-ngam, 2009) ปี พ.ศ. 2540 ได้มีการตรา พ.ร.บ. องค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 มาใช้บังคับแทน พ.ร.บ. องค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2498 โดยได้แยกข้าราชการส่วนภูมิภาคออกจากฝ่ายการบริหารของ อบจ. (ซึ่งเดิมผู้ว่าราชการจังหวัดเคยดำรงตำแหน่งนายก อบจ.) มาให้สภาจังหวัดเป็นผู้เลือกตั้งนายก อบจ. ขึ้นทำหน้าที่เป็นฝ่ายบริหาร ต่อมามีแก้ไขปรับปรุง พ.ร.บ. องค์การบริหารส่วนจังหวัด (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2546 และได้ผ่านความเห็นชอบของรัฐสภา มีการประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 120 ตอนที่ 109 ก วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546 มีผลบังคับใช้ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง และดุลอำนาจใหม่ใน อบจ. โดยเปิดให้ประชาชนเลือกตั้งนายก อบจ. โดยตรง ซึ่งมีผลทำให้นายก อบจ. มีความเข้มแข็งในการบริหาร มากยิ่งขึ้น ส่วนสมาชิกสภา อบจ. ทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติและดำเนินงานในด้านกิจการสภา

จากการกำหนดให้นายก อบจ. มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาจังหวัดของตนเองมากขึ้นโดย ผ่านช่องทางการเลือกตั้งนายก อบจ. ซึ่งบทบาทอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการของนายก อบจ. นั้นกว้างขวางครอบคลุมพื้นที่ทั้งจังหวัดได้รับงบประมาณในการบริหารหลายร้อยล้านบาททำการแบ่งสรรเงินภาษีของท้องถิ่นอันได้แก่ เทศบาล อบต. ต่างๆ บริหารโครงสร้างพื้นฐานภายในจังหวัดอันได้แก่ สาธารณูปโภคต่างๆ ตลอดจนให้การสนับสนุนในการบำรุงรักษา จารีตประเพณี ภูมิปัญญาชาวบ้าน และวัฒนธรรม ครอบคลุมไปถึงการแต่งตั้ง โยกย้าย ข้าราชการในสังกัดของ อบจ. จะเห็นได้ว่าอำนาจหน้าที่ของนายก อบจ. ที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนมีขอบข่ายอำนาจหน้าที่กว้างขว้างในการบริหารจัดการในจังหวัดไม่ว่าจะเป็นงานบุคคลกร งบประมาณ การประสานงานกับหน่วยอื่นๆทั้งหน่วยงานท้องถิ่น ส่วนกลาง และภูมิภาค จากการที่นายก อบจ. มีอำนาจกว้างขวางในการบริหารจัดการงบประมาณจำนวนมากทำให้ตำแหน่งนายก อบจ. มีความสำคัญสูงสุดในการปกครองส่วนท้องถิ่น

การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมุกดาหารโดยตรงครั้งแรกในปี พ.ศ 2547 ผู้ได้รับเลือก คือนายอดุลย์ ไชยสุนันท์ ดำรงตำแหน่งระหว่างปี พ.ศ.2547- พ.ศ.2551 การเลือกตั้งนายก อบจ. มุกดาหาร ครั้งที่ 2 จัดขึ้นเมื่อวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2551 เป็นการขับเคี่ยวของสองผู้สมัครที่ชาวมุกดาหารรู้จักกันเป็นอย่างดี คือ นายอดุลย์ ไชยสุนันท์ ผู้อยู่ในตำแหน่งนายก อบจ. มุกดาหารกับนายวิริยะ ทองผา อดีต ส.ว. จังหวัดมุกดาหาร ที่มีนักการเมืองระดับชาติสนับสนุนผลปรากฏว่านายวิริยะ ทองผาได้รับชัยชนะด้วยคะแนน 86,869 ในขณะที่นายอดุลย์ ไชยสุนันท์ ได้คะแนน 42,720 ทำให้นายวิริยะ ทองผาได้ดำรงตำแหน่งนายก อบจ.มุกดาหารแต่ ต่อมาศาลได้ตัดสินให้เพิกถอนสิทธิการเลือกตั้ง จึงต้องจัดการเลือกตั้งใหม่ใน วันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ.2552ซึ่งกล่าวได้ว่า เป็นการแข่งขันที่มีความเข้มข้นเป็นอย่างมาก เนื่องจากนายวิริยะ ทองผา ได้ส่งนางมลัยรัก ทองผา ภรรยาลงสมัครรับเลือกตั้งนายก อบจ.มุกดาหารแทน ผลปรากฏว่านางมลัยรัก ทองผา ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งนายก อบจ. มุกดาหาร เมื่อครบวาระได้จัดให้มีการเลือกตั้งขึ้นวันที่ 29 กันยายน 2556 ผู้สมัคร 4 คน ได้แก่ นายสมประดิษฐ์ ไตรวงศ์ หมายเลข 1 นางมลัยรัก ทองผา หมายเลข 2 นางวรศุลี สุวรรณปริสุทธิ์ หมายเลข 3 นางเรือนแก้ว ศรีนาคิม หมายเลข 4 (Office of the Mukdahan Provincial Election Commission, 2013)

จากจำนวนผู้สมัครทั้ง 4 คน จะพบว่ามีผู้สมัครสองคนที่โดดเด่นเป็นที่สนใจของ ประชาชนในจังหวัดมุกดาหารได้แก่ นางมลัยรัก ทองผา ผู้อยู่ในตำแหน่ง กับนายสมประดิษฐ์ ไตรวงศ์ ผู้ท้าชิง ซึ่งเป็นอดีตผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนนาโปใหญ่ ผู้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่มคนเสื้อแดงมุกดาหารตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 เป็นต้นมา และเป็นผู้ประสานงานกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดกับส่วนกลางโดยมีความใกล้ชิดกับนายวุฒิพงษ์ กชธรรมคุณ แกนนำคนเสื้อแดง ในขณะเดียวกันก็มีสายสัมพันธ์ที่ดีได้รับการสนับสนุนจากอดีต สส.พรรคเพื่อไทยอย่างนายอนุรักษ์ ตั้งปณิธานนท์ และนายบุญฐิน ประทุมลี ซึ่งเป็น สส. ที่มีฐานเสียงสนับสนุนอย่างเหนียวแน่นในจังหวัดมุกดาหารทั้งในเขตเมืองและชนบท ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบในกลุ่มผู้ท้าชิงทั้ง 3 คน จะพบว่านายสมประดิษฐ์ ไตรวงศ์นับว่าเป็นผู้ท้าชิงที่มีฐานเสียงสนับสนุนทั้งในเขตเมืองและเขตชนบทมากกว่าผู้ท้าชิงอีก 2 คน ในขณะที่ผู้อยู่ในตำแหน่งนางมลัยรัก ทองผา ที่มีสายสัมพันธ์และมีฐานเสียงสนับสนุนจากนักการเมืองท้องถิ่นกลุ่ม สจ. ทำให้ การแข่งขันในครั้งนี้เป็นกล่าวขานกันว่าเป็นการแข่งขันวัดบารมีระหว่างนักการเมืองระดับชาติกับนักการเมืองท้องถิ่นว่ากลุ่มใดจะได้รับการเลือกตั้งนายก อบจ. มุกดาหารใน วันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2556

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาบริบทการเมืองในระดับจังหวัดที่ส่งผลต่อการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมุกดาหาร จะขึ้นอยู่กับระบบอุปถัมภ์ จากพรรคการเมือง นักการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่น ตลอดจนการหนุนช่วยของเครือญาติ เพื่อนพ้อง และแนวทางในการสร้างกลยุทธ์การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครที่นำแนวคิดการสื่อสารทางการเมือง การวางตำแหน่งของผู้เลือกตั้ง กลยุทธ์ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง เพื่อเป็นแนวทางต่อการเรียนรู้และพัฒนาส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบททางการเมือง ที่ส่งผลต่อการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัคร รับเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมุกดาหาร ปี พ.ศ. 2556

2. เพื่อศึกษากลยุทธ์การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของผู้อยู่ในตำแหน่งกับผู้ท้าชิงที่นำไปสู่ชัยชนะในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมุกดาหารในปี พ.ศ. 2556

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ตัวเองเป็นเครื่องมือหลักในการศึกษาและผู้ร่วมวิจัยจากพื้นที่การศึกษาวิจัย เพื่อให้ได้เข้าถึงข้อมูลข้อเท็จจริงอย่างมีระบบแบบแผน ซึ่งใช้เครื่องมือ ดังนี้

การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)

ประเด็นคำถามผู้วิจัยจะต้องตั้งคำถามที่มุ่งให้ได้คำตอบตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้มากที่สุด เพื่อจะได้ทำการศึกษากระบวนการสื่อสารทางการเมือง กลยุทธ์การใช้สื่อ และกลยุทธ์การสร้างสารที่ส่งถึงผู้รับสารกลุ่มประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัดมุกดาหาร การสัมภาษณ์เจาะลึกกลุ่มตัวอย่างใช้ 3 วิธีการ ผสมผสานกันตามบริบทของสถานการที่เหมาะสม

1) การสัมภาษณ์แบบมาตรฐาน (Standardized Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างของคำถามตามวัตถุประสงค์ ประเด็นการสัมภาษณ์จึงเป็นแนวคำถามที่กำหนดไว้ล่วงหน้า คำตอบจากผู้ให้ข้อมูลสามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้ เพราะมาจากแนวคำถามเดียวกัน การสัมภาษณ์เช่นนี้มักไม่ค่อยมีอคติต่อผู้ให้ข้อมูล เพราะคำถามชุดเดียวกัน ทำให้คำตอบสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ความเข้าใจ การใช้ถ้อยคำและความหมาย ต่อคำถามที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นบุคคลสำคัญและได้นัดหมายเวลาไว้อย่างเป็นทางการ

2) การสัมภาษณ์แบบไม่กำหนดมาตรฐาน (Unstandardized Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ไม่มีแนวคำถาม เพียงแต่ผู้สัมภาษณ์มีวัตถุประสงค์ของการ วิจัย และตั้งคำถามทดสอบ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการวิจัย อันจะทำให้บริบทของปรากฏการณ์ ขยายไปอย่างกว้างขวาง ทำให้สามารถล้วงลึกต่อประเด็นที่ไม่คุ้นเคยได้ เมื่อมีความสนิทสนมคุ้นเคยมากขึ้น ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ที่อยู่ในฝ่ายปฏิบัติงาน และมีความสนิทสนมเป็นการส่วนตัว

3) การสัมภาษณ์แบบกึ่งมาตรฐาน (Semi Standardized Interview) การสัมภาษณ์แบบนี้เป็นการผสมผสานแนวการสัมภาษณ์แบบมาตรฐานและไม่กำหนดมาตรฐาน โดยมีการเตรียมแนวคำถามไว้ล่วงหน้า ขณะเดียวกันก็อาจซักถามเจาะลึก นอกเหนือไปจากแนวคำถามได้ ใช้ในการสัมภาษณ์ร่วมกับสองแนวทางแรก โดยพิจารณาตามสถานการณ์ในสนาม ซึ่งการสัมภาษณ์ในสนามนั้นบางครั้งอาจต้องใช้การ

สัมภาษณ์แบบมาตรฐาน ผสมผสานกับแบบกึ่งมาตรฐาน แต่ในขณะเดียวกันบางครั้งก็อาจพบผู้ให้ข้อมูลโดยกะทันหัน ทำให้ต้องใช้การสัมภาษณ์แบบปราศจากมาตรฐานเข้ามาแก้ปัญหาเฉพาะหน้าทันที ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่รอบด้านมากที่สุด

การวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการหาเสียงเลือกตั้ง แผ่นพับ ป้ายโฆษณา ของผู้สมัครนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมุกดาหาร เพื่อให้การศึกษาวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยผู้ศึกษาใช้ข้อมูลจากการวิจัยเอกสารนี้เป็นแนวทางของการวิเคราะห์และตีความร่วมกับข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการสังเกต ตัวอย่างเอกสาร ได้แก่ หนังสือราชการ บันทึกข้อความ ภาพถ่าย สื่อรณรงค์ประชาสัมพันธ์ ฯลฯ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

การวิจัยกลยุทธ์การณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมุกดาหาร: ศึกษากรณีการเลือกตั้ง ปี พ.ศ. 2556 ผู้วิจัยได้เลือกแนวทางการคัดเลือกจากผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมุกดาหารและนักการเมืองระดับชาติของจังหวัดมุกดาหาร นักการเมืองท้องถิ่น และประชาชน จังหวัดมุกดาหาร โดยกำหนดให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการทำวิจัยผู้วิจัยได้เสนอรายชื่อผู้ที่จะให้ข้อมูลเพื่อที่จะสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) ดังนี้

การจัดทำข้อมูล

ผู้วิจัยต้องการข้อมูลที่ชัดเจน ลุ่มลึกและรอบด้าน จึงตั้งประเด็นศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการตั้งคำถามสัมภาษณ์เจาะลึก การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม และการใช้หลักฐานเอกสารประกอบต่างๆ โดยมีประเด็นในเรื่องที่จะศึกษาสภาพโดยทั่วไป โครงสร้างการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ผลิตภัณฑ์ (Product) การตลาดแบบผลักดัน (Push Marketing) การตลาดแบบดึงดูด (Pull Marketing) การหยั่งเสียง (Polling) การจำแนกส่วนทางการตลาดของผู้เลือกตั้ง (Segmentation) การวางตำแหน่งของผู้สมัคร (Positioning) การสื่อสารสองจังหวะ (Two – Step flow)

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งที่เป็นข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เพื่อให้มีความครบถ้วนรอบด้าน

การจัดกระทำข้อมูล ผู้วิจัยต้องการให้ข้อมูลที่ได้นั้นจะต้องมีความเชื่อถือได้ (Credibility) ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการตรวจสอบน่าเชื่อถือของข้อมูล (Reliability) และความถูกต้องแม่นยำ (Validity) โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งมีวิธีการโดยละเอียด ดังนี้

วิธีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

1. ตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) จากแหล่งที่มาของข้อมูลเพื่อเป็นการยืนยันข้อมูลตามเวลา หลายช่วงเวลา และหลากหลายพื้นที่เพื่อให้ได้ข้อมูล ที่สอดคล้องกับความเป็นจริงมากที่สุด

2. ตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) เป็นการยืนยันข้อมูลจากหลากหลายบุคคลและหลากหลายกลุ่ม นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ตรวจสอบเพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์บุคคลที่อยู่ในสถานการนั้นๆที่มีส่วนได้เสีย

3. ตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) เป็นการยืนยันข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธี การสัมภาษณ์เจาะลึก ร่วมกับการสังเกต และรวบรวมจากเอกสาร

4. ตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) เป็นการยืนยันข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี ซึ่งถึงแม้การศึกษาในครั้งนี้ผู้ศึกษาจะใช้แนวความคิดการตลาดทางการเมือง การสื่อสารการเมือง การสื่อสารสองจังหวะ แต่ในการตรวจสอบผลการศึกษานั้นผู้ศึกษาได้ใช้ความหลากหลายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วย

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่

1. การลดทอนข้อมูล (Data Reduction)
2. การแสดงข้อมูล (Data Display)
3. การสร้างข้อสรุปและยืนยันผลสรุป (Conclusion & Verification)

ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูล ลดทอนข้อมูล แสดงข้อมูล และทำการสรุปชั่วคราว จากนั้นทดสอบข้อสรุป แล้วกลับไปสู่กระบวนการเก็บข้อมูล ลดทอนข้อมูล แสดงข้อมูล ทดสอบข้อสรุปต่อไปเรื่อยๆ เป็นการเคี่ยวจนข้อมูลอิ่มตัว (Saturation) แล้วนำไปสร้างข้อสรุปรวมและยืนยันผลสรุป ซึ่งผู้วิจัยมุ่งหวังให้ข้อสรุปรวมของงานวิจัยนี้นำไปสู่องค์ความรู้ใหม่ในด้านการรณรงค์ทางการเมืองโดยเฉพาะการเมืองในระดับท้องถิ่นต่อไป

ผลการวิจัย

1) วัตถุประสงค์ที่ 1 บริบททางการเมืองในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ที่ส่งผลต่อการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมุกดาหาร ปี พ.ศ. 2556 บริบททางการเมืองในระดับชาติและระดับท้องถิ่นมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของผู้สมัครนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมุกดาหารในครั้งนี้เป็นอย่างสูง การได้รับการเลือกตั้งของนางมลัยรัก ทองผา จะพบว่ามีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นกับกลุ่มนักการเมืองท้องถิ่นเป็นอย่างมากโดยเฉพาะกลุ่ม สจ. ในขณะเดียวกันก็มีความใกล้กับพรรคการเมือง นักการเมืองระดับชาติ ไม่ว่าจะเป็นพรรคประชาธิปัตย์ พรรคภูมิใจไทย

2) วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 กลยุทธ์การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งที่นำไปสู่ชัยชนะในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมุกดาหารในปี พ.ศ. 2556 พบว่าผู้สมัครนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด

มุกดาหารที่ได้นำกลยุทธ์การสื่อสารทางการเมือง การใช้แนวคิดการตลาดการเมือง (Political Marketing) มาใช้ ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งอย่างเต็มรูปแบบ เช่น นางมลัย ทองผา ประสบผลสำเร็จได้รับการเลือกตั้ง

ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย ดังนี้ ผู้สมัครนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมุกดาหารที่ได้รับการสนับสนุนจากพรรคการเมือง นักการเมืองระดับชาติ ระดับท้องถิ่น มีโอกาสที่จะได้รับการเลือกตั้งมากกว่าผู้สมัครที่ไม่ได้รับการสนับสนุน หรือ สนับสนุนน้อยกว่า (Petcharat, 2013) และผู้สมัครที่ใช้กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดทางการเมืองมาเป็นช่องทางในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมุกดาหาร อย่างเต็มรูปแบบครบกระบวนการ ประสบความสำเร็จได้รับการเลือกตั้ง (Nantawaropas, 2006)

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมุกดาหารศึกษากรณีการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2556 ผู้วิจัยมีประเด็นนำมาอภิปราย ดังนี้

1. **การใช้กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดทางเมือง** (Political Marketing) ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมุกดาหาร ปี 2556 อย่างเต็มรูปแบบของ นางมลัยรัก ทองผา มีการวางแผนโครงสร้างการรณรงค์หาเสียงและการวางแผนกลยุทธ์ การจำแนกส่วนทางการตลาดของผู้เลือกตั้ง (Voter Segmentation) การวางตำแหน่งทางการเมือง (Positioning) การกำหนดและการสร้างภาพลักษณ์ (Establishing Image) และการใช้ กลยุทธ์การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งด้วยส่วนผสมทางการตลาด 4 Ps ได้แก่ 1) ผลิตภัณฑ์ทางการเมือง (Products) 2)การตลาดแบบผลักดัน (Push Marketing) 3) การตลาดแบบดึงดูด (Pull Marketing) 4)การหยั่งเสียง (Polling) เป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญและเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ได้รับการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดในปี พ.ศ.2556 ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของเจษฎา วีระพงศ์ (Weerapong, 2013) เรื่อง “การสื่อสารการเมืองของพรรคเพื่อไทย: ศึกษาในห้วงเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2551–2554” ผลการวิจัยพบว่า บริบทและสถานการณ์ทางการเมืองในห้วงปี พ.ศ. 2551-2554 เป็นปัจจัยสนับสนุนให้พรรคเพื่อไทยนำแนวคิดการสื่อสารการตลาดทางการเมืองมาใช้อย่างเต็มรูปแบบ ประกอบกับการเคลื่อนไหวของกลุ่ม นปช. ซึ่งสนับสนุนแนวคิดและอุดมการณ์ของพรรคเพื่อไทย ทำให้การสื่อสารของพรรคเพื่อไทยแบ่งได้เป็นสองแนวทาง คือ การสื่อสารโดยพรรคเพื่อไทยและกลุ่ม นปช. ทั้งผู้ส่งสาร(Sender) สาร(Message) ช่องทางการสื่อสาร (Channel) และผู้รับสาร(Receiver) นอกจากนั้น การวิจัยยังพบว่า การสื่อสารทางการเมืองของพรรคเพื่อไทยในพื้นที่ พรรคเพื่อไทยใช้กลไกการสื่อสารผ่านผู้นำความคิด (Opinion Leaders) ซึ่งประกอบด้วยผู้จัดรายการโทรทัศน์ดาวเทียมและวิทยุชุมชน ผู้นำชุมชน ทีมงาน ส.ส. และแกนนำ นปช. ในพื้นที่ ซึ่งเป็นกลุ่มที่รวมตัวและเกิดขึ้นจากความผูกพันภักดีตั้งแต่พรรคไทยรักไทย พรรคพลังประชาชน สืบเนื่องมาจนถึงพรรคเพื่อไทย จนกลายเป็นเครือข่ายกลุ่มผู้สนับสนุนขนาดใหญ่ กลุ่มผู้นำความคิดเป็นกลไกสำคัญในการรักษาคะแนนเสียงในพื้นที่ รวมถึงเป็นส่วนหนึ่ง

ในการระดมมวลชนเคลื่อนไหวร่วมกับกลุ่ม นปช. ในการชุมนุมทางการเมืองปี พ.ศ. 2552 และพ.ศ. 2553 เมื่อผนวกกับสารที่ทรงพลังและช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสื่อสารผ่านวิทยุชุมชนและโทรทัศน์ดาวเทียม ได้กลายเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้พรรคเพื่อไทยได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 ทั้งที่อยู่ในฐานะพรรคการเมืองฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของนันทนา นันทวโรภาส (Nantawaropas, 2006) ศึกษาเรื่อง การสื่อสารทางการเมือง: ศึกษากรณีการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งทั่วไปของพรรคไทยรัก โดยผลวิจัยพบว่าพรรคไทยรักไทย ได้นำเอาแนวคิดทางการตลาดมาใช้ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งอย่างเต็มรูปแบบ โดยพรรคได้มีการจำแนกส่วนการตลาด ผู้เลือกตั้ง (Voter Segmentation) โดยใช้เกณฑ์ทางด้านประชากรศาสตร์และภูมิศาสตร์ มีการวางตำแหน่งทางการเมืองของพรรค (Party Positioning) ที่ไม่ซ้อนทับกับพรรคการเมืองเดิม คือ ตำแหน่ง “พรรคการเมืองมิติใหม่” และกำหนดภาพลักษณ์ให้ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เป็นผู้นำพรรคที่มีความสามารถสูง และมีวิสัยทัศน์กว้างไกล กำหนดภาพลักษณ์ของพรรค ให้เป็นพรรคการเมืองที่สร้างสรรค์นโยบายชัดเจน และนำไปปฏิบัติเป็นผลสำเร็จ รวมทั้งภาพลักษณ์พรรคที่ประกอบไปด้วยบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ นอกจากนี้ พรรคได้นำส่วนผสมทางการตลาด 4Ps มาปรับประยุกต์ ใช้ในการรณรงค์อย่างเหมาะสม โดยพรรคได้ออกแบบผลิตภัณฑ์ (Product) อันเป็นนโยบายที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เลือกตั้งได้อย่างตรงประเด็น พร้อมกับใช้กลยุทธ์การสื่อสารที่ผสมผสานระหว่าง การตลาดแบบดึงดูด (Pull Marketing) และการตลาดแบบผลักดัน (Push Marketing) โดยมีการหยั่งเสียง (Poll) เป็นเครื่องมือที่ใช้สำรวจคะแนนนิยมของประชาชน

2. ความสัมพันธ์ทางการเมืองในระดับชาติ ระดับท้องถิ่นยังเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อผลการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมุกดาหาร นางมลัยรัก ทองผา ซึ่งมีสายสัมพันธ์ที่ดีได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากนักการเมืองท้องถิ่นโดยเฉพาะในกลุ่มของสมาชิกองค์การบริหารจังหวัด (สจ.) ในขณะเดียวกันก็ได้รับการสนับสนุนจากพรรคการเมือง อย่างพรรคประชาธิปัตย์ พรรคภูมิใจไทย และนักการเมืองในระดับชาติ เช่น สส. สว. มากกว่าผู้สมัครคนอื่นๆ ส่งผลให้ได้รับการเลือกตั้ง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ทวีจิตร พัฒน์ชนะ (Phatchana, 2016) ศึกษาเรื่อง “กลยุทธ์การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชุมพร: ศึกษากรณีการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2555” ผลการวิจัยพบว่าบริบททางการเมืองระดับชาติ ระดับท้องถิ่น และปัจจัยด้านพรรคการเมืองส่งผลต่อการเลือกตั้งกล่าวคือ พรรคประชาธิปัตย์เป็นพรรคที่มีความผูกพันกับประชาชนในจังหวัดชุมพรมาอย่างยาวนานและต่อเนื่อง โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นเก่าที่เคยมีประสบการณ์ร่วมกับพรรคประชาธิปัตย์ และในช่วงเวลาที่นายชวน หลีกภัย ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ความนิยมศรัทธาในพรรคประชาธิปัตย์เพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะพบว่า ผู้สมัครจากพรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกตั้งอย่างต่อเนื่องทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สายเทพ จันบางพลี (Janbangplee, 2011) ศึกษาเรื่องกลยุทธ์และวิธีที่ใช้ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดให้ประสบผลสำเร็จในเขตจังหวัดปทุมธานี ผลการศึกษาพบว่า กลยุทธ์และวิธีที่ใช้และประสบความสำเร็จในการหา

เสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2551 คือ กลยุทธ์และวิธีหาเสียงทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้ชนะการเลือกตั้งจะเน้นการหาเสียงแบบไม่เป็นทางการคือการลงพื้นที่เพื่อแจกจ่ายเอกสารแนะนำตัวเกี่ยวกับกลุ่มที่สังกัดและหมายเลขให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งรับทราบ และเป็นการย้ำความสัมพันธ์ระหว่างผู้สมัครกับผู้เสือกตั้งเกี่ยวกับการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีบุญคุณต่อกันมา อย่างยาวนาน

3. การใช้กลยุทธ์การเมืองนำกลยุทธ์การสื่อสาร การนำกลยุทธ์ทางการตลาดมาประยุกต์ใช้ในทางการเมือง จำเป็นต้องอาศัย กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง กลยุทธ์การสื่อสารในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งนั้นเป็นส่วนสำคัญต่อผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้งในระดับชาติ และระดับท้องถิ่นสอดคล้องกับผลการวิจัยของ เบญทราย กียปัจจ์ (Giyapajja, 2006) ศึกษาเรื่องพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชน กรณีศึกษาเขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่ไปใช้สิทธิทุกครั้งที่มีการเลือกตั้ง ผู้มีสิทธิ์ตัดสินใจเลือกด้วยตัวเองมากพอเท่าๆ กับเลือกตามประธานชุมชน,ตัวแทนท้องถิ่น สก. สข. ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกลุ่มตัวอย่าง ตัดสินใจเลือกเพราะประธานชุมชน ตัวแทนท้องถิ่น สก. สข. แนะนำ รองลงมาตัดสินใจเลือกเองและเลือกเพราะคำร้องขอของผู้สมัครหรือหัวคะแนน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อริสรา กำธรเจริญ (Kumthorncharoen, 2008) ศึกษาเกี่ยวกับการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของผู้มีชื่อเสียงที่มีผลงานทางโทรทัศน์ โดยใช้การสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ซึ่งมีผลงานทางโทรทัศน์ที่ได้รับเลือกตั้ง ผลการศึกษาพบข้อสรุปสำคัญ คือ 1) เงื่อนไขการเข้าสู่ตำแหน่งของผู้สมัครรับเลือกตั้งที่มีชื่อเสียงจากวงการโทรทัศน์จะได้รับการเลือกตั้งหรือไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขสำคัญ 2 ประการ คือ เงื่อนไขภายในของผู้สมัคร ได้แก่ บารมี การศึกษา ถิ่นกำเนิด การเป็นผู้มีชื่อเสียงจากวงการโทรทัศน์ บุคลิกภาพ สถานภาพทางการเงิน และเงื่อนไขภายนอกของผู้สมัคร ได้แก่ พรรคการเมืองที่สังกัด และการสนับสนุนของพรรคการเมือง และ 2) ผู้สมัครล้วนใช้การหาเสียงด้วยการสื่อสารซึ่งหน้า ซึ่งอาจเป็นผลมาจากผู้ที่ ให้ข้อมูล หรือตัวแทนของผู้สมัครที่ไปให้ข้อมูลสามารถสื่อสารเพื่อหาเสียงได้โดยตรงจากผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง ทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยรู้สึกดีต่อข้อมูลที่ได้รับ ซึ่งการสื่อสารที่ใช้มีหลายรูปแบบเพื่อให้ใกล้ชิด สามารถเข้าถึงประชาชนอย่างทั่วถึงและเหมาะสมกับผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย และสอดคล้องกับพรนค์พิเชฐ แห่งหน (Haenghon, 2008) ได้ศึกษากระบวนในการหาเสียงของนักการเมืองท้องถิ่น ผลการเพื่อศึกษาพบว่าประชาชนทั้ง 3 กลุ่มมีความรู้ความเข้าใจ ความสนใจ และความคิดเห็นทางการเมืองท้องถิ่นที่ใกล้เคียงสอดคล้องกัน โดยมีความคิดเห็นว่า สำหรับการเมืองท้องถิ่นระดับล่าง (อบต.และเทศบาล) การหาเสียงแบบเข้าถึงประชาชนโดยตรงเป็นวิธีการที่ดีที่สุด มีจุดแข็งที่ได้ทำความรู้จักและพบปะเยี่ยมเยือนประชาชนโดยตรง ได้นำเสนอนโยบาย และแสดงออกถึงภาวะผู้นำ ประชาชนมีโอกาสพิจารณาผู้สมัครอย่างใกล้ชิด และฝากปัญหาข้อเดือดร้อนต่างๆ ไปกับผู้สมัคร เป็นระบบที่มีจุดอ่อนน้อย แต่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกผู้สมัครของประชาชนมาก ทำให้มีโอกาสประสบความสำเร็จทางการเมืองสูง เหมาะสมกับพื้นที่รับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ไม่กว้างขวางนัก ความจำเป็นที่ต้องใช้ระบบหัวคะแนนและสภากาแฟมีไม่มากนัก และเมื่อแยกคำว่า “การสร้างกระแส”

กับ “การสร้างคะแนน” ออกจากกัน จะพบว่าในสนามการเมืองท้องถิ่นระดับล่าง อาจไม่จำเป็นต้องสร้างกระแสทางการเมืองมากนัก แต่การสร้างคะแนนมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งการเข้าถึงประชาชนโดยตรงเป็นวิธีสร้างคะแนนที่ดีที่สุดอีกวิธีหนึ่ง งานวิจัยเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า การรณรงค์หาเสียงผ่านสื่อประเภทต่างๆ นั้นก็มีความสำคัญในการสนับสนุนให้ผู้เลือกตั้งตัดสินใจเลือกผู้สมัครคนหนึ่งคนใดก็ได้ โดยเฉพาะการสื่อสารแบบเผชิญหน้า การใช้หัวคะแนน ซึ่งจะนำไปสู่ชัยชนะในการเลือกตั้งในที่สุด

กลยุทธ์ในการหาเสียงด้วยการชูนโยบายการหาเสียงเลือกตั้ง นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมุกดาหาร โดยให้ความสำคัญไปกับปัจจัยพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา ฯลฯ ล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยที่กลุ่มผู้เลือกตั้งให้ความสนใจ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของประชา วีระวัฒน์ (Weerawat, 2005) ศึกษาเรื่องพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทั่วไปในปีพ.ศ. 2548 ของบุคลากรโรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ระดับความรู้ความเข้าใจทางการเมือง ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง การหาเสียงนโยบายพรรคการเมือง ผู้นำพรรคการเมือง และผลงานที่ผ่านมาของพรรคการเมือง เป็นปัจจัยที่กำหนดพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชนทั้งสิ้นและสอดคล้องกับงานวิจัยของศุชัยวุธ ชาวสวนกล้วย (Chaosuankluay, 2003) ศึกษาเรื่องพฤติกรรมการเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตดินแดง โดยผลการศึกษาพบว่า การเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น ตัวผู้สมัครยังเป็นปัจจัยสำคัญต่อการตัดสินใจในการลงคะแนนเสียงของผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยเน้นเลือกผู้สมัครที่รู้จักและเข้าใจปัญหาคนในพื้นที่ ซึ่งจะเป็นเหตุผลที่พรรคการเมืองต้องนำไปประกอบการพิจารณาในการคัดเลือกตัวผู้สมัครของพรรค และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นคร อรุณเจริญรัตน์ (Aruncharoenrat, 2005) ศึกษาเรื่องการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีและสมาชิกสภาเทศบาลเมืองพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ พ.ศ. 2547 ซึ่งผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1) ประชาชนร้อยละ 91.99 ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งนายกเทศมนตรี และสมาชิกสภาเทศบาล เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 ส่วนใหญ่ร้อยละ 50 เลือกกลุ่มของพรรคการเมืองระดับชาติ เหตุผลในการเลือกสมาชิกสภาเทศบาล คือ ต้องการให้มีความจริงใจแก้ปัญหาท้องถิ่นอย่างแท้จริง การให้บริการของเจ้าหน้าที่ในหน่วยอนามัยหรือสาธารณสุขภายในเขตรับผิดชอบของเทศบาล 6) การดูแลผู้สูงอายุ เป็นปัจจัยสำคัญต่อระดับความต้องการของประชาชน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1.1 หัวคะแนน เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อผลการเลือกตั้งเป็นอย่างสูง เนื่องจากเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนในพื้นที่ซึ่งส่วนใหญ่จะมีคุณสมบัติ การศึกษา เศรษฐกิจ สังคม ที่สูงกว่าประชาชนทั่วไป สามารถชี้นำกลุ่มผู้เลือกตั้งไปในทิศทางที่เป็นเป้าหมายได้ซึ่งผู้สมัครบุคคลคนใดมีหัวคะแนนโดยเฉพาะระดับเกรดเอมาเป็นพวกตนได้ย่อมมีโอกาสประสบความสำเร็จสูง

1.2 การตลาดทางการเมือง (Political Marketing) เป็นการนำเอาเครื่องมือทางการตลาดที่ประสบความสำเร็จมาปรับประยุกต์ใช้ให้เข้ากับบริบททางด้านการเมืองในการเลือกตั้งของท้องถิ่น เช่นเดียวกับการเลือกตั้งในระดับประเทศที่พรรคเพื่อไทยนำมาใช้ประสบความสำเร็จในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544-2554

1.3 กลยุทธ์การหาเสียงผู้สมัครนายก อบจ. ยังเป็นรูปแบบเดิมๆ ควรให้ความสำคัญการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น โดยเฉพาะนโยบายในการพัฒนาจังหวัด ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานของการมีส่วนทางการเมืองท้องถิ่นในระบอบประชาธิปไตยของประเทศ

1.4 รณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของนายก อบจ. ควรคำนึงถึง ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธ์ที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต ประเพณี อย่างเช่น จังหวัดมุกดาหาร ที่มีกลุ่มชาติพันธ์หลายกลุ่ม เช่น ชาวผู้ไทย ชาวไทยอีสาน ชาวไทยกะโซ่ ชาวไทยข่า (บรู) ชาวไทยกะเลิง เป็นต้น ซึ่งกลุ่มต่างๆ เหล่านี้มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การรณรงค์หาเสียงจำเป็นต้องออกแบบให้เหมาะสมจึงจะประสบความสำเร็จดังพรรคประชาธิปัตย์ได้นำมาใช้และประสบความสำเร็จตั้งแต่ ปี พ.ศ.2535-2554

1.5 กลยุทธ์ในการหาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครนายก อบจ. ต้องคำนึงถึงความสำคัญต่อความรู้สึกของกลุ่มเป้าหมาย รูปแบบช่องทางการสื่อสารต้องไม่ไปบดบังทัศนวิสัยการสัญจรของประชาชน ดังที่ผู้สมัครบางคนกระทำ เช่น การนำแผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ของตนเองไปติดตั้งบดบังเส้นทางคมนาคมของประชาชน ทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกที่เป็นลบต่อผู้สมัครได้

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษากระบวนการสื่อสารของผู้นำทางความคิดที่ส่งผลต่อการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด

2.2 ควรมีการศึกษารูปแบบความสัมพันธ์ของนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดกับสมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัดที่ส่งผลต่อการเลือกตั้ง

2.3 ควรมีการศึกษาการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมุกดาหารในลักษณะผสมระหว่างระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพกับระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ

References

Aruncharoenrat, N. (2005). *Election of mayors and members of the Phra Pradaeng City Council Samut Prakan Province 2004*. Independent Study of Master of Public Administration. Burapha University.

Berlo, D.K. (1960). *The Process of Communication ; An Introduction to Theory and Practice.* San Francisco: Rinehart Press.

Chaosuankluay, C. (2003). *The study of the behavior of Bangkok Metropolitan Council members*. Independent Education Master of Public Administration, Burapha University.

Deutsch, K.W. (1966). *The Nerves of Government.* New York: The Free Press of Glance.

Giyapajja, B. (2006). *People Voting Behavior in The Election of Members of The House of Representatives: Case Study In Lak Si District* Bangkok. Thesis Master of Business Administration. Chandrakasem Rajabhat University.

Haenghon, P. (2008). *The Process of Campaigning for Local Politicians.* Independent study report of the Master of Public Administration, Khon Kaen University.

Henneberg, S. C. M., & Eghbalian, S. (2002). *Kichheimer's catch-all party: a reinterpretation in marketing terms.* In *N.J. O'Shaughness & S. C.M. Henneberg (Ed.s). The idea of the political marketing.* Westport: Praeger.

Janbangplee, S. (2011). *Strategies and Methods Used to Elect Members of The Provincial Administrative Organization Council to Be Successful in Pathum Thani Province.* Independent study Master of Public Administration College of Local Administration. Khon Kaen University.

Kumthorncharoen, A. (2008). *The Entry of Television Celebrities into the Membership of the House of Representative*. Dissertation of Mass Communication. Graduates School. Thammasat University.

Lazarsfeld, P.F., Berelson, B., & Gaudet, H. (1948). *The People's Choice.* New York: Duell, Sloon and Pearce.

McNair, B. (1999). *An Introduction to Political Communication.* 2nd ed. New York: Routledge,.

Nantawaropas, N. (2006). *Political communication: a case study of the general election campaign of the Thai Rak Thai Party.* Dissertation Doctor of Mass Communication. Faculty of Journalism and Mass Communication. Thammasat University.

Newman, Bruce I. (1994). *The marketing of the President.* California: Sage Publications Ltd.

Office of the Mukdahan Provincial Election Commission. (2013). *Annual Report Office of the Election Commission 2013.* Mukdahan: S.P. Publisng.

Petcharat, N. (2013). *Election Campaign Strategy for the President of Ubon Ratchathani Provincial Administrative Organization: A Case Study of Election Year 2012.* Dissertation Doctor. Krirk University.

Phatchana, T. (2016). *Election Campaign Strategy for Chumphon Provincial Administrative Organization: A Case Study of Election Year 2012.* Dissertation Doctor of Political Communication. College of Political Communication. Krirk University.

Puang-ngam, K. (2009). *Thai Local Government: Principles and New Dimensions In The Future.* Bangkok: Winyuchon.

Weerapong, J. (2013). *The political communication of Pheu Thai Patry: a study during the year BE. 2551-2554.* Dissertation Doctor of Philosophy Program. College of Political Communication. Krirk University.

Weerawat, P. (2005). *Voting Behavior in The General Election in 2005 of Personnel of Chiang Mai Prince Royals College, Chiang Mai Province.* Thesis Master of Political Science. Chiang Mai University.

รูปแบบการสืบสานวิถีแห่งศรัทธาที่มั่นคงของชาวพุทธในสหภาพเมียนมา*

A Model of Continuance of the Ways of Buddhists Stable Faith in the Union of Myanmar

[1]พระมหานัทกฤต ทีปงฺกโร, ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์
และ บรรจบ บรรณรุจิ
[1]Phramaha Natthagrit Theepungkaro, Khanthong Wattanapradith
and Banjob Bannaruji
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
[1]Corresponding Author. Email: wit9195@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์วิถีปฏิบัติในการสืบสานศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวพุทธในสหภาพเมียนมา 2) เพื่อวิเคราะห์เหตุปัจจัยแห่งศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวพุทธในสหภาพเมียนมา 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการสืบสานวิถีแห่งศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่มั่นคงของชาวพุทธในสหภาพเมียนมา ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 6 กลุ่ม รวม 30 ท่าน

ผลการวิจัยพบว่า

สหภาพเมียนมามีวิถีปฏิบัติในการสืบสานศรัทธาผ่านความเคร่งครัดในคำสอนของพระพุทธเจ้า เคร่งครัดในธรรมเนียมปฏิบัติและเข้มงวดต่อการรักษาวัฒนธรรมประเพณีและศีลธรรม เหตุปัจจัยที่ทำให้ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนชาวที่ยังเหนียวแน่นมาจนถึงปัจจุบัน คือ ความเชื่อตามหมวดธรรมศรัทธาในคัมภีร์ของพระพุทธศาสนา

*Received March 17, 2019; Revised May 02, 2019; Accepted August 20, 2019

รูปแบบการสืบสานวิถีแห่งศรัทธาของชาวพุทธในสหภาพเมียนมา คือ การมีเป้าหมายสูงสุดคือพระนิพพาน และมีการสืบสานจากรุ่นสู่รุ่น มีระบบของหมู่สงฆ์ที่เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ ให้การสนับสนุนทางด้านการศึกษา เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งการทรงจำพระไตรปิฎก

รูปแบบการสืบสานวิถีแห่งศรัทธาที่มั่นคง ผ่านวิถีทางธรรม อันมีเป้าหมายสูงสุดของ คือ พระนิพพาน ผ่านวิถีปฏิบัติจากสถาบันครอบครัว เป็นครอบครัววิถีพุทธที่สามารถปลูกฝังส่งต่อความเชื่อความศรัทธาในวิถีพุทธจากรุ่นสู่รุ่น มีกลไกลขับเคลื่อนผ่านวิถีธรรมนำโดยพระสงฆ์ เป็นตัวแบบของกัลยาณมิตร ให้ความรู้และสติปัญญา และพัฒนาต่อยอด ผ่านกลไกทางสังคม และวัฒนธรรมประเพณีเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจ ทำให้เกิดปัญญาและมีจิตใจที่งดงาม

คำสำคัญ: รูปแบบการสืบสาน; วิถีศรัทธาที่มั่นคง; ชาวพุทธในสหภาพเมียนมา

Abstract

The objectives of this research article are: 1) To study and analyze the practical way of carrying on the faith in Buddhism of the Buddhists in the Union of Myanmar, 2) To analyze the factors of the faith in Buddhism of the Buddhists in the Union of Myanmar, 3) To present the pattern of the continuing way of the faith in the Buddhism of the Buddhist in the Union of Myanmar. It is a field-work qualitative research. The ways of research are documentary study, focus group and the in-depth interview. There are 6 groups of key informants totaling 30 interviewees.

From the research, it is found the followings:

Burmese people have a way of carrying on the Faith strictly. In the teaching of Buddha, to be strict in the tradition and to maintain strictly tradition and morals. Factors of cause the Faith in Buddhism of the Buddhists in Myanmar are remained firmly up to the present day is the belief according to the Dhamma “Faith” in the Religious Book of Theravada Buddhism.

The model of carrying on the way of the Faith in Buddhism of the Buddhist in Myanmar is the ultimate goal or aim to be Nirvana and continued from generation to generation or from grandparents to grandchildren to faith in the same goal. There is also a system of monks who are spiritual leaders, promote the education, the praying, to be able to remember all of the Tripitaka and when the kinsman had a way to study and remember the Tripitaka.

The innovation from this research is model of the maintain of the Faithful path of the Buddhist in Myanmar through the way of Dhamma. It is the ultimate goal of Buddhists in the Myanmar is Nirvana. Through the practice of family institutions is a Buddhist family that can cultivate and forward the Faith in the Buddhist way from generation to generation. There is a mechanism to drive through the Dharma way led by monks. Is a kind of consolation give knowledge and intelligence and develop further through social mechanisms and culture is a mental bonding causing wisdom and has a beautiful mind.

Keywords: the pattern of the continuing way; the way of stable faith; the Buddhists in the Union of Myanmar.

บทนำ

สถานการณ์ปัจจุบันในสังคมไทย พุทธศาสนิกชนให้ความสำคัญกับพระพุทธศาสนาน้อยมาก เนื่องจากสังคมไทยใน ปัจจุบันมีวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไปจากเดิม สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยต่างๆ เข้ามามีบทบาทในวิถีการดำรงชีวิตจนทำให้ประชาชนติดอยู่ในวัตถุนิยมมากกว่าธรรมนิยม (Senia & Gulyanamith, 2013) ดังที่นักปราชญ์ได้กล่าวไว้ว่า อารยธรรมตะวันตก (Western civilization) ได้นำโลกทั้งใบไปสู่วิกฤตความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เพราะใช้แนวคิดเบื้องหลังที่ไม่ถูกต้อง คือ ใช้โลภะ โทสะ โมหะ เป็นตัวขับเคลื่อนในการพัฒนา ดังนั้น ต้องปรับแนวคิดและทิศทางใหม่ในการศึกษาและลงมือปฏิรูป แม้เราทำเรื่องต่างๆ กัน แต่ต้องเห็นทิศทางใหญ่ว่า ทิศทางใหญ่ที่เราจะไปนั้น คือ พระพุทธศาสนาที่เข้มแข็ง สังคมเข้มแข็งจะเป็นปัจจัยชี้ขาด ไม่ใช่การพัฒนา พระพุทธศาสนาในประเทศไทยก็อ่อนแอ ดังนั้น วิกฤตศรัทธาในพระพุทธ-ศาสนาในสังคมไทยจึงเป็นเรื่องที่ทุกภาคส่วนควรให้ความสนใจอย่างจริงจัง

“ศรัทธา” ในพระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง การเชื่อมั่นในความดี เป็นการเชื่อที่มีเหตุผลสนับสนุน เป็นศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญากำกับ ชักนำให้อยู่ มีลักษณะของความเชื่อตามความเป็นจริง โดยมองให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผลของสิ่งต่างๆ ทั้งนี้ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเถรวาทเน้นไม่ให้ตัดสินหรือลงความเห็นในเรื่องใด จนกว่าจะได้รับการพิสูจน์ ด้วยการลงมือปฏิบัติจนเห็นผลที่ได้รับจากประสบการณ์ตรง ความเชื่อหรือศรัทธาในพระไตรปิฎกมี 4 ประการ คือ (1) กัมมสัทธา (2) วิปากสัทธา (3) กัมมัสสกตาสัทธา (4) ตถาคตโพธิสัทธา โดยสรุปแล้ว มุ่งเน้นให้เชื่อกฎแห่งธรรมชาติ กฎแห่งการกระทำของ ปัจเจกบุคคล หรือกฎแห่งเหตุผล และการเชื่อมั่นในพระรัตนตรัยในฐานะเป็นแบบอย่าง และเป็นกฎที่เราจะ ต้องเข้าใจและปฏิบัติตามเพื่อความพ้นทุกข์ ความเชื่อเรื่องสิ่งสูงสุด คือหลุดพ้นจากกิเลส แตกต่างกันที่พระพุทธศาสนาเถรวาทเรียกว่านิพพาน (Tejanyana, 2014) กล่าวได้ว่า ศรัทธาเป็นสะพานที่เชื่อมจิตวิญญาณชาวพุทธให้เข้าถึงสันติสุขได้ โดยมีศรัทธาเป็นตัวตั้ง จากการศึกษาของ ไกรฤกษ์ ศิลาคม ได้นำเสนอแนวทางการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาได้ในประเทศลาว (SiraKhom, 2015) พบว่ายุคที่พระพุทธศาสนารุ่งเรืองมากที่สุดในลาวล้านช้างและภาคอีสาน ผลของความรุ่งเรืองดังกล่าวได้ส่งผลให้กษัตริย์ยุคต่อมาได้ยึดถือพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งและมีการสร้างวัดเพิ่มเติมในภายหลังอีกจำนวนมาก ความเข้มแข็งของพระพุทธศาสนาในสังคมล้านช้างได้ก่อให้เกิดประเพณีฮีตสิบสอง คองสิบสี่ที่กลายเป็นรากเหง้าทางวัฒนธรรมของคนลาวและคนอีสาน ตลอดถึงประเพณีเกี่ยวกับการเถราภิเษกและประเพณีที่เกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์และโบราณสถานสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชก็ยังคงดำเนินสืบเนื่องเคียงคู่กับศรัทธาของคนลาวและคนอีสานมาจนถึงปัจจุบัน

กล่าวได้ว่า การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาให้มีความเข้มแข็งมั่นคงโดยการเสริมสร้างศรัทธาของชาวพุทธในประเทศลาว วัฒนธรรมประเพณีเป็นอีกมิติหนึ่งที่ช่วยฟื้นฟูและเสริมสร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้มั่นคงและยั่งยืน และเมื่อกล่าวถึงศรัทธาชาวพุทธที่เข้มแข็งในแผ่นดินสุวรรณภูมิ ประเทศสหภาพเมียนมานับว่าเป็นประเทศที่ยังคงรักษาอัตตลักษณ์ สืบสานคำสอนผ่านการศึกษาพระไตรปิฎก และประชาชนยัง

แสดงออกถึงความเป็นพุทธศาสนิกชนที่มีความมั่นคงในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าศึกษาถึงอะไรเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาในประเทศพม่า ยังคงมีความมั่นคงและเป็นสัญลักษณ์ของประเทศที่พระพุทธศาสนามีความเข้มแข็ง จากประวัติศาสตร์บางตอนพบว่า พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองในพม่าในราว พุทธศตวรรษที่ 6 เพราะได้พบหลักฐานเป็นคำจารึกภาษาบาลี นักประวัติศาสตร์ท่านหนึ่ง ชื่อว่า ตารนาถ กล่าวว่า พระพุทธศาสนาแบบเถรวาทได้เข้ามาสู่เมือง พม่า ตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ต่อมาได้มีพระสงฆ์ฝ่ายมหายานซึ่งเป็นศิษย์ของพระวสุพันธุ ได้นำเอาพระพุทธศาสนาแบบมหายานลัทธิตันตระ เข้าไปเผยแผ่ในครั้งนั้น พม่ามีเมืองพุกามเป็นเมืองหลวง มีชื่อเรียกชาวเมียนมาว่า “มรัมมะ” ส่วนพวกมอญ หรือ ตะเลง ซึ่งมีเมืองหลวงชื่อ “สะเทิม” (สุธรรมวดี) และถิ่นใกล้เคียงรวมๆ เรียกว่า รามัญประกาศ จนพระพุทธ-ศาสนาทั้งแบบมหายานและแบบ เถรวาทเจริญรุ่งเรืองในพม่า เป็นเวลาหลายร้อยปี (Niyomtham, 2008) พระพุทธศาสนาเถรวาทกับประเทศพม่าจึงมีความผูกพันกันมาอย่างยาวนาน และคณะสงฆ์พม่าก็ยังมีอิทธิพลสำหรับประชาชน ดังจะเห็นได้จากการเป็นผู้นำในการเดินขบวนเรียกร้องความเป็นธรรมจากอำนาจรัฐ คณะสงฆ์พม่ายังได้สร้างความสัมพันธ์กับประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทจากทั่วโลกดังเช่นในปีพุทธศักราช 2550 ได้มีการก่อตั้งสมาคมพระพุทธศาสนาเถรวาทนานาชาติขึ้น (Withipedia, 2018) กล่าวได้ว่า ประเทศพม่ามีความเข็มแข็งในหลายบริบทและมีความศรัทธาที่ตั้งมั่นเป็นทุนเดิม ตั้งแต่บทบาททางครอบครัวมีการสอนให้เคารพและศรัทธาในพระพุทธศาสนามิใช่ศรัทธาในตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่ง บทบาทชุมชนมีการช่วยกันบอกบุญเรี่ยไรในการสร้างวัดและศาสนสถานต่างๆ ด้วยกำลังของประชาชน บทบาทของประเทศ ก็มีการช่วยส่งเสริมการพัฒนาบูรณะ ศาสนสถาน และเมื่อมีปัญหาทั้งหลายเกิดขึ้นในประเทศ พระภิกษุสงฆ์ที่เป็นผู้นำจะออกมาให้ความคิดความเห็นตามหลักพระพุทธศาสนาและชาวพุทธจะเชื่อมั่นในท่านเหล่านั้น

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัย จึงสนใจที่จะศึกษาและถอดบทเรียน รูปแบบการสืบสานวิถีแห่งศรัทธาที่มั่นคงเข้มแข็งในประเทศพม่าอันมีมาช้านานจึงถึงปัจจุบัน เพราะผู้วิจัยมีความเห็นว่า ความศรัทธาที่ตั้งมั่นจะช่วยแก้ไขวิกฤตความศรัทธาพระพุทธศาสนาในประเทศไทยได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์วิถีปฏิบัติในการสืบสานศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวพุทธในสหภาพเมียนมา

2. เพื่อวิเคราะห์เหตุปัจจัยแห่งศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวพุทธในสหภาพเมียนมา

3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการสืบสานวิถีแห่งศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่มั่นคงของชาวพุทธในสหภาพเมียนมา

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย การศึกษานี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ Qualitative Research แบบภาคสนามโดยการศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) การสนทนากลุ่มย่อย (Focus group discussion) เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และนำเสนอ รูปแบบการสืบสานวิถีแห่งศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่มั่นคงของชาวพุทธในสหภาพเมียนมา

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็น 6 กลุ่ม โดยผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายเพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ด้วยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ผู้นำสงฆ์ จำนวน 5 รูป ผู้นำชุมชนฝ่ายอุบาสก จำนวน 5 คน ผู้นำชุมชนฝ่ายอุบาสิกา จำนวน 5 คน พระภิกษุสามเณร จำนวน 8 คน นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 5 คน พระภิกษุสงฆ์เมียนมาที่มาศึกษาที่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 2 รูป รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ จำนวนทั้งสิ้น จำนวน 30 รูป/คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย งานวิจัยนี้เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง ที่ผ่านการตรวจเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่านด้วยกระบวนการหากค่าน้ำหนักความน่าเชื่อถือ Index of Objective Congruence (IOC) ร้อยละ 60 ขึ้นไป

4. การเก็บรวมรวมข้อมูล โดยการใช้การจดบันทึก การบันทึกเสียง และการถ่ายภาพ และนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาจัดหมวดหมู่ ทำการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ

5. สรุปและวิเคราะห์ผล โดยใช้วิธีวิเคราะห์แบบอุปนัยโดยการตีความ ด้วยหลัก Content Analysis และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาโวหาร

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยคิดว่าวิถีปฏิบัติในการสืบสานศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวพุทธในสหภาพเมียนมา จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มย่อยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 5 กลุ่ม พบว่าชาวเมียนมา มีวิถีปฏิบัติในการสืบสานศรัทธาผ่านความเคร่งครัดในธรรมเนียมปฏิบัติ และเข้มงวดต่อการรักษาวัฒนธรรม และศีลธรรมอันดีงามของชาวพุทธ พุทธศาสนิกชนชาวเมียนมาจะยึดหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในคัมภีร์พระไตรปิฎกอย่างเคร่งครัด (Ubasak, 2018) ผลจากการช่วยกันรักษาและจดจำคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทำให้วิถีชีวิตชาวพุทธในประเทศพม่า ผูกพันอย่างแน่นแฟ้น มีวัฒนธรรมชาวพุทธที่เข้มแข็ง จนทำให้ประเทศพม่าได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่มีพุทธศาสนิกชนเคร่งครัดในคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามากที่สุด แห่งหนึ่งของโลก ชาวเมียนมายังมีวิถีปฏิบัติในการสืบสานศรัทธาผ่านความเชื่อเรื่องเชิงสัญญาลักษณ์ที่เรียกว่า “นัต” นัต คือวิญญาณ ของชาวเมียนมา เป็นความเชื่อพื้นเมืองที่มีมาก่อนที่พระพุทธศาสนาจะเข้ามาในพม่า แบ่งเป็น 37 ตน กับส่วนที่เหลือทั้งหมด

(เช่น รุกขเทวดา เจ้าป่า เจ้าเขา ฯลฯ) นัตส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดส่วนใหญ่เป็นมนุษย์ที่มีการตายร้าย Niyomtham (2008) พบว่าภายในบ้านของชาวเมียนมาบางบ้านมีหิ้งบูชานัตตั้งอยู่ใกล้หิ้งพระพุทธรูป หลายบ้านปลูกศาลคล้ายศาลพระภูมิ ไว้ที่หน้าบ้าน ในขณะที่ริมทางตามต้นไม้ใหญ่ยังมีศาลนัตอยู่ทั่วไป แม้แต่ในเขตลานพระเจดีย์ยังพบว่ามีสัญญาลักษณ์ใน รูปนัต ปั้นเป็นองค์เทพ เทวี ผู้เฒ่า รูปยักษ์ บุคคลผู้ปฏิบัติมายาวนา บุคคลที่มีความสำคัญและทำคุณประโยชน์ให้แก่แผ่นดิน นัต คือโดยจัดแบ่งนัตไว้ 3 ประเภท คือ **1.วิสุทินัต** คือ ผู้บริสุทธิ์ อันหมายถึง พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันต์ **2. อุปปัตฺตินัต** คือ เทวดาและพระพรหมที่อยู่บนสรวงสวรรค์ **3.สมฺมุตินัต** คือ พระราชา พระราชินี ตลอดจนราชบุตรราชธิดา นอกจากนี้ยังกล่าวถึงเทพประจำจักรวาลว่าเป็นสัญญาลักษณ์นัต เช่น เทพประจำดาว นพเคราะห์ สุริยเทพ จันทราเทพ อัคนีเทพ และวาโยเทพ รูปเหมือนผู้เฒ่าที่ปฏิบัติมายาวนารูปบุคคลผู้ทำประโยชน์ต่อแผ่นดินและศาสนาจนมีประชาชนให้ความเคารพศรัทธา เช่น แม่กระซิบ (ผู้ถวายที่ดินบริเวณโบตาทาวน์ให้สร้างวัด) ดังนั้นนัตตามนัยของคำว่า **“นาถ”** นี้ ก็คือ เหล่าเทพเทวาบนชั้นฟ้าตลอดถึงผู้ประเสริฐและผู้ทรงอำนาจบนโลกมนุษย์ นอกจากนั้นยังมีวิถีปฏิบัติในการสืบสานศรัทธาผ่านประเพณี ได้แก่ งานฉลองสงกรานต์ งานวัดรดน้ำต้นโพธิ์ งานจุดประทีป และงานทอดกฐิน เป็นต้น งานประเพณีดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีสิบสองเดือน ที่ยังพบเห็นได้ในแทบทุกท้องถิ่น บางวันถือเป็นวันหยุดราชการอีกด้วย การสืบสานศรัทธาผ่านประเพณีวันสงกรานต์ ซึ่งถือเป็นหนึ่งในประเพณีสิบสองเดือน ชาวพุทธเมียนมาถือว่าช่วงเทศกาลสงกรานต์เป็นเวลาเหมาะ สำหรับการสร้างบุญกุศล จึงนิยมเข้าวัด รักษาศีล ฟังธรรม ตลอดจนประกอบกิจทางศาสนา และนิยมจัดงานบวชเณรให้บุตรชาย และจัดงานเจาะหูและบวชชีให้บุตรสาว มีการสืบสานศรัทธาผ่านงานไหว้พุทธเจดีย์ ชาวพุทธพม่ามีเจดีย์เป็นที่พึ่งทางใจ จึงมักนิยมไหว้พระเจดีย์กันอยู่เป็นนิจ ในเมืองย่างกุ้งมีพระเจดีย์ชเวดากอง ซึ่งเป็นเจดีย์ที่ชาวเมียนมาเคารพศรัทธาสูงสุด การไหว้พระเจดีย์ในช่วงงานฉลององค์พระ จึงนับเป็นโอกาสอันสำคัญที่ชาวพุทธพม่าให้ความสำคัญ (Soon, 2019)

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยคิดว่าเหตุปัจจัยแห่งศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวพุทธในสหภาพเมียนมา จากการศึกษาเอกสาร ประกอบกับการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้นำสงฆ์ ผู้นำชุมชนฝ่ายอุบาสก

ผู้นำชุมชนฝ่ายอุบาสิกา พระภิกษุสามเณรในสหภาพเมียนมา และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา พบว่าเหตุปัจจัยที่ทำให้ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา คือ ความเชื่อตามหมวดธรรมศรัทธา ในคัมภีร์ของพระพุทธ ศาสนาเถรวาท เป็นหลักการที่ทำให้มนุษย์เข้าถึงเป้าหมายชีวิตที่แท้จริง และในฐานะเป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการเข้าถึงเป้าหมายสูงสุด ที่มุ่งให้มนุษย์หลุดพ้นจากสังสารวัฏฏ์ คือถึงซึ่งนิพพานและมีอิสระ โดยเชื่อตามหลักศรัทธา 4 ประเภท (Phra Brahmāguṇabhorn (P.A. Payutto), 2010) ได้แก่ 1) กัมมสัทธา ความเชื่อเรื่องกรรม ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ความเชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง ทำดีได้ทำ ชั่วได้ชั่ว สวรรค์มี นรกมี หนทางไปสู่มรรคผลนิพพาน มีอยู่จริง ทำได้จริง 2) วิปากสัทธา เชื่อวิบาก เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือ เชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผล และผลต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจาก

กรรมชั่ว 3) กัมมัสสกตาสัทธา ความเชื่อที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน เชื่อว่าแต่ละคนทำสิ่งใด จะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน 4) ตถาคตโพธิสัทธา ชาวพุทธในสหภาพเมียนมาเชื่อในความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์พระตถาคตว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ศรัทธาทั้ง 4 ในฐานะเป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อวิถีการดำรงชีวิต ทำให้บุคคลมีความคิดถูกต้องตามความเป็นจริง เกิดสัมมาทิฏฐิขึ้นความเชื่อที่มีปัญญาประกอบและกลั่นกรองในการตัดสินใจ ซึ่งเป็นความเชื่อในพระรัตนตรัย ที่มีการเกี่ยวข้องกับการบรรลุธรรม สร้างปัญญาให้เกิดขึ้น และเป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการเข้าถึงเป้าหมาย คือนิพพานในที่สุด

นอกจากนั้น ยังมีปัจจัยทางด้านสังคมและวัฒนธรรมประเพณี ที่มีอิทธิพลต่อกันและกัน โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่ถูกจัดระบบให้อยู่ในรูปของ “ประเพณีสิบสองเดือน” ได้กลายมาเป็นรูปแบบของวิถีชีวิต ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวเหตุการณ์ในพระพุทธศาสนา หรือเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าเกือบทุกเดือน เช่น การสอบพระปริยัติธรรม การรดน้ำต้นโพธิ์ วันธรรมจักร วันอภิธรรม เป็นต้น (PhraMaha Methas Thāmmāchari, 2019)

แผนภาพ: การทำกลุ่มสนทนา (Focus group discussion) เพื่อตรวจสอบโมเดลองค์ความรู้

แผนภาพ: การทำกลุ่มสนทนา (Focus group discussion) เพื่อตรวจสอบรู้ที่ได้จากการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยคิดว่ารูปแบบการสืบสานวิถีแห่งศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่มั่นคงของชาวพุทธในสหภาพเมียนมาร์ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มย่อยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 5 กลุ่ม พบว่า รูปแบบการสืบสานศรัทธาที่มั่นคงของชาวพุทธในสหภาพเมียนมา ชาวเมียนม่าทุกจะมีเป้าหมายสูงสุดหรือจุดมุ่งหมายที่สูงสุดคือพระนิพพาน เมื่อมีจุดหมายที่สูงสุดตั้งไว้ในใจแล้วก็จะมีการสืบสานจากรุ่นสู่รุ่น จากปูย่าตายายมาถึงพ่อแม่ลูกหลาน ให้มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา และในด้านพระพุทธศาสนาก็มีความเข้มแข็งโดยเป็นระบบของหมู่สงฆ์ที่มีการนำสวดมนต์ไหว้พระให้ศีลให้พรให้ธรรมะแก่ญาติโยม พระสงฆ์จะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ไม่ว่าทั้งทางด้านการศึกษา เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งการปฏิบัติสวดมนต์ทรงจำพระไตรปิฎกทั้งหมด และเมื่อญาติโยมมีแนวทางแห่งการศึกษาเล่าเรียนและทรงจำพระไตรปิฎกก็จะเดินตามแนวพระพุทธศาสนา ไปสู่จุดมุ่งหมายและคอยทำนุบำรุงศาสนสถานต่างๆ ที่ตนเองและบรรพบุรุษเคยสร้างมาไม่ให้เศร้าหมอง และไม่ให้เกิดความสุดโทรมเมื่อในฝ่ายบริษัทอันมีอุบาสกอุบาสิกา มีความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาและเชื่อมั่นก็ย่อมทำนุบำรุงศาสนสถาน และมันคอยเกื้อกูลพระภิกษุสามเณร ทำให้พระภิกษุ สามเณรอยู่ในพระพุทธศาสนาได้แบบไม่ขัดสน มีกำลังกายกำลังใจในการสวดมนต์ไหว้พระประพฤติปฏิบัติกรรมฐาน เพื่อให้เป็นแนวทางในการนำให้ญาติโยมไปสู่มรรคผลนิพพาน องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย จากการวิจัยเรื่อง รูปแบบการสืบสานวิถีแห่งศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่มั่นคงของชาวพุทธในสหภาพเมียนมา ได้สกัดองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาซึ่งสามารถสรุปวิเคราะห์องค์ความรู้จากการวิจัยได้ดังนี้

แผนภาพ: รูปแบบการสืบสานวิถีแห่งศรัทธาที่มั่นคงของชาวพุทธในสหภาพเมียนมา

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลวิจัย สะท้อนว่า เป้าหมายสูงสุดแห่งศรัทธา คือ นิพพาน ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบวิถีศรัทธาของชาวพุทธในสหภาพเมียนมา เพราะถือมั่นยึดมั่นในสิ่งที่ดีไว้เป็นมงคลสำหรับชีวิต ทำให้การดำเนินชีวิตเป็นผู้มีปกติสุข คฤหัสถ์ที่เกิดศรัทธาในพระรัตนตรัย และยึดมั่นเป็นสรณะที่พึ่งที่อาศัยแล้ว จิตใจเกิดความสงบเป็นปกติในศีล ต้องการสดับฟังหาธรรมที่เป็นความรู้ เกิดความไม่ตระหนี่มีความคิดในการให้แก่ผู้อื่น ด้วยมีปัญญารู้แจ้งในความเป็นจริงไม่ยึดติดในสิ่งใด ๆ ปัญญาที่ได้เห็นอริยสัจแล้วจะนำไปสู่การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุขและมุ่งสู่เป้าหมายคือนิพพาน ผ่านวิถีการเกื้อกูลจากสถาบันครอบครัวเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญ สามารถปลูกฝังส่งต่อความเชื่อ ความศรัทธาในวิถีพุทธจากรุ่นสู่รุ่นได้เป็นอย่างดี (Lookkai, 2019) ซึ่งวิถีดังกล่าวได้ขับเคลื่อนศรัทธาผ่านวิถีธรรมนำโดยพระสงฆ์ เป็นตัวแบบของศาสนิกเป็นกัลยาณมิตร ให้ความรู้และสติปัญญา (Phramaha Hansa Dhammahāso, 2019) พัฒนาต่อยอดผ่านกลไกทางสังคม และวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งฝังแน่นอยู่ในจิตใจแสดงออกผ่านพิธีกรรม น้อมนำไปสู่การปฏิบัติ ที่ทำสืบทอดกันมาชั่วลูกชั่วหลาน โดยมีความสัมพันธ์เกื้อหนุน จากบ้านและวัดเป็นสำคัญ (Gabaae, 2018)

พุทธศาสนิกชนชาวเมียนมามีความเชื่อตามหลักศรัทธาในพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาชีวิตอย่างถูกต้อง และยังถือว่าเป็นหลักการที่ทำให้มนุษย์เข้าถึงเป้าหมายชีวิตที่แท้จริง ในฐานะเป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการเข้าถึงเป้าหมายสูงสุด ที่มุ่งให้มนุษย์หลุดพ้นจากสังสารวัฏฏ์ เป็นความเชื่อที่มีปัญญาประกอบและกลั่นกรองในการตัดสินใจ เชื่อในพระรัตนตรัย ที่มีการเกี่ยวข้องกับการบรรลุธรรม สร้างปัญญาให้เกิดขึ้น และเป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการเข้าถึงเป้าหมาย คือนิพพาน ศรัทธาทำให้บุคคลมีความคิดถูกต้องตามความเป็นจริงเกิดสัมมาทิฏฐิขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ Phra NawLeang Tejanyana (2014) พบว่า“ศรัทธา” ในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือการเชื่อมั่นในความดี เป็นการเชื่อที่มีเหตุผลสนับสนุน เป็นศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญากำกับ ชักนำให้อยู่มีลักษณะของความเชื่อตามความเป็นจริง โดยมองให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผลของสิ่งต่างๆ เชื่อกฎแห่งการกระทำของปัจเจกบุคคล หรือกฎแห่งเหตุผล และการเชื่อมั่นในพระรัตนตรัยในฐานะเป็นแบบอย่าง และเป็นกฎที่เราจะต้องเข้าใจและปฏิบัติตามเพื่อความพ้นทุกข์ ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Meephon (2011) ที่พบว่า ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อซึ่งประกอบด้วยปัญญาและกลั่นกรองในการตัดสินใจ เป็นความเชื่อในพระรัตนตรัยที่เกี่ยวข้องกับการบรรลุธรรมของพระพุทธศาสนา ศรัทธามีความสำคัญตามความหมายและหน้าที่ คือ เป็นพื้นฐานในกระบวนการพัฒนาสู่ปัญญา เป็นพื้นฐานในกระบวนการปฏิบัติกัมมัฏฐาน จากพลังศรัทธาตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลายมาเป็นพลังแห่งวิถีปฏิบัติตามหลักศรัทธา เกิดพลวัตรสู่การสร้างปูชนียสถานต่างๆ โดยเฉพาะ พระมหาเจดีย์ชเวดากอง ล้วนเกิดมาจาก “พลังศรัทธา” สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Teerawat (2008) ที่พบว่า สิ่งที่สร้าง “พลัง” ให้แก่ชาวเมียนมาน่าจะเป็นศูนย์รวมแห่งจิตวิญญาณ เช่น พระมหาเจดีย์ชเวดากอง ที่ไม่ใช่แค่ศูนย์รวมของชาวเมียนมาเท่านั้น ยังแผ่กระจายทั่วเอเชียอาคเนย์ ไม่ว่าจะมองส่วนใดของพระมหาเจดีย์หรือมุมไหนในปริมณฑล ก็สามารถสะท้อนได้ถึงความลุ่มลึกในศรัทธาพระพุทธศาสนา คติความเชื่อ ศิลปหัตถกรรม วรรณกรรม วัฒนธรรม เป็นสถานที่ที่ทุกคนต้องนำสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตและดีที่สุดในประเทศถวายเป็นพุทธบูชา เป็นสถานที่รวมของบุคลากรระดับปรมาจารย์สะท้อนให้เห็นถึงการสังสรรค์ความสัมพันธ์ของคนทุกระดับในสังคม การจัดการในชุมชน และเศรษฐกิจที่เป็นระบบ แม้แต่คนพม่าที่อยู่ต่างเมืองหรือเมืองชายขอบ ยังต้องนำไปพัฒนาใช้กับเมืองของตน ดังเห็นว่ามีการจำลองพระเจดีย์ชเวดากอง ขึ้นทั่วไปในหัวเมืองต่างๆ ทั่วประเทศ นอกจากการมีพระเจดีย์เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจแล้ว สหภาพเมียนมา ยังมีผู้ปกครองผู้นำและรัฐบาลที่ต่างให้ความสำคัญ ในการสนับสนุนค้ำชูพระศาสนาให้มีความมั่นคง สอดคล้องกับ ผลการศึกษาของ Phra Suthee thammāmanuwat, (2014) ที่พบว่า พุทธศาสนาในพม่า มีองค์กรที่จัดการโดยอิสระและองค์กรที่รัฐให้ความอุปถัมภ์ ด้านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน มีสำนักปฏิบัติกรรมฐานที่มีความแข็งแกร่ง เช่น สำนักวิปัสสนาของอาจารย์มหาสีสยาดอ และสำนักวิปัสสนาของอาจารย์เลดีสยาดอ ที่สืบทอดมาถึงรุ่นอาจารย์โกเอ็นก้า สำนักเหล่านี้ได้เป็นต้นแบบให้กับสำนักอื่นๆ อีกจำนวนมาก สิ่งที่แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาในประเทศนี้ยังคงมีความแข็งแกร่งและมีทิศทางหรือแนวโน้มที่ดี อยู่ต่อไปคือแนวปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของสำนักต่างๆ อีกทั้งมีระบบการจัดการการศึกษา ที่ยังคงเป็นเครื่องมือรองรับการสืบทอดศาสนทายาท มีกุลบุตร-ธิดาที่เข้ามา

ศึกษาเล่าเรียนพระบาลี พระไตรปิฎกอย่างต่อเนื่องและถือปฏิบัติกันอย่างจริงจัง และปัจจัยสำคัญอีกอย่างที่ส่งผลให้เกิดการสืบสานศรัทธาที่มั่นคงของชาวพุทธในพม่า คือพระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เพราะเป็นผู้เชื่อมโยงนำหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนามาสู่แนวปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Phuthanasiri (2016) พบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดความศรัทธา แบ่งออกเป็นสองส่วน คือความศรัทธาที่เกิด จากความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูป รูปภาพแจก อาคารและสถานที่ และความศรัทธาในตัวบุคคล ได้แก่ ผู้ค้นพบวิชาสมาธิ ผู้สอนวิชาสมาธิให้แก่เจ้าอาวาส พระสงฆ์ ที่เคร่งครัดในการรักษาศีล โดยเฉพาะเจ้าอาวาส ซึ่งปรากฏว่ามีภาวะผู้นำทางจิตวิญญาณ สามารถโน้มน้าวอธิบายให้ผู้ปฏิบัติธรรมเชื่อและศรัทธาในคำสอนในทางพระพุทธศาสนาได้ กล่าวได้ว่าพระสงฆ์ในสหภาพเมียนมา จึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญยิ่ง ในการสืบสานวิถีแห่งศรัทธาที่มั่นคงต่อวิธีชาวบ้าน หรือคนในชุมชนนั้นๆ เนื่องด้วยพระสงฆ์ ถือว่าเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณที่สำคัญที่จะชักนำให้ประชาชนหรือชาวบ้าน เจริญรอยไปด้วยความเจริญมีความสุข ทั้งนี้สืบเนื่องมากจากการที่พระสงฆ์นั้น เป็นได้ทั้งนักปฏิบัติ นักสอน และนักพัฒนาอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ ทั้งความรู้ทางคดีทางธรรม และคดีทางโลก จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นผู้นำชุมชนเชิงสัญลักษณ์ ที่เป็นปูชนียบุคคลที่ควรเคารพยิ่ง

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการสืบสานวิถีแห่งศรัทธาที่มั่นคงของชาวพุทธในสหภาพเมียนมา คือการที่พุทธศาสนิกชนชาวเมียนมามีความเชื่อตามหลักศรัทธาในพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาชีวิตอย่างถูกต้อง อันเป็นหลักการที่ทำให้มนุษย์เข้าถึงเป้าหมายชีวิตที่แท้จริง ในฐานะเป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการเข้าถึงเป้าหมายสูงสุด ที่มุ่งให้มนุษย์หลุดพ้นจากสังสารวัฏฏ์ เป็นความเชื่อที่มีปัญญาประกอบและกลั่นกรองในการตัดสินใจ เชื่อในพระรัตนตรัย ที่มีการเกี่ยวข้องกับการบรรลุธรรม สร้างปัญญาให้เกิดขึ้น และเป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการเข้าถึงเป้าหมาย คือพระนิพพาน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1) ควรนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ด้านการศึกษา การเผยแผ่ธรรมและด้านการพัฒนาด้านจิตวิญญาณ

2) พัฒนาสู่หลักสูตรการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทยโดยใช้หลักศรัทธาในพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาชีวิตอย่างถูกต้อง

3) พัฒนาสู่สำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของสำนักต่างๆ ในประเทศ ให้มีระบบการจัดการการศึกษา ที่ยังคงเป็นเครื่องมือรองรับการสืบทอดศาสนทายาท มีกุลบุตรกุลธิดาได้เข้ามาศึกษาเล่าเรียนพระบาลี

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรพัฒนาต่อยอดในเรื่องการหารูปแบบที่เหมาะสมในการสืบสานวิถีแห่งศรัทธาที่มั่นคงของชาวพุทธในประเทศไทย เพื่อให้เห็นทุนเดิม โอกาส และปัจจัยเงื่อนไขที่สามารถส่งเสริม สนับสนุนให้หลักธรรมคำสอน ในพุทธศาสนาสามารถส่งต่อ สืบทอดไปยังเยาวชน คนรุ่นใหม่ของไทยได้ ในโอกาสต่อไป

References

Chabunthit, G., Senia N. G. & Gulyanamith, P. (2013). Proactive Buddhism propagation Strategy. *Journal of Graduate Studies Valaya Alongkorn Rajabhat University In the royal Palac.* (7)2, 56.

Gabaae, M. (2018). Buddhists in Myanmar. *Interview*. November, 20.

Lookkai, M. (2019). Mon people, Sangkhla Buri District, Kanchanaburi Province. *Interview*. February, 20.

Meephon, A. (2011). *The study of faith as a complementary factor to reach the goals of Buddhism*. Thesis Master of Art. Graduate School. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Niyomtham, W. (2008). *Learn Burmese cultural society*. Phitsanulok: Thai Family Print Factory.

Phra NawLeang Tejanyanā, (2014). *A study comparing the principles of faith in Theravada Buddhism and Jainism*. Thesis Master of Arts. Graduate School. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

PhraMaha Methas Thammāchari, (2019). Wiwekaram Temple Sangkhla Buri District, Kanchanaburi Province. *Interview*. February, 2.

Phramaha Hansa Dhammahāso, (2019). Buddhist scholars. *Interview*. January 20.

Phra Phrom Khunaphon, (2010). *Dhamma Dharma revised and expanded*. Bangkok: Printing Company, Sahamit Co., Ltd.

Phra Suthee thammāmanuwat, (2014). History, culture and social relations. *Journal of Graduate Studies, Periscope.* (10)2, 1-2.

Phuthanasiri, T. (2016). Impression, faith and donation of the practitioners at a temple in the central region. *Burapha Political Economics Journal*. (3)2, 11.

Soon, M. (2019). Mon people, Sangkhla Buri District, Kanchanaburi Province. *Interview*. February, 20.

SiraKhom, K. (2015). *Study of Buddhism restoration in Laos: Study in the reign of ChaiChet thathirat Maharaj and the influence of Northeastern*. Thailand. Research report. Udon Thani Rajabhat University.

Teerawat, N. (2008). *Looking at Burma through Shwedagon*. Bangkok: OS Printing House.

Ubasak, M. (2018). A Burmese tour guide in Yangon. *Interview*. November 20.

Withipedia Free encyclopedia, (2018). *Buddhism in Myanmar*. Retrieved October 20, 2018, from https://th.wikipedia.org/wiki.

การบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้น*

Management of Permanent Water Sources by Digging Shallow Wells

[1]นนท์ ชูตินันทน์, ศรีปริญญา ธูปกระจ่าง และ พูลศักดิ์ โกสิยะวัฒน์
[1]Nont Chutinan, Sriparinya Toopgrajank and Pulsak Kosiyawat
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
Suan Sunandha Rajabhat University, Thailand.
[1]Corresponding Author. Email: nont.dar@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาอิทธิพลของบริบทปัญหาภัยแล้ง ภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชน และยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวร โดยการขุดบ่อน้ำตื้น 2) เพื่อสร้างตัวแบบที่เหมาะสมของการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้น และ 3) ผลการปฏิบัติ ปัญหาและอุปสรรคของการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้น งานวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้น มากที่สุด รองลงมา คือ ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ บริบทปัญหาจากภัยแล้ง และการมีส่วนร่วมของประชาชน ตามลำดับ 2) ตัวแบบที่เหมาะสมของการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวร คือ บริบทปัญหาจากภัยแล้ง ภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชนและยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และ 3) ในด้านผลการปฏิบัติงานของการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้น พบว่า ขาดการบูรณาการและความร่วมมือในการทำงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และพบว่าปัญหาและอุปสรรคในด้านงบประมาณที่ไม่เพียงพอ และการขาดฐานข้อมูลและองค์ความรู้ในการพัฒนาทรัพยากรน้ำเป็นปัญหาที่สำคัญ ผลของการวิจัยนี้เป็นประโยชน์ต่อหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กองบัญชาการกองทัพไทย โดยสามารถนำไปเป็นข้อมูลประกอบการวางแผนยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้นอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่นำไปสู่การแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำจากภัยแล้งซ้ำซาก และสามารถเพิ่มผลผลิตการเกษตร ตลอดจนช่วยหยุดยั้งการอพยพย้ายถิ่นของประชาชนในพื้นที่ชนบท

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ; การขุดบ่อน้ำตื้น; ปัญหาภัยแล้ง

---

*Received March 29, 2019; Revised August 09, 2019; Accepted August 09, 2019

Abstract

This research article has objectives: 1) Study the influence of a drought context, local wisdom, local resident participation, and strategies for water resource management on managing permanent water sources by digging shallow wells; 2) Develop a proper model for managing permanent water sources by digging shallow wells; and 3) Outcomes, problems and obstacles in managing permanent water sources by digging shallow wells. This research utilized a mixed research approach combining quantitative and qualitative methods.

Research findings revealed that: 1) Local wisdom had the greatest influence on managing permanent water sources by digging shallow wells, followed by strategies for water resource management, the drought context, and local resident participation, respectively; 2) A proper model for managing permanent water sources by digging shallow wells consisted of the drought context, local wisdom, local resident participation, and strategies for water resource management; and 3) In terms of the outcome of managing permanent water sources by digging shallow wells, it was found that such management lacked integration and cooperation among related organizations. Furthermore, in terms of problems and obstacles, insufficient budget and lack of data as well as knowledge on the development of water resource represented significant problems. These research findings are beneficial for the Armed Forces Development Command of the Royal Thai Armed Forces in determining strategies for the efficient management of permanent water sources by digging shallow wells. This research can serve as new body of knowledge for solving the repetitive problem of drought-related water shortages, increasing agricultural productivity, and reducing the migration of local people out of rural areas.

Keywords: Management; Digging of Shallow Wells; Drought

บทนำ

ภัยแล้งเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้นจากสภาวะขาดแคลนน้ำ นำมาซึ่งความเสียหายต่อเศรษฐกิจและสังคมไทย ไทยได้รับความเสียหายจากภัยแล้ง ทั้งด้านการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และด้านผลผลิตทางการเกษตรที่ต้องพึ่งพาแหล่งน้ำจากธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทยนั้นเป็นประเทศที่มีการส่งออกสินค้าเกษตร และผลิตภัณฑ์แปรรูปทางการเกษตรที่สำคัญในตลาดโลก ภัยแล้งจึงส่งผลกระทบโดยตรงต่อการลดลงของผลผลิตทางด้านการเกษตรของไทย นอกจากนี้ ภัยแล้งยังมีผลกระทบทางอ้อม ได้แก่ การอพยพของประชาชนในพื้นที่ที่เกิดภัยแล้ง โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางของประเทศไทย ทำให้ต้องทิ้งที่ดินทำกินและทิ้งที่อยู่อาศัยเพื่อมาหางานทำในเขตเมือง ปัญหาภัยแล้งจึงจัดว่าเป็นปัญหาสำคัญของชาติ ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีพของประชาชน ก่อให้เกิดปัญหาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่ตามมา (Hawthaisong, 2013; Theerawirus, 2015)

สถานการณ์ภัยแล้งขึ้นในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2558 ที่ส่งผลกระทบในหลายจังหวัด รวมถึงแนวโน้มที่จะเกิดภัยแล้งและภาวะฝนทิ้งช่วงในหลายพื้นที่ของประเทศไทยจะมีระยะยาวนานขึ้น อ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ทั้ง 33 แห่งของประเทศ มีปริมาณน้ำกักเก็บคงเหลือทั้งสิ้น 44,675 ล้านลูกบาศก์เมตร คิดเป็นร้อยละ 59 ของความจุ และเป็นน้ำใช้การได้เพียง 20,855 ล้านลูกบาศก์เมตร โดยปริมาณน้ำที่ต้องการใช้ 17,661 ล้านลูกบาศก์เมตร สำหรับลุ่มน้ำเจ้าพระยา เริ่มจากจังหวัดนครสวรรค์ อุทัยธานี ชัยนาท สิงห์บุรี อ่างทอง พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี นนทบุรี และกรุงเทพมหานคร อ่างเก็บน้ำหลักทั้ง 4 อ่าง คือ เขื่อนภูมิพล เขื่อนสิริกิติ์ เขื่อนแควน้อย และเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ มีปริมาณน้ำกักเก็บคงเหลือรวมกัน 12,448 ล้านลูกบาศก์เมตร คิดเป็นร้อยละ 50 ของความจุอ่าง โดยเป็นปริมาณน้ำใช้การได้จริงเพียง 5,752 ล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งไม่เพียงพอสำหรับการเพาะปลูก ดังนั้น หากต้องการน้ำให้เพียงพอต่อการเพาะปลูกจะต้องใช้น้ำที่ปริมาณ 9,579 ล้านลูกบาศก์เมตร (Royal Irrigation Department, 2017) จากผลกระทบของปัญหาภัยแล้งดังกล่าว กองบัญชาการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติได้ร่วมกับหน่วยทหารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้าให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนตามนโยบายการแก้ไขปัญหาภัยแล้งเร่งด่วน และประสานความร่วมมือกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกองทัพไทยได้มอบภารกิจให้หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา ดำเนินการขุดเจาะน้ำสำหรับอุปโภคและบริโภคในพื้นที่ซึ่งประชาชนทั่วไปและเกษตรกรได้รับประโยชน์อย่างสูงสุด

หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กองบัญชาการกองทัพไทย เป็นหน่วยงานในด้านการพัฒนาเพื่อความมั่นคง โดยเตรียมความพร้อมทรัพยากรบุคคล ชุมชน และพื้นที่ เพื่อป้องกันภัยคุกคามทุกรูปแบบ การปฏิบัติงานของหน่วยที่บูรณาการการแก้ปัญหาสำคัญทางสังคม ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของชาติร่วมกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง โดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพของพื้นที่ให้เกื้อกูลต่อการป้องกันประเทศ ทั้งในเรื่องเส้นทางคมนาคม แหล่งน้ำสำหรับอุปโภคและบริโภค และช่วยเหลือประชาชนและสนับสนุนภารกิจของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาสำคัญเร่งด่วนของชาติ (Mobile Development Unit

34, Region 3 Development Office, Development Military Command Unit., 2016) ทั้งนี้ หน่วยบัญชาการทหารพัฒนาได้กำหนดแนวทางในการดำเนินการทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำในการอุปโภคบริโภคและการทำการเกษตร รวมทั้งสนับสนุนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการน้ำของรัฐบาล ซึ่งได้กำหนดแนวทางในการดำเนินการ จำนวน 3 แนวทาง ได้แก่ (1) การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค (2) การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร และ (3) การฟื้นฟูสภาพแหล่งน้ำเสื่อมโทรมเพื่อเพิ่มปริมาณเก็บกักน้ำและบรรเทาปัญหาอุทกภัย อีกทั้งหน่วยบัญชาการทหารพัฒนาฯ มีแนวทางการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรในพื้นที่ประสบภัยแล้งซ้ำซากให้มีแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้น เป็นนโยบายของการบูรณาการหรือการพัฒนาอย่างยั่งยืนเพื่อแก้ปัญหาภัยแล้งในระยะยาว

จากสถานการณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้นในกลุ่มงานกองพันทหารพัฒนาการเคลื่อนที่ หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กองบัญชาการกองทัพไทย ศึกษาตัวแบบที่เหมาะสมของการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้น รวมถึงศึกษาผลการปฏิบัติ ปัญหาและอุปสรรคของการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้นของหน่วยบัญชาการทหารพัฒนาฯ เพื่อนำผลที่ได้ไปเป็นแนวทางและองค์ความรู้ใหม่ในกระบวนการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดหาและพัฒนาแหล่งน้ำถาวรและบ่อน้ำตื้น เพื่องานพัฒนาพื้นที่ชนบทอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้นของหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กองบัญชาการกองทัพไทย

2. เพื่อสร้างตัวแบบที่เหมาะสมของการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้นของหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กองบัญชาการกองทัพไทย

3. เพื่อศึกษาผลการปฏิบัติ ปัญหาและอุปสรรคของการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้นของหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กองบัญชาการกองทัพไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ประชากรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านพื้นที่สำนักงานพัฒนาภาค 1 หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา จากหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 11 อำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 3,159 คน ซึ่งการพิจารณาความเหมาะสมของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้พิจารณาถึงขนาดกลุ่มตัวอย่างที่มีความเหมาะสมกับการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสมการเชิงโครงสร้าง โดยใช้เครื่องมือทางเทคนิคสถิติ Structural

Equation Modeling (SEM) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปลิสเรล (LISREL) ในการวิเคราะห์ โดยมีตัวแปรประจักษ์ทั้งสิ้น 16 ตัว ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างตามกฎแห่งความชัดเจน (rule of thumb) ที่นักสถิติวิเคราะห์ตัวแปรพหุนิยมใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 20 คน ต่อตัวแปรประจักษ์ในการวิจัยหนึ่งตัวแปร (Grace, 2008) ดังนั้น ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมและเพียงพอจึงมีจำนวน 320 ราย

การวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ คือ เจ้าหน้าที่ทหารผู้ปฏิบัติงานในหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา และผู้นำชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้น โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวน 34 ราย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถาม (questionnaire) ในประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับบริบทปัญหาภัยแล้ง ภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชน ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้น ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีผู้ช่วยภาคสนามเป็นผู้ดำเนินการ คำถามในแบบสอบถามมีองค์ประกอบ 3 ส่วน ได้แก่ (1) ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม (2) แบบสอบถามความคิดเห็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้น ใช้ระดับความคิดเห็นแบบลิเคิร์ทสเกล (Likert scale) 5 ระดับ และ (3) คำถามปลายเปิดให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ สำหรับการสร้างมาตรวัด ผู้วิจัยใช้ใช้มาตรวัดมีค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) มากกว่า 0.5

การวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบคำถามสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับ บริบทปัญหาภัยแล้ง ภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชน ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เพื่อการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้น ที่นำไปสู่การบูรณาการและการจัดการกับองค์ความรู้ การใช้ทรัพยากรขององค์กรที่คุ้มค่า และการประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยีใหม่ รวมถึงข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรด้วยการขุดบ่อน้ำตื้น

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเชิงปริมาณ ก่อนทำการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ แล้วนำมาปรับปรุงหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ จากนั้นจึงนำเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถามและรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในหมู่บ้านพื้นที่สำนักงานพัฒนาภาค 1 หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา จากหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 11 อำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 320 ราย

การวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยจัดส่งหนังสือจากโครงการปรัชญาดุษฎีบัณฑิตการบริหารการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ไปยังหน่วยงานของกลุ่มตัวอย่าง จากนั้น จึงได้สัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างทั้ง 34 รายตามแบบสัมภาษณ์ที่ได้เตรียมไว้

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

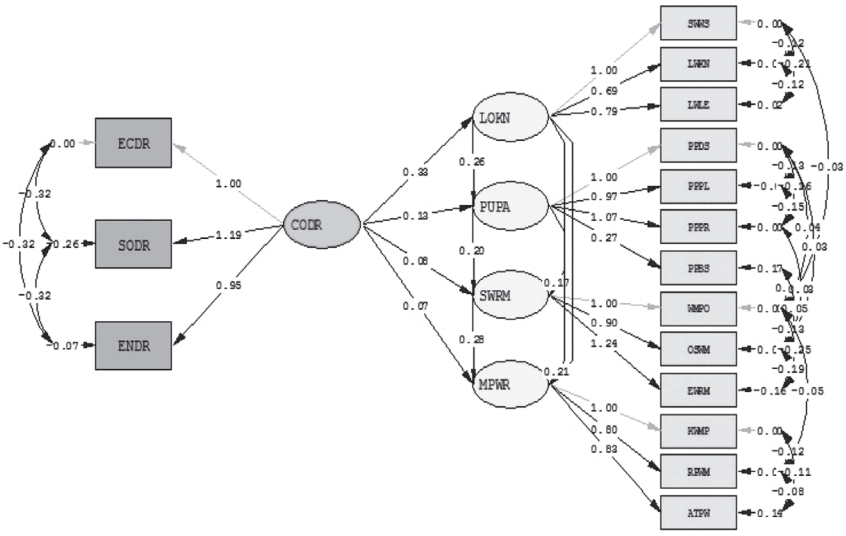
การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามมาตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้องของข้อมูล และลงรหัสข้อมูล เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมประมวลผลข้อมูลสำเร็จรูป และในการทดสอบสมมติฐานครั้งนี้ ยอมรับความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) นำแบบสอบถามของข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลมาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่ออธิบายคุณสมบัติของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ (SPSS) และสถิติเชิงอนุมาน (inferential statistics) วิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงกับตัวแปรประจักษ์ และความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปลิสเรล (LISREL)

การวิจัยเชิงคุณภาพ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้ลักษณะความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ผู้วิจัยจำแนกข้อมูล เปรียบเทียบข้อมูล และสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (inductive conclusion) จากนั้น นำเสนอข้อมูลเชิงบูรณาการเพื่อสนับสนุนผลการวิเคราะห์ที่ได้นอกเหนือจากการวิจัยเชิงปริมาณ

ผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรบริบทปัญหาภัยแล้ง ภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชน และยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้นของหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กองบัญชาการกองทัพไทย ในรูปค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย ผลจากการทดสอบแบบจำลองที่ได้จากการวิเคราะห์ในครั้งแรก พบว่า มาตรวัดความเข้าได้ดียังไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน แสดงว่าแบบจำลองที่ได้จากการวิเคราะห์ในครั้งแรกมีปัญหาเกี่ยวกับการเข้ากันได้ดีของแบบจำลองกับกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงปรับปรุงแก้ไขด้วยการปรับเปลี่ยนเส้นทางความสัมพันธ์ในแบบจำลองตามค่าดัชนีการปรับเปลี่ยนแบบจำลอง ในการปรับปรุงแบบจำลองนั้น โปรแกรมแบบจำลองสมการโครงสร้าง ที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้ให้ค่าดัชนีการปรับเปลี่ยนแบบจำลอง ผู้วิจัยจึงปรับปรุงแก้ไขแบบจำลองให้ดีขึ้น เพื่อได้แบบจำลองที่เหมาะสมเข้ากับข้อมูลได้ดีที่สุด ซึ่งในกระบวนการปรับปรุงแบบจำลองนี้ โปรแกรมแบบจำลองสมการโครงสร้างได้แนะนำผู้วิจัย โดยให้ข้อสนเทศเพื่อการพิจารณาจากดัชนีการปรับเปลี่ยนแบบจำลอง ที่ได้จากผลการวิเคราะห์ ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอส่วนที่ได้ทำการปรับปรุงแบบจำลองตามดัชนีการดัดแปลงฯ ด้วยการลากเส้นเพิ่มระหว่างตัวแปรประจักษ์กับตัวแปรประจักษ์ ทำให้ได้ผลการวิเคราะห์ที่เหมาะสม และได้แบบจำลองที่เข้ากับข้อมูลดีขึ้น

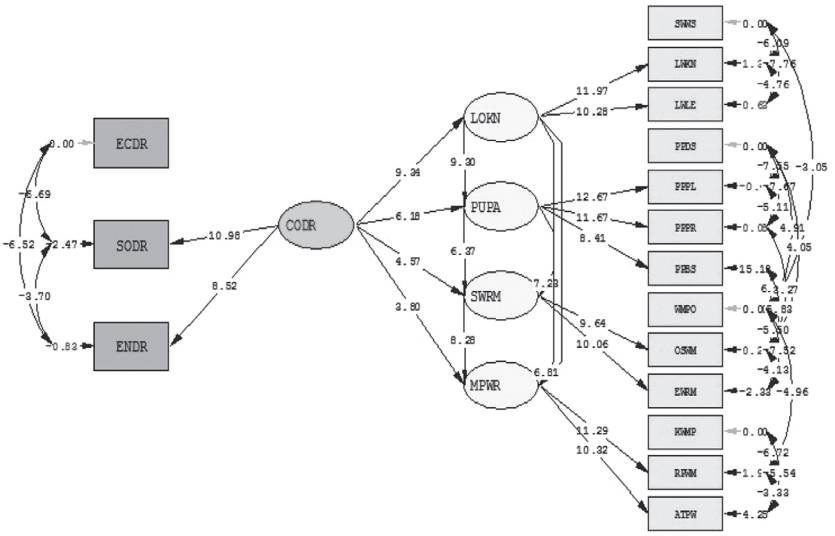
ภาพที่ 1 ซึ่งแสดงค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย (unstandardized regression coefficient)

ผลการปรับเปลี่ยนเส้นทางความสัมพันธ์ในแบบจำลอง ผลลัพธ์ของการปรับปรุงแบบจำลองโดยรวมดังภาพที่ 1 ซึ่งแสดงค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย (unstandardized regression coefficient) ทั้งนี้ภายหลังการปรับปรุงแบบจำลอง พบว่า ตัวชี้วัดการเข้าได้ดีกับข้อมูล เป็นไปตามเกณฑ์ของอัตราเข้าได้ดีกับข้อมูล

จากผลการวิเคราะห์ตามภาพที่ 1 ผู้วิจัยได้นำมาเปรียบเทียบค่าของตัวชี้วัดการเข้าได้ดีกับข้อมูลทั้งก่อนปรับปรุง และหลังการปรับปรุงแบบจำลอง ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ดัชนีการเข้าได้ดีกับข้อมูล

ตัวชี้วัด	เกณฑ์ของอัตราเข้าได้ดีกับข้อมูล	ก่อนปรับปรุงแบบจำลอง	ภายหลังปรับปรุงแบบจำลอง
Chi-square/df	น้อยกว่า 5.00	12.81	2.31
RMSEA	ระหว่าง 0.05-0.08	0.17	0.05
RMR	เท่ากับหรือต่ำกว่า 0.05	0.060	0.017
GFI	มีค่าตั้งแต่ 0.90 ขึ้นไป	0.73	0.95
CFI	มีค่าตั้งแต่ 0.90 ขึ้นไป	0.86	0.98
PGFI	มีค่าตั้งแต่ 0.50ขึ้นไป	0.53	0.54
CN	มีค่ามากกว่า 200	57.52	251.03

ภาพที่ 2 ผลการวิเคราะห์แบบจำลองในรูปแบบค่าที (t-value)

จากตารางที่ 1 พบว่าผลจากการวิเคราะห์ภายหลังปรับปรุงแบบจำลอง เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้วพบว่า ตัวชี้วัดการเข้าได้ดีกับข้อมูลทุกตัวอยู่ในเกณฑ์ที่ดีกว่าก่อนปรับปรุงแบบจำลอง และผ่านเกณฑ์ของอัตราเข้าได้ดีกับข้อมูลตามที่นักวิชาการที่พัฒนาเกณฑ์เหล่านี้ได้กำหนดไว้ทั้งสิ้น หมายความว่าข้อมูลเชิงประจักษ์กับแบบจำลองเข้ากันได้ดี (good fit) ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอผลการวิเคราะห์แบบจำลองในรูปแบบค่าที (t-value) ดังภาพที่ 2 ซึ่งพบว่าเส้นทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงทุกเส้นทางมีนัยสำคัญ

ผลการทดสอบสมมติฐานตามภาพที่ 2 พบว่า การบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้น ได้รับอิทธิพลจาก 1) บริบทปัญหาจากภัยแล้ง 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) การมีส่วนร่วมของประชาชน และ 4) ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ในขณะที่ ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ได้รับอิทธิพลจาก 1) บริบทปัญหาจากภัยแล้ง 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 3) การมีส่วนร่วมของประชาชน ส่วนการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้รับอิทธิพลจาก 1) บริบทปัญหาจากภัยแล้ง และ 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสุดท้าย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้รับอิทธิพลจาก บริบทปัญหาจากภัยแล้ง

นอกจากนี้ ผลจากการวิเคราะห์แบบจำลองในรูปแบบค่าที (ภาพที่ 2) แสดงถึงอิทธิพลของตัวแปรแฝง ซึ่งส่งผลทางตรงและทางอ้อมต่อการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้น ผู้วิจัยจึงนำผลการวิเคราะห์สมการโครงสร้างมาเสนอค่าอิทธิพลทางตรงและทางอ้อม และผลรวมของตัวแปรแฝงทุกตัว เพื่อแสดงอิทธิพลของปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้น ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลรวมอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้น

อิทธิพลของตัวแปร	ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผล		
	ทางตรง	ทางอ้อม	ผลรวม
บริบทปัญหาจากภัยแล้ง (CODR)	0.09	0.18	0.27
ภูมิปัญญาท้องถิ่น (LOKN)	0.19	0.13	0.32
การมีส่วนร่วมของประชาชน (PUPA)	0.19	0.05	0.24
ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ (SWRM)	0.27	-	0.27

จากตารางที่ 2 ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีอิทธิพลโดยรวมต่อการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้น มากที่สุด รองลงมา คือ ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ บริบทปัญหาจากภัยแล้ง และการมีส่วนร่วมของประชาชน ตามลำดับ แต่เมื่อพิจารณาเฉพาะปัจจัยที่ส่งผลทางตรงต่อการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้น พบว่า ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ มีอิทธิพลทางตรงต่อการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้นมากที่สุด รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมของประชาชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และบริบทปัญหาจากภัยแล้ง

2. ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ ผลการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคของการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้นของหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กองบัญชาการกองทัพไทย พบว่า การขุดบ่อน้ำตื้นของหน่วยบัญชาการทหารพัฒนาที่เข้าไปดำเนินการให้กับชาวบ้านที่ขอรับการสนับสนุนผ่านองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ของแต่ละพื้นที่นั้น หน่วยบัญชาการทหารพัฒนาจะทำตามแผนงานของแต่ละปี โดยมีการหมุนเวียนไปในแต่ละพื้นที่ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ ซึ่งการให้การสนับสนุนชาวบ้านในพื้นที่ทุรกันดารในเรื่องที่เกี่ยวกับงบประมาณในการขอรับการสนับสนุน ชาวบ้านจะรู้สึกว่าหน่วยงานทางภาครัฐได้เข้ามาช่วยสนับสนุนล่าช้า หรือติดต่อขอให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมาช่วยขุดบ่อน้ำตื้น ก็มักจะใช้ระยะเวลานานกว่าจะอนุมัติ หรือปริมาณที่อนุมัติก็น้อยกว่าที่ดำเนินการขอไป ทั้งนี้ อันเนื่องมาจากการปฏิบัติงานให้การสนับสนุนในแต่ละครั้ง จะต้องปฏิบัติตามกรอบการดำเนินงานของพื้นที่ที่กำหนดไว้ในแต่ละปี ในส่วนของปัญหาอุปสรรคที่มักจะพบคือ ในการให้การสนับสนุนแต่ละครั้ง เมื่อมีการเข้าปฏิบัติการในบางพื้นที่ พาหนะที่เข้าไปปฏิบัติงานไม่สามารถเข้าไปได้ เนื่องจากเป็นพื้นที่ต่างระดับ สูงชัน รวมถึงพาหนะที่จะเข้าไปปฏิบัติงานมีความสูงไม่มากนัก ใต้ท้องรถมีระดับต่ำจึงไม่สามารถเข้าไปปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่

นอกจากนี้ จากข้อมูลการสัมภาษณ์ของผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ มีปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้น พบว่า ปัญหาที่พบโดยส่วนใหญ่คือการขาดเงินทุน ไม่ว่าจะเป็นค่าจ้างในการสำรวจหาแหล่งน้ำ ค่าจ้างแรงงาน ค่าจ้างรถแบคโฮ เป็นต้น การที่ชาวบ้านขาดฐานข้อมูลและองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรน้ำที่ทันสมัย กระบวนการจัดการที่ยังไม่มีประสิทธิภาพของหน่วยงานต่างๆ และขาดการแก้ไขปัญหาแบบบูรณาการที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาภัยแล้ง ซึ่งพิจารณาได้จากผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ผลผลิตการเกษตรลดลงและได้รับความเสียหาย ด้านสังคม ได้แก่ การอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นฐานทิ้งที่ดินทำกินละทิ้งที่อยู่อาศัยเพื่อเข้าสู่เขตเมืองไปหางานทำ และด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การเกิดไฟป่าหรือเกษตรกรจุดไฟเผาฟางข้าว เผาหญ้า ทำให้เกิดลุกลามสร้างความเสียหายเป็นวงกว้างต่ออาคารบ้านเรือนไร่นาส่งผลกระทบต่อคุณภาพอากาศ เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้นของหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กองบัญชาการกองทัพไทย จากผลการทดสอบสมมติฐานบริบทปัญหาภัยแล้ง ภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชน และยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้นของหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กองบัญชาการกองทัพไทย พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีอิทธิพลโดยรวมต่อการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้นมากที่สุด รองลงมาคือ ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ บริบทปัญหาจากภัยแล้ง และการมีส่วนร่วมของประชาชน ตามลำดับ เมื่อพิจารณาเฉพาะปัจจัยที่ส่งผลทางตรงต่อการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้น พบว่า ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ มีอิทธิพลทางตรงต่อการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้นมากที่สุด รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมของประชาชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และบริบทปัญหาจากภัยแล้ง

2. ตัวแบบที่เหมาะสมของการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้นของหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กองบัญชาการกองทัพไทย ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขด้วยการปรับเปลี่ยนเส้นทางความสัมพันธ์ในแบบจำลองตามค่าดัชนีการปรับเปลี่ยนแบบจำลอง (modification indices) ที่ได้จากผลการวิเคราะห์ ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอส่วนที่ได้ทำการปรับปรุงแบบจำลองตามดัชนีการดัดแปลงฯ ด้วยการลากเส้นเพิ่มระหว่างตัวแปรประจักษ์กับตัวแปรประจักษ์ ทำให้ได้ผลการวิเคราะห์ที่เหมาะสม และได้แบบจำลองที่เข้ากับข้อมูลที่มีค่า Chi-square/df = 2.31 RMSEA = 0.05 RMR = 0.017 GFI = 0.95 CFI 0.98 PGFI = 0.54 และ CN = 251.03 ได้แก่ ข้อมูลเชิงประจักษ์กับแบบจำลองเข้ากันได้ดี โดยพบว่าการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้น ได้รับอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมจากปัจจัยด้านบริบทปัญหาจากภัยแล้ง ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของประชาชนและได้รับอิทธิพลทางตรงจากยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

3. ผลการปฏิบัติ ปัญหาและอุปสรรคของการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้นของหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กองบัญชาการกองทัพไทย พบว่า มีปัญหาที่เกี่ยวเนื่องกับแผนการปฏิบัติงานและกรอบการดำเนินงานของพื้นที่ที่กำหนดไว้ในแต่ละปี โดยหน่วยบัญชาการทหารพัฒนาจะทำตามแผนงานของแต่ละปี มีการหมุนเวียนไปในแต่ละพื้นที่ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ ซึ่งการให้การสนับสนุนชาวบ้านในพื้นที่ทุรกันดารในเรื่องที่เกี่ยวกับงบประมาณในการขอรับการสนับสนุน ชาวบ้านจะรู้สึกว่าหน่วยงานทางภาครัฐได้เข้ามาช่วยสนับสนุนล่าช้า อีกทั้งเมื่อไปดำเนินการในบางพื้นที่ ก็มักจะพบว่า สภาพภูมิประเทศ ด้วยเส้นทางทุรกันดาร สูงชัน ไม่เอื้ออำนวยต่อยานพาหนะที่สามารถเข้าไปปฏิบัติงานได้ สอดคล้องกับ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Seesouy and Chuenchom (2011) ศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนดของบุคลากรคณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์ มีปัจจัยด้านสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องในการทำวิจัย ในภาพรวมอยู่ในระดับความสำคัญมาก ในขณะที่ข้อมูลการสัมภาษณ์ของผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ พบว่า ปัญหาที่พบโดยส่วนใหญ่คือการที่ชาวบ้านขาดเงินทุน ทั้งขาดฐานข้อมูลและองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรน้ำที่ทันสมัย สอดคล้องกับการศึกษาของ Phonton, Puttapon Thongindam, Rathavoot Ruthankoom (2012) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบที่ทำให้เกิดความล่าช้าในงานก่อสร้างของโครงการติดตัดระบบควบคุมการผ่านเข้าออกประตูตรวจสอบอัตโนมัติ ได้แก่ ปัจจัยด้านการเงิน ปัจจัยด้านการบริหาร และปัจจัยด้านสภาพภูมิประเทศ และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Tansrisakul (2010) ที่พบว่า ปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาชุมชนไม่ให้เกิดความยั่งยืน มี 8 ประเด็น ได้แก่ 1) ขาดการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง 2) ขาดการประสานความร่วมมือกันอย่างจริงจัง 3) ขาดผู้รับช่วงความต่อเนื่องของกิจกรรม 4) จิตสำนึกร่วมของชาวบ้านยังไม่เพียงพอ 5) ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการหรือกิจกรรมนั้น 6) ขาดผู้นำที่เข้มแข็งหรือไม่มีแนวคิดในการพัฒนา 7) ขาดเงินทุนในการจัดตั้งกองทุนหรือกลุ่ม และ 8) ขาดความซื่อสัตย์และโปร่งใสในการจัดสรรงบประมาณ นอกจากนี้กระบวนการจัดการที่ยังไม่มีประสิทธิภาพของหน่วยงานต่างๆ และการขาดการแก้ไขปัญหาแบบบูรณาการก็นับเป็นปัญหาอุปสรรคของการบริหารจัดการแหล่งน้ำถาวรโดยการขุดบ่อน้ำตื้น สอดคล้องกับข้อสังเกตของคณะกรรมการกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ (Policy and Water Resources Management Committee, 2015) ที่พบว่า ความสลับซับซ้อนของสภาพปัญหาที่แปรเปลี่ยนตลอดเวลาทำให้นโยบายและแผนการจัดการน้ำของประเทศไม่อาจครอบคลุมในทุกปัจจัยของปัญหา และมีข้อจำกัดต่อการบูรณาการแผนงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานราชการทั้งส่วนกลางและท้องถิ่นที่รับผิดชอบอย่างเป็นรูปธรรม จึงไม่สามารถแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอจากการวิจัย

1.1 ควรมีการกำหนดการแก้ปัญหาภัยแล้งไว้เป็นยุทธศาสตร์ชาติ มีการวางแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาว มุ่งเน้นให้แต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของรัฐได้ร่วมมือและประสานงานกันอย่างเป็นระบบ รวมถึงมีการกำหนดผู้เชี่ยวชาญให้รับผิดชอบอย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดแผนงานมีความชัดเจน ส่งผลถึงการปฏิบัติงานอย่างทันท่วงที

1.2 ควรมีการเพิ่มงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐในการดูแล ป้องกัน และแก้ไขปัญหาภัยแล้งในพื้นที่ชนบทอย่างยั่งยืน

1.3 ควรมีการดำเนินโครงการเพื่อนำน้ำจากเขื่อนศรีนครินทร์มายังอำเภอเลาขวัญ โดยการวางท่อและใช้แรงดันจากเครื่องส่งน้ำ หรือใช้แรงดันจากวิธีการวางท่อน้ำไหลตามธรรมชาติ เพื่อให้ประชาชนมีน้ำใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคและการเกษตรตลอดทั้งปี

1.4 ควรมีการทำฝายกั้นน้ำที่ถาวรทนทานต่อแรงน้ำในฤดูน้ำหลาก

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการประเมินผลการปฏิบัติงานของหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กองบัญชาการกองทัพไทย เพื่อให้ทราบถึงผลผลิตและลัพธ์ของการปฏิบัติงาน สามารถนำไปใช้แนวทางในการปรับปรุงกิจกรรมที่ดำเนินการ หรือใช้กำหนดกิจกรรมที่จะดำเนินการในอนาคตต่อไปได้

2.2 ควรมีการวิจัยและพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการในพื้นที่เป้าหมาย คือ อำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและสามารถแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ได้มากยิ่งขึ้น

References

Bureau of Environmental Health, Department of Health. (2016). *Handbook on Sanitation and Environmental Health Management in case of drought*. Bangkok: Sam Charoen Panit.

Burikun, T. (2008). *Participation: Concepts, theories and processes*. Bangkok: King Prajadhipok's Institute.

Environmental Information Center, Department of Environmental Quality Promotion. (2016). *Water Management*. Retrieved March 11, 2561, From http://www.environnet.in.th/archives/1480

Global Water Partnership. (2000). *Integrated Water Resources Management*. Stockholm: Global Water Partnership.

Hawthaisong, C. (2013). *Drought disaster, Threat disaster*. Retrieved September 20, 2017 from http://jaturapit41175.blogspot.com.

Kokphol, O. (2009). *Personnel Guide for Public Participation For local administrators*. Bangkok: Charansanitwong Printing.

Kotkantha, M. (2007). *Wisdom of Isan, Sa-on Isan, lifestyle*, *art culture and Isan* language. Retrieved January 10, 2561, from http://www.isangate.com/local/knowledge.html

Mobile Development Unit 34, Region 3 Development Office, Development Military Command Unit. (2016). *Vision.* Retrieved October 10, 2560, from http://www.mdu34.com/afdc

Phonton, B., Thongindam, P., Ruthankoom,R. (2012). Construction Delay of E-Gate Controlling System Installation: Bangkok Port Case Study. *Journal of Engineering Rajamangala University of Technology Thanyaburi.* Vol.10, (1). 59-71

Policy and Water Resources Management Committee. (2015). *Strategic plan for water resources management.* Retrieved October 12, 2017, from *http://oopm.rid.go.th/watermanagement/ExecutiveSummary.pdf*

Royal Irrigation Department. (2017). *Water situation and crop cultivation in the dry season 2017*. Retrieved October 5, 2017, from http://www.rid.go.th

Santosombat, Y. (1999). *Biodiversity and local wisdom for sustainable development.* (2nd edition). Chiang Mai: Nopburi Printing.

Seesouy, P. and Chuenchom, P. (2011). Factors affecting the completion of research in the period of time for the Faculty of Applied Science. *Journal of Liberal Arts Ubon Ratchathani University*. Vol 7 (1), 174-190.

Sribuaiam, K. (2002). *Research report on ways to strengthen democracy, participation in the Constitution of the Kingdom of Thailand, 1997, problems and obstacles.* Bangkok: King Prajadhipok's Institute.

Srisomsap, P. and Ngernklay, P. (1997). *Research report on Evaluation of small water resources development project In Nakhon Ratchasima province area*. Bangkok: Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University.

Sukkorn, K. (2014). Local wisdom in the preparation of the dam for the case of Ban Kiew Tha Klang-Tha Tai community, Ban Kio Sub-district, Mae Tha District, Lampang Province. *Journal of Food Health and Bioenvironmental Science, Suan Dusit University,* 10(1), 255-267.

Tansrisakul, S. (2010). Factors affecting sustainable community development: Case studies of local administrative organizations Mahasarakham province. *ChoPhayom Journal,* Year 21, 2553. 51-68.

Thai Junior Encyclopedia Project, Volume 19. (1997). Title 8 Local Wisdom. Thai Junior Encyclopedia Volume 19. *Thai Junior Encyclopedia by Royal Command of H.M. the King*. Bangkok: Darnsutha Press.

The Center for Economic and Business Forecasting, University of the Thai Chamber of Commerce. (2015*). Drought Impact.* Retrieved December 1,2017, from http:// cebf.utcc.ac.th/upload/analysis_file/file_th_202d06y2015.pdf

Theerawirus, S. (2015). *Sustainable drought problem solving*. Retrieved on October 10, 2017, from http://library2.parliament.go.th/ebook/content-issue/2558/hi2558-027.pdf

Valaisathien, P. (1999). *Theory and principles of community development Community Development Branch.* Bangkok: Thammasat University.

Grace, J. B. (2008). Structural equation modeling for observational studies. *Journal of Wildlife Management,* 72 (1); 14-22.

W.H.O and U.N.I.C.E.F. (1978). *Report of the. International Conference on Primary Health Care.* New York: N.P. Press.

บุพปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

Antecedents Affecting the Sustainable Historical Tourism of Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

ดำเกิง อัศวสุนทรางกูร
Damkerng Aswasuntrangkul
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
Suan Sunandha Rajabhat University, Thailand
Email: touch_life@outlook.co.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับและบุพปัจจัยด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว คุณลักษณะของคนในท้องถิ่น นโยบายภาครัฐ และความพร้อมของหน่วยงานที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน เก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากประชาชนในเขตเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยาที่อยู่อาศัยบริเวณเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา รวมจำนวน 440 คน โดยใช้เกณฑ์ 20 เท่าของตัวแปรสังเกตได้ ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน วิเคราะห์ผลด้วยสถิติพรรณนา และแบบจำลองสมการโครงสร้าง ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ทรัพยากรการท่องเที่ยว คุณลักษณะของคนในท้องถิ่น และการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน อยู่ในระดับดีมาก ส่วนนโยบายภาครัฐ และความพร้อมของหน่วยงาน อยู่ในระดับดี 2) นโยบายภาครัฐมีอิทธิพลโดยรวมต่อการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืนมากที่สุด รองลงมา คือ ความพร้อมของหน่วยงาน และทรัพยากรการท่องเที่ยว ตามลำดับหากแต่คุณลักษณะของคนในท้องถิ่นไม่มีอิทธิพลแต่อย่างใด 3) แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน คือ บริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยมุ่งเป้าไปยังต้นทุนที่เป็นจุดแข็งของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในความเป็นมรดกโลก โดยต้องมีการทำอย่างต่อเนื่อง สร้างการรับรู้ ความรู้ความเข้าใจ

*Received April 25, 2018; Revised July 16, 2019; Accepted July 18, 2019

และปลูกฝังจิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งโบราณสถาน พัฒนาเส้นทางคมนาคมในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ให้เกิดความสะดวกและความปลอดภัย และสุดท้ายการบริหารจัดการบูรณาการหน่วยงานต่างๆ เพื่อการบริหารจัดการไปในทิศทางเดียวกัน

คำสำคัญ: บุพปัจจัย; การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์; ยั่งยืน

Abstract

This article has a purpose to study the level and antecedents of tourism resource, characteristics of local people, government policies and the readiness of agencies that influence sustainable historical tourism and guidelines for promoting sustainable historical tourism. By using integrated research methods between quantitative research and qualitative research. Collect quantitative data from people in the Phra Nakhon Si Ayutthaya municipality, living in the area of Phra Nakhon Si Ayutthaya Island, a total of 440 people. Using the 20 times the threshold of observed variables. Using a multi-step sampling method. Analyze results with descriptive statistics and structural equation models. The qualitative research using in-depth interviews with the 9 key informants who are executives, government agencies and private sectors related to sustainable historical tourism.

The results of the research are as follows;

1) Tourism resources, characteristics of local people and sustainable historical tourism are very good. The government policy and the readiness of agencies are good. 2) The government policy has an overall influence on the most sustainable historical tourism, followed by the readiness of agencies and tourism resources. 3) The guidelines for promoting sustainable historical tourism is to manage tourism by aiming at the cost that is the strength of historical tourism in Phra Nakhon Si Ayutthaya as a World Heritage Site. Which must be done continuously. Create awareness understanding and instilling the consciousness of people in the local community, tourists and government officials recognize the importance of ancient sites. Develop transportation routes in the historical park area for convenience and safety. And finally, the management of the integration of various departments to create collaboration and coordination for management in the same direction.

Keywords: Antecedents; Historical Tourism; Sustainable

บทนำ

การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เป็นการท่องเที่ยวประเภทหนึ่งที่ได้รับการสนใจ ได้รับการตอบรับจากนักท่องเที่ยว สำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เป็นการเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิตในท้องถิ่นและประวัติศาสตร์ทางธรณีวิทยาเพื่อชื่นชมและเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในแหล่งท่องเที่ยวนั้น รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เช่น การจัดรายการเส้นทางท่องเที่ยวตามรอยประวัติศาสตร์ การชมซากอารยธรรมโบราณสถานต่างๆ การชมซากอารยธรรมประวัติศาสตร์โลกจากซากดึกดำบรรพ์ เป็นต้น (Department of Tourism, 2012) สามารถที่จะก่อให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจในรูปแบบอื่นๆตามมาอีกเป็นจำนวนมาก มีการหมุนเวียนของเม็ดเงินจำนวนมหาศาลที่เกิดขึ้น ทำให้หน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาชนทั่วไปให้การยอมรับโดยทั่วไปกิจกรรมการท่องเที่ยวกลายเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นส่วนสำคัญในการกระตุ้นการหมุนเวียนของระบบเศรษฐกิจภายในประเทศได้เป็นอย่างดี (Wongkangwan, 2013)

จังหวัดพระนครศรีอยุธยาอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครทางสายเอเชีย 75 กิโลเมตร เคยเป็นราชธานีที่ยาวนานที่สุดถึง 417 ปี จึงมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่มีเอกลักษณ์ โดดเด่น ทั้งด้านกายภาพ ประวัติศาสตร์และอารยธรรม ปัจจุบันยังคงเหลือโบราณสถานให้เห็นอยู่เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความรุ่งเรืองในอดีต องค์การสหประชาชาติ (UNESCO) ได้รับอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาไว้เป็น“มรดกโลกทางวัฒนธรรม” เมื่อ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2534 ส่งผลให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเมืองที่มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้ความสนใจเข้ามาเยี่ยมชมอย่างต่อเนื่อง การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้หลักเข้าประเทศเป็นอันดับสองรองจากการส่งออก จำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2558 มีจำนวน 7,047,051 คน รายได้จำนวน 12,430 ล้านบาท (Phra Nakhon Si Ayutthaya Provincial office, 2016)

ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นคือด้านการดูแลรักษาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว การจราจรที่ไม่ปลอดภัย ปัญหาด้านอาชญากรรม ปัญหารถโดยสารรับจ้างมีความไม่เป็นธรรม ฉวยโอกาสขึ้นค่าโดยสารกับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ รวมทั้งปัญหาด้านการรุกล้ำแหล่งโบราณสถานและโบราณวัตถุซึ่งเสื่อมสภาพอย่างต่อเนื่อง ระบบบริหารด้านการท่องเที่ยวที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังขาดการบูรณาการที่ดีมีลักษณะต่างฝ่ายต่างทำ ทำให้งานส่งเสริมการท่องเที่ยวไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร การขาดการประสานงานที่ดีกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การขาดความร่วมมือของผู้ประกอบการ และความเชื่อมั่นในการดำเนินกิจกรรมของผู้ที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับการดำเนินการของภาครัฐที่เกี่ยวข้องยังเป็นไปในเชิงรับ ซึ่งล้วนส่งผลต่อความสำเร็จของการส่งเสริมและการพัฒนาการท่องเที่ยวของไทย เพื่อให้การท่องเที่ยวของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืนที่มีคุณภาพ ภาคเอกชนกับหน่วยงานภาครัฐต้องร่วมมือกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรม ตลอดจนการมีส่วนร่วมของภาคต่างๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง (Pookhumsak, 2018) โดยพัฒนาแหล่งเรียนรู้บนพื้นฐานที่ต้องการให้นักท่องเที่ยวเกิด

กระบวนการเรียนรู้ คือ เกิดจากการรับรู้ และการคิด, เกิดจากการปฏิบัติ, การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข และ เรียนรู้ให้เข้าถึง เพื่อรู้จักตนเองอย่างแท้จริง (Phrakrusangkarak Wuttthipong Wuḍḍvaṃso, 2018) เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอย่างมีความสุขและกลับเข้ามาท่องเที่ยวอีก รวมทั้งแนะนำบอกต่อให้ผู้อื่นเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ดังนั้นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับ ปัจจัยด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว นโยบายภาครัฐ ความพร้อมของหน่วยงานและคุณลักษณะของคนในท้องถิ่นที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จะส่งประโยชน์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบุพปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยาบริเวณเกาะเมืองจำนวน 440 คนโดยใช้เกณฑ์ 20 เท่าของตัวแปรสังเกตได้โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นประชากรเป้าหมายในการสัมภาษณ์เชิงลึก คือ ผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยการสุ่มเลือกแบบเจาะจงจำนวน 9 ราย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามตัวแปรแฝง 5 ตัวแปรและตัวแปรสังเกตได้รวม 22 ตัวแปร ซึ่งผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่านและหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยการวิเคราะห์และกำหนดค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัคไว้ไม่ต่ำกว่า 0.70 ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกที่ผ่านการตรวจสอบด้านความเที่ยงตรงของเนื้อหาประกอบกับการศึกษาจากเอกสาร

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นแบบสอบถามโดยใช้ผู้ช่วยภาคสนามเป็นผู้แจกแบบสอบถามแล้วนำมาวิเคราะห์ควบคู่ไปกับแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่ได้สรุปประเด็นคำถามเพื่อเป็นข้อมูลการวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณวิเคราะห์ผลด้วยสถิติพรรณนาและแบบจำลองสมการโครงสร้าง การวิจัยเชิงคุณภาพโดยการจำแนกข้อมูลแล้วทำการเปรียบเทียบข้อมูลและสร้างข้อสรุปเพื่อนำเสนอเชิงบูรณาการสนับสนุนผลการวิเคราะห์ที่ได้จากการวิเคราะห์เชิงปริมาณ

ผลการวิจัย

1. ระดับทรัพยากรการท่องเที่ยว คุณลักษณะของคนในท้องถิ่น นโยบายภาครัฐ ความพร้อมของหน่วยงานและการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน

1.1 ระดับทรัพยากรท่องเที่ยว พิจารณาได้จาก (1) การมีสิ่งดึงดูดใจที่เป็นโบราณสถาน (2) เส้นทางคมนาคม (3) สิ่งอำนวยความสะดวก และ (4) ความปลอดภัย ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ทรัพยากรการท่องเที่ยว

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลผล
การมีสิ่งดึงดูดใจที่เป็นโบราณสถาน	4.46	0.50	มากที่สุด
เส้นทางคมนาคม	4.07	0.58	มาก
สิ่งอำนวยความสะดวก	4.18	0.57	มาก
ความปลอดภัย	4.40	0.62	มากที่สุด
ทรัพยากรการท่องเที่ยว	4.28	0.44	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีความเห็นว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การมีสิ่งดึงดูดใจที่เป็นโบราณสถาน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.46, SD = 0.50) ส่วนเส้นทางคมนาคม สิ่งอำนวยความสะดวก และความปลอดภัย อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.07, SD = 0.58, $\bar{X}$ = 4.18, SD = 0.57, $\bar{X}$ = 4.40, SD = 0.62)

1.2 ระดับคุณลักษณะของคนในท้องถิ่น พิจารณาได้จาก (1) ความซื่อสัตย์ (2) การให้ความช่วยเหลือ (3) การต้อนรับด้วยความยินดี และ (4) การมีส่วนร่วม ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 คุณลักษณะของคนในท้องถิ่น

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลผล
ความซื่อสัตย์	4.32	0.61	มากที่สุด
การให้ความช่วยเหลือ	4.39	0.56	มากที่สุด
การต้อนรับด้วยความยินดี	4.40	0.56	มากที่สุด
การมีส่วนร่วม	3.88	0.71	มาก
คุณลักษณะของคนในท้องถิ่น	4.24	0.46	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีความเห็นว่าคุณลักษณะของคนในท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ความซื่อสัตย์ การให้ความช่วยเหลือ การต้อนรับด้วยความยินดี และการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.32, SD = 0.61, $\bar{X}$ = 4.39, SD = 0.56, $\bar{X}$ = 4.40, SD = 0.56, $\bar{X}$ = 3.88, SD = 0.71 ตามลำดับ)

1.3 ระดับนโยบายภาครัฐ พิจารณาได้จาก (1) นโยบายระดับชาติ (2) นโยบายระดับจังหวัด และ (3) นโยบายระดับท้องถิ่น ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 นโยบายภาครัฐ

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลผล
นโยบายระดับชาติ	4.17	0.58	มาก
นโยบายระดับจังหวัด	4.16	0.55	มาก
นโยบายระดับท้องถิ่น	4.17	0.60	มาก
นโยบายภาครัฐ	4.17	0.51	มาก

จากตารางที่ 3 พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีความเห็นว่านโยบายภาครัฐอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นโยบายระดับชาติ นโยบายระดับจังหวัด และนโยบายระดับท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.17, SD = 0.58, $\bar{X}$ = 4.16, SD = 0.55, $\bar{X}$ = 4.17, SD = 0.60 ตามลำดับ)

1.4 ระดับความพร้อมของหน่วยงาน พิจารณาได้จาก (1) ภาวะผู้นำ (2) การโฆษณาสื่อสาร (3) การบริหารจัดการ และ (4) ความเชื่อมั่น ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ความพร้อมของหน่วยงาน

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลผล
ภาวะผู้นำ	4.12	0.58	มาก
การโฆษณาสื่อสาร	4.19	0.61	มาก
การบริหารจัดการ	4.14	0.58	มาก
ความเชื่อมั่น	4.15	0.60	มาก
ความพร้อมของหน่วยงาน	4.15	0.52	มาก

จากตารางที่ 4 พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีความเห็นว่าความพร้อมของหน่วยงานอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ภาวะผู้นำ การโฆษณาสื่อสาร การบริหารจัดการ และ ความเชื่อมั่นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.12, SD = 0.58, $\bar{X}$ = 4.19, SD = 0.61, $\bar{X}$ = 4.14, SD = 0.58, $\bar{X}$ = 4.15, SD = 0.60 ตามลำดับ)

1.5 ระดับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน พิจารณาได้จาก (1) การกลับมาเที่ยวซ้ำ (2) การบอกต่อ (3) เศรษฐกิจท้องถิ่น (4) รักษาทรัพยากรสิ่งแวดล้อม (5) การให้ความยุติธรรม (6) ความรับผิดชอบนักท่องเที่ยว และ (7) คุณภาพชีวิตคนในท้องถิ่น ดังตารางที่ 5

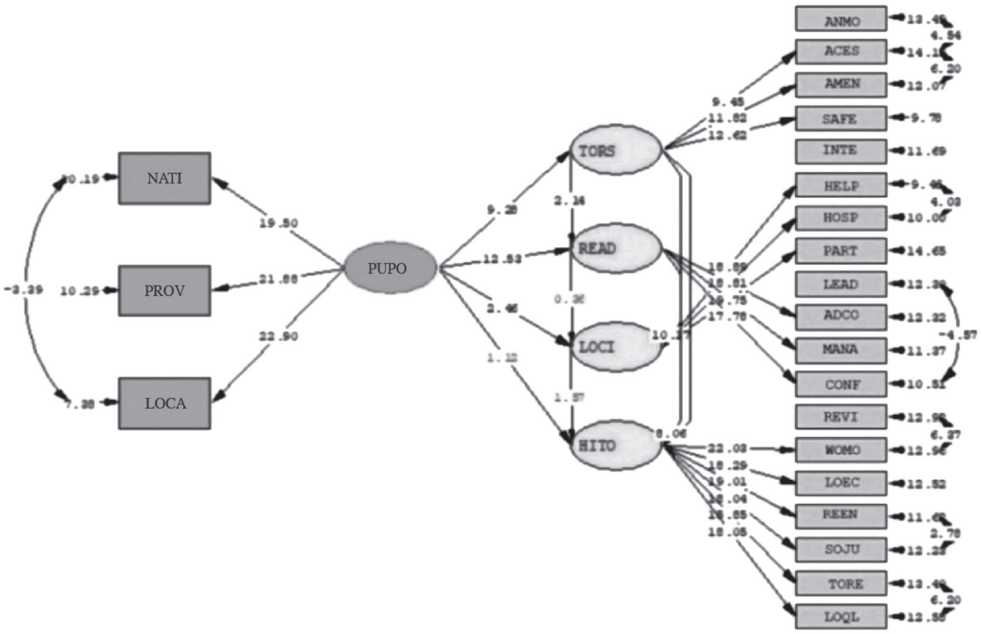
ตารางที่ 5 การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลผล
การกลับมาเที่ยวซ้ำ	4.27	0.54	มากที่สุด
การบอกต่อ	4.24	0.54	มากที่สุด
เศรษฐกิจท้องถิ่น	4.28	0.56	มากที่สุด
รักษาทรัพยากรสิ่งแวดล้อม	4.29	0.57	มากที่สุด
การให้ความยุติธรรม	4.27	0.61	มากที่สุด
ความรับผิดชอบของนักท่องเที่ยว	4.30	0.54	มากที่สุด
คุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น	4.29	0.54	มากที่สุด
การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน	4.28	0.46	มากที่สุด

จากตารางที่ 5 พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีความเห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืนอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การกลับมาเที่ยวซ้ำ การบอกต่อ เศรษฐกิจท้องถิ่น รักษาทรัพยากรสิ่งแวดล้อม การให้ความยุติธรรม ความรับผิดชอบนักท่องเที่ยว และ คุณภาพชีวิตคนในท้องถิ่นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.27, SD = 0.54, $\bar{X}$ = 4.24, SD = 0.54, $\bar{X}$ = 4.28, SD = 0.56, $\bar{X}$ = 4.29, SD = 0.57, $\bar{X}$ = 4.27, SD = 0.61, $\bar{X}$ = 4.30, SD = 0.54, $\bar{X}$ = 4.29, SD = 0.54 ตามลำดับ)

2. บุพปัจจัยด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว คุณลักษณะของคนในท้องถิ่น นโยบายภาครัฐและความพร้อมของหน่วยงานที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน

ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์แบบจำลองในรูปแบบค่าที (t-value) ที่ข้อมูลเชิงประจักษ์กับแบบจำลองเข้ากันได้ดี (good fit) ดังภาพที่1

แผนภาพที่ 1 ผลการวิเคราะห์แบบจำลองในรูปแบบค่าที (t-value)

ผลการวิเคราะห์ตามภาพที่ 1 นำมาสร้างเป็นสมการโครงสร้าง (structural equations) ได้ 4 สมการ (สมการที่ 1-4) ดังต่อไปนี้

1) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน (HITO) ได้รับอิทธิพลจาก (1) ทรัพยากรการท่องเที่ยว (TORS) (2) คุณลักษณะของคนในท้องถิ่น (LOCI) (3) นโยบายภาครัฐ (PUPO) และ (4) ความพร้อมของหน่วยงาน (READ) สามารถเขียนเป็นสมการโครงสร้าง ดังนี้

HITO = 0.05*TORS + 0.31*LOCI + 0.08*PUPO + 0.55*READ
(0.18) (0.19) (0.069) (0.064)
0.27 1.57 1.12 8.06
Errorvar = 0.21, R^2 = 0.78.....(1)
(0.029)
7.31

ผลการวิเคราะห์ พบว่า การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน ได้รับอิทธิพลทางตรงจากความพร้อมของหน่วยงาน แต่ไม่ได้รับอิทธิพลทางตรงจากทรัพยากรการท่องเที่ยว คุณลักษณะของคนในท้องถิ่นและนโยบายภาครัฐ โดยสามารถอธิบายการผันแปรของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืนได้ร้อยละ 78

2) คุณลักษณะของคนในท้องถิ่น (LOCI) ได้รับอิทธิพลจากทรัพยากรการท่องเที่ยว (TORS) นโยบายภาครัฐ (PUPO) และความพร้อมของหน่วยงาน (READ) สามารถเขียนเป็นสมการโครงสร้าง ดังนี้

LOCI = 0.81*TORS + 0.18*PUPO + 0.03*READ, Errorvar. = 0.11, R^2 = 0.90.....(2)
(0.088) (0.076) (0.069) (0.040)
10.17 2.46 0.36 2.80

ผลจากการวิเคราะห์ พบว่า คุณลักษณะของคนในท้องถิ่น ได้รับอิทธิพลทางตรงจากทรัพยากรการท่องเที่ยว และนโยบายภาครัฐ แต่ไม่ได้รับอิทธิพลจากความพร้อมของหน่วยงาน โดยสามารถอธิบายการผันแปรของคุณลักษณะของคนในท้องถิ่น ได้ร้อยละ 90

3) ความพร้อมของหน่วยงาน (READ) ได้รับอิทธิพลจากทรัพยากรการท่องเที่ยว (TORS) และนโยบายภาครัฐ (PUPO) สามารถเขียนเป็นสมการโครงสร้าง ดังนี้

READ = 0.11*TORS + 0.75*PUPO, Errorvar. = 0.35 , R^2 = 0.67 .....(3)
(0.056) (0.062) (0.045)
2.14 12.53 7.90

ผลการวิเคราะห์ พบว่า ความพร้อมของหน่วยงาน ได้รับอิทธิพลทางตรงจากทรัพยากรการท่องเที่ยว และนโยบายภาครัฐ โดยสามารถอธิบายการผันแปรของความพร้อมของหน่วยงาน ได้ร้อยละ 67

4) ทรัพยากรการท่องเที่ยว (TORS) ได้รับอิทธิพลจากนโยบายภาครัฐ (PUPO) สามารถเขียนเป็นสมการโครงสร้าง ดังนี้

TORS = 0.60*PUPO, Errorvar. = 0.58 , R^2 = 0.36 .....(4)
(0.061) (0.093)
9.28 6.20

ผลการวิเคราะห์ พบว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้รับอิทธิพลทางตรงจากนโยบายภาครัฐ โดยสามารถอธิบายการผันแปรของทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้ร้อยละ 36

อิทธิพลทางตรง และทางอ้อมระหว่างตัวแปรต่างๆ ต่อการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน

ผลจากการวิเคราะห์แบบจำลองในรูปแบบค่าที (ภาพที่ 1) แสดงถึงอิทธิพลของตัวแปรแฝง ซึ่งส่งผลทางตรง และทางอ้อมต่อการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน ดังได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำผลการวิเคราะห์สมการโครงสร้างมาเสนอค่าอิทธิพลทางตรง และทางอ้อม และผลรวมของตัวแปรแฝงทุกตัว เพื่อแสดงอิทธิพลของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 อิทธิพลรวม อิทธิพลทางตรง และอิทธิพลทางอ้อมของปัจจัยต่างๆ ที่ศึกษา

อิทธิพลของตัวแปร	ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผล		
	ทางตรง	ทางอ้อม	ผลรวม
ทรัพยากรการท่องเที่ยว	-	0.31*	0.31*
คุณลักษณะของคนในท้องถิ่น	-	-	-
นโยบายภาครัฐ	-	0.69*	0.69*
ความพร้อมของหน่วยงาน	0.55*	-	0.55*

จากตารางที่ 6 พบว่า นโยบายภาครัฐมีอิทธิพลโดยรวมต่อการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืนมากที่สุด รองลงมา คือ ความพร้อมของหน่วยงาน และทรัพยากรการท่องเที่ยว ตามลำดับ หากแต่คุณลักษณะของคนในท้องถิ่นไม่มีอิทธิพลแต่อย่างใด แต่เมื่อพิจารณาเฉพาะปัจจัยที่ส่งผลทางตรงต่อการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน พบว่า มีเพียงความพร้อมของหน่วยงานเท่านั้นที่ส่งผลทางตรงต่อการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

1. การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยมุ่งเป้าไปยังต้นทุนที่เป็นจุดแข็งของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในความเป็นมรดกโลกที่เป็นตัวแบรนด์ การมีโบราณสถาน การเป็นราชธานีเก่าและการปรับปรุงภาพลักษณ์ที่สะสมเป็นปัญหา ดังนี้ 1) การจัดระเบียบ (collocation) ร้านค้าที่วางไม่เป็นระเบียบและชุมชนที่รุกล้ำแหล่งโบราณสถาน 2) การปรับปรุงฟื้นฟูแหล่งโบราณสถาน (renovate historical size) โดยการจัดลำดับความสำคัญก่อนหลัง โดยเน้นพื้นที่ที่เป็นมรดกโลกก่อน 3) การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure) ด้านการท่องเที่ยว 4) การจัดกิจกรรม (activity) การท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นให้เกิดการใช้จ่ายด้านการท่องเที่ยวตลอดปี และ 5) การโฆษณาสื่อสารประชาสัมพันธ์ (advertising) ผ่านสื่อสังคมออนไลน์อินเตอร์เน็ตและสื่อแบบเดิม

2. แนวทางและนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาต้องทำอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารของจังหวัดและท้องถิ่น

3. สร้างการรับรู้ ความรู้ความเข้าใจ และปลูกฝังจิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่นนักท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่ของรัฐในการเข้าไปจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืนและให้ตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุที่มีอยู่ และดูแลต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยการเป็นเจ้าบ้านที่ดีและมีความซื่อสัตย์ต่อนักท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว ต้องให้ความรู้ ความเข้าใจ ตลอดถึง ผลกระทบ เทรนการท่องเที่ยว และปัญหาต่างๆ กับผู้นำชุมชน สร้างการรับรู้ และความเข้าใจตรงกัน ในเรื่องของการท่องเที่ยว เพื่อที่จะขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวไปด้วยกันให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรวางแผนพัฒนาเส้นทางคมนาคมในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ให้เกิดความสะดวกและความปลอดภัยต่อนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น สร้างความเชื่อมั่น ความมั่นใจ และความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว การจัดการปัญหาจราจรที่แออัดและสถานที่จอดรถอย่างเพียง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรวิจัยเพิ่มเติมในประเด็นที่เกี่ยวกับหน่วยงานภาครัฐให้มีแผนและการบริหารจัดการบูรณาการหน่วยงานต่าง ๆ ด้านการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมมือกันและการประสานงานกัน เพื่อความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

References

Angsukanjanakul, J. (2014). *The Tourism Managerial Model for Sustainable Community Floating Market in the Lower General Region*. Sustainable Community Floating Market in the Lower General Region. Dissertation Doctor of Public Administration. Valaya Alongkorn Rajabhat University.

Department of Tourism. (2012). *Thailand Tourism Situation B.E. 2555 and Future Direction*. Bangkok: The Ministry of Tourism and Sports.

Esichaikul, R. (2014). *Niche Tourism Management.* Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University.

Jittangwattawa, B. (2005). *Sustainable Tourism Development*. Bangkok: Press and Design.

Muller, H. (1994). The theory path to sustainable tourism development. *Journal of Sustainable Tourism,* 2(3): 131-136.

Phra Nakhon Si Ayutthaya Provincial office. (2016). *4 Years Provincial Development Plan (2018-2012).* Retrieved October 20, 2016, from www.ayutthaya.go.th/strategic / pnewall.php?selnews=24

Phrakrusangkarak Wuttthipong Wuḍḍvaṃso. (2018). Development of Buddhist Temple in Thailand as Learning Sitse Enhancing Asean Tourism. *Journal of MCU Peace Studies, 6(4), 1594-1606.*

Pookhumsak, N. (2018). The Administration Abandoned Temples in Bang Bal Districts. *Journal of Arts Management*, 2(3), 189-198

Ritchie, J. (1988). *Consensus Policy Formulation in Tourism.* Tourism management, 9,99-126.

Sharpley, R. (2009). *Tourism Development and the Environment*: Beyond Sustainability?. London: Earthscan.

Shirley, E. (1992). *Beyond the Green Horizon, Principles for Sustainable Tourism.* Surrey: World Wide Fund for Nature (WWF).

Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable Tourism Management.* Oxon: CABI Publishing.

Tourism Canada. (1990). *An Action Strategy for Sustainable Tourism Development: Globe'90.* Tourism Canada, Ottawa.

Tourism Canada. (1990). *An Action Strategy for Sustainable Tourism Development: Globe'90.* Tourism Canada, Ottawa.

Warakunwit, S. (2015). *Orientation to Tourism Industry*. Bangkok: Waew waw Printing.

Wongkangwan, A. (2013). Antecedent and Loyalty of Foreign Tourists for Tourist Attractions in Bangkok Metropolitan Area. *Research and Development Journal Suan Sunandha Rajabhat University*, 5(1), 85-99.

คำสอนเชิงสัญลักษณ์ที่ปรากฏในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนามหายาน*

Symbolic Teaching as Depicted in the Mahayana Ceremony

[1]ทวีศักดิ์ คูวัฒนา, สุวิญ รักสัตย์ และ พระเมธาวินัยรส

[1]Thaveesak Kuwattana, Suvin Ruksat and Phramedhavinaiyaros

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University.

[1]Corresponding Author. Email: Pennykuwattananon@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาพิธีกรรมของพระพุทธศาสนามหายาน 2) เพื่อศึกษาคำสอนเชิงสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามหายาน 3) เพื่อบูรณาการพิธีกรรมของพระพุทธศาสนามหายานด้วยคำสอนเชิงสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามหายาน และ 4) เพื่อนำเสนอแนวทางและการสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับรูปแบบการบูรณาการพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนามหายานด้วยคำสอนเชิงสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามหายาน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการวิเคราะห์เอกสาร และ การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง

ผลการวิจัยพบว่า พิธีกรรมเป็นการประกอบพิธีที่นำไปสู่เป้าหมายทางใจเป็นสำคัญ พิธีกรรมในพระพุทธศาสนามหายานประกอบขึ้นเพื่อสร้างศรัทธา ความศักดิ์สิทธิ์และแนวทางปฏิบัติตามอุดมคติมหายาน สัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมเป็นกุศโลบายในการเผยแผ่คำสอนโดยเชื่อมโยงสัมพันธ์กับหลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา

การบูรณาการสัญลักษณ์เชิงคำสอนพระพุทธศาสนามหายานในพิธีกินเจแฝงอยู่ในการบูชาพระพุทธเจ้าทั้ง 7 พระองค์และพระโพธิสัตว์อีก 2 องค์เป็นการดำรงตนให้เป็นไปตามองค์คุณของพระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์ ได้แก่ มหากรุณา มหาปัญญา และมหาอุบาย รวมถึงมหาบารมี มหาปณิธาน คำสอนเชิงสัญลักษณ์ในพิธีกรรมทั้งหมดสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ คือ การแปลงทุกกิจกรรมให้เป็นบุญ สั่งสมเกื้อหนุนเติมเต็มบารมี ไม่แบ่งแยกธรรมออกจากชีวิต ชีวิตอยู่กับกิจกรรม ทุกกิจกรรมเป็นบุญบารมี เรียกว่า “MMP” Model

คำสำคัญ: พิธีกรรม; คำสอนเชิงสัญลักษณ์; พระพุทธศาสนามหายาน

---

*Received September 04, 2018; Revised August 07, 2019; Accepted August 07, 2019

Abstract

This research article has objectives: 1) To study the ritual of Mahayana, 2) To study the symbolic teaching in the Mahayna, 3) To integrate the ceremony in the Mahayana with the symbolic teaching in the Mahayana, and 4) To propose a new knowledge on the pattern of the integration of the Mahayana ceremony with the symbolic teaching.The research methodology was a documentary qualitative research and a structure of in dept interview.

The results were indicated that Rituals are as the procedure that emphasized on immense of mental needs. Mahayana ceremony are performed with a deliberative faith, holiness and practice through the Mahayana ideal. Symbols used in the ceremony are as the technic to creating the propagation of teaching meaningfully related with Buddhism.

The integration of the doctrinal symbols in the vegetarian festival ceremony refers to worship the seven Buddhas and the two Bodhisattvas. It has been done by following themselves in accordance with the teachings of each Buddha, namely the great perfection, the great vow and the great compassion. The symbolic teaching in all ceremonies synthesized as a new body of knowledge is transforming all activities into merit for supporting and accumulating the perfection. The knowledge is not to divide life from the Dhamma. Life should be generated in activities and all activities must be accumulated merit to fulfill the perfections called “MMP” model.

Key words: Rituals; symbolic teachings; Mahayana Buddhism

บทนำ

พระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในโลกปัจจุบันมักมีการนำไปปรับเข้ากับวิถีชีวิตวัฒนธรรมของคนที่นับถือในแต่ละประเทศ เนื่องจากคำสอนในพระพุทธศาสนานั้นเป็นคำสอนเกี่ยวกับชีวิตและการพัฒนาตน พระพุทธศาสนามหายานในประเทศไทย มีการเผยแพร่ไปอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในด้านพิธีกรรม ซึ่งเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ และเทศกาลต่างๆ จึงกล่าวได้ว่าพิธีกรรมมีความสำคัญในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของศาสนาหรือที่เรียกว่า ศาสนพิธี จากงานวิจัยของกนกวรรณ โกมลิทธิพงศ์ แสดงให้เห็นว่า “การเผยแผ่ของคณะสงฆ์จีนนิกาย ได้มีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในด้านพิธีกรรม ซึ่งเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ และเทศกาลต่างๆ ของชาวจีน” (Komlithipong, 2007) แม้พิธีกรรมมิใช่แก่นของศาสนา แต่เป็นการกระทำที่น้อมนำให้มนุษย์เข้าถึง โน้มน้าวจิตใจให้ใฝ่ในการทำความดีและเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในศาสนา พิธีกรรมเป็นเสมือนสื่อกลาง ที่จะนำผู้ปฏิบัติไปสู่หลักธรรมคำสอนและถึงจุดหมายสูงสุดของศาสนา โดยมีอุปกรณ์ประกอบพิธี กิริยาท่าทาง และถ้อยคำที่เป็นสัญลักษณ์ในพิธีกรรมที่จะนำพาไปสู่เป้าหมาย ดังนั้น คำสอนที่อยู่ในรูปแบบของสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ปรากฏในพิธีกรรมทางศาสนา จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งทำให้สามารถเข้าถึงแก่นแท้ของศาสนาได้

เมื่อพิธีกรรมได้มีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามหายาน จุดสำคัญจึงอยู่ที่ความเข้าใจของผู้ประกอบพิธีกรรม และผู้เข้าร่วมจะรู้ถึงแก่นแท้และหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาในพิธีกรรมหรือไม่ อุปกรณ์เชิงสัญลักษณ์เหล่านั้นมีที่มาอย่างไร สื่อถึงอะไร สามารถอธิบายตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนามหายานได้อย่างไร การบูชาพระพุทธเจ้าและพระมหาโพธิสัตว์ในพิธีกรรมกลายมาเป็นเทพเจ้าไปอย่างไร และมีหน้าที่สื่ออะไร นอกจากการอธิบายคำสอนพระพุทธศาสนามหายานที่เกิดจากพิธีกรรมและการนำสัญลักษณ์มาเป็นจุดกำหนดในองค์ประกอบพิธีกรรมได้แล้ว พิธีกรรมและคำสอนเชิงสัญลักษณ์สามารถเป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิตได้หรือไม่ ทำให้เข้าถึงแก่นแท้ของหลักธรรมได้หรือไม่ รวมทั้งพิธีกรรมเหล่านี้เป็นเครื่องรักษาพระพุทธศาสนาได้หรือไม่ อย่างไร ปัญหาวิจัยที่ควรค่าต่อการศึกษาค้นคว้าเพื่อนำมาเป็นคำตอบและสามารถสร้างเป็นรูปแบบในการบูรณาการพิธีกรรมกับคำสอนทางพระพุทธศาสนามหายานได้อย่างไร

ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา คำสอนเชิงสัญลักษณ์ที่ปรากฏในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนามหายาน ทั้งนี้เพื่อจะนำหลักธรรมคำสอนที่ได้ไปเผยแผ่ให้กับสังคมได้อย่างถูกต้องและยังเป็นแนวทางให้กับการปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน เพื่อให้สังคมเกิดความดีงาม และก่อให้เกิดความสงบร่มเย็นแก่ชนทั้งหลายตามแนวทางแห่งวิถีพระพุทธศาสนามหายานสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพิธีกรรมของพระพุทธศาสนามหายาน
2. เพื่อศึกษาคำสอนเชิงสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามหายาน
3. เพื่อบูรณาการพิธีกรรมของพระพุทธศาสนามหายานด้วยคำสอนเชิงสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามหายาน
4. เพื่อนำเสนอแนวทางและการสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ “รูปแบบการบูรณาการพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนามหายานด้วยคำสอนเชิงสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามหายาน”

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบวิจัยเอกสาร(Documentary Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยดังนี้

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) จากคัมภีร์สำคัญของพระพุทธศาสนามหายาน และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) จากการศึกษาค้นคว้าเก็บข้อมูลจากเอกสารบันทึกการทำพิธีกรรม องค์ประกอบการทำพิธีกรรม สัญลักษณ์ศาสตร์ เอกสารทางวิชาการ วารสาร เว็บไซต์ วิทยานิพนธ์ บทความ บทวิจารณ์และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) แบบเจาะจงบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมพระพุทธศาสนามหายาน (Key Performance Person) จำนวน 8 รูป/คน
3. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับการสัมภาษณ์เชิงลึก และสังเคราะห์สรุปผลและนำเสนอองค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัย

ในการศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากการทำวิจัยทุกขั้นตอนตามวัตถุประสงค์ เพื่อให้คำตอบตามโจทย์วิจัย ผลวิจัยตามวัตถุประสงค์ พบว่า

1. พิธีกรรมของพระพุทธศาสนามหายาน พบว่า

พิธีกรรม คือการกระทำที่มนุษย์พึ่งปฏิบัติต่อความเชื่อ เป็นขั้นตอนมีระเบียบวิธีเพื่อให้เป็นสื่อหรือหนทางที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จ (Ruksat, 2009) ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการทางใจหรือความเชื่อของมนุษย์ที่ทำให้เกิดความรู้สึกว่า มีความสบายใจ ความเป็นสิริมงคลและความศักดิ์สิทธิ์ จึงมีการสอดแทรกหลักธรรมไว้ในพิธีกรรมต่างๆ เพราะบางคนไม่ชอบฟังการสั่งสอนแต่ชอบพิธีกรรม จึงใช้กุศโลบายให้ศึกษาธรรมจากพิธีกรรม

พระพุทธศาสนามีอุดมคติเพื่อขนสัตว์ให้ข้ามพ้นวัฏสงสาร ในมหาปรัชญาปารมิตาอรรถกถา อาจารย์นาคารชุนได้อธิบายไว้ว่า พระพุทธศาสนามีเอกรสเดียว คือ รสแห่งวิมุตติความรอดพ้นจากปวงทุกข์ (Phothananta, 1969) แต่ชนิดของรสมี 2 ชนิด คือ ชนิดแรกเพื่อตัวเอง ชนิดที่สองเพื่อตัวเองและสรรพสัตว์ด้วย มหายานจึงมีปนิธานมุ่งพุทธภูมิเพื่อขนสัตว์ให้พ้นทุกข์จนหมดสิ้น จึงมีหลักคำสอนสำคัญของแต่ละนิกายที่แยกออกมามาก นิกายหลักๆ ก็คือ นิกายมาธยามิก เน้นหลักธรรมศูนยตา และปฏิจจสมุปบาทโดยมีวิธีการถ่ายทอดเป็นวิภาษวิธี นิกายโยคาจาร เน้นอาลยวิญญาณ เน้นพีชะ การปฏิบัติทางจิต นิกายวัชรยาน เน้นรหัสที่จะเข้าถึงสภาวะที่แท้ เน้นการปฏิบัติที่ต้องผ่านพลังพุทธเทวะ นิกายสุขาวดี เน้นการทำบุญ การระลึกถึงพระอมิตาพุทธะ การเปล่งคำและการรักษาศีลให้เคร่งครัด และนิกายเซน เน้นการฝึกจิตที่ถ่ายทอดทางโกอาน ซาเซน เพื่อบรรลุซาโตริ

พิธีกรรมที่กำหนดไว้ในวินัยปิฎกเป็นพิธีกรรมเฉพาะของสงฆ์และพิธีกรรมที่กระทำร่วมกันทั้งสงฆ์และคฤหัสถ์ เช่น พิธีสังฆกรรมและพิธีบำเพ็ญบุญต่างๆ ทั้งพระสงฆ์และคฤหัสถ์มีหน้าที่ต่อกันและกันในการประกอบพิธี หรือพิธีกงเต็กจะมีในส่วนของญาติผู้วายชนก็เข้ามาร่วมในพิธี พิธีกรรมมีวิวัฒนาการจากต้นแบบจนได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีที่มีต่อกันและกันจึงมีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาจนมาถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะพิธีกรรมในประเทศไทยที่สำคัญๆ ได้แก่ พิธีกินเจ พิธีทิ้งกระจาดและพิธีกงเต็ก เป็นต้น

2. คำสอนเชิงสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามหายาน พบว่า

สัญลักษณ์ คือ คำพูด ภาษา วัตถุ สิ่งของ การกระทำ เหตุการณ์ รูปแบบ บุคคล หรือสิ่งที่ทำให้ประจักษ์ สิ่งแทน เสนอแนะ นิมิตร สิ่งที่มีความหมายครอบคลุมต่อสิ่งอื่น การสื่อสาร การแสดงถึงความจริง (Pantarangsee, 2000) เป็นตัวอย่างแสดงถึงความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกัน การเข้าใจด้วยปัญญา ทั้งที่มองเห็นและมองไม่เห็น มีความสัมพันธ์กับมนุษย์อยู่ในโครงสร้างของสังคม สัญลักษณ์เชื่อมกับพิธีกรรมอย่างแนบสนิท เช่น สัญลักษณ์ทางศาสนาสามารถแสดงถึงจินตนาการ เปรียบเสมือนประตูที่ใช้เปิดไปหาความจริง พิธีกรรมทางศาสนาที่สามารถแสดงออกมาเป็นกิจกรรมต่างๆ ได้หลายรูปแบบ เช่น ดนตรีสามารถใช้สื่ออารมณ์ความรู้สึก สถาปัตยกรรมสามารถแสดงถึงจุดมุ่งหมายของศาสนาได้ สัญลักษณ์จึงมีความเป็นมาควบคู่กับมนุษย์และวิวัฒนาการของมนุษย์ที่สามารถสร้างสิ่งแทนความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึกและความเชื่อ จนสามารถกลายเป็นศาสตร์ประการหนึ่งขึ้นมาที่เรียกว่า สัญวิทยา

สัญลักษณ์ทางศาสนานั้นมีจุดประสงค์ที่ต้องการสร้างความศรัทธาเชื่อมั่นต่อคำสอน พลังอำนาจของศาสดา คำสอน มนตร์ ธารณี เทพเจ้า ด้วยเหตุนี้จึงมีองค์ประกอบร่วมกับสัญลักษณ์ คือ

1. พิธีกรรม เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของสัญลักษณ์ทางศาสนาที่สร้างความประทับใจ คุณค่า ความปลอดภัย ความเข้าใจ และความสุขต่อศาสนิก เป็นรูปธรรมที่มีไว้เพื่อรักษาและจัดระเบียบทางศาสนาให้มีแนวทางเดียวกัน

2. ความศักดิ์สิทธิ์ เป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม เนื่องจากเป็นความเชื่อของศาสนิก ความศักดิ์สิทธิ์ได้มาจากการประกอบพิธีกรรมที่เชื่อว่าสามารถดลบันดาลโชคลาภหรือแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้คลี่คลายลงได้

3. ความศรัทธา เป็นสิ่งที่สืบเนื่องมาจากพิธีกรรมและความศักดิ์สิทธิ์ จนกระทั่งเกิดความศรัทธาของศาสนิก ความศรัทธานั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบคือ ความศรัทธาที่เป็นความเชื่อตามกันมาเป็นประเพณีตั้งแต่บรรพบุรุษ จากการบอกเล่า และความศรัทธาโดยใช้ปัญญาพิจารณาโดยมีหลักเหตุและผล หากถูกต้องหรือเป็นจริงจึงศรัทธาตามนั้น

สัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามหายานที่เห็นได้เด่นชัดคือ อุปกรณ์เครื่องใช้ในพิธีกรรม มนต์ และมุทระ สัญลักษณ์ที่ใช้กันโดยทั่วไปคือ “ดอกบัว” เนื่องจากดอกบัวเป็นดอกไม้บริสุทธิ์ มีความหมายลึกซึ้ง ดอกบัวแต่ละชนิดยังหมายถึงเทพเจ้าหรือ พระโพธิสัตว์แต่ละ พระองค์ เช่น ดอกบัวสีแดง หมายถึงเทพอัปสรและเทวดาทั่วไป ดอกบัวสีขาวหมายถึงพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ ดอกบัวสีน้ำเงิน หมายถึงเจ้าแม่ตารา ดอกบัวสีชมพู หมายถึงพวกอสูร ยังมีสัญลักษณ์อื่นๆ อีก เช่น พระรัตนไตรจะมีสัญลักษณ์เป็นรูปทรงกลมรีรูปไข่ที่มีเปลวไฟล้อมรอบ สวัสติกะจะมีลักษณะเป็นการขีดไคว่ โดยเฉพาะโยคะหัตถศาสตร์มุทราได้รับการนำมาใช้เพื่อประกอบพิธีกรรมในฐานะตัวแทนของพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ทั้งหลาย สัญลักษณ์ในพระพุทธศาสนามหายานมีความโดดเด่นมาก เพราะได้นำสัญลักษณ์มาประกอบพิธีกรรมจนมหายานิกชนเกิดความเลื่อมใส เกิดพลังศรัทธาเข้ามานับถือพระพุทธศาสนา ยิ่งมหายานในธิเบตได้พัฒนารูปแบบของสัญลักษณ์ศาสตร์มาใช้จนเกิดความเป็นความลึกลับ เป็นพลังจิตที่แฝงอยู่ในสัญลักษณ์ทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นมัณฑละ มุทรา ธารณี รวมถึงอุปกรณ์ของใช้ในพิธีกรรม

3. บูรณาการพิธีกรรมของพระพุทธศาสนามหายานด้วยคำสอนเชิงสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามหายาน พบว่า พิธีกรรมของพระพุทธศาสนามหายานที่ใช้ในงานวิจัยนี้คือ พิธีกินเจ พิธีทิ้งกระจาด และพิธีกงเต็ก จากการบูรณาการพิธีกรรมทั้ง 3 ประเภทด้วยคำสอนเชิงสัญลักษณ์ในพระพุทธศาสนามหายานจึงพบว่า

1. คำสอนเชิงสัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์ในพิธีกินเจ

หลักการที่แท้ของพิธีกินเจคือ การไม่รับประทานเนื้อ สำหรับพระสงฆ์แล้วการไม่รับประทานเนื้อนั้นเป็นข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนามหายานทุกแห่ง คำสอนที่แฝงอยู่ในพิธีนี้อยู่ที่การบูชาพระพุทธเจ้าทั้ง 7 พระองค์และพระโพธิสัตว์ 2 พระองค์ ในประเด็นนี้สามารถศึกษาวิเคราะห์คำสอนออกจากการบูชาพระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนาโดยตรง และพระพุทธเจ้านี้ก็ได้รับการแปลความหมายเทียบกับดาวประจำวันจึงถือว่า มีอิทธิพลต่อความเชื่อเป็นอย่างมาก เทพเจ้าประจำดาวทั้ง 9 อันได้แก่ พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดาวพระอังคาร ดาวพระพุทธ ดาวพระพฤหัสบดี ดาวพระศุกร์ ดาวพระเสาร์ พระราหู และพระเกตุ สัญลักษณ์ทางคำสอนก็คือ พระพุทธศาสนามหายานกลับมีกุศโลบายอธิบายผ่านพระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์ แสดงให้เห็นว่า เป็นความฉลาดสามารถในการปรับความเชื่อของ

ประชาชนให้ตั้งอยู่บนฐานของพระพุทธศาสนา ในประเด็นนี้จึงได้บูรณาการให้เห็นถึงว่า พระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์ทั้ง ๙ พระองค์นั้น เมื่อมองเชิงคำสอนผ่านพระองค์ท่านจะได้หลักปฏิบัติอย่างถูกต้องและสอดคล้องกับพระพุทธศาสนามหายานที่ให้ความสำคัญกับกุศโลบาย เมื่อวิเคราะห์เข้าไปสู่สัญลักษณ์จากพระนามของพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ก็พบว่า เกี่ยวเนื่องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น

สัญลักษณ์ในคำสอนพระพุทธศาสนามหายานที่พบในพิธีกินเจอีกส่วนหนึ่งก็คือ อุปกรณ์ในการสวดประกอบพิธี ที่ใช้ร่วมกับพิธีสวดมนต์ โดยตีความออกมาเป็นปริศนาธรรม เพื่อให้เกิดเป็นแนวทางปฏิบัติ นอกเหนือจากวัตถุประสงค์ของการใช้อุปกรณ์เพื่อความพร้อมเพรียงแห่งการสวดมนต์ และนอกจากเป็นการบูชาพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ตามที่ปรากฏในคัมภีร์แล้ว ก็สื่อถึงคำสอนได้ดังนี้

1.1 กังสดาลตั้ง (กวง) (เน้า nao) (ตั่วเข่ง 大磬) (A standing bell) สื่อความหมายถึง เสียงเคาะนี้จะดึงความสนใจของคน เทพ และสัตว์ในอบายให้หันมาสนใจฟังพระธรรม สัญลักษณ์กังสดาลหงายนี้จึงบ่งบอกให้รู้ว่า ให้ทุกคนหันมาสนใจพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา เป็นเสียงสะกดมิให้สนใจเรื่องอื่นให้สนใจแต่พระธรรมที่กำลังดังขึ้น

1.2 เกราะไม้ หรือปลาไม้ (บักฮื้อ 木魚) (Wooden Fish) สื่อความหมาย การมีสติทุกเมื่อดุจดังปลาที่อยู่ในน้ำซึ่งตื่นอยู่เสมอ ให้ดำรงชีวิตเลียนแบบปลา ความตื่นอยู่เป็นวิธีแห่งการฝึกฝนปฏิบัติตนตามหลักในพระพุทธศาสนาในการปฏิบัติที่ไม่ผิดทาง การเคาะปลาก็สื่อให้เห็นว่า ผู้รู้ทั้งหลายต้องปฏิบัติหน้าที่นำการเผยแผ่คำสอนให้กระจายไปทั่วแดนดิน เพื่อประโยชน์สุขของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

1.3 กลองพิธี (ตั้งโก้ว 堂鼓) สื่อสัญลักษณ์หมายถึง เสียงที่สามารถข่มขวัญศัตรูของพระราชาตอนออกศึกได้ เพื่อนำความสงบสุขมาให้แก่ตน พระพุทธเจ้าก็ตีกลองธรรม แผ่ธรรมออกไปข่มขวัญกิเลสมารทั้งหลาย ธรรมของพระพุทธเจ้านั้นมีอานุภาพปราบศัตรูทั้งหลาย ดุจดังกิเลสทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นความโลภ ความโกรธ ความหลง นิวรณ์ทั้งหลาย อุปกิเสสทั้งหลาย ความชั่วร้ายทั้งหลาย อบายมุขทั้งหลาย หรือแม้แต่มารทั้ง 5 มี กิเลสมาร ขันธมาร มัจจุมาร อภิสังขารมาร และ เทวปุตตมาร ก็พ่ายแพ้เกรงกลัว

1.4 วัชระ (กิมกังซู่ 金剛杵) **สื่อถึง** ความว่างแห่งสรรพธรรมและทลายสิ้นซึ่งเครื่องกั้นแห่งอวิชชาโดยไม่อาจมีแห่งใดที่จะรอดพ้นจากการฉายส่องนี้ได้ หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ อันความแกร่งแห่งวัชรนี้เป็นสัญลักษณ์แห่งปัญญาอันแข็งแกรงและคมกล้า

1.5 ระฆังมือ (อิ้งเข่ง 引磬) **สื่อสัญลักษณ์ถึง** ความเป็นกัลยาณมิตรนี้เป็นเบื้องต้นของพรหมจรรย์ กัลยาณมิตรก็คือ ความมีเมตตาที่แผ่ออกจากจิตไปสู่ผู้อื่น เสียง yin qing, 引磬 จะดังแทรกซึมเข้าไปสู่จิตวิญญาณ ผูกมัดทุกคนเอาไว้ด้วยไมตรี เป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดความพร้อมเพรียงอันได้แก่ความร่วมมือกัน ความสมานสามัคคีกัน ความเมตตาต่อกัน (Gaewklai, 2004)

2. บูรณาการคำสอนเชิงสัญลักษณ์ในพิธีทิ้งกระจาด

ประเพณีทิ้งกระจาด เป็นความเชื่อของพุทธบริษัทจีนฝ่ายมหายาน จุดหมายก็เพื่อประกอบการอุทิศส่วนกุศลแก่เปรต อสูรกาย สัตว์นรก และดวงวิญญาณที่ล่วงลับไปแล้ว โดยการนิมนต์พระภิกษุสงฆ์สวดพระพุทธมนต์อยู่ในสันนิบาตพุทธจักร ที่แวดล้อมด้วยพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ พระโพธิสัตว์ เทพธรรมบาลทั้งหลาย อาศัยพุทธบารมีเป็นกุศโลบายให้ชาวพุทธเข้ามานับถือเลื่อมใสพระพุทธศาสนาตามคุณสมบัติของพระพุทธเจ้า นอกจากนั้นยังมีสัญลักษณ์ที่ถอดรหัสคำสอนของพระพุทธศาสนาในพิธีนี้ก็คือมุทราทั้งหลาย พบว่า มุทราเป็นส่วนสำคัญที่เกี่ยวเนื่องกับคำสอนพระพุทธศาสนามหายานด้วยการแสดงท่าทางของมือและร่างกาย สำหรับโยคตันตระ ได้แสดงท่ามือประกอบกับลมหายใจ เรียกว่า หัตถะปราณยามะ หรือหัตถโยคะซึ่งเชื่อมระหว่างโพธิจิต จิต พลังของฐานต่างๆ ในร่างกาย ในวิจัยนี้ได้นำมุทราที่สำคัญมาประกอบจำนวน 9 มุทรา คือ

1. อภัยมุทรา (Abhaya Mudra) สื่อสัญลักษณ์คำสอนแห่งการให้อภัยซึ่งเป็นมหาทานที่ประกอบไปด้วย เมตตาธรรม ขันติธรรม และศีล 5 สำหรับกรอบแนวทางของการปฏิบัติของอภัยทาน คือ พรหมวิหารธรรม สาราณียธรรม และสังคหวัตถุ 4

2. ปางวิตักกะมุทรา หลักคำสอนที่แฝงอยู่คือ การหลั่งไหลออกแห่งธรรมของพระพุทธเจ้าที่ไม่มีที่สุด หลักธรรมที่หลั่งไหลออกจากพระหัตถ์ของพระองค์ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เป็นวงจรเกิดดับเป็นปฏิจจสมุปบาท ทั้งฝ่ายอนุโลมและปฏิโลม

3. ปางภูมิสปรรศมุทรา เป็นคำสอนเชิงสัญลักษณ์ให้แก่ปวงสัตว์ทั้งที่มาจากอบายภูมิและที่มาจากเทวภูมิเห็นว่า บารมีธรรมของพระพุทธเจ้านั้นสามารถเอาชนะสิ่งชั่วร้ายได้ ทำให้ผู้ที่มาร่วมพิธีทั้งหมดได้สนใจบำเพ็ญเพียรบารมีให้ถึงพร้อม และไม่ยอมแพ้แก่กิเลสทั้งหลาย

4. ปางธรรมจักรมุทรา มุทราสื่อให้รู้ว่า บัดนี้เป็นเวลาแห่งการเปิดธรรมที่ปิดมานาน ธรรมที่ปิดมานับพุทธันดร พระศากยมุนีพุทธะเป็นผู้ตรัสรู้แล้วเปิดเผยอีกครา เหล่าเทพ มนุษย์ อมนุษย์ทั้งหลายสมควรที่จะเตรียมพร้อมรับฟัง น้อมจิตฟังเพื่อประโยชน์แห่งการเข้าถึงธรรม

5. โพธยังคีมุทรา คำสอนที่ปรากฏอยู่คือ ปัญญาที่ไม่ตกอยู่ภายใต้การแบ่งแยก ไม่ว่าจะอยู่ท่ามกลางความแตกต่างหลากหลาย ก็สามารถเข้าใจความเป็นหนึ่งเดียว เข้าใจว่า สรรพสิ่งมีการประสานสัมพันธ์กันอยู่เสมอ เป็นธรรมชาติของธรรม

6. ธยานมุทรา หลักธรรมที่แฝงอยู่คือ สมาธิ หลักการปฏิบัตินี้เป็นการปฏิบัติที่สอดคล้องกับลมปราณ เป็นการใช้ปราณยามะเข้ามาช่วยในการฝึกสติ เจริญสมาธิจนเกิดปัญญา

7. อุตตรโพธิมุทรา คำสอนที่แฝงอยู่คือ ความเต็มเปี่ยมแห่งบารมีคุณธรรมที่จะต้องปฏิบัติเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมาย พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ต้องบำเพ็ญบารมี ในขณะที่บำเพ็ญเรียกพระองค์เองว่าพระโพธิสัตว์ เป็นผู้ฝึกฝนตนเองด้วยบารมีซึ่งในทางพระพุทธศาสนามหายานแสดงไว้ ๖ ประการ คือ ทาน ศีล ขันติ วิริยะ สมาธิและปัญญา

8. ปางมันฑลมุทรา คำสอนที่แฝงอยู่คือ การตั้งใจที่จะให้ จะเสียสละ จิตที่พร้อมจะให้ จิตที่กำลังให้ และจิตที่เบิกบานยินดีเมื่อให้แล้วเป็นจิตที่เป็นบุญเป็นกุศล เป็นจิตที่สะอาด มีใจปรารถนาจะให้ กายวาจา และใจสัมพันธ์กับการให้ กับการเสียสละ

9. มหาปราณมุทรา คำสอนที่แฝงอยู่คือ พลังการตื่นรู้แห่งสติ ตื่นปลุกพลังชีวิต พลังตื่นรู้นี้เป็นการปลุกพลังแห่งมหากรุณาและมหาปัญญาขึ้นมาสู่การดำรงชีวิต รู้สึกต่อผู้อื่นในฐานะสรรพสัตว์ที่มีชีวิตเหมือนกัน พลังนี้ในพระพุทธศาสนาหมายเอาพลังทั้ง 5 ได้แก่ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา (leuam sai, 2014)

3. บูรณาการคำสอนเชิงสัญลักษณ์ในพิธีกงเต็ก

พิธีกงเต็กเป็นพิธีงานศพของชาวจีนที่มายาวนานจนทำให้พิธีกรรมกลายเป็นวัฒนธรรมของชาวจีน บางครั้งก็ทำให้ไม่สามารถแยกแยะได้ว่าส่วนไหนเป็นส่วนที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ส่วนไหนเป็นวัฒนธรรมของชาวจีนที่ผสมผสานกับแนวคิดของลัทธิศาสนาอื่น คำสอนในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับผู้ตายย่อมมีส่วนที่เหมือนกันกับชนชาติอื่น ในเรื่องที่เกี่ยวกับการสิ้นชีวิตและการดำเนินการกับศพ

สัญลักษณ์ที่ปรากฏในคำสอนพระพุทธศาสนามหายานประเด็นนี้ก็คือ องค์พระกษิติครรภโพธิสัตว์ผู้คอยช่วยเหลือผู้ตกนรก แสดงให้เห็นถึงมหาปณิธานของท่านที่คอยช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก เป็นพลังแห่งกรุณา การไม่ประมาทต่อชีวิตอันมีความตายเป็นที่สุด การทำความดีไม่ต้องรอให้สิ้นชีวิต สำหรับหลักธรรมในเรื่องนี้ก็คือ การดึงให้คนเข้ามาเข้าใจสัจธรรมที่แท้ญลักษณ์แห่งความกตัญญูกตเวทีที่แสดงออกต่อการทำพิธีอุทิศส่วนบุญส่วนกุศล และนำพาดวงวิญญาณให้พ้นจากอบาย มีแต่แสงไฟแห่งบุญกุศลเท่านั้นที่จะช่วยได้ ดังนั้นทุกคนต้องทำบุญกุศลไว้

4. รูปแบบการบูรณาการพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนมหายานด้วยคำสอนเชิงสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามหายาน”

จากการสังเคราะห์องค์ความรู้ทั้งหมดจึงพบว่า พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนามหายานนั้นมีการแฝงรหัสนัยเอาไว้ เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเอาไว้โดยการทำเป็นกิจกรรมทางพิธีกรรม การทำเช่นนี้จึงเป็นเหมือนการดำเนินชีวิตที่ประกอบไปด้วยคุณความดีแต่ผู้ประกอบพิธีไม่รู้ตัว ด้วยเหตุนี้ความเป็นรหัสนัยไม่ว่าจะเป็นมุทรา ธารณี หรือมัณฑละและอุปกรณ์ ทุกอย่างในพิธีกรรมจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนามหายาน ต้องอาศัยการเสนอแนะและทำความเข้าใจจึงรู้ได้ มุทรา (Mudra) ที่แสดงออกในพิธีกรรม คือการใช้พุทธานุภาพและโพธิสัตวานุภาพในการประกอบพิธี จัดเป็น หัตถกรุณา ได้แก่ การประกอบบุญกุศลในบุญกิริยาวัตถุ บุญ (Merit) ทุกกิจกรรมที่ล้วนเป็นบุญจึงทำให้ผู้ประกอบพิธีและผู้ร่วมพิธีต่างมีความสุข ส่วนบารมี (Perfection) เป็นหัวใจของการบำเพ็ญตนของพระพุทธศาสนามหายาน ผู้ประกอบพิธีชื่อว่าดำเนินอยู่บนโพธิสัตวจริยามรรค

องค์ความรู้จากงานวิจัย

รูปแบบขององค์ความรู้ใหม่จึงได้เป็นหลักการในคำว่า “แปลงทุกกิจกรรมให้เป็นบุญ สั่งสมเกื้อหนุนเติมเต็มบารมี” จึงได้รูปแบบเรียกว่า “MMP Model” ดังนี้

M = Mudra หมายถึง การแปลงท่าร่างของมือให้เป็นมือแห่งกรุณาหรือหัตถกรุณา

M = Merit หมายถึง ทุกกิจกรรมแปลงเป็นบุญ การกระทำที่เปี่ยมด้วยความสุข

P = Perfection หมายถึง การสั่งสมบารมีให้เต็มเปี่ยมเพื่อบำเพ็ญโพธิสัตวมรรค

แนวการใช้ MMP Model

1. ปลูกฝังศรัทธาด้วยพิธีกรรมด้วยรูปแบบสัญลักษณ์มุทรา เริ่มต้นด้วยการใช้มุทราเป็นสัญลักษณ์ มองทุกอย่างให้เป็นสัญลักษณ์ที่แฝงความหมายอยู่ พระพุทธศาสนาไม่มีการกระทำอะไรที่ลอยๆ ไร้ความหมาย พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนามีคำอธิบายทุกประการ เบื้องต้นสร้างมุทราที่น่าสนใจก่อน เป็นรูปแบบกิจกรรมที่น่าสนใจ เป็นรูปแบบกิจกรรมทางพิธีกรรมที่ประกอบด้วยความศักดิ์สิทธิ์ น่าศรัทธา น่าเลื่อมใส เป็นการสร้างความประทับใจให้เกิดขึ้นกับพิธีกรรมก่อน ภาพประกอบที่น่าหลงใหล เสียงดนตรีอันไพเราะรื่นรมย์ ถ้อยคำที่ปลุกให้ตื่น บรรยากาศที่ชวนให้หลงใหล ล้วนเป็นความหมายแห่งมุทราทั้งสิ้น คำว่ามุทราในความหมายนี้ ใช้เพื่อให้เกิดพลังขับเคลื่อนกิจกรรมที่มีความหมาย รูปแบบ กระบวนการที่มีความหมายซ่อนอยู่ภายใน กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาล้วนแล้วแต่นำพาไปสู่การพัฒนาชีวิต พัฒนาอินทรีย์

2. เสริมสร้างกิจกรรมในพิธีให้เป็นบุญ ขั้นตอนนี้เป็นการถอดรหัสกิจกรรมให้เห็นเป็นบุญทุกอย่าง บุญในความหมายนี้ใช้ในแง่ของการขจัดกิเลสทั้งหลาย ไม่ว่าจะประกอบพิธี บริการน้ำ ช่วยยกของ ช่วยบอกวิธี ช่วยจับอุปกรณ์ใดๆ ก็ล้วนแต่มองเห็นการชำระจิตให้สะอาด บริสุทธิ์ขึ้น มีจาคะเป็นตัวเคลื่อนไหว มือที่กระทำนำไปสู่ความเป็นบุญ ในขณะทำก็เปี่ยมด้วยความสุขใจ หลังทำงานแล้วก็ปีติยินดี ชักชวนให้ผู้อื่นเข้ามาร่วมบุญ ร่วมกุศลเสมอ เป็นดุจการแบ่งปันบุญ แบ่งปันความสุขให้แก่ผู้อื่น เป็นกุศลทุกขณะ จึงเป็นการแสวงหาแก่นแท้ของพิธีกรรม ให้นำตนเองไปเป็นสะพานแห่งบุญเข้ามาสู่ตน

3. เติมเต็มบารมีด้วยการปฏิบัติ ทุกกิจกรรมในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนานั้นได้ชื่อว่า เป็นการเติมเต็มบารมี มองเห็นภาระเบื้องหน้าคือ เวทีพิสูจน์บารมีว่าตนเองมีบารมีมากน้อย เบาหรือแข็ง ก็สำรวจด้วยการผ่านด่านอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทุกบารมีได้มาเพราะการกระทำทั้งสิ้น การกระทำนั้นก็เริ่มจากกระบวนการแรกไปจนถึงที่สุด ดังนั้นให้ตั้งจิตเสมอว่า บารมีนั้นต้องลงมือจึงได้มา

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1) นโยบายพิธีกรรมของวัด การจัดรูปแบบพิธีกรรมให้แฝงหลักธรรมในพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งส่งเสริมความศรัทธาเพื่อให้เกิดปัญญาโดยอาศัยพิธีกรรมเป็นเครื่องมือช่วยเหลือ เป็นกุศโลบายในการดึงเยาวชนเข้าวัด

2) นโยบายกิจกรรมสาธารณะ เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมที่มีบุญบารมีเข้าไปเกี่ยวข้อง ให้หน่วยงานของรัฐและเอกชนเข้าร่วมศึกษาพิธีกรรมที่เป็นบุญ โดยแปลงมุทราทุกกิจกรรมให้เกิดบุญขึ้นอย่างไม่รู้ตัว

3. นโยบายสำหรับการเผยแผ่ธรรม โดยเฉพาะพระธรรมทูต จำเป็นต้องมีพิธีกรรมที่หลากหลายสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วม เพื่อให้กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นพิธีกรรมที่มีความหมาย นำพาให้คนเข้าถึงธรรมด้วยการปฏิบัติธรรมผ่านกิจกรรม นำพระพุทธศาสนาเข้าไปสู่สังคม

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมุทราทางพระพุทธศาสนากับการพัฒนาจิต เพื่อให้เห็นว่าท่าร่างที่พระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์แสดงออกนั้นมีผลต่อจิตวิญญาณได้จริง รวมถึงการเกี่ยวข้องกับระบบทางสรีรศาสตร์

2) รูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนามหายานกับการบริหารจัดการระบบ

3) นวัตกรรมความเข้าใจพระพุทธศาสนาด้วยพิธีกรรมในยุคดิจิทัล เน้นประเด็นการใช้เทคโนโลยีมาเสริมสร้างความเชื่อความศรัทธาจนนำไปสู่การพัฒนาปัญญา

4) ผลกระทบจากการจัดพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนามหายานในปัจจุบัน เป็นการศึกษาเชิงสำรวจเพื่อจักได้รูปแบบที่เป็นมาตรฐาน โดยศึกษาจากต้นแบบต่างประเทศ

References

Gaewklai, C. (2004). *Saddhampundarikasutra.* Chinese Buddhi Monk Council in Thailand.

Komlithipong, K. (2007). *Chinese Sangha Administration in Thailand.* Dissertation Doctor of Bhuddhist Studies Program. Graduate School. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

leuam sai, S. (2014). Mahavastuavadana: Mahayana Scripture. *Vol. 1-2.* Sanskrit Foundation.

Phothananta, S. (1969). *Mahayana Philosophy*. Bangkok: Bannakan publisher.

Pantarangsee, S. (2000). *Mahayana Buddhism.* Bangkok: Sukkaphapjai publisher.

Ruksat, R. (2009). *Mahayana Buddhism.* Bangkok: Bangkokblog.

การบริหารจัดการ นโยบายสนับสนุน ศักยภาพด้านพื้นที่ตั้ง และความเชื่อมโยงในระดับภูมิภาคที่ส่งผลต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ*

Management, Supporting Policy, Location's Potential and Regional Connection that affecting the Special Economic Zone Development

[1]ปณต แสงเทียน, ณรงค์ กุลนิเทศ และ สุดาวรรณ สมใจ

[1]Panot Saengtien, Narong Kulnides and Sudawan Somjai

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Suan Sunandha Rajabhat University, Thailand

[1]Corresponding Author. Email: thassanan_kingphut@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) ศึกษาสภาพการบริหารจัดการ นโยบายสนับสนุน ศักยภาพด้านพื้นที่ตั้ง ความเชื่อมโยงในระดับภูมิภาค และการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ 2) ศึกษาอิทธิพลของการบริหารจัดการ นโยบายสนับสนุน ศักยภาพด้านพื้นที่ตั้ง และความเชื่อมโยงในระดับภูมิภาค ที่ส่งผลต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ใช้การวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่มีภูมิลำเนา ในอำเภอเชียงของจังหวัดเชียงราย 300 คน โดยการสุ่มแบบกลุ่ม ตามสัดส่วนของประชาชนใน 7 ตำบลของอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย เครื่องมือ คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนาและแบบจำลองสมการโครงการ การวิจัยเชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 8 คน คัดเลือกแบบเจาะจง

ผลการวิจัย พบว่า

1) สภาพปัจจุบันมีการกำหนดพื้นที่เพื่อพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ แต่การแบ่งเขตพื้นที่อุตสาหกรรมยังไม่ชัดเจน และหน่วยงานในพื้นที่ยังไม่มีส่วนในการบริหารเขตเศรษฐกิจพิเศษ กลุ่มตัวอย่างมี

*Received March 30, 2019; Revised July 18, 2019; Accepted July 18, 2019

ความคิดเห็นว่า การบริหารจัดการ นโยบายสนับสนุน ศักยภาพด้านพื้นที่ตั้ง และความเชื่อมโยงในระดับภูมิภาค มีความสำคัญกับความสำเร็จของการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ

2) การบริหารจัดการ นโยบายสนับสนุน และความเชื่อมโยงในระดับภูมิภาคมีอิทธิพลต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และความเชื่อมโยงระดับภูมิภาคมีอิทธิพลทางตรงสูงสุดต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ผลการวิจัยครั้งนี้ มีประโยชน์ต่อภาครัฐในการนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ การจัดให้มีระบบขนส่งและขนถ่ายสินค้าที่มีประสิทธิภาพ ใช้ข้อมูลสารสนเทศ และการบริการแบบรวมศูนย์ มีความยืดหยุ่นในการใช้กฎหมาย สิทธิประโยชน์ด้านภาษี อากร สนับสนุนการเพิ่มการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ การสร้างเป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยว และขยายเขตการค้าโดยเฉพาะเขตการค้าชายแดนเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จของการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษในอนาคต

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ; ศักยภาพด้านพื้นที่ตั้ง; ความเชื่อมโยงในระดับภูมิภาค; การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ

Abstract

This research article has 2 objectives: 1) To study current stage of the special economic zone development; 2) To examine the influence of management, supporting policy, location's potential and regional connection on the special economic zone development. The research employed a mixed research methodology combining quantitative and qualitative methods. In the quantitative component consisted of 300 of the people who lived in Chiang Khong, Chiang Rai province selected by cluster random sampling from a population in 7 sub-districts. Data were collected using a questionnaire and analyzed with descriptive statistics and a structural equation model. For the qualitative research part, in-depth interviews with 8 key informants were selected via purposive sampling. Data were analyzed using content analysis.

The research findings indicated that:

1) In the current stage, there were areas determine for the special economic zone development but there was not clearly the division of each industry types and there was not the local organization management participation. The respondents perceived management, supporting policy, location's potential and regional connection had important for the success of the special economic zone development

2) Management, supporting policy, and regional connection had an influence on the special economic zone development, with a .01 level of statistical significance. Moreover, the regional connection was found to have the most positive direct influence on the special economic zone development. These finding benefits for the government to special economic zone development. In the public participation and provide efficiency of transportation and cargo system, using data and information and one-stop service. In term of policy flexibility, financial and tax funding and support the investor to increased FDI. Contribute to the center of tourism and expand trading zone especially border trade zone for the special economic zone development successful in the future.

Keywords: Management; Location's Potential; Regional Connection; Special Economic Zone Development

บทนำ

การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในปี ค.ศ. 1986 มีการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษจำนวน 176 แห่ง ใน 47 ประเทศ ในปี ค.ศ. 2008 มีเขตเศรษฐกิจพิเศษ 3,500 แห่ง ใน 130 ประเทศ และในปี ค.ศ. 2015 มีเขตเศรษฐกิจพิเศษมากกว่า 4,000 แห่งทั่วโลก นำไปสู่การสร้างงานมากกว่า 68 ล้านตำแหน่ง และมูลค่าการค้ามากกว่า 5 แสนล้านดอลลาร์ (The Economist, 2015) การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษส่งเสริมการลงทุนโดยตรงจากต่างชาติ (foreign direct investment: FDI) สูงขึ้น เพิ่มการส่งออก การสร้างงานในพื้นที่ กระตุ้นการค้าในระดับนานาชาติ การยกระดับหรือปฏิรูปโครงสร้างอุตสาหกรรมของประเทศ และการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของแต่ละประเทศ การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษไม่ได้ประสบความสำเร็จทุกแห่ง และมีเขตเศรษฐกิจพิเศษจำนวนมากที่ล้มเหลว ไม่บรรลุเป้าหมายการจัดตั้ง ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษนั้นมีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น สถานที่ตั้งและขนาดของตลาด บรรยากาศการลงทุน ระบบโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการค้า ค่าแรงต่ำ และสิ่งจูงใจค่าตอบแทน เป็นต้น สอดคล้องกับ Tao, Yuan and Li (2016) สรุปรูปแบบความสำเร็จของการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษของประเทศจีน ประกอบด้วย สภาพแวดล้อมของเขตเศรษฐกิจพิเศษที่พร้อมจะเปิดรับนโยบาย โครงสร้างพื้นฐานที่มีคุณภาพพร้อมใช้ สภาพแวดล้อมทางการเงินที่เพียงพอ ประสิทธิภาพการบริหารของรัฐบาลท้องถิ่น และพื้นที่ตั้งเชิงภูมิศาสตร์ที่ได้เปรียบ

ประเทศไทยมีการพัฒนาพื้นที่เขตการค้าและการลงทุนเพื่อเป็นประตูรองรับการเชื่อมโยงภูมิภาค โดยคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจชายแดนจังหวัดตาก เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2547 ต่อมา ในปี พ.ศ. 2556 รัฐบาลมีนโยบายจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ เพื่อส่งเสริมการค้าและการลงทุนของประเทศ โดยใช้ประโยชน์จากความเชื่อมโยงด้านคมนาคมขนส่งของภูมิภาค การค้าชายแดนระหว่างประเทศไทยกับเพื่อนบ้าน การปรับปรุงโครงข่ายระบบถนน พัฒนาระบบการเชื่อมโยงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ณ จุดเดียว และสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกทางการค้า การขนส่งสินค้าข้ามแดนอย่างต่อเนื่อง และสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีระบบที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส (Secretariat of the House of Representatives, 2014) การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ กระตุ้นเศรษฐกิจเพิ่มปริมาณและมูลค่าการค้าแนวชายแดน รายได้จากการท่องเที่ยว รายได้จากการเก็บภาษีศุลกากร ภาษีเงินได้ ภาษียานพาหนะรวมถึงค่าธรรมเนียมต่างๆ และคุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น (Hansuebsai, 2013)

ทิศทางการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษของประเทศไทยชัดเจนมากขึ้น เมื่อมีประกาศคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ฉบับที่ 1/2558 ลงวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2558 เรื่อง กำหนดพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยกำหนดให้ 1) อ.แม่สอด อ.พบพระ และ อ.แม่ระมาด เป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษตาก 2) อำเภอเมืองมุกดาหาร อำเภอหว้านใหญ่ และ อำเภอดอนตาลเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษมุกดาหาร 3) อำเภออรัญประเทศ และ อำเภอวัฒนานคร เป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้ว

4) อำเภอสะเดาเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสงขลา และ 5) อำเภอคลองใหญ่เป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษตราด โดยมีเป้าหมายการพัฒนาคือการเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน เพิ่มการจ้างงาน และสร้างความเป็นอยู่ที่ดีให้ประชาชน

ต่อมามีประกาศคณะกรรมการนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ ที่ 2/2558 ลงวันที่ 24 เมษายน 2558 เรื่องกำหนดพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ระยะที่ 2 ในพื้นที่จังหวัดหนองคาย นราธิวาส เชียงราย นครพนม และกาญจนบุรี โดยเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดเชียงราย ประกอบด้วย 3 อำเภอ 21 ตำบล ได้แก่ อำเภอเชียงของ 7 ตำบล (ตำบลครึ่ง ตำบลบุญเรือง ตำบลริมโขง ตำบลศรีดอนชัย ตำบลสถาน ตำบลห้วยซ้อ และตำบลเวียง) อำเภอเชียงแสน 6 ตำบล (ตำบลบ้านแซว ตำบลป่าสัก ตำบลแม่เงิน ตำบลโยนก ตำบลเวียง และตำบลศรีดอนมูล) และอำเภอแม่สาย 8 ตำบล (ตำบลแม่สาย ตำบลเกาะช้าง ตำบลบ้านด้าย ตำบลโป่งงาม ตำบลบ้านผา ตำบลศรีขุมเมือง ตำบลห้วยไคร้ และตำบลเวียงพางคำ) (The Office of the Board of Investment, 2015) การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษทั้ง 2 ระยะยังไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจน เกี่ยวกับความสำเร็จหรือผลลัพธ์ของการพัฒนา เนื่องจากยังอยู่ในช่วงระยะเวลาดำเนินการ มีหลายหน่วยงาน และหลายปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้อง (Secretary, Special Economic Development Zone Policy Committee, NESDB. 2017)

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า มีหลายปัจจัยที่ส่งผลกับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษของต่างประเทศ ผู้วิจัยสังเคราะห์ และบูรณาการปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษของประเทศไทยที่นำมาศึกษา ประกอบด้วยปัจจัยการบริหารจัดการ นโยบายสนับสนุน ศักยภาพด้านพื้นที่ตั้ง และความเชื่อมโยงในระดับภูมิภาค การศึกษาครั้งนี้จะทำให้รับรู้อิทธิพลทั้งทางตรง และทางอ้อมของปัจจัยที่ศึกษา ข้อมูลที่ได้เป็นองค์ความรู้ที่จะทำให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และผู้บริหารภาครัฐสามารถนำไปใช้สนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่อื่นๆ ให้ประสบความสำเร็จในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพของการบริหารจัดการ นโยบายสนับสนุน ศักยภาพด้านพื้นที่ตั้ง ความเชื่อมโยงในระดับภูมิภาค และการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ

2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของการบริหารจัดการ นโยบายสนับสนุน ศักยภาพด้านพื้นที่ตั้ง ความเชื่อมโยงในระดับภูมิภาค ที่ส่งผลต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ

1. การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรการวิจัย คือ ประชาชนที่มีภูมิลำเนา หรือสำมะโนประชากรในอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ที่มีอายุระหว่าง 18-65 ปี จำนวน 35,751 คน (Chiang Rai Provincial Statistical Office, 2014) และกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่มีภูมิลำเนา หรือสำมะโนประชากรในอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย อายุระหว่าง 18-65 ปี ที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ ขนาดกลุ่มตัวอย่างใช้เกณฑ์ 20 เท่าของตัวแปรสังเกต การศึกษาครั้งนี้มีตัวแปรสังเกต 15 ตัว กลุ่มตัวอย่างจำนวน 300 คน การได้มาของกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มแบบกลุ่มตามสัดส่วนของประชาชนใน 7 ตำบล อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ (1) ข้าราชการบริหารระดับสูง (2) ผู้ประกอบการในเขตเศรษฐกิจพิเศษ และ (3) ผู้นำชุมชนอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

กลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ คือ (1) ข้าราชการระดับสูงในอำเภอเชียงของจำนวน 2 คน (2) ผู้ประกอบการในอำเภอเชียงของจำนวน 3 คน และ (3) ผู้นำชุมชนอำเภอเชียงของจำนวน 3 คนที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ รวม 8 คน ได้จากการสุ่มแบบเจาะจงตามวัตถุประสงค์การวิจัย

เครื่องมือ คือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ที่ผ่านการตรวจสอบความสอดคล้องเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน มีค่า IOC ของแบบสัมภาษณ์ เท่ากับ 0.80-1.00

เก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญเป็นรายบุคคล

การวิเคราะห์ข้อมูล กระทำโดยการวิเคราะห์ จัดหมวดหมู่ของความคิดเห็น จัดประเด็นหลัก และประเด็นรองเพื่อนำมาสนับสนุนผลการวิจัยเชิงปริมาณ

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างในแต่ละตำบล อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

ตำบล	จำนวนประชากร (คน)	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (คน)
เวียง	7,180	60
สถาน	5,378	45
ครึ่ง	3,815	32
บุญเรือง	3,762	32
ห้วยซ้อ	7,024	59
ศรีดอนชัย	5,022	42
ริมโขง	3,570	30
รวม	**35,751**	**300**

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับปัจจัยการบริหารจัดการ นโยบายสนับสนุน ศักยภาพด้านพื้นที่ตั้ง ความเชื่อมโยงในระดับภูมิภาค และการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ จำนวน 75 ข้อ ลักษณะประมาณค่า 5 ระดับ ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่านตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา และความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ ค่า IOC ของข้อคำถามทั้ง 75 ข้อ เท่ากับ .80-1.00 หลังจากนั้นนำแบบสอบถาม ไปทดลองใช้กับประชาชน อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ราย หาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบราค ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับก่อนนำไปใช้เท่ากับ 0.902

การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยประสานผู้เกี่ยวข้องในอำเภอเชียงของ ชี้แจงวัตถุประสงค์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการจัดเก็บข้อมูลกับประชาชนในแต่ละตำบลของอำเภอเชียงของ ตามจำนวนที่กำหนดไว้ หลังจากนั้นจัดส่งแบบสอบถาม และนัดหมายรับแบบสอบถามกลับ ตรวจความสมบูรณ์ของแบบสอบถามทุกฉบับ พบว่ามีความสมบูรณ์ 300 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่าง สิงหาคม-ธันวาคม พ.ศ. 2560

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา และแบบจำลองสมการเชิงโครงสร้าง เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงกับตัวแปรสังเกต และความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามด้วยโปรแกรม LISREL

ผลการวิจัย

1. สภาพของการบริหารจัดการ นโยบายสนับสนุน ศักยภาพด้านพื้นที่ตั้ง ความเชื่อมโยงในระดับภูมิภาค และการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ

ผลการวิจัย พบว่า จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 8 ท่านสามารถสรุปได้ 2 ประเด็นหลัก ดังนี้

1) สภาพการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษเชียงของ มีนโยบายและกำหนดพื้นที่การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ แต่ยังไม่มีการพัฒนาพื้นที่ การจัดพื้นที่อุตสาหกรรมแต่ละประเภท รวมทั้งยังไม่มีการสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานของเขตเศรษฐกิจพิเศษ

2) หน่วยงานในพื้นที่ยังไม่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ และประชาชนยังไม่มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษอย่างเป็นรูปธรรม

2. อิทธิพลของการบริหารจัดการ นโยบายสนับสนุน ศักยภาพด้านพื้นที่ตั้ง ความเชื่อมโยงในระดับภูมิภาค ที่ส่งผลต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ

2.1 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝง

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝง โดยใช้ค่าสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน พบว่า ตัวแปรแฝงที่ส่งผลกับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษทุกคู่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง .298-.811 โดยคู่ที่มีความสัมพันธ์กันมากที่สุด คือ ศักยภาพด้านพื้นที่ตั้ง กับการบริหารจัดการ มีค่าความสัมพันธ์ระดับมากเท่ากับ .811 รองลงมาคือ นโยบายสนับสนุนกับศักยภาพด้านพื้นที่ตั้ง มีค่าความสัมพันธ์เท่ากับ .753 คู่ที่มีความสัมพันธ์กันน้อยที่สุด คือ ความเชื่อมโยงในระดับภูมิภาค กับนโยบายสนับสนุน ค่าเท่ากับ .298 ตามตาราง 2

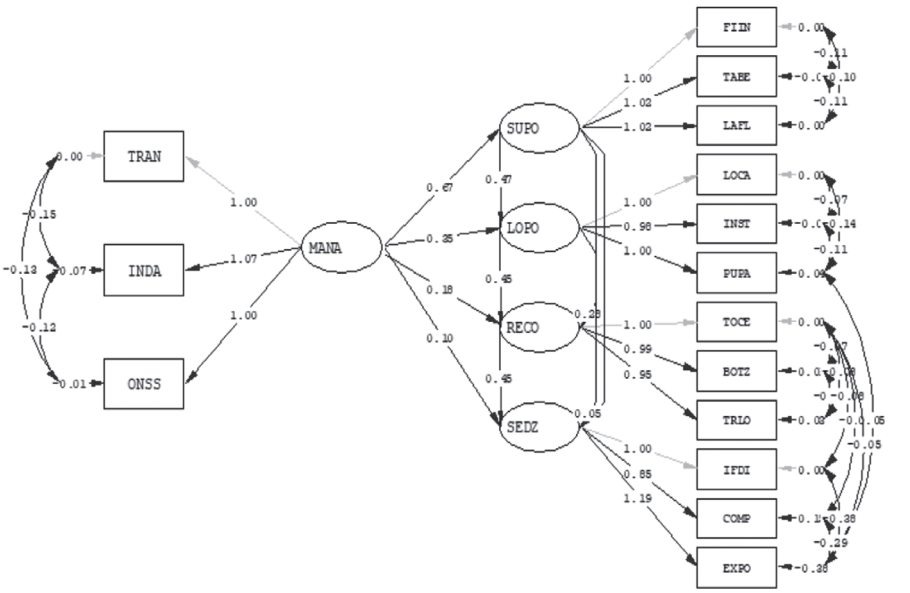
ตารางที่ 2 สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันของตัวแปรแฝงที่ส่งผลต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ

	MANA	SUPO	LOPO	RECO	SEDZ
การบริหารจัดการ (MANA)	1.000				
นโยบายสนับสนุน (SUPO)	.726**	1.000			
ศักยภาพด้านพื้นที่ตั้ง (LOPO)	.811**	.752**	1.000		
ความเชื่อมโยงในระดับภูมิภาค (RECO)	.340**	.298**	.432**	1.000	
การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ (SEDZ)	.334**	.318**	.399**	.529**	1.000

**$p < .01$

2.2 การเปรียบเทียบแบบจำลองตามสมมติฐานและแบบจำลองทางเลือก

การปรับโมเดลสมการเชิงโครงสร้างตามสมมติฐาน เพื่อให้มีความสอดคล้องตามข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยปรับทีละพารามิเตอร์ ให้ค่าความคลาดเคลื่อนสัมพันธ์กันได้ จนกระทั่งค่าดัชนีความกลมกลืนมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ จึงได้แบบจำลองทางเลือก โดยมีค่าสถิติที่คำนวณได้ คือ ค่า Chi-square = 112.98, df = 67, p-value = 0.060, GFI = 0.96, AGFI = 0.92, RMR= 0.015, RMSEA = 0.046, CFI = 1.00 และ CN = 264.27 โมเดลแบบจำลองสมการเชิงโครงสร้างมีความเหมาะสม กลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ แบบจำลองทางเลือก เสนอตามภาพ 2 และผลการเปรียบเทียบแบบจำลองตามสมมติฐานการวิจัยและแบบจำลองทางเลือกตามตาราง 3

ภาพ 2 แบบจำลองโครงสร้างความสัมพันธ์แบบทางเลือก

ตาราง 3 ผลการเปรียบเทียบแบบจำลองตามสมมติฐานการวิจัยกับแบบจำลองทางเลือก

รายการ	ค่าสถิติ	แบบจำลองตามสมมติฐาน	แบบจำลองทางเลือก
1. Chi-square	*ต่ำใกล้ 0	1,293.03	112.98
	*เท่ากับ df	85	67
Relative Chi-square	ผลหารด้วย df < 2	15.212	1.686
2. GFI	> .90	0.65	0.96
3. AGFI	> .90	0.52	0.92
4. RMR	เข้าใกล้ 0	0.011	0.015
5. RMSEA	< .05	0.208	0.046
6. CFI	*0-1	0.92	1.00
7. CN	> 200	32.63	264.27

2.3 ผลการวิเคราะห์เส้นทางอิทธิพลจากแบบจำลองโครงสร้าง ที่เป็นแบบจำลองทางเลือก อธิบายเส้นทางความสัมพันธ์จากสมการพยากรณ์

ผลการวิเคราะห์เส้นทางอิทธิพลจากแบบจำลองโครงสร้าง ที่เป็นแบบจำลองทางเลือก มีความเหมาะสมเพียงพอที่จะเป็นแบบจำลองความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการ นโยบายสนับสนุน ศักยภาพด้านพื้นที่ตั้ง และความเชื่อมโยงในระดับภูมิภาคที่ส่งผลต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ตามตาราง 4

ตาราง 4 ผลวิเคราะห์อิทธิพลรวม อิทธิพลทางตรง และอิทธิพลทางอ้อมของแบบจำลองทางเลือก

ตัวแปรตาม	ความสัมพันธ์	ตัวแปรอิสระ				R^2
		MANA	SUPO	LOPO	RECO	
SUPO	DE	0.67**	-	-	-	0.45
	IE	-	-	-	-	
	TE	0.67**	-	-	-	
LOPO	DE	0.32**	0.51**	-	-	0.56
	IE	0.34**	-	-	-	
	TE	0.66**	0.51**	-	-	
RECO	DE	0.22**	0.28**	0.52**	-	0.66
	IE	0.34**	0.27**	-	-	
	TE	0.73**	0.55**	0.52**	-	

ตาราง 4 (ต่อ)

ตัวแปรตาม	ความสัมพันธ์	ตัวแปรอิสระ				R^2
		MANA	SUPO	LOPO	RECO	
SEDZ	DE	0.10**	0.12**	0.05	0.37**	0.35
	IE	0.42**	0.24**	0.19**	-	
	TE	0.78**	0.36**	0.19**	0.37**	
Chi-Square=112.98, df=67, GFI=0.96, AGFI=0.92, RMR=0.015, RMSEA=0.046, CFI=1.00, CN=264.27						

2.4 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า การบริหารจัดการมีอิทธิพลต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษทางบวกมีสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ .10 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นโยบายสนับสนุนมีอิทธิพลต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษทางบวกมีสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ .12 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความเชื่อมโยงระดับภูมิภาค มีอิทธิพลต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษทางบวก มีสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ .37 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และศักยภาพด้านพื้นที่ตั้งไม่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ จึงไม่สนับสนุนสมมติฐานที่กำหนดไว้ ตามตาราง 5

ตาราง 5 ผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานการวิจัย	สัมประสิทธิ์เส้นทาง	*t* statistic	ผลลัพธ์
1. การบริหารจัดการ มีอิทธิพลต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ (MANA --> SEDZ)	0.10*	3.23	สนับสนุนสมมติฐาน
2. นโยบายสนับสนุน มีอิทธิพลต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ (SUPO --> SEDZ)	0.12*	3.69	สนับสนุนสมมติฐาน
3. ศักยภาพด้านพื้นที่ตั้ง มีอิทธิพลต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ (LOPO --> SEDZ)	0.05	1.13	ไม่สนับสนุนสมมติฐาน
4. ความเชื่อมโยงระดับภูมิภาค มีอิทธิพลต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ (RECO--> SEDZ)	0.37*	7.26	สนับสนุนสมมติฐาน

**$p < .01$

อภิปรายผลการวิจัย

1. การบริหารจัดการ นโยบายสนับสนุน ศักยภาพด้านพื้นที่ตั้ง และความเชื่อมโยงในระดับภูมิภาคที่ส่งผลต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ พบว่า

ความเชื่อมโยงในระดับภูมิภาคมีอิทธิพลกับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษในทิศทางเดียวกันมากที่สุด อภิปรายได้ว่า พื้นที่ที่จะถูกพัฒนาเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ จะเป็นพื้นที่ใกล้เคียงกับพื้นที่ชายแดนที่มีการค้าขายระหว่างภูมิภาคมาก่อน เช่น เขตเศรษฐกิจพิเศษในบริเวณลุ่มน้ำโขง ที่เป็นประโยชน์ ก่อให้เกิดความได้เปรียบจากการค้าชายแดน และสนับสนุนมูลค่าการค้าชายแดนสูงขึ้น (Asian Development Bank, 2016) การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษของประเทศอินโดนีเซียบริเวณชายแดนส่งผลให้ชุมชนเป็นที่รู้จักและมีจำนวนนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวมากขึ้น (Rustidja et al, 2017) การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษที่มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น สนามบิน โรงแรม ทำให้นักท่องเที่ยวของประเทศเพื่อนบ้านเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวมากขึ้นเช่นกัน (Abrahamian and Melvin, 2015) เขตเศรษฐกิจพิเศษที่มีการจัดเตรียมระบบขนส่งที่มีประสิทธิภาพ ช่วยในการเดินทาง การขนส่งและการขนถ่ายสินค้าไปยังประเทศเพื่อบ้านสะดวก และมีต้นทุนต่ำ

2. นโยบายสนับสนุน มีอิทธิพลต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ อภิปรายได้ว่า ประเทศในภูมิภาคอาเซียนมีการจัดตั้ง และพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษขึ้นเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้มีการแข่งขันด้านนโยบายสนับสนุน เช่น ด้านการเงินและการลงทุนที่มีการจัดหาแห่งเงินสนับสนุนอัตราดอกเบี้ยต่ำ การให้สิทธิประโยชน์ด้านภาษี อากร รวมทั้งความยืดหยุ่นในการใช้กฎหมายเพื่อสร้างแรงจูงใจกับนักลงทุนต่างชาติให้เข้ามาลงทุนที่เขตเศรษฐกิจพิเศษของประเทศตนเอง สอดคล้องกับ Tangyongtrakul (2013) ระบุเขตเศรษฐกิจพิเศษเมืองลารีโด รัฐเท็กซัส เป็นเขตเศรษฐกิจที่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากรัฐบาลกลางมีมาตรการจูงใจ เช่น การงดเว้นภาษีการจำกัดปริมาณนำเข้า และสิทธิพิเศษแก่ผู้ประกอบการแต่ละรายโดยไม่มีข้อจำกัดเรื่องที่ตั้งของโรงงาน สอดคล้องกับ Republic of Botswana (2010) ระบุมาตรการสร้างแรงจูงใจกับนักลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษ เช่น การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีนิติบุคคล ปลอดภาษีในการนำเข้าวัตถุดิบ ยกเว้นภาษีจากอัตราแลกเปลี่ยน ยกเว้นภาษีส่งออก เป็นต้น เป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจของนักลงทุน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Lan and Viet (2018) พบว่าปัจจัยที่ส่งผลกับการตัดสินใจลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษเวียดนามของนักลงทุน ประกอบด้วย ต้นทุนในการแข่งขัน ค่าตอบแทนองค์การในท้องถิ่น และ ทำเลที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของเขตเศรษฐกิจพิเศษ

3. การบริหารจัดการมีอิทธิพลต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ อภิปรายได้ว่า เขตเศรษฐกิจพิเศษมีการลงทุนจากต่างชาติเป็นหลัก การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ มีข้อมูล และโปร่งใสจะช่วยลดขั้นตอน ค่าใช้จ่าย และเป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้องและนักลงทุน สอดคล้องกับ Asian Development Bank (2016) ระบุว่า การหลีกเลี่ยงหรือลดขั้นตอนการปฏิบัติงานตามปกติ เป็นสิ่งจำเป็นในการให้บริการกับผู้ลงทุน Strategic and Security Research Studies Division (2015) ระบุปัจจัยความสำเร็จของการ

บริหารเขตเศรษฐกิจพิเศษ ประการหนึ่ง คือ การนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการให้บริการอย่างเต็มรูปแบบ และให้การบริการโปร่งใส ลดการทุจริต และคอรัปชั่น และ Oxfam (2017) ระบุการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่เอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ ไม่บรรลุตามเป้าหมายจากความไม่โปร่งใสในการกำกับการดูแลของภาครัฐ และ Zeng (2010) ระบุว่า ความโปร่งใสในการบริหารจัดการทำให้เกิดการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4. ศักยภาพด้านพื้นไม่ส่งผลกับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ อภิปรายได้ว่า การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษของไทยพัฒนาในพื้นที่ชายแดนที่มีการค้าขาย การติดต่อระหว่างชายแดนมานาน มีระบบโครงสร้างพื้นฐานที่ใช้ร่วมกับชุมชน ประชาชนในพื้นที่จึงไม่รับรู้ว่าสิ่งเหล่านี้ส่งผลกับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ หรือไม่มีส่วนร่วมในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ไม่สอดคล้องกับ Pakdeenurit and Suthikarnnarunai (2014) ศึกษา พบว่าความได้เปรียบด้านพื้นที่ตั้งเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของการบริหารเขตเศรษฐกิจพิเศษ ไม่สอดคล้องกับ Lan and Viet (2018) ศึกษา พบว่า ทำเลที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของเขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นปัจจัยที่ส่งผลกับการตัดสินใจลงทุน นอกเหนือจากทำเลที่ตั้งแล้ว Makabenta (2002) ศึกษาพบว่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานโดยการปรับปรุงทางหลวงและท่าเรือ นำไปสู่การตัดสินใจเลือกลงทุนจากต่างประเทศสูงที่สุด เนื่องจากทั้งสองปัจจัยเพิ่มความน่าสนใจในการลงทุนจากต่างชาติและระบบโครงสร้างพื้นฐานมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการลงทุน การส่งออก และการจ้างงานในเขตเศรษฐกิจพิเศษ International Institute for Trade and Development (ITD) (2014) ระบุผลกระทบเชิงลบที่เกิดจากการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษลดความรุนแรงเมื่อมีการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางนโยบายและปฏิบัติ

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การบริหารจัดการ นโยบายสนับสนุน และศักยภาพด้านพื้นที่ตั้งมีอิทธิพลกับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภาคเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีส่วนในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษนำผลการวิจัยไปใช้โดยการส่งเสริมศักยภาพหน่วยงานในพื้นที่ให้มีส่วนร่วมในการบริหารเขตเศรษฐกิจพิเศษมากขึ้น

2) การส่งเสริมสถาบันทางการเงินให้เข้ามาช่วยสนับสนุนทางด้านการเงินกับนักลงทุน รวมทั้งดูแลสิทธิประโยชน์ ภาษีอากรให้กับนักลงทุนที่เข้ามาลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษ เพื่อสร้างแรงจูงใจการลงทุนพัฒนาและสนับสนุนความเชื่อมโยงในระดับภูมิภาค และประเทศเพื่อนบ้านโดยการขยายเขตการค้าชายแดน การจัดตั้งศูนย์กลางการท่องเที่ยว และการอำนวยความสะดวกด้านการคมนาคม สนับสนุนการติดต่อ

สื่อสาร และด้านการค้าแนวชายแดนกับประชาชนที่อยู่อาศัยแนวชายแดนและ ประเทศเพื่อนบ้านสนับสนุนให้มีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น การมีข้อมูลข่าวสาร การขนส่งที่เพียงพอและทันสมัย การผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ และมีการออกผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวในเขตการค้าชายแดน และในเขตเศรษฐกิจพิเศษ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษแต่ละแห่งของประเทศไทย

2) ศึกษาเปรียบเทียบนโยบายสนับสนุนการลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษประเทศไทยและในประเทศภูมิภาค

3) ศึกษาองค์ประกอบที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาเขตการค้าชายแดน

References

Abrahamian, A., & Melvin, C. (2015). North Korea's Special Economic Zones: Plans vs. Progress. *A 38 North Special Report, 23 (November).*

Asian Development Bank. (2016). *The Role of Special Economic Zones in Improving the Effectiveness of GMS Economic Corridors*. Philippines: Asian Development Bank.

Chiang Rai Provincial Statistical Office. (2014). *A number of populations separated by age Chiang Khong District Chiang Rai province*. Retrieved May 14, 2018, from http://chiangrai.old.nso.go.th/nso/project/search/result_by_department.jsp.

Hansuebsai, C. (2013). Stories from Senator Special Economic Zone "Mae Sot". *Substance Senate,* February 2013.

International Institute for Trade and Development (ITD). (2014). *Guidelines and measures for the development of special economic zones in the vertical area Thai border*. Bangkok: International Institute for Trade and Development.

Lan, L.T., & Viet, N. D. (2018). Factors Affect Investment Decisions of Enterprises into Vietnam's Economic Zones. *Journal of Global Economics, 6*(1), 1-6.

Makabenta, M. P. (2002). FDI Location and Special Economic Zones in the Philippines. *Review of Urban & Regional Development Studies, 14(*1), 59-77.

OXFAM. (2017). Responsible Investment in Myanmar Lessons from experiences of SEZs Developments. *OXFAM Discussion Paper,* January.

Pakdeenurit, P., & Suthikarnnarunai, N. (2014). *Key Success Factor of Special Economic Zone for Thailand*. Proceeding of the International Multi Conference of Engineers and Computer Scientists, IMECS, II, March 12-14, 2014, Hong Kong.

Republic of Botswana. (2010). *Special Economic Zone Policy for Botswana*. Botswana: Ministry of Trade and Industry.

Rustidja, E. S., Purnamawat, A., & Setiawati, R. (2017). Investment Promotion for Economic Development of Special Economic Zone: Study of Sez Mandalika and Bitung in Indonesia. *European Journal of Economics and Business Studies, 3*(2), 138-147.

Secretariat of the House of Representatives. (2014). *Summary of economic reform issues in Thailand*. Bangkok: Office of Secretariat of the House of Representatives

Secretary, Special Economic Development Zone Policy Committee, NESDB (2017). *Progress Report Special Economic Development Zone Developmen*t (April 2017). Retrieved April 21, 2017, from http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6612

Strategic and Security Research Studies Division. (2015). *factors of success – failure Special economic development.* Document analysis of the situation, *Strategy, and Security*, 17(58).

Tao, Y., Yuan, Y., & Li, M. (2016). Chinese Special Economic Zones: Lessons for Africa. *Africa Economic brief, 7*(6).

The Economist. (2015). *Special Economic Zones: Not So Special*. April 3. Fact sheet.

The Office of the Board of Investment. (2015). A Guide to investment in the special economic zones. Bangkok: The Board of Investment Vietnam's Economic Zones. *Journal of Global Economics*, 6(1), 1-6.

Zeng, D. Z. (2010). Chinese Special Economic Zones: Lessons for Africa. *Africa Economic Brief*, *7*(6), 1-15.

การตีความพุทธภาวะเชิงอัตวิสัยที่มีผลต่องานวรรณกรรมสำคัญของพระอัศวโฆษ*

Interpretation of Buddhabhāva through Subjectivism Effecting to Ashvaghosh's Written Works

[1]พระมหาโกมล กมโล, ชัยชาญ ศรีหานู,
คชาภรณ์ คำสอนทา และ ธานี สุวรรณประทีป
[1]PhramahaKomon Kamalo, Chaichan srihanu,
Kachaporn Kumsonta and Thanee Suwanprateep
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
[1]Corresponding Author. Email: Pali.2015Kamaro@gmail.com

บทคัดย่อ

อัตวิสัยเชิงวรรณกรรมเกิดจากฐานการมองความจริงเชิงจิตนิยมสัมบูรณ์ ทำให้การคิดเกี่ยวข้องกับโลกแห่งปรากฏการณ์กลายเป็นสื่อ (เครื่องมือ) โดยอาศัยเนื้อหาที่เป็นปรมัตถสัจกับพุทธประวัติ ซึ่งถือเป็นอนุตริยะด้านสมมติสัจ เพื่อนำไปสู่จิตที่สมบูรณ์ ก่อให้เกิดรสทางสุนทรียธาตุกับจิต สื่อที่กระทบกับจิตมากที่สุด คือ วรรณกรรม ซึ่งเป็นเรื่องราวเนื้อหาที่จิตมีการประมวลและส่งผลทันทีกับจิต ลักษณะวรรณกรรมเชิงจิตวิสัยมีผลต่อการสร้างศีลธรรมที่มีฐานจากสัจธรรม งานวรรณกรรมของพระอัศวโฆษได้สร้างสุนทรียภาพเชิงกุศลจิตให้กับมโนภาพได้อย่างยอดเยี่ยม วิธีการดังกล่าวเกิดจากการหยั่งรู้ความเป็นปรมัตถธรรมของจิตแบบเอกภาพสมบูรณ์ของพระพุทธศาสนา จนส่งผลให้วรรณกรรมของพระอัศวโฆษได้รับความนิยมอย่างสูงยิ่ง ไม่มีเรื่องราวพระพุทธประวัติใดงดงามยิ่งกว่าแม้กระทั่งปัจจุบัน

คำสำคัญ: การตีความ; อัตวิสัย; พุทธภาวะ; พระอัศวโฆษ

*Received August 05, 2019; Revised August 22, 2019; Accepted August 22, 2019

Abstract

The subjective literacy occurs from an author who views everything as unity of absolute and conventional truth or perfect idealism which uses worldly phenomena as a medium for combining of absolute with worldly story of the Buddha who was supreme figure in conventional truth for the sake of complete realization. This method reaches highest state of aesthetic taste of mind. The great beneficial medium for teaching dhamma at ancient time was literacy which effects the audiences' mind directly. The supreme literacy deserves the high state of mental cultivation which causes moral based on the truth. The great taste of Ven. Ashvaghosh's literacy works leads to wholesome aesthetics through mental picture telling. Such great method was found through realizing the absolute truth of mind as One unity in Buddhism. His works had led to public popularity, up to nowadays, there found no such perfect story of the Buddha for comparing with.

Keyword: Interpretation; Subjectivism; Buddhabhāva; Ven.Ashvaghosh

บทนำ

การเกิดขึ้นของการตีความเชิงอัตวิสัยหรือจิตวิสัยและภาววิสัยนำไปสู่การเข้าใจโลกทัศน์และความจริงที่นำไปสู่หลักการปฏิบัติและการเข้าถึงสิ่งจริงแท้สูงสุดแตกต่างกันของคนทั่วไป แนวคิดที่เกิดขึ้นกับผู้ปฏิบัติธรรมที่ถือแนวคิดแบบภาววิสัยมักนำไปสู่หลักการปฏิบัติที่เคร่งครัดเพื่อนำไปสู่การฝึกฝนจิตให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งเข้าใจว่าเป็นสิ่งอื่นต่างหากจากจิต ตรงกันข้ามแนวคิดเชิงจิตวิสัยหรือ อัตวิสัยถือว่าเป้าหมายและเนื้อหาของจิตเป็นสิ่งเดียวกัน ซึ่งนำไปสู่ภาวะเอกภาพ ส่งผลต่อการสร้างสรรค์งานวรรณศิลป์ และหลักการปฏิบัติธรรมอย่างมาก นักบวชที่มีแนวคิดแบบจิตวิสัยจึงนิยมสร้างงานวรรณกรรม อย่างอิสระ ไร้ขอบเขต ซึ่งนำไปสู่การดำเนินชีวิตเชิงสุนทรียะชั้นสูง ตัวอย่างที่เห็นชัด คือ นักบวชในยุคสมัยที่จิตวิสัยรุ่งเรืองนิยมสร้างสรรค์งานวรรณศิลป์เป็นส่วนมาก ซึ่งแสดงให้เห็นความรู้ขั้นสูงด้านสมมติสัจซึ่งมีลักษณะเป็นปุคคลาธิษฐานและปรมัตถสัจซึ่งเป็นเนื้อหาส่วนธรรมาธิษฐาน (Inthasara, 2007) อย่างสมบูรณ์และกลมกลืน เช่น คัมภีร์ศาสตระ งานประพันธ์บทละคร กาพย์ กวี ดนตรี อย่างอิสระและแฝงให้จิตรู้ภาวะของตัวเองโดยตรง โดยเนื้อหาละครคือเนื้อหาที่สามารถทำให้จิตเกิดกุศลจิตโดยตรง เช่น อัศวโฆษ กาลิทาส อภินวคุปตะ เป็นต้น ล้วนเป็นนักพรตศิลปินและนักปฏิบัติกรรมฐานที่ตระหนักรู้พุทธภาวะทั้งสิ้น

แนวคิดแบบอัตวิสัยของพระพุทธศาสนา

การมองพระพุทธศาสนามีหลากหลาย นักคิดบางท่านยืนยันว่าพระพุทธศาสนามีลักษณะเป็นสัจนิยมคือมองความจริงเชิงภาววิสัย (Objective reality) มากกว่า แต่วิลเลียมส์ มองว่าพระพุทธศาสนามีลักษณะเป็นอัตวิสัยมากกว่าเพราะถือประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับจิตตนเองเป็นฐาน (Subjective experience (Studstill, 2008) หลักการมองดังกล่าวส่งผลต่องานด้านวรรณกรรม ปรัชญา และพฤติกรรม เป้าหมายของชีวิตด้วยอัตวิสัย (Subjectivism) ในความหมายทั่วไป คือ แนวคิดที่ว่า ความจริงแท้รู้พิสูจน์ด้วยตัวจิตของบุคคลเอง โดยเฉพาะสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึก ความเชื่อ หรือความต้องการ อาจหมายถึงแนวความคิดส่วนบุคคลที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ ซึ่งตรงข้ามกับความรู้และความเชื่อที่มีพื้นฐานอยู่บนข้อเท็จจริง (Fact) คือ มีลักษณะเป็นจิตในฐานะผู้รับรู้ ในทางปรัชญา คำนี้มักมีความหมายตรงข้ามกับภววิสัย ในทางอภิปรัชญา อัตวิสัยคือความเห็นว่า สิ่งจริงที่เป็นวัตถุอารมณ์ คือ วัตถุทั้งหลายขึ้นอยู่กับจิตในฐานะเป็นตัวการ ในเชิงญาณวิทยา อัตวิสัยถือว่า ความรู้ที่แท้จริงเกิดจากการเชื่อมโยงเข้าสู่จิตภายใน ซึ่งเป็นผลสะท้อนเนื้อหาความรู้ของจิต

จิตเป็นผู้สร้างข้อเท็จจริง อัตวิสัยจะปฏิเสธว่า ความจริงที่เป็นสิ่งที่จิตรับรู้ได้เฉพาะตนเป็นสิ่งยืนยันความเป็นจริงของสิ่งต่างๆ และตัวมันเอง การมีอยู่ของสรรพสิ่งขึ้นอยู่กับจิตนั่นเอง คือว่า จิตเป็นตัวยืนยันการมีอยู่ของสิ่งต่างๆ พัฒนาการดังกล่าวนำไปสู่การปฏิเสธอำนาจที่อยู่เหนือสิ่งต่างๆ เช่นเทพผู้สร้าง ผู้รักษา และผู้ทำลาย

การตีความพุทธภาวะไปสู่โลกทัศน์เชิงเอกภาพแบบอัตวิสัย

แนวคิดเชิงจิตวิสัยหรืออัตวิสัยเกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาด้วยการวิเคราะห์เป้าหมายคือ ความเป็นพุทธะ หรือ พุทธภาวะ (Buddhabhava หรือ Buddha being) แนวคิดดังกล่าวเกิดจากการตีความพระพุทธพจน์สมัยทรงปรินิพพาน ที่ทรงตรัสว่า

> *“อานนท์ บางทีพวกเธออาจจะคิดว่า ‘ปาพจน์มีพระศาสดาล่วงลับไปแล้ว พวกเราไม่มีพระศาสดา’ ข้อนี้พวกเธอไม่พึงเห็นอย่างนั้น ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย” (Thai Tripitaka, 10/216/164)*

พุทธพจน์เบื้องต้นกล่าวถึงพุทธภาวะคือการตรัสรู้เป็นอันหนึ่งเดียวกันกับการมีอยู่ของขันธ์ห้าในฐานะเป็นความจริงปรมัตถ์ โดยเริ่มมีการแบ่งหมวดธรรมเป็นสองส่วนคือ 1) ธรรมฝ่ายปุคคลาธิษฐาน และ 2) ธรรมที่เป็นธรรมาธิษฐาน ซึ่งฝ่ายแรกประกอบด้วยเรื่องราว กระตุ้นให้เกิดการดำเนินชีวิตที่เป็นไปตามลำดับจากศีล สมาธิและปัญญา ส่วนหลักการที่สองเป็นการมุ่งตรงไปที่เป้าหมายคือ จิตในฐานะสิ่งจริงแท้สูงสุด จิตเป็นศูนย์กลางและเป็นสภาวธรรมที่แท้จริงที่อยู่เหนือสมมติธรรมาธิษฐาน

สาวกยานส่วนมากที่มีความคิดเห็นแบบแบ่งส่วนคือถือความจริงเชิงภาววิสัย แนวสัจนิยมถือว่าการมีอยู่ของความหลากหลายของสิ่งต่างๆ มีอยู่ต่างหากจากจิต ไม่ขึ้นตรงกับจิตจึงถือเอาการมีอยู่หรือการปรากฏตัวพระพุทธเจ้าในเชิงประวัติศาสตร์และเรื่องราวต่างๆ ว่ามีเนื้อหาต่างหากจากจิตในฐานะที่เป็นปุคคลาธิษฐาน ในขณะที่มีกลุ่มที่ตีความเรื่องราวของพระพุทธเจ้าในเชิงธรรมาธิษฐานที่มีผลกับจิตโดยตรง ซึ่งทั้งสองแนวคิดนำไปสู่การเกิดขึ้นของการตีความพุทธภาวะเชิงสมมติสัจและปรมัตถสัจในภายหลังของนักปราชญ์ชาวพุทธทั้งฝ่ายสงฆ์และฆราวาส และเป็นบ่อเกิดของแนวคิดฝ่ายพระพุทธศาสนามหายาน

ประเด็นการตีความเรื่องพระธรรมซึ่งเป็นภาวะที่แสดงความเป็นจริงซึ่งเกี่ยวข้องกับภาวะของพุทธะ คือ การตรัสรู้ซึ่งเป็นเป้าหมายหรือแก่นแท้จริงของปรมัตถธรรม ได้กลายมาเป็นประเด็นการถกเถียงกันช่วงหลังพุทธปรินิพพาน คนที่ถกเถียงกันย่อมมีความสงสัย เพราะตกอยู่ในภาวะของความคิดปรุงแต่งของความคิดซึ่งมีสัญญาของรูปร่างต่างๆ และเวทนาความรู้สึกพอใจไม่พอใจเป็นตัวปรุงแต่งจิตให้เกิดความคิดเชิงรูปร่าง ขนาด คือ เป็นวัตถุที่มีความหลากหลายแตกต่างกัน (เทศะ) และกาละคือขอบเขตเชิงระยะเวลาในความคิดนั่นเองขึ้นมาซึ่งมีเหตุมาจากการขาดสติและยังไม่รู้แจ้งความจริง การถกถียงกันจึงเป็นเรื่องของปุถุชนที่ยังไม่รู้แจ้งพุทธภาวะของจิตนั่นเอง การเกิดขึ้นของแนวคิดที่แตกต่าง และขัดแย้งกันจึงมาจากกลุ่มที่ยังยึดติดอยู่กับความคิดปรุงแต่งที่แยกกันเป็นฝักฝ่ายตามหลักเหตุผล ความเชื่อและความพึงพอใจส่วนตัว ส่วนผู้รู้แจ้งความเป็นจริงคือเข้าถึงพุทธภาวะย่อมอยู่เหนือการถกเถียง โต้แย้ง เพราะสิ้นความสงสัย ในมหายานศรัทโธตปาทศาสตร์ ของอัศวโฆษกล่าวถึงพุทธภาวะซึ่งเป็นประเด็นถกเถียงกันว่า

"พุทธภาวะเป็นธรรมชาติภายในแห่งสรรพสัตว์ เป็นศักยภาพแห่งการหลุดพ้นซึ่งรอการพัฒนาให้กลายเป็นความจริง" (Hakeda, 1967)

"สรรพสัตว์ล้วนครอบครองพุทธภาวะ-ตถาคตครรภ มีความหมายเดียวกันในประโยคว่า สรรพสัตว์ล้วนมีศักยภาพของการเป็นพุทธะ พุทธภาวะจึงหมายถึงศักยภาพของความเป็นพุทธะ" (King, 1992)

พุทธภาวะจึงเป็นการแบ่งภาวะของจิตซึ่งเป็นประเด็นหลักในสมัยเริ่มแรกของการถกเถียงกันจนนำไปสู่หลักธรรมต่างๆ ที่มีการอธิบายตามมาจนนำไปสู่การแยกเป็นกลุ่มนิกายต่างๆ และเป็นการแบ่งกลุ่มคนเป็น 3 อย่างคือ ระดับแรก คือผู้ที่ยังไม่สามารถตระหนักรู้พุทธภาวะของตนได้ในขณะปัจจุบัน เรียกว่า บุคคลธรรมดา ระดับที่สองคือ ผู้ตระหนักรู้แต่ยังอยู่ในภาวะพัฒนาจิตในชุดของการปฏิบัติธรรม และระดับที่สามคือ บุคคลที่รู้แจ้งพุทธภาวะสมบูรณ์เรียกว่า ตถาคต (King, 1992)

นอกจากนั้นการตีความนำไปสู่การจัดกลุ่มของภาวะของจิตที่เป็นอัตวิสัยและภาววิสัย คือ จิตที่เป็นอิสระ คือ เป็นอัตวิสัยมีภาวะของความเป็นหนึ่ง อยู่เหนือกรอบภาษาสมมติ และเหนือกาละและเทศะ ซึ่งมีความสมบูรณ์ในตัว ส่วนจิตที่ติดอยู่ย่อมเป็นสิ่งตรงกันข้ามคือมองเป้าหมายเป็นสิ่งอื่นนอกจากจิต จนทำให้เกิดความคิดเป็นตัวตนที่จะต้องทำสิ่งนั้น สิ่งนี้ รู้สึกถึงความไม่สมบูรณ์ของตนเอง ย่อมกระเสือกกระสนดิ้นรนแสวงหาด้วยอำนาจของความอยากเพราะยังไม่รู้แจ้งภาวะความเป็นเอกภาพของสรรพสิ่งในฐานะปรมัตถธรรม

โดยมากการมองพุทธภาวะเป็นประเด็นในฐานะเป็นแหล่งของศักยภาพของสัตว์ในเชิงเมล็ดพันธุ์ ไม่มีนักคิดท่านใดกล่าวถึงพุทธภาวะในฐานะเป็นอัตวิสัย เนื่องจากกระบวนการคิดเป็นไปในเชิงตรรกะเสียโดยมากจึงขาดการมองแบบองค์รวมระหว่างปรมัตถสัจและสมมติสัจ จากจุดมองดังกล่าวทำให้เกิดประเด็นปัญหาของจิตว่า หากยังติดกับสมมติสัจอยู่ย่อมเข้าใจพุทธภาวะเชิงวัตถุวิสัยหรือภาววิสัย แต่หากมองหรือตระหนักรู้ปรมัตถสัจคือพุทธภาวะแบบอัตวิสัยย่อมอยู่ในฝ่ายของเหนือสมมติ การมองซึ่งเป็นประสบการณ์ของจิตยังเป็นกระบวนจัดกลุ่มจิตของบุคคลต่างๆ ในสมัยหลังของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน และยังส่งผลให้เกิดหลักการปฏิบัติคือการรู้แจ้งความคิดอย่างเท่าทันปัจจุบันขณะ คือ นิกายฌานหรือเซน ซึ่งเน้นย้ำเรื่องการรู้แจ้งภาวะแห่งพุทธภาวะหรือปรมัตถ์ของจิตตนที่อยู่เหนือคำพูดหรือความคิดใดๆ คือว่า เมื่อความคิดหยุดจิตตระหนักรู้ปรมัตถสัจย่อมเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ ด้วยเหตุนี้มหายานจึงให้ความสำคัญหลักคำสอนเรื่องพุทธภาวะ โพธิสัตวธรรมและหลักตรีกาย เป็นต้น ซึ่งล้วนเกี่ยวข้องกับเนื้อหาของความเป็นปรมัตถ์ของจิตและปรากฏการณ์แห่งสมมติสัจและปรมัตถสัจซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่เบื้องหลังของการรู้แจ้งปรมัตถสัจและการยึดติดในสมมติสัจ

ในสมัยหลังพุทธกาลยังไม่มีการแบ่งแยกนิกายเช่นปัจจุบันอย่างชัดเจน เนื่องจากไม่มีการแทรกอำนาจทางการเมืองเช่นในปัจจุบัน คือ หลักธรรมยังมีอิทธิพลเหนือความคิดเชิงอำนาจการเมือง และเป้าหมายของชีวิตยังเป็นการบรรลุถึงความจริงแท้สูงสุดคือปรมัตถธรรม ทุกนิกายต่างมุ่งเป้าหมายที่แท้จริงนี้ การแบ่ง

แยกเป็นนิกาย ศาสนาต่างๆ ที่ปรากฏในปัจจุบันเกิดจากกรอบความคิดแบบอัตนิยมของนักคิดตะวันตกสมัยรุ่งเรืองยุคล่าอาณานิคมซึ่งผ่านการเขียนงานวิชาการ และระบบคิดเชิงเหตุผลแบบตะวันตก โดยมีวัตถุประสงค์ให้เกิดการคิดเชิงแบ่งแยกเป็นกลุ่มย่อย เพื่อง่ายต่อการทำลาย และก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ ตั้งแต่เล็กจนถึงกลุ่มใหญ่ ไม่ใช่การบรรลุธรรมเช่นในวัฒนธรรมเดิมของพระพุทธศาสนา ทำให้นักวิชาการไม่สนใจการตระหนักรู้แต่เลียนแบบหลักวิชาการแบบนักคิดตะวันตกเท่านั้น ทำให้วัฒนธรรมทางจิตวิญญาณของพุทธที่ยิ่งใหญ่หลายพันปีเหมือนอับแสงลงในสังคมสมัยใหม่

กลุ่มที่ถือว่า สิ่งที่เป็นจริงคือจิต ซึ่งเป็นสิ่งเดียวกันกับธรรมะ มีองค์ธรรมสมบูรณ์ด้วยตัวของมันเอง ซึ่งเป็นสิ่งเดียวกับพุทธภาวะ เป็นสิ่งที่มีอยู่แท้จริง เรื่องราวของพระพุทธเจ้า ตัวละครและสิ่งอื่นๆ ทั้งหมด คือ เนื้อหาคืออารมณ์ที่เกิดกับจิตของจิต จิตมีความเป็นจริงแบบปรมัตถ์เพราะมีความรู้ตัวเองตลอดเวลานั่นเอง โดยไม่สามารถแยกจิตออกเป็นเวลาและเทศะ แต่ทุกเวลาและเทศะคืออารมณ์ของจิต หากจิตยังติดสมมติสัจจะอยู่ย่อมเปิดโอกาสให้มีความคิดคือสังขารว่ามีสิ่งอื่นนอกจากจิต คือว่า จิตมีจิตเป็นเป้าหมายโดยไม่มีสิ่งอื่นเป็นตัวกลางย่อมนำไปสู่การรู้แจ้งจิตโดยตรง จึงไม่จำเป็นต้องอาศัยการกระทำอื่นใดเพื่อเปลี่ยนแปลงความเป็นจริงของปรมัตถสัจ และไม่มีผู้เข้าถึงหรือบรรลุถึงนิพพานแต่อย่างใด นี้ถือเป็นพัฒนาการสูงสุดของจิตชั้นสูง

แนวคิดดังกล่าวนำไปสู่การเกิดขึ้นของมหายานอย่างชัดเจน คือ พระนาคารชุนเถระได้สร้างรูปแบบของญาณวิทยาคือวิภาษวิธี (Dialectic) เพื่อรู้แจ้งความจริงโดยใช้ตรรกะเพื่อไม่ให้ติดอยู่ส่วนโต่งของความคิดที่เกิดจากโครงสร้างประโยคภาษา ซึ่งอยู่เหนือการยืนยันและการปฏิเสธโดยการข้ามไปสู่ หลักศูนยตา จากนั้นโยคาจารของพระวสุพันธุ ได้พัฒนาจิตนิยมแบบอัตวิสัยจนทำให้หลักคำสอนของฝ่ายมหายานมีความสมบูรณ์แบบเอกภาพของจิตได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งภายหลังเมื่อมีการศึกษาเล่าเรียนธรรมะ หรือเขียนพระสูตร คัมภีร์จะแจ้งให้ทราบถึงหลักความจริงสองอย่างก่อนเสมอเพื่อให้ผู้ศึกษารู้สถานะของจิตตนเอง และการเข้าถึงภาวะพุทธะคือปรมัตถ์ในเวลาเดียวกัน การศึกษา ปฏิบัติธรรมก็เพื่อให้เกิดการตระหนักรู้พุทธภาวะนี้เอง เป้าหมายของมหายานจึงกล่าวถึงนิพพานน้อยมาก เนื่องจากคำว่านิพพานเป็นคำอธิบายเชิงภาววิสัย ทำให้นักคิดรุ่นหลังมักกล่าวถึงพุทธภาวะมากกว่า เช่น นิกายเซน การศึกษาของพุทธศาสนาจึงเป็นการปฏิบัติเพื่อรู้แจ้งจิตตนเอง ไม่ได้มีเป้าหมายอย่างอื่นใดทั้งสิ้น

ประเด็นการเกิดขึ้นของแนวคิดที่ขัดแย้ง

การตีความเป็นพุทธะ มหายานตีความเป็นอัตวิสัย ในขณะที่ความคิดทั่วไปตีความแบบวัตถุวิสัยหรือภาววิสัย คือมหายานถือว่าพุทธภาวะเป็นอัตวิสัยคือจิตที่เป็นจริงตลอดเวลานั่นเอง จิตมีอยู่โดยปราศจากคำพูด การคิดใดๆ ถือเป็นปรมัตถธรรม ส่วนพระพุทธเจ้าที่เป็นภาววิสัยรับรู้กันผ่านทางภาษาเรื่องราวในประวัติศาสตร์จึงไม่ใช่พุทธะที่แท้จริงเป็นของฝ่ายทั่วไปซึ่งเกิดได้ด้วยความเข้าใจของคนแบบง่ายๆ คือคนที่ยึดติดในความคิดด้วยความหลงว่าเป็นตัวตนเรา และตัวตนอื่นเพราะขาดความรู้ความจริงปรมัตถ์ของจิตซึ่งไม่เป็นตัวตน ความคิดทำให้จิตอยู่ในภาคสมมติคือถือว่าพระพุทธเจ้าเป็นบุคคลในประวัติศาสตร์

(เชิงภาวะวิสัย) ซึ่งวัฒนธรรมการคิดและเหตุผลซึ่งคนในสมัยปัจจุบันใช้เป็นตัวกำหนดในการสร้างองค์ความรู้ด้านต่างๆ และเป็นกระบวนการดำเนินชีวิตที่เป็นเกณฑ์การตัดสินใดๆ ซึ่งคนส่วนใหญ่เข้าใจกัน ทั้งนี้เกิดจากการเข้าใจเรื่องปรมัตถธรรมอย่างชัดเจนจนนำมาเป็นเกณฑ์ในการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน

หลักคำสอนของมหายานจึงเน้นการประจักษ์แจ้งกับจิตโดยตรง โดยการปฏิเสธความคิดทั้งปวงจนเกิดหลักปรัชญาของมาธยมิกะ ซึ่งนาคารชุนเป็นผู้ให้กำเนิด ซึ่งเน้นหลักตรรกะคืออาศัยความคิดเพื่อแก้ปัญหาความคิดโดยที่กระบวนการความคิดเป็นไปตามหลักโครงสร้างภาษาคือ ประโยค 4 แบบคือ ยืนยัน (มี) ปฏิเสธ (ไม่มี) ทั้งยืนยันและปฏิเสธ (มีและไม่มี) (Phra Srīgambhīrañāṇ (Somjin Sammāpaññō), 2013) ทั้งสามอย่างจัดอยู่ในกระบวนการของการคิด (สมมติ) ซึ่งทำให้เกิดอัตตาเฉพาะที่ปิดบังพุทธภาวะ (จิตปรมัตถ์) ส่วนประโยคที่ 4 คือ มีก็ไม่ใช่ ไม่มีก็ไม่ใช่ (ทำให้เกิดการหยุดคิดอยู่กับภาวะปรมัตถ์ซึ่งเหนือความคิดใดๆ) นิพพานจึงเป็นภาวะเช่นนี้คือประโยคที่ 4 เพื่อให้เข้าถึงภาวะดังกล่าวจึงมีการพัฒนาศูตรต่างๆ ส่วนฝ่ายทั่วไปยังติดอยู่กับรูปประโยคทั้งสาม (สมมติสัจ)

จากแนวคิดดังกล่าวทำให้หลักการบรรลุนิพพานเป็นเรื่องญาณวิทยาไม่ใช่เรื่องการปฏิบัติใดๆ เพราะการปฏิบัติทำให้เกิดการยึดติดอัตตา จนทำให้พระพุทธศาสนาเข้าสู่ยุคแห่งนักปราชญ์ เป็นแหล่งสะสมความรู้ เห็นได้ในวัฒนธรรมของธิเบตพุทธที่สืบทอดกระบวนการดังกล่าวมาจากมหาวิทยาลัยนาลันทา เกิดสถาบันศึกษาและสังคมพุทธมากมายทั่วอินเดียและขยายไปทั่วโลกอย่างรวดเร็ว ทำให้หลักความจริงของพระพุทธศาสนามีความเป็นสากลและยังสามารถนำผู้ดำเนินตามไปสู่เป้าหมายสูงสุดได้อย่างมีประสิทธิผลตามเงื่อนไขที่ถูกต้อง

หลักแนวคิดของพระอัศวโฆษ

พระอัศวโฆษ นักปรัชญากวี เกิดร่วมสมัยของพระเจ้ากนิษกะมหาราช (Johnston,1936) ซึ่งอยู่ช่วง 78-150 A.D. เป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา เป็นทั้งนักเขียนกาพย์ กลอน บทละคร นักดนตรี นักปรัชญาที่มีชื่อ ซึ่งเป็นช่วงต่อระหว่างสมัยพระพุทธเจ้าและสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช และเป็นช่วงต่อของการเกิดขึ้นของพระพุทธศาสนาแบบพัฒนาของมหายาน เกิดที่เมืองสาเกตุในตระกูลพราหมณ์และเปลี่ยนมาศึกษาพระพุทธศาสนาโดย พระอาจารย์ปารศวะ สังกัดนิกายไวภาษิกะ และเป็นผู้มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเกิดขึ้นของมหายาน (Bharadwaj, 2007)

ท่านพระกาตยยานีปุตระเถระ หลังพระพุทธเจ้า 400 ปี ได้แต่งคัมภีร์ ชญานปรัสถาน ซึ่งของกลุ่มสรวาสติวาทิน เป็นหนึ่งใน 7 คัมภีร์ ว่าด้วยโลกุตตรธรรม โลกุตตรอินทรีย์ ว่าด้วยสัมปชัญญะ (Phra Srīgambhīrañāṇ (Somjin Sammāpaññō), 2013) ขึ้นเป็นเล่มแรกในพระพุทธศาสนา และเก็บคัมภีร์ไว้เนื่องจากเกรงว่าจะเกิดความเข้าใจผิดแก่ผู้อ่านจนยึดติดภาษาสมมติซึ่งพระพุทธเจ้าทรงห้าม และทำให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนจากปรมัตถธรรม จึงขอให้พระอัศวโฆษแห่งเมืองสาเกตุแต่งอรรถกถาชื่อ วิภาษาศาสตร์เพื่ออธิบายเนื้อหาของคัมภีร์ชญาณปรัสถาน (Phra Srīgambhīrañāṇ (Somjin Sammāpaññō), 2013)

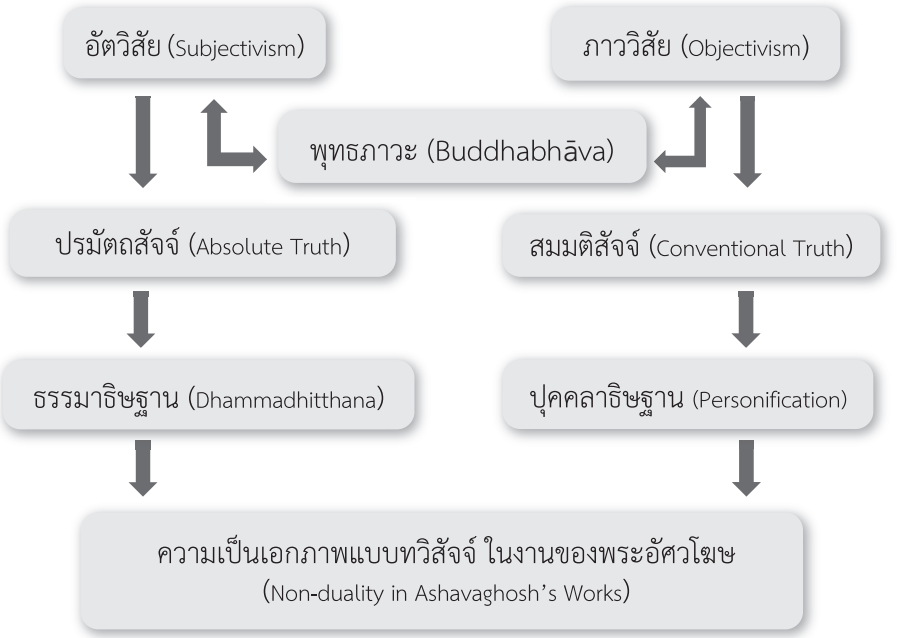
โดยตกลงความเห็นว่า คัมภีร์ต่างๆ ต้องระบุว่าให้เข้าใจสมมติสัจ และปรมัตถสัจก่อนในบทเริ่มต้นจนเป็นประเพณีของการเขียนคัมภีร์ในสมัยต่อมา เพื่อไม่ให้ยึดติดสมมติสัจ เช่น คัมภีร์มูลมาธยมิกะของพระอาจารย์นาคารชุนเถระ คัมภีร์อภิธัมมัตถสังคหะของพระอนุรุทธาจารย์ เป็นตัวอย่างที่เห็นชัดที่สุด หลักการดังกล่าวทำให้ผู้ที่มีความรู้แจ่มแจ้งความเป็นจริงของโลกสมมติและปรมัตถ์อย่างชัดเจนสามารถแก้ปัญหาทุกอย่างได้ ไม่เอนเอียงยึดติดส่วนสุดโต่งด้านใดด้านหนึ่ง และเป็นเหตุให้บรรลุธรรมและเกิดสุนทรียรสทางพุทธศาสนา คือว่า เรื่องราวสมมติก็ทำให้เกิดความงดงามกับจิตและหยั่งเข้าสู่ความจริงปรมัตถ์ได้เมื่อนำสมมติมาเป็นทางเพื่อบรรจบกับปรมัตถ์

ประเด็นทางหลักการคิดที่สำคัญในสมัยนี้ถือว่า สมมติและปรมัตถ์เป็นสิ่งเดียวกัน ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ โลกและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นถือเป็นเนื้อหาของจิต เรื่องราวของไตรภพที่งดงามย่อมทำให้จิตเป็นโสภณ งดงาม (กุศล) โดยธรรมชาติ อิทธิพลดังกล่าวทำให้เกิดการเบ่งบานวรรณกรรมทางพระพุทธ-ศาสนามากมาย ส่วนมากเป็นบทกวี ฉันท์ ร่าย กลอน โคลง จนทำให้ปราชญ์สำคัญล้วนเป็นนักปรัชญา นักภาษาศาสตร์และนิยมขับบทกวี เช่น พระอัศวโฆษ พระอภินวคุปตะผู้รจนาหลักสุนทรียศาสตร์สำคัญที่สุดของอินเดีย ซึ่งเป็นนักพรต นิยมศิลปะ และในสมัยหลังต่อมาผู้จะเป็นปราชญ์จึงนิยมรจนาคัมภีร์ (ศูตระ) ในลักษณะฉันท์ กาพย์ แม้พระพุทธเจ้าเองก็ยังนิยมตรัสพระคาถาเพื่อแสดงลำดับแห่งพระสัทธรรมแก่เวไนยสัตว์ ซึ่งแสดงถึงสุนทรียธาตุชั้นสูงด้านวรรณศิลป์ ความเจริญด้านวิชาการศาสตร์ และศิลป์เป็นจุดเริ่มต้นครั้งยิ่งใหญ่ ที่พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานเติบโตขึ้นเป็นรูปมีแบบแผน มีคัมภีร์ มีครูบาอาจารย์และศาสนูปถัมภกเป็นหลักฐาน (Phantharang, 2000)

แนวคิดหลักของพระอัศวโฆษปรากฏในงานหลักคือ มหากาพย์พุทธจริต กาพย์เสาทรนันท์ มหายานศรัทโธตปทศาสตร์ วัชรสูจิ และ สารีปุตรปกรณะ ล้วนเป็นงานที่โดดเด่นทั้งด้านปรัชญาลึกซึ้งมีความงดงามทางด้านบทประพันธ์ กาพย์ ในบรรดางานทั้งหลาย มหากาพย์พุทธจริตและมหายานศรัทโธต-ปาทศาสตระ ได้รับความนิยมมากที่สุดในพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน (Phra Srīgambhīrañāṇ (Somjin Sammāpaññо), 2013) ซึ่งกวีได้นำพุทธภาพซึ่งบรรจุเนื้อหาของสมมติสัจเพื่อนำไปสู่การหยั่งรู้หลักธรรมคือปรมัตถธรรมจนจิตของผู้เสพงานวรรณกรรมซึ่งเป็นสิ่งสมมติสัจเกิดสุนทรียภาพคือโสภณจิตซาบซึ้งกับเรื่องราวของพระพุทธเจ้า และอาศัยหลักคำสอนเป็นเพียงสื่อนำไปสู่การหยั่งรู้จิตโดยความเป็นปรมัตถธรรม จิตย่อมดำเนินไปสู่การรู้แจ้งซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาตามอำนาจของกุศลจิต บทกวีการขับลำนำ กาพย์ จึงไม่ถือเป็นอุปสรรคของการบรรลุปรมัตถธรรมแต่อย่างใด

ด้วยเหตุนี้เรื่องราวของพุทธประวัติที่นำเสนอในเชิงอุดมคติและทางดำเนินของชีวิตเป็นเรื่องราวที่ได้รับความนิยมเห็นได้จากงานวรรณกรรมสมัยแรกๆ ของพระพุทธศาสนาเช่น คัมภีร์มหาวัสตุ หรือมหาวัสตุอวทาน ซึ่งแต่งขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 7 (Winternitz, 1972) ลลิตวิสตระ หรือ ไวปุลยสูตร ของนิกายสรวาสติวาทิน (Manavithoolama, 1971) และมหากาพย์พุทธจริตของอัศวโฆษ ล้วนมีเป้าประสงค์ต่อการทำให้เกิดการรู้แจ้งโดยอาศัยประสบการณ์ทางสุนทรียศาสตร์แบบพุทธที่ทำให้จิตเป็นกุศลจิต นี่จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้พุทธจริตและคัมภีร์ที่กล่าวถึงเรื่องราวของพระพุทธเจ้าจึงได้รับความนิยม

ประเด็นเรื่องพุทธภาวะที่ปรากฏชัดเจนในงานเขียนของพระอัศวโฆษคือ มหายานศรัทโธตปาท-ศาสตร์และพุทธจริต หลักความเป็นทวิสัจซึ่งถือว่าสิ่งที่เป็นจริง ณ ขณะปัจจุบันมีความจริงประกอบอยู่ทั้งสอง คือ ปรมัตถ์และสมมติเหมือนเหรียญหนึ่งมีสองด้าน เป็นคัมภีร์ชั้นต้นที่แสดงถึงอัตลักษณ์และวัตถุประสงค์ของมหายานตั้งแต่แรกโดยรวบรวมหลักธรรมที่สำคัญว่าด้วยจิตหนึ่ง รูปลักษณ์สอง ความยิ่งใหญ่สาม ศรัทธาสี่ และปฏิบัติห้า รวมถึงหลักศูนยตา คัมภีร์นี้เป็นตำราพื้นฐานของพระพุทธศาสนามหายานที่ใช้เกือบทุกนิกาย สัมพันธภาพระหว่างจิตหนึ่งกับ 2 รูปลักษณ์หมายถึงการมองเห็นสภาพของจิตที่มีลักษณะเป็นสองด้าน ด้านหนึ่งมีสภาพดั้งเดิมมีสภาวะเป็นธรรมชาติที่บริสุทธิ์ ไร้ขอบเขต ซึ่งเป็นปรมัตถธรรม และอีกด้านมีสภาพแปดเปื้อน เศร้าหมอง หมุนเวียนเปลี่ยนแปลงไปตามอารมณ์ เป็นจิตที่มีอวิชชาห่อหุ้มจึงเป็นเหตุให้ความคิดเวียนว่ายอยู่ในสงสารแห่งสมมติสัจ (Suzuki, 1900) แต่ลักษณะทั้งสองด้านนี้เป็นสิ่งเดียวกัน อาศัยซึ่งกันและกัน ขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้ จากแนวคิดนี้เองทำให้จิตเข้าถึงภาวะพ้นจากการปฏิเสธโลกสมมติและดิ้นรนหาปรมัตถ์ในที่อื่นนอกจากสิ่งที่กำลังเป็นอยู่นี่เอง

แผนภาพ: โครงสร้างแนวคิดอัตวิสัยที่เกิดจากการตีความพุทธภาวะ

ลักษณะวรรณกรรมที่แสดงความเป็นอัตวิสัย

ลักษณะวรรณกรรมที่มีความเป็นจิตวิสัยหรืออัตวิสัยจะไม่มุ่งแสวงหาข้อเท็จจริงภายนอกมากนัก เนื่องจากสิ่งภายนอกไม่มีเป้าหมายในตัวเอง เป็นเพียงอารมณ์ของจิตเท่านั้นเพราะจิตมีเป้าหมายและคุณค่าในตัวมันเอง การมีอยู่ของสิ่งต่างๆ ขึ้นอยู่กับสภาพของจิต แต่คุณลักษณะและพฤติของจิตคือภาวะของกุศลและอกุศล จิตโดยธรรมชาติเป็นเพียงสิ่งรู้อารมณ์ ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างจิตกับสิ่งที่ปรากฏเหมือนมีอยู่ภายนอกคือสื่อหรือภาษา ภาษาที่เกิดจากความคิดจึงมีอิทธิพลอย่างมากในการกำหนดเรื่องราวให้สอดคล้องหรือขัดแย้งกัน มักแสดงลักษณะของจิตโดยการเปรียบเทียบให้เห็นภาพชัดเจน ซึ่งภาพนั้นจะถูกโยงให้เข้าสู่นาฏกรรมเพื่อตระหนักรู้สภาพของจิตว่าเป็นกุศลหรืออกุศลโดยตรง เช่น อุปมา อุปไมยต่างๆ ที่ปรากฏในงานวรรณกรรมเชิงบทกาพย์ กวี ซึ่งพบมากในงานพุทธจริต เสาทรนันท์ และกวีนิพนธ์ยุคหลัง

ลักษณะของวรรณกรรมเชิงอัตวิสัยมีลักษณะ 3 อย่างที่เห็นได้ชัด คือ

1) นำไปสู่ความเป็นเอกภาพระหว่างเรื่องราวและผู้เสพวรรณกรรม

จุดหลักของการรับรู้อารมณ์ทุกชนิดของจิตก็คือภาวะสัมพันธ์ของจิตกับอารมณ์ที่ปรุงแต่งในเชิงสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้แต่สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสภาพจิตให้เป็นกุศลจิตได้ตลอดเวลา การเสพอารมณ์เชิงจิตสมบูรณ์โดยการตระหนักรู้แบบทวิสัจซึ่งไม่ขัดแย้งกันย่อมนำไปสู่การรู้แจ้งปรมัตถธรรมของจิตและอารมณ์ที่จิตรับรู้ครบองค์โดยไม่จำเป็นต้องการสร้างกิจกรรมใดๆ ทางกายภาพ

2) มีเป้าหมายเพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติของจิต

วรรณกรรมมีผลต่อจิตของผู้เสพโดยตรง การสร้างตัวละครเป็นกระบวนการปรับจิตให้เกิดกุศลจิตเพื่อนำไปสู่การรู้แจ้งความจริงโดยตนเอง รสของวรรณกรรมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของจิตโดยตรง โดยเฉพาะสันติรสที่เกิดจากการรู้แจ้งความจริง เพราะว่าเนื้อหาของเรื่องราวต่างๆ ในวรรณกรรมเกิดขึ้นกับจิตของผู้เสพโดยตรง โดยเฉพาะกาพย์ โคลง บทขับ เป็นต้นทำให้จิตเกิดความตราตรึงและซาบซึ้งนานด้วยอำนาจของกุศลจิต จนสามารถนำจิตให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะของความอ่อนโยน เป็นกุศลวิบากและมีความพร้อมในการแสดงพฤติกรรมออกมาตามคุณสมบัติของจิตที่รู้ตัว โปร่งเบา สะอาดซึ่งเป็นลักษณะของกุศลจิต ซึ่งส่งผลให้การดำเนินชีวิตในสังคมเป็นไปอย่างมีศีลธรรม สงบ งดงาม

3) แสดงสุนทรียภาพได้อย่างเสรี

รสของสุนทรียภาพทางจิตสูงสุดคือ สันติรส เกิดจากจิตที่รับอารมณ์และรู้อารมณ์ที่ปราศจากความขัดแย้งระหว่างจิตและเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับจิต สันติรสนี้ทำให้เกิดเสรีโดยตัวมันเอง เมื่อจิตเป็นกุศลคือปราศจากโมหะ โลภะ และโทสะย่อมนำไปสู่การพัฒนาจิตตามหลักพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดการสอดคล้องของจิตกับการดำรงอยู่ในภาวะเกิด-ดับแห่งปรากฏการณ์ทั้งหลายอยู่ตลอดเวลา ความเป็นหนึ่งเดียวของจิตและการรวมเป็นหนึ่งเดียวของสรรพสิ่งกับจิตนำไปสู่การรู้แจ้งความจริงแท้ของจิตทั้งส่วนที่เป็นปรมัตถ์และส่วนที่เป็นสมมติที่ไม่สามารถแยกจากกันได้แต่ต้องอาศัยกันและกัน

เนื่องจากความหลงทำให้เกิดการคิดว่ามีสิ่งหลากหลายซึ่งมีอยู่ต่างหากจากจิต ทำให้เกิดการชะงักขาดสติและหลงคิดว่ามีสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นอื่น (otherness) ไม่ว่าจะเป็นวัตถุหรือจิตอื่นๆ ล้วนเกิดจากอวิชชา การที่จิตรู้แจ้งความจริงทั้งสองส่วนไม่แยกจากกันทำให้ภาวะจิตเข้าสู่ความเป็นเอกภาพ ไม่มีความขัดแย้งกัน มีภาวะกลมกลืน ไม่ตั้งคำถาม แต่นำจิตสู่ภาวะของการรู้แจ้งตนเองอย่างขัดเจน รสของศิลปะสูงสุดคือสันติรส (Peace) จึงสามารถมีอิสระจากเงื่อนไขและข้อจำกัดทุกอย่าง อิสรภาพสมบูรณ์จะเกิดได้ก็ต่อเมื่ออยู่เหนือภาวะความขัดแย้งของความคิดสุดโต่งอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นเอกภาพของจิต ซึ่งเป็นรสของงานวรรณกรรมของพระอัศวโฆษอย่างเห็นได้ชัดเจนซึ่งแสดงเสรีภาพในการแสดงออกทุกอย่าง แต่มุ่งเป้าที่ปรมัตถสัจ

งานวรรณกรรมของพระอัศวโฆษจึงแสดงรสของวรรณศิลป์แบบเอกภาพ เกิดจากจิตและเกี่ยวพันกัน เพื่อพัฒนาจิตให้เกิดกุศลในตัวมันเอง การรับรู้เรื่องราวทั้งทางวรรณกรรม หรือหลักคำสอนเป็นกระบวนการสะท้อนให้จิตรู้แจ้งความจริงเชิงปรมัตถ์ ซึ่งในทางกลับกันเป็นการทำลายความหลงว่ามีสิ่งอื่นนอกจากจิต จนจิตเกิดความโลภอยากได้สิ่งอื่นเหล่านั้น และความขัดเคืองใจที่สิ่งภายนอกคืออารมณ์ไม่เป็นไปตามความอยากของตนจนนำไปสู่ความโกรธ ไม่พอใจซึ่งมีมูลมาจากโทสะ

สรุป

อิทธิพลของการตีความพุทธภาวะเป็นสิ่งที่นำไปสู่การเข้าใจโลกทัศน์แบบสมมติสัจ และปรมัตถสัจ ซึ่งเกิดขึ้นในสมัยแรกส่งผลให้หลักความจริงดังกล่าวเป็นจุดยืนและพัฒนาไปสู่ความเป็นเอกภาพของจิตสมบูรณ์ ในช่วงของพระอัศวโฆษซึ่งเริ่มงานด้วยการเขียนอรรถาธิบายชญานปรัสถานชื่อ วิภาษาศาสตระมหายานศรัทโธปาทศาสตระ ด้านหลักการ จากนั้นนำไปสู่การสร้างงานวรรณศิลป์ชั้นสูง คือ พุทธจริต เสานทรนันทะ ซึ่งมุ่งใช้จินตภาพของพระพุทธเจ้าและเหตุการณ์สามัญทั่วไปเชิงสมมติสัจ สู่ภาวะของจิตซึ่งเป็นปรมัตถสัจอย่างกลมกลืน มีความเชื่อมโยงของบทกวี ภาษาภาพที่วิจิตรและแฝงด้วยอารมณ์ทำให้งานวรรณกรรมของพระอัศวโฆษได้รับความนิยมสูงสุดในช่วงพุทธศตวรรษที่ 6-10 และยังส่งผลให้เกิดพัฒนาการความรู้เชิงญาณวิทยาแก่นักปราชญ์ผู้เลื่องชื่อรุ่นหลัง คือ พระนาคารชุน และอสังคะ วสุพันธุ เป็นต้น มหากาพย์พุทธจริตทำให้ประวัติของพระพุทธเจ้าได้รับการสืบทอดมานับสองพันปีผ่านงานมหากาพย์ บทกวีชั้นประณีตสูงสุด กระทั่งปัจจุบัน คุณค่าและสันติรสของวรรณกรรมยังไม่จางไปแม้เล็กน้อย

References

Johnston, E.H. (1936). *Introduction.* Acts of Buddha. Part II. Calcutta.

Hakeda, Y.S. (1967).*The Awakening of Faith: Attributed to Asvaghosha.* New York: Columbia University Press.

King, S.B. (1992). Buddha Nature. Delhi: Sri Satguru.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Tripitaka: Thai version*. Bangkok: MCU Press.

Phra Srīgambhīrañāṇ (Somjin Sammāpañño). (2013). *Buddhist philosophy*. Bangkok: MCU Press.

Bharadwaj, R. (2007). *Vajrsuci of Asvaghosa and Concept of Varnajati through the Ages.* Delhi: Vidyanidhi Prakashan.

Studstill, R. (2008). Buddhist Egoism and Other Infelicities a response to Paul Williams' Christian Interpretation of Buddhism. *Ars Disputandi.* Volume 8. 22.

Phantharang, S. (2000). *Mahayana Buddhism*. 4th edition. Bangkok: Health Mind Publisher.

Manavithoolama, S. (1971). *scripture of Lalitavisatra: Buddha's biography Mahayana* Bangkok: The Fine Arts Department.

Suzuki, T. (1900). Awakening of faith into Mahayana. Chicago: The Open Court pub. Co..

Inthasara, V. (2007).*The essence of Mahayana philosophy.* 2nd Edition. Bangkok: Thammadar Publisher.

Winternitz. (1972). *A History of Indian Literature*. U.S.A.